

UTSETTING AV ULV

I

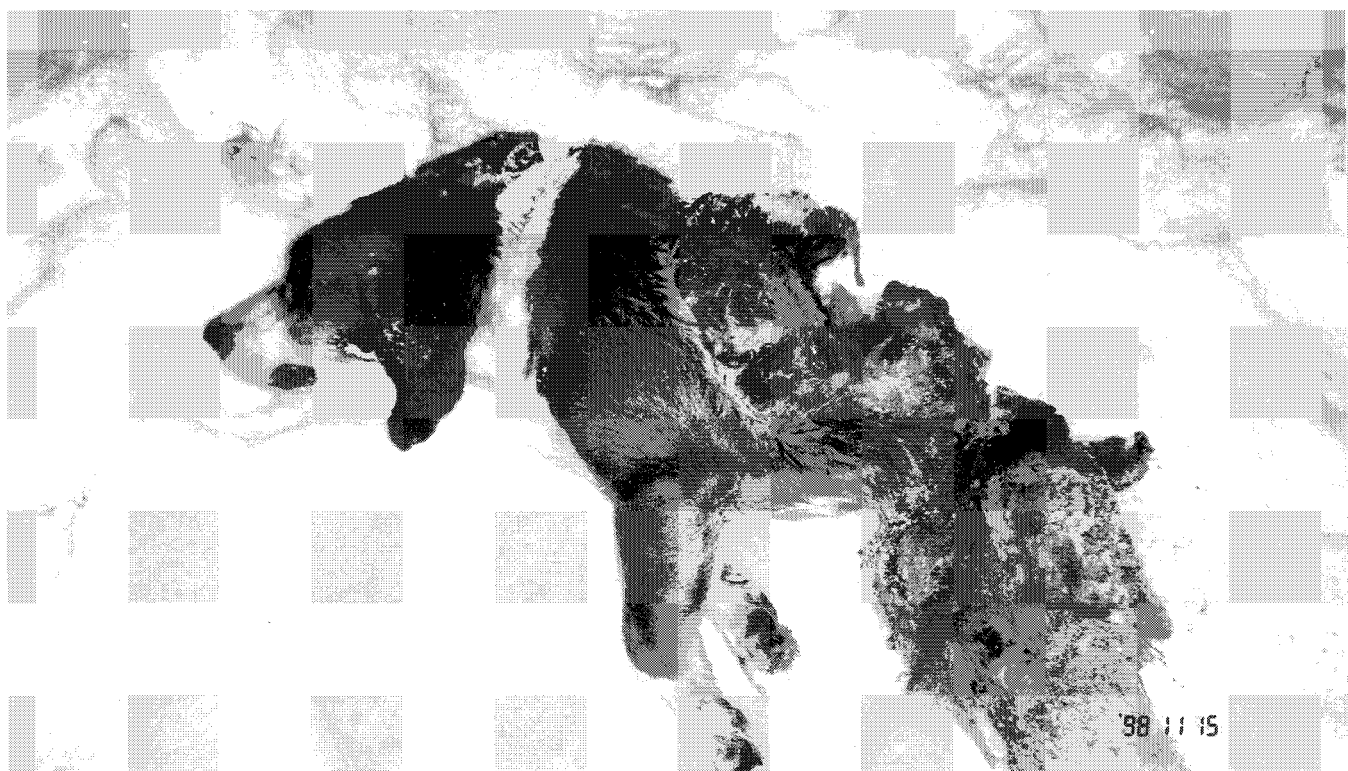
NORGE OG SVERIGE

1976-2001

Et 25 års jubileum

Lars I. Toverud

Til minne om Liba som ble drept av ulv
15. november 1998

Forord

Dette arbeidet startet opp i 1997 da jeg fant en rekke ulvedrepte elger i skogen min i Aurskog. I årene som har gått frem til i dag, har jeg opplevd at trivselen og gleden ved å ferdes i skogen, enten med eller uten Fara, enten det er sommer eller vinter, vår eller høst, har blitt borte.

Dette skyldes ene og alene ulvens styrte tilbakekomst i våre skogsområder.

Slik vil jeg ikke ha det, slik vil ingen av de som holder Bygde-Norges verdier høyt, ha det.

Det foreløpige klimaks kom da dreveren Liba ble drept av ulver bare noen hundre meter unna meg på rådyrjakt sammen med gode venner den 15. november 1998. Det markerte slutten på rådyrjakta.

Siden har det ikke vært sluppet hunder hos meg.

Det siste året har all fritid gått med til å avdekke hvordan myndigheter og forskningsmiljøer har løyet, manipulert og fordreid sannheten om hvordan ulvestammen i Norge og Sverige har økt fra en enkelt hanulv i Värmland vinteren 1981 til over 90 ulver vinteren 2000. Dette har bare kunne skje gjennom et bevisst utsettingsarbeid fra hegn, fortrinnsvis i Sverige, eller direkte fra Estland. Det overordnede politiske mål har vært å få innført ulven i norsk og svensk fauna igjen. Ulike aktører har vært involvert, og det kan til tider virke forvirrende, men målet har vært å få ulven på plass, slik at Norge og Sverige igjen kan bli Europas villmark, samtidig som man kan knekke beiteretten og derigjennom eiendomsretten. Det styrende elementet som har ligget i bunnen hele tiden har vært Projekt Varg, et prosjekt som ble startet opp i Sverige i 1971, med sterk støtte blant annet fra WWF.

Når disse linjene skrives, er det temmelig nær 25 år siden de første ulvene ble satt ut i Trysil. Det skjedde våren 1976, samtidig som det ble satt ut ulv i Nord-Sverige. Senere har aktiviteten gjentatt seg år etter år, først på Finnskogen og i Torsby-Hagfors-Höljes-området på 80-tallet og 90-tallet. Når dette ikke alltid ble så vellykket på norsk side, ble området utvidet ned til Halden og opp til Koppang på 90-tallet og kuliminerte foreløpig (?) i 1997/98 hvor det faktisk var ulv fra Koppang til Halden til Hagfors til Härjedalen. Det er denne utviklingen jeg vil prøve å skildre. Alle hendelser, uttalelser, alle beskrivelser og omtaler i tidsskrifter, rapporter, aviser og bøker setter seg sammen til en meget sterk indisierrekke som gir ett resultat:

Ulvne i Norge og Sverige er satt ut.

Myndighetene har løyet for oss og bedratt oss, og befolkningen på bygdene er blitt holdt for narr.

Hvorfor finner vi oss i det?

Noen spør etter konkrete bevis. De finnes i en konvolutt i et skap et sted, og vil bli åpnet på et bestemt tidspunkt. Da vil alt som skjedde i forbindelse med utsettingen av ulv i Värmland i 1982 komme for en dag. Dette var starten på den nye ulvetiden i Norge og Sverige. Disse informasjonene fikk jeg i januar i år, og de bare bekreftet det jeg har hevdet hele tiden:

Ulvne er satt ut.

Det meste av det etterfølgende var skrevet da jeg fikk vite dette. I stedet for å skrive om deler av boken, har jeg bare plassert de informasjonene inn der de hører hjemme. De representerte et manglende ledd som som nå har fått en tilfredsstillende forklaring.

Siden 1997 har jeg skrevet en rekke innlegg om ulv i et 10-talls norske aviser og tidskrifter. Noen av de er med her, ikke som faksimile, hvilket kanskje ville gitt større troverdighet, men som originaldokument. Dette fordi jeg fortsatt ser at de har «livets rett» på grunn av at de resonnerer jeg fører der, peker på helt sentrale elementer i ulveproblematikken, slik vi har erfart i disse årene. Det gjelder i første rekke den raske tilveksten, det gjelder ulvenes oppførsel, det gjelder hvor de dukker opp og det gjelder myndighetenes holdning. Det gjelder også i stor grad holdningen til Norges Jeger og Fiskerforbund, som totalt er i hendene på Regjeringen, og fullstendig har sviktet interessene til sine medlemmer. Det nytter ikke å argumentere med at ulven fremmer det biologiske mangfoldet, å hevde dette er bare et uttrykk for tragisk enfold.

Norges Skogeierforbund har ved sin holdning, spesielt slik den har kommet til uttrykk i medlemsbladet SKOGeieren, vist at de langt på vei aksepterer ulv i Norge, og spesielt i områdene øst for Glomma. Dette var allerede «gitt bort» til ulven av Forbundet, da det ulykksalige skjedde at Regjeringen innlemmet Vestfold, Telemark og Buskerud i ulvesonene. Dermed ble flere av Viken skogeierforenings medlemmer inkludert, enn de som var øst for Glomma. Når styreformannen i Viken er den samme som styreformannen i Forbundet, ble man nesten tvunget til å gjøre noe. Men det hele har vært preget av motvillighet, og også uvitenhet om ulven og hva det medfører å få den tilbake i norsk natur og utmarksnæring. Forbundet har vist en feighet i ulvesaken som bør være lite tilfredsstillende for medlemmene.

Det gjenstår noen løse tråder å nøste i, blant annet det som skjedde i Norge på 90 -tallet. Til dette vil jeg få hjelp: Flere norske aviser jobber med dette i tillegg til at et TV-selskap også jobber med et dokumentarprogram om utsetting av ulv. Dessuten kommer det ut minst en bok om dette i tillegg til mitt bidrag. Alt dette vil bli offentliggjort i løpet av de nærmeste månedene, slik at det meste burde være avslørt før Stortingsvalget til høsten. Det vil trolig sette en ekstra spiss på valgkampen: Hvordan stiller de nye kandidatene seg til at vi forvalter en ulvestamme som i sitt utgangspunkt er utsatt, og med de lidelser den har ført med seg for folk og dyr i Bygde-Norge? Skal «leken» fortsette med Bygde-Norges eksistens som innsats?

Jeg har møtt en rekke hyggelige personer i løpet av denne tiden. Her vil jeg bare nevne noen som har betydd mye som inspirasjonskilde i dette arbeidet. Disse har det til felles at de alltid har hevdet at ulven har blitt satt ut, helt siden den kom tilbake på Finnskogen på tidlig 80-tallet, og de har alltid slåss mot rovviltet for å kunne opprettholde levemåten.

Jeg takker John Peistorpet, Olav og Inger Johanne Peistorpet og sist, men ikke minst Bjarne Fjeldseth og Sally Rundberget. At jeg fikk treffe disse personene og måten jeg er blitt tatt i mot på der, var oppmuntring nok.

Den største takken går imidlertid til alle de som ikke skal nevnes med navn her, som gjennom de siste 20 årene med meget stor innsats har tatt store sjanser for å få tatt knekken på rovviltet. Noe tall skal jeg ikke komme med her, men uten den innsatsen hadde Norge i dag bare vært et land for Røkke og rovvilt. Vi har ikke seiret i den kampen ennå, mye står igjen, men dette er iallfall mitt bidrag.

Oslo, mars 2001

Lars Toverud

Innhold

Hvorfor ulv i Norge?	9
Hvorfor ulv i Norge?	9
Den borgerlige regjering dreper Bygde-Norge med ulv	9
Jeg er ingen ulvehater	18
Prosjekt Varg	19
Utsetting av ulv 1976-2001	23
Ulven i Østfold	51
Sammendrag 1978-1998	61
Bestandsoversikt 2000	63
Hvor kommer alle ulvene fra?	71
Estland	75
Debatt med Siri Bjerke	77
Hva står i Bernkonvensjonen?	91
Annen internasjonal aktivitet	95
Derfor skal vi ha rovviltet	97
Vegen videre?	105
Epilog	109
Vedlegg 1: Rapport från Projekt Varg. Om vargens situation och framtid i Sverige, utgiven av Svenska Naturskyddsföreningen	111
Vedlegg 2: Utdrag fra Viltrapport 33, Trondheim 1986	161

Hvorfor ulv i Norge?

Her gjengis 2 avisinnlegg som jeg har skrevet i de 4 siste årene og som kanskje dekker det meste av hva dette dreier seg om.

Oslo, 28.9.99

Forfatteren er aktiv skogeier i Aurskog-Høland kommune i Akershus, med Nybak-ulven som nærmeste nabo og har siden 1996 opplevd ulvens herjinger i elg-og rådyrstammen. Høsten 1998 ble rådyrhunden til jaktlaget spist opp av ulven.

Hvorfor ulv i Norge?

Tore Stubberud har i et meget tankevekkende innlegg i sommer tatt opp en hittil udekket side ved ulv-sau problematikken, nemlig økologi og dyreetikk, og spør (Aftenposten 14.7.) «*om ikke denne plutselige kjærlighetserklæringen til rovdynene, er en gigantisk, byråkratibasert avledningsmanøver for å nekte oss å se hvordan husdyr flest lider ?*» (Eksempelvis levende kalver som henger etter en fot og blir sluppet rett ned på et betongdekke under dyretransporter i EU).

Johan Andersen, tidligere Statkraft, har den 8. august en usedvanlig velskrevet kronikk i Aftenposten hvor han sveiper over det siste hundre året i norsk utmarkshistorie og de forandringer som har skjedd frem til idag med bosettingsmønster og bruk av utmarka. Ulven satt inn i dette perspektivet er én anakronisme, ifølge Andersen.

Mandag 16.8. har Øystein Brenno forfattet en kronikk som beveger seg rimelig virkelighetsfjernt fra fakta om ulven og fører til torgs velkjente historier fra Isle Royale, som om det skulle være representativt for ulv i norsk utmark. Brenno som fra sitt ståsted på Gol, fjernt fra ethvert kjerneområde for ulv, legger til grunn samme betraktning om ulv som Høyres byråder i Oslo. Ingen bør være tvil om dette: Ulven er en kjøtteter av rang og den går dit det er mat- uansett hva Berge og Høyre måtte mene.

Det er fullstendig illusorisk (men uhyre typisk for romantikere) å tro at ulven holder seg der vi ønsker den skal være. Ulven går til Østmarka dersom den finner mat der, den går kanskje til og med til Gol, dersom den må gå helt dit før den finner mat.

Ingen av de nevnte kronikkene eller forsåvidt andre innlegg har stilt spørsmålet:

Hvorfor har det blitt så mange ulver i Norge på 90-tallet?

Hva har skjedd som medført denne veksten?

og:

Hvorfor er ingen interessert i forske litt i denne retning?

Dette er et spørsmål som først og fremst har en politisk side, og som inkludere både norsk, politisk hverdag og som også har internasjonale implikasjoner som til nå har vært ukjent for nordmenn flest.

Før vi tar for oss den internasjonale delen, skal vi se litt på hvordan situasjonen for den skandinaviske ulvestammen var på 60- tallet.

31.oktober 1967 var det en naturvernkonferanse i Oslo hvor hovedtemaet var de store rovdyrenes fremtid i Norden. Paneldeltakerne var spesialister på forskjellige områder innen naturvern og viltstell fra Sverige, Finland og Norge.

På møtet vedtok man følgende uttalelse:

De data som ble fremlagt, viste at for ulvens vedkommende er stillingen så alvorlig at hvis den ikke øyeblikkelig blir gitt et bedre vern, vil den i løpet av ytterst få år kunne være forsvunnet fra Skandinavia. Selv om en totalfredning gjennomføres straks over hele Norden, er det dog ikke sikkert at arten vil kunne overleve her.

I Norge syd for 65. breddegrad, ble det ikke observert ulv i perioden 1965-68, ifølge «Ulvens status i Fennoskandia» skrevet av Svein Myrberget i 1969.

Ifølge Myrberget var statusen for den svensk/norske ulvestammen meget negativ. I 1969 konkluderer han med at: «*Fra et forplantningssynspunkt synes denne ulvestammen-hvis den fremdeles eksisterer-ifølge vår oppfatning nå ikke å ha større muligheter for å sette unger til verden*».

Men nå er det at ting tar til å skje.

I 1973 ble det startet en gruppe som heter The Wolf Specialist Group av den kanadiske biologen Dr. Douglas Pimlott. Gruppen ble stiftet i Stockholm og består av forskere (biologer, zoologer) tilknyttet universiteter og naturforvaltningsorganisasjoner. Mange av de som deltok der er fremdeles aktive, blant annet Dr. David Mech fra USA, som overtok som formann for gruppen i 1978 og fremdeles innehar dette vervet. Gruppen teller et 20-talls rovviltspesialister fra tilsvarende mange land. Petter Wabakken er den norske representanten.

Wolf Specialist Group er en spesialistgruppe som igjen inngår, sammen med en rekke tilsvarende grupper, totalt 101, i Species Survival Commission (SSC). Denne kommisjonen er igjen en av 6 kommisjoner som utgjør IUCN, the International Union for the Conservation of Nature and Natural Resources. IUCN har tilknytning til 65 regjeringer og diverse statlige direktorater over hele verden, og betrakter seg som den ledende internasjonale bevaringsorganisasjon.

Det som er interessant med møtet i Stockholm i 1973, er at det i 1974, altså året etter, forelå et dokument på svensk som heter «Prosjekt Varg» og som ble utarbeidet av det svenske Naturvårdsverket. Rapporten er hemmelig, og så vidt jeg vet finnes det kun ett eksemplar av denne i privat eie i Norge. I rapporten blir Värmland pekt ut som det ideelle stedet for å bygge opp en ulvestamme i Sverige pga store, urørte og delevis ubebygde skogsområder og rik tilgang på elg. I årene etterpå har det skjedd presis det som ble beskrevet i rapporten: Det har blitt «bygd opp» en ulvestamme i Värmland som nå etterhvert har trengt inn i Norge, spesielt i områdene nær svenskegrensen (øst for Glomma).

Tatt i betraktning at den opprinnelige ulvestammen i dette området ble sett på som utryddet sent på 60-tallet, så er det ganske utrolig at vi kan se en slik vekst som har skjedd, så godt som fra intet, eller er det det?

Jeg har lister over ulv som er importert til Sverige fra nabolandene fra og med 1972 til 1995. Offisielt skjer importen fra en dyrepark til en annen dyrepark. Stort sett dreier det seg om ett eller to dyr pr. år. I januar 1978 ble det imidlertid innført hele 7 ulver fra Danmark (København Zoo) til Boråssparken i Sverige.

Dette var 3 tisper og 4 hanner. Dette tror jeg er begynnelsen på ulvestammen i Värmland. Disse ulvene kom aldri til Boråssparken, men ble antagelig sluppet i de store skogene i Värmland. Selv om det offisielt skal føres oversikter over alle ulver og tilhørende valpekull, i alle svenske dyreparker, så er det utrolig vanskelig å få fatt i eksakte tall fra Naturvårdsverket. Det koker alltid bort i utflukter, som gjør at vi fester liten tiltro til de «informasjonene» vi får, dersom vi i det hele tatt får noe.

Den etableringen av ulv som fant sted i Värmland stemmer med de observasjonene som svenske rovviltforskere kan fortelle fra den tiden. Både i 1978 og 1979 ble det funnet spor av ulv og spor etter yngling av ulv på Varaldskogen og i Eidskog, skogområdene på norsk side, vest for Värmland. I tillegg til denne utsettingen kom det påfyll østfra, fra de baltiske statene, hvor det for 20 år siden var «uoffisiell» politikk å sende ulvevalper ut av landene. Avsender var ministeriene som hadde ansvar for skogbruk og jakt, mottaker var både offisielle og halvoffisielle myndigheter i Sverige. Jeg har noen navn fra disse områdene, slik at det kanskje kan bli aktuelt å skrive mere detaljert om dette siden. Mange familier tjente seg noen ekstra kroner på å plyndre hiene.

Mange er skeptiske til disse utsettingsteoriene, og vi skal derfor heller fokusere på andre ting. For å vise hvordan Wolf Specialist Group arbeider, skal vi se litt på et møtereferat fra september 1995.

På agendaen stod blandt annet et pkt. 5:

Wolf Recovery Strategy for Europe

(Strategi for gjenninnføring av ulv i Europa)

Dette var et arbeid som en liten arbeidsgruppe på 3 personer tok sikte på å fullføre i 1996. Deretter skulle planen sendes via IUCN/SSC til Bern-konvensjonen for å bli tatt opp som en del av konvensjonen.

Deretter skulle det legges press på de nasjonale regjeringer for at de skulle akseptere en slik plan.

(min utheving)

Her ser man mønsteret:

En gruppe idealister, stort sett offentlig ansatte, setter seg ned og lager seg sin ønskeverden, og klarer via gruppepress å få gjennomført (nesten) en fullstendig rasing av det biologiske mangfoldet og bosettingsmønsteret i flere land pga sitt intense ønske om reinnføring av ulv.

Et annet interessant tema fra det samme møtet var en kort gjennomgang av status for ulv i de enkelte landene. I det tidligere Øst-Tyskland forelå det da allerede en forvaltningsplan for ulv.

Miljøvernministeren hadde akseptert planen, men den var ennå ikke offentliggjort, **av politiske grunner.**

(Men gjennomføringen av planen hadde allerede startet)

Dette leder oss til spørsmålet om hva har norske myndigheter akseptert, men ikke offentliggjort? Hvilke **agenda** er det det norske folk ikke kjenner?

Bern-konvensjonen som alle referer til, ble opprettet i 1979, men ikke tiltrådt av Norge før i 1986, under Gros storhetstid som «verdens miljøvernminister» og lansering av begrepet «bærekraftig utvikling». Norge var det rette landet til dette som har ødelagt verdens flotteste villaksstamme, forurenset Nordsjøen, og ikke legger 5 flate øre inn for å bevare fjellreven som nå er direkte utrydningstruet, hvilket ulven **ikke** er.

Etter Gro og Rønbeck overtok Torbjørn Berntsen som norsk miljøvernminister og det var i hans tid rovviltet fikk sin renessanse i Norge og at det ble politisk legitimt å sette ut eller politisk mere korrekt: å reintrodusere ulv i Norge. Dette er Arbeiderpartiets «skjulte agenda» og Norges bidrag til å støtte det internasjonale arbeidet som bl a The Wolf Specialist Group er pådriver til.

Børre Pettersen var statssekretær i Miljøverndepartementet og var satt på som ny statsråd når Berntsen ikke ønsket mere. At det ble borgerlig valgseier ødela dette opplegget, og for å bevare kontrollen, ble Petter Johan Schei, som var direktør for Direktoratet for Naturforvaltning, forfremmet til norsk «oppasser» for den bærekraftige utviklingen og Bern-konvensjonen, mens Stein Lier- Hansen (også Arbeiderparti) og generalsekretær i Norges Jeger og Fisk ble ny direktør i Direktoratet i Trondheim, samtidig som Børre Pettersen ble plassert som ny formann for NJFF. Dermed har Arbeiderpartiet

sikret seg full kontroll både på Hvalstad og i Trondheim, samtidig som «linken» til det internasjonale bevaringsmiljøet er ivaretatt ved Petter Johan Schei.

Det som har vært poenget for Arbeiderpartiet, har vært å sikre full oppslutning om sin rovdyrpolitikk i alle leire. Dette har de sikret ved å sette inn egne folk i alle organer og skvise bort de som har avvikende meninger. Derfor har det også vært viktig for Arbeiderpartiet å ha formennene i de to største lokalforeningene i NJFF, nemlig Akershus og Hedemark. Man skal i tillegg merke seg at Torstein Moland, en ikke ukjent Arbeiderparti-koryfe, er viseformann i NJFF og at daværende ordfører i Kautokeino ikke ble valgt inn i styret i NJFF ved siste landsmøte, fordi han ikke hadde den rette partifargen.

Både Direktoratet og NJFF skulle i utgangspunktet arbeide for å sikre jegernes muligheter for jakt, men de er nå istedet blitt de viktigste pådrivere for å redusere det biologiske mangfoldet i norsk utmark ved å delta i en uhemmet hyllest til rovviltet, dette gjelder både gaupe, ulv, jerv og bjørn.

Et annet eksempel på at man nå «tilpasser» seg utenlandske pressgrupper, er holdningen til Norges Skogeierforbund, som har vært nærmest ikke tilstedeværende i debatten.

Dette er helt usedvanlig, idet Forbundet i de siste årene har gjennomført store kursopplegg mot sine medlemmer under mottoene: Rikere Skog, Levende Skog og med slagordet «bærekraftig utvikling» liggende under. Flertallet av de som driver i skogen øst for Glomma tror ikke at innføring av ulven gir verken mere levende skog eller rikere skog. Det viser alle meningsmålingene som er gjennomført, både i Rømskog og Aurskog-Høland og den virkeligheten vi daglig møter i skogen.

Det som er Skogeierforbundets dilemma nå, er at skogbruket står under press fra internasjonale organisasjoner om innføring av en sertifiseringsordning for tømmer. I dette ligger det også et «sporbarhetsopplegg» når det gjelder virket som selges f.eks. til store tapetprodusenter i England eller til Springerkonsernet i Tyskland, som innebærer at det blir stilt miljøkrav til hele virksomheten innen skogbruket.

En annen interessant ting her er at verdens største postordrefirma, Otto Versand Verlag i Tyskland, er veldig opptatt av å få papir fra skoger der det biologiske mangfoldet er ivaretatt. Dette er kanskje ikke så rart, når man vet at direktøren der er leder av WWF (World Wildlife Fund) i Tyskland.

En positiv holdning til reinnføring av ulv i Norge kan derfor være en grei bakgrunn til ny avtaler for norsk papir i verdens største marked. Det er kanskje dette som får leder for utmarksavdelingen i Norges Skogeierforbund til å delta i utarbeidelse av forslag til kjerneområde for ulv i Sør-Norge? Et uhyre tynt dokument, basert på synsing og ønsker fremfor harde fakta om ulv. Etter en ulveflokk blir det ikke mye utmarknæring igjen, men det blir kanskje kontrakter?

Tilsvarende vil egne ansatte og tillitsvalgte som utøver en mere kritisk holdning til ulven, få problemer, hvilket vi har erfaringer fra.

For å synliggjøre den skjult agendaen som jeg nevnte ovenfor, skal jeg ta opp et annet forhold, nemlig antydningene om at en del av de ulvene som påtreffes på norske gårdstun (!!!!), er hybrider, altså blanding mellom ulv og hund. Vi kjenner til minst 2 menn i Sverige som holder på med oppdrett av dette. Hybridene opptrer på en måte som er veldig lik hund- spiser brødkive fra hånden, ligger og hviler seg midt på et gårdstun, går inn i låver, går opp på kjøkkentrappen for å få mat osv. Dette har vært iaktatt av folk fra Elverum til Halden i de siste par årene. Nå i disse dagene er det en flokk på 7-8 ulver eller hybrider som er på farten i Skiptvet-området i Østfold.

Dersom man ser på noen av de bildene som er gjengitt i avisen Indre Smaalene, vil en se at «ulvene» er forbløffende lik schæfer-hunder med en meget stor orbital-vinkel på hodet, minst 45 grader og med ørene rett opp. Genuine ulver har et meget flatt hode. Selv om de har over 20 % økt hjernekapasitet i forhold til hunden, viser dette seg som økt utstrekning i planet, ikke økt høyde.

Utsetting av ulv i norsk natur er straffbart, utsetting av hybrider representerer en genetisk forurensing og er også straffbar. Derfor opprettet lensmannen i Aurskog-Høland i Akershus en sak på dette i 1998 og ønsket, bl a i samarbeid med svensk politi, å foreta undersøkelse hos disse i Sverige som man viste drev med oppdrett av hybrider.

Det vi opplevde her, var at Økokrim grep inn direkte overfor lensmannskontoret og satte forbud mot videre etterforskning. De gikk utenom tjenestevei og påla vedkommende lensmannsbetjent munnkurv. Han fikk ikke adgang til å uttale seg om ulv i det hele tatt, verken muntlig eller skriftlig.

Jeg har 3 ganger tilskrevet Økokrim i de siste 9 månedene, siste gang i rekomandert sending, og stilt spørsmål om hvorfor de nekter lensmannen i Aurskog-Høland å etterforske om det har foregått fauna-kriminalitet i dette området når det gjelder utsetting av ulvehybrider.

Til nå har jeg ikke fått svar.

Justisminister Dørum er derfor nå tilskrevet i samme sak, og jeg er meget spent hans svar.

Storingsrepresentant Bastensen stilte samme spørsmål til justisminister Aure i Stortingets spørretime ifjor, og hennes svar var meget bemerkelsesverdig:

Hun svarte at hun ikke hadde noen mulighet til å gå inn i den saken.

Aure var den gangen landets øverste politimyndighet og hadde ikke noen mulighet til å gå inn i saken og overprøve en underordnet politimesters avgjørelse!

Det er helt utrolig at hun ikke kunne pålegge politimesteren i Lillestrøm (som er lensmannens foresatte) eller Økokrim, om å forklare seg om hva som forelå av grunner for at dette arbeidet ikke kunne fortsette.

Selvfølgelig er det fordi at Økokrim ikke ønsker å vite at det er utsatt ulv og hybrider som nå opptrer i Hedmark, Østfold og Akershus, fordi dette vil få store konsekvenser for de som står bak dersom dette blir oppdaget. Det er her den skjulte agendaen kommer inn igjen.

Så litt tilbake til The Wolf Specialist Group og dr. David Mech.

Det er 3 utsagn som alltid går igjen i ulvedebatten:

-Ulv angriper ikke mennesker

-Ulven er utrydningstruet

-Ulven kan ikke beskattes

Etter møtet i gruppen i Sveits i 1995 skulle neste møte avholdes i Japan i november i 1996. I forbindelse med dette møtet reiste dr. Mech til India for ved selvsyn å undersøke historien om de ulvedrepte barna der. Som enkelte vil kjenne til, bl a fra TV2s program ifjor, ble det i Hazaribagh i India drept 92 barn av ulv i perioden 1989 til 1995. 89 % av barna var mellom 3 og 11 år gamle. Foreningen Våre Rovdyr har som en av sine iherdige gjentagelser i alle avisinnlegg og debatter at ingen frisk ulv har angrepet eller drept mennesker.

Dr. Mech har etter sin tur til India bekreftet at historien er sann og at barna virkelig ble drept av ulver.

Interesserte kan klikke seg inn på International Wolf Center på Internett. Der vil de også finne en oversikt over ulveangrep på mennesker i Algonquin Provincial Park i Canada. På 11 år hadde man 5 tilfeller hvor ulver angrep mennesker og skadet dem.

Konklusjonen til de ansvarlige i dette området var at ulver som har vært i fangenskap eller hybrider aldri burde slippes fri fordi faren for å skade mennesker var for stor.

Noe å tenke på i Skiptvet?

Postulat 2: *Ulven er utrydningstruet*

Dette hevder bl annet Line Stabell, rovdyrkonsulent i WWF-Norge i et innlegg i Aftenposten Aften 18.8. Med overskriften «Ulven er en globalt truet art» hevder hun at hvis det ikke blir overholdt streng regulering i beskatningen, er denne arten utrydningstruet. Nå har hennes sjef, Stig Hvoslef, i en telefonsamtale med meg den 20.9 bekreftet at han er klar over at ulven **ikke** er utrydningstruet, her ligger det åpenbart an til en interessant, intern oppklaringsrunde !

International Wolf Center utgir en kvartalsvis publikasjon som heter International Wolf. I nr. 3 for 1999 er det offentliggjort en statusrapport over ulvebestanden i verden. Dersom redaktøren er interessert og har plass, kan han hente dette ut på www.wolf.org. Dersom man summerer opp tallene, så blir bestanden som følger:

1995: min. 108000

1997: min 142000

1999: min 150000

I 1999 er det altså minimum **150000** (ethundreogfemtitusen) ulver i verden, inkludert Norges 5-10 stk. Man skal ha et forholdsvis liberalt syn på sannheten når man på det grunnlaget kan si at en art er utrydningstruet!

Til sammenlikning er det vel mindre enn 50 norske fjellrever igjen i hele verden.

Postulat 3: *Ulvne kan ikke beskattes*

I egenskap av formann i The Wolf Specialist Group har dr. Mech deltatt i planleggingen av reinnføring av ulv i en rekke stater i USA, bl a Wyoming, Idaho, Montana og Minnesota. I Minnesota forslo han at det skulle være 1250 stk lokalisert i et område som var langt unna farmerland. I 1997 antar man at det var ca 2500 ulver i Minnesota. Samtidig forslår man at ulveflokkene skal få utvikle seg fritt i 5 år fremover, hvilket vil gi anslagsvis totalt 3500 ulver som vil spre seg ut over et område som er langt mere enn forutsatt og som derfor vil øke konflikten betydelig med farmere og andre.

Dette er dr. Mech meget uenig i. I et intervju med avisen Star Tribune fra 7.mars i år, går han inn for å få stammen ned igjen til 1250 dyr, med alle midler. Han mener at så meget som 50 % av stammen bør drepes, dvs et par tusen dyr. Problemet ifølge Mech, er at dette langt fra er mulig. På et år klarte de profesjonelle jegerne kun å drepe ca 170 stk. og dette var folk som drev på heltid.

Konklusjonen er at verdens ledende ulveforsker går inn for å drepe ca 2000 til 2500 ulver i en stat i USA i løpet av de neste årene, mens i Norge lar vi 10-20 ulver terrorisere hele bygdelag, under foregivende av at den er utrydningstruet!

Nå må det bli en stans i hykleriet!

Spania har tatt ulven ut av bevaringslisten, og tillater nå jakt uten tillatelse.

Det bør også Norge gjøre.

Det er naivt å tro at det vil bli et kjerneområde for ulv i de sydøstre delene av Norge.

Skjønner ikke sentrale aktører dette, vil iallfall vinterens sporinger vise at ulvestammen i grensetraktene er betraktelig redusert i løpet av det siste året, og dette vil bare fortsette til man er tilbake dit alle ønsker:

En levende skog og et rikere miljø for alle.

Lars Toverud

Den borgerlige regjeringen dreper Bygde-Norge med ulv

(Dette innlegget ble trykket i Aftenposten den 9.mars 2000, en litt forkortet versjon er trykket i Nationen 19. februar 2000)

Det eksisterer idag ifølge kart fra Høgskolen på Hedmark 7 familiegrupper av russisk/finsk ulv på norsk og svensk side av grensen. Som vanlig er sikkert dette tallet grovt underestimert, slik forskerne alltid har hatt for vane. Dette har blant annet kommet frem i boken «Ulv i Norge», hvor en ansatt hos Fylkesmannen i Hedmark innrømmer at det er avvik mellom faktisk tilstander og det som blir innrapportert til Fylkesmannen når det gjelder antall ulv. Dette har for såvidt vi vært klar over lenge. Direktør Stein Lier-Hansen i Direktoratet for Naturforvaltning innrømmer på et møte i Østfold 29.10.99 at de ulvene som nå er i Norge er av russisk/finsk avstamning. Dette bekreftet han igjen på et møte på Bjørkelangen 23.11.99. I tillegg har jeg fått det bekreftet skriftlig fra Dr. L. David Mech fra USA, leder for Wolf Specialist Group.

Med et 50 talls ulver allerede på norsk side, i tillegg til den påfyll som synes å skje fra svensk side, så vil disse 7 familiegruppene, dersom alfa-hunnene får leve frem til de føder i midten av mai, få en tilvekst på et sted mellom 40 og 60 valper til våren. Vi ender dermed opp med ca 100 russiske/finske ulver i Norge/Sverige i løpet av året. Alle disse vil ha sine revir øst for Glomma i Hedmark og Akershus, og i Østfold på begge sider av Glomma samt 2 grupper på svensk side.

Ifølge populasjonsdynamiske studier utført i Sverige (Persson 1996) vil 5 reproduserende flokker i løpet av 10 år ha formert seg til ca 1000 ulver, hvilket tilsvarer en årlig populasjonsvekst på 30-40%. Dersom dette antallet fordeler seg på 150 familiegrupper, så vil hver familiegruppe hevde revir på et område som er ca 600 - 900 km². Hedmark, Akershus og Østfold fylke er tilsammen ca 36000 km². Dette innebærer at det vil være plass til ca 60 av disse familiegruppene her, men hvor skal de resterende 90 gjøre av seg? Det er klart disse vil spre seg til Vestfold, Buskerud, Oppland og Trøndelags-fylkene, før videre ekspansjon vestover. Utgangspunktet for den svenske studien var 5 familiegrupper, nå har vi 7 og det er klart at utbredelsen og økningen vil gå ennå raskere enn forutsatt i studien. Dette innebærer at det er et tidsspørsmål før de områdene i Norge hvor det er tettest med sauer og andre husdyr på beite, meget snart vil bli rammet av den økte ulvestammen og i langt høyere grad enn idag..

Forskerne har også oppdaget at ulven gjør dramatiske innhugg i elgbestanden (Aftenposten 26. januar), 3 år etter at vi tok opp dette første gangen i Aurskog-Høland!

En voksen ulv krever en biomasse pr. år som tilsvarer 8-12 elger, eller for å skrive det om til rådyr, ca 120-180 rådyr pr. år. I de beste lokalitetene på Østlandet har vi en rådyrtetthet på ca 10 pr 1000 mål, eller 10 pr km², mens på de svakere boniteter kan tallet være 1 - 4 pr. km². Dette innebærer at en familiegruppe av ulver «tømmer» et område for rådyr i løpet av ett år dersom dette var hovedføden. Dette har vi registrert i både Nes og Aurskog-Høland kommune hvor det har blitt en drastisk nedgang i rådyrbestanden. (Var det noen som snakket om biologisk mangfold?)

Holder vi oss til elg, så vil 1000 ulver, eller 150 familiegrupper, gjøre ende på ca 10000 elger pr år, dette utgjør ca en tredel av årlig avskyting i Norge. Med en gjennomsnittslaktevekt på 150 kg pr elg og en kilopris på 65 kr kiloen, vil dette utgjøre en førstehåndsverdi på 100 millioner kroner pr år . Det vil si et tap i år på ca 10 millioner kroner økende til 100 millioner kroner om 10 år.

Det er utrolig at vi har et Direktorat for naturforvaltning som i de siste 30 årene har lagt inn store ressurser på å utarbeide avskytingsplaner for elgstammen med det for øye å få bygget opp en vekstkraftig stamme. I løpet av noen år er dette snudd fullstendig på hodet, nå benyttes alle tilgjengelige midler til å tvangsinnføre ulven i vår fauna. Det er elgstammen som blir den store taperen , og som nå ofres til fordel for noen russiske ulver!

Jakta utgjør en stor del av fritidsbeskjeftigelsen til ca 200000 nordmenn, i tillegg til at et stort antall mennesker finner styrke og trivsel ved turer i skog og mark. Det er en kjennsgjerning for alle som følger med i aviser, spesielt øst for Glomma, at ulven skaper utrygghet i lokalmiljøene og tar fra folk gleden ved å gå i skogen, enten på jakt eller tur for å plukke bær og sopp.

«Skogen er valiumen vår», var det en som sa.

Hvordan skal man prise bortfall av rekreasjon, bortfall av aktivitet i skog og fjell ?

I tillegg kommer tap av hunder, bare det siste halve året er et trettitalls jakthunder blitt tatt av ulv i grenseområdene øst for Glomma. Jakt med hund er en gammel norsk tradisjon som nå vil ta slutt, det er også et tidsspørsmål om hvor lenge det vil bli mulig å fortsette jakt. Når det er tomt for vilt, er det liten vits å dra til skogs.

Er det denne prisen vi skal betale for å få inn russiske ulver hit?

En annen side er at opphør av beite fra store beitedyr og sau fører til utryddelse av mange plantearter og en betydelig reduksjon av det biologiske mangfoldet i høgfjellet. I en 10-årsperiode har man undersøkt effekter av saubeite på vegetasjonen i alpine områder i Skottland. Man fant der en kraftig reduksjon i kortvoksede plantearter som ikke hadde noen mulighet til å overleve i den høye grasdominerte vegetasjonen som utvikles i fraværet av saubeite. En av de største trusselene mot det biologiske mangfoldet og mot det norske fjellskapet i dag, er forandringer i beiteforhold som fører til redusert beite og dermed til omfattende gjenvoksing av tusenårige beitemarker. Ønsker vi å opprettholde det biologiske mangfoldet betinget av kontinuerlig bruk, må vi innse den positive bruken av utmarksbeite, og ikke ofre dette på bekostning av noen menneskers intense ønske om å få innføre russiske ulver i norsk fauna.

NINA (Norsk Institutt for Naturforskning) har lagt frem en rapport for prøve å redde den hardt prøvede og truede fjellrevbestanden i Norge. De tiltakene som de foreslår, er beregnet å koste 1-1,5 mill. kroner pr. år. Det ble reist spørsmål om dette i Stortinget i høst. Da hadde miljøvernministeren kun hånord til overs for planene, og hadde absolutt ikke tenkt å bidra med noen kroner.

Som kjent ble en av valpene i Østfold-flokken merket 13.12.99, og ble siden sporet med helikopter nesten kontinuerlig fra 13.12 frem til i begynnelsen av februar i år. Hele denne sporingsinnsatsen kostet samfunnet 2 mill. kroner, og da er ikke verken forarbeidet eller den jakten som nå pågår, medtatt.

Da stod det tydeligvis ikke på penger for miljøvernministeren. Det står det heller ikke på for Stein Lier-Hansen som nå deler ut millionbeløp til sauebøndene i Østerdalen for å få de på sin side i ulvestriden.

Men når det gjelder å redde noe som er genuint norsk, da skal det spares.

- Innføring av russisk ulv i Norge ødelegger det biologiske mangfoldet, stikk i strid med intensjonene i Bern-konvensjonen hvor vi har forpliktet oss til å bevare de arter som eksisterer i landet, enten det gjelder dyr eller planter.
- Innføring av russisk ulv reduserer trivselen for tusenvis av naturbrukere, enten i form av jakt eller annen bruk.
- Innføring av russisk ulv vil medføre nedlegging av bruk og fraflytting fra utkant-Norge.
- Innføring av russisk ulv medfører omkostninger i størrelsesordenen 50 millioner kr pr år i form av erstatninger, utgifter til merking, sporing osv.
- Innføring av russisk ulv er miljøkriminalitet legalisert av Direktoratet for naturforvaltning og akseptert av Økokrim.

Dette skjer på initiativ og under påtrykk av en såkalt borgerlig regjering med Venstre og Senterpartiet som medlemmer.

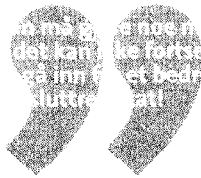
Ved Sttingsvalget i 2001 skal vi huske at miljøvernministeren i denne regjeringen, og den viktigste pådriver for å redusere det biologiske mangfoldet i Norge, het Guro Fjellanger og kom fra Venstre, mens Senterpartiet satt som bisittere og aksepterte hele prosessen.

Lars Toverud

Kommentar i ettertid: *Det er ikke korrekt å gi den borgerlige regjeringen skylden. Det man kan gi de skylden for, var at de ikke gjorde noe for å bli kvitt ulven. Det som har gått opp for meg siden er at det er Departementet som styrer, støttet opp av enkelte stortingsrepresentanter som har et nærmest religiøst forhold til rovvilt, spesielt ulven. De fremste her er Hilde Frafjord Johnsen fra Kristelig Folkeparti, Guro Fjellanger og Gunnar Kvasshem fra Venstre. Begrunnelsen for denne påstanden er at Arbeiderpartiregjeringen etterpå lanserte nøyaktig den samme planen med noen små partipolitiske justeringer. Hadde de borgerlige partiene blitt enige vinteren 2000, ville det ha vært de som hadde fått ansvaret, nå er det Arbeiderpartiet som får belastningen.*

At dette innlegget ble tatt inn i Aftenposten, ser jeg på som en meget sterk støtte i saken. Innlegget i seg selv er så provoserende i formen at det var all grunn til å tro at avisen ville nekte spalteplass. Innlegget har aldri blitt imøtegått, selvfølgelig, MAKTA kaster ikke bort tiden på slike krusninger. Fordi det var så sterkt, tar jeg også med faksimilen fra 9. mars 2000.

debatt

- ▼ Skriv under fullt navn. Oppgi adresse og telefon på dagtid. Bruk helst e-post. Eller telefax.
- ▼ Skriv kortest mulig.
- ▼ Redaksjonen forbeholder seg rett til å forkorte.
- ▼ Manuskripter som er sendt til flere aviser, benyttes ikke. Aftenposten, boks 1178, Sentrum, 0107 Oslo. Telefax: 22 86 40 89. E-post: debatt@aftenposten.no

Den borgerlige regjeringen dreper Bygde-Norge med ulv

Av Lars I. Toverud, Oslo

Det eksisterer i dag ifølge rovviltforskerne syv familiegrupper av ulv på norsk og svensk side av grensen, i tillegg til fire-fem sikre pardannelser. Antallet er sikkert grovt underestimert, noe som blant annet er kommet frem i boken «Ulv i Norge», hvor en ansatt hos fylkesmannen i Hedmark innrømmer at det er avvik mellom faktiske tilstander og det som blir innrapportert til fylkesmannen når det gjelder antall ulv. Direktør Stein Lier-Hansen i Direktoratet for naturforvaltning har innrømmet at de ulvene som nå er i Norge, er av russisk/finsk avstamning. Jeg har også fått dette bekreftet skriftlig fra Dr. L. David Mech fra USA, leder for Wolf Specialist Group i IUCN. Med et 50-talls ulver allerede i grensestraktene, i tillegg til den påfyll som synes å skje, så vil disse syv familiegruppene og parene få, dersom alfa-hunnene får leve frem til de føder i midten av mai, en tilvekst på et sted mellom 50 og 70 hvalper til våren. I løpet av året ender vi dermed opp med ca. 100 russiske/finske ulver i Norge med revir i Hedmark og Akershus øst for Glomma og i Østfold på begge sider av Glomma samt i grensestraktene på svensk side.

En voksen ulv krever en biomasse pr. år som tilsvarer åtte-tolv elger, eller ca. 120-180 rådyr pr. år. I de beste lokalitetene på Østlandet har vi en rådyrtetthet på ca. ti pr. 1000 mål, eller ti pr. km², mens på de svakere boni-

teter kan tallet være 1-4 pr. km². Dette innebærer at en familiegruppe av ulv som hevder et revir på ca. 600 km², «tømmer» et område for rådyr i løpet av ett år dersom det var hovedføden. Dette har vi registrert i både Nes og Aurskog-Høland kommune, hvor det er blitt en drastisk nedgang i rådyrbestanden. (Var det noen som snakket om biologisk mangfold?)

Holder vi oss til elg, så vil 100 ulver gjøre ende på ca. 1000 elger pr. år dersom det er hovedføden. Denne maten vil ha en årlig verdi på 10 millioner kroner. Dette vil bare øke etterhvert som ulvestammen øker. Vi har et Direktorat for naturforvaltning som i de siste 30 årene har lagt ned store ressurser på å utarbeide avskytningsplaner for elgstammen med det for øye å få bygget opp en vekstkraftig stamme. Men nå benyttes alle tilgjengelige midler til å tvangsinnføre ulven i vår fauna. Det er elg- og rådyrstammen vår som blir den store taperen, og som nå ofres til fordel for noen russiske ulver!

Et meget stort antall mennesker finner styrke og trivsel ved turer i skog og mark. Det er en kjensgjerning for alle, spesielt øst for Glomma, at ulven skaper utrygghet i lokal-miljøene og tar fra folk gleden ved å gå i skogen, enten på jakt eller på tur for å plukke bær og sopp. «Skogen er valiumen vår» var det en som sa.

Hvordan skal man prise bortfall av rekreasjon, bortfall av aktivitet i skog og fjell?

Høye omkostninger. Innføring av russisk ulv i Norge medfører nedleggning av bruk og fraflytting fra Utkant-Norge, skriver artikkelforfatteren. FOTO: SCANPIX

Hvor mye skal vi ofre for å få inn russiske ulver hit? Ulver som det allerede er 30 000 av?

Innføring av russisk ulv i Norge

- ødelegger det biologiske mangfoldet, stikk i strid med intensjonene i Bern-konvensjonen, hvor vi har forpliktet oss til å bevare de arter som eksisterer i landet, enten det gjelder dyr eller planter.
- reduserer trivselen for tusenvis av mennesker som bruker naturen, enten i form av jakt eller ved annen bruk.
- medfører nedleggning av bruk og fraflytting fra Utkant-Norge.
- medfører omkostninger i størrelsesordenen 250 millioner kroner pr. år i form av erstatninger, utgifter til merking, sporing osv.
- er miljøkriminalitet, legalisert av Direktoratet for naturforvaltning og akseptert av Økokrim.

Dette skjer på initiativ og under påtrykk av en såkalt borgerlig regjering med Venstre og Senterpartiet som medlemmer!

Storingsrepresentant Terje Johansen fra Venstre skrev et innlegg i Romerikes Blad 20. februar i år (2001) med tittel «**Toverud forblindet av ulvehat**».

Jeg svarte den 25. februar med følgende innlegg:

JEG ER INGEN ULVEHATER

Terje Johansen tillegger meg holdninger jeg ikke har i sitt innlegg i avisen den 20. Ulven er et rovdyr som følger sine instinkter, man kan da ikke hate den for det? Det er jo absurd for et menneske å bære hat til dyr. Den 15. november 1998 bar jeg hjem en halv hund fra skogen, den andre halvdel lå i 2 ulvemager. Det representerte begynnelsen på en kamp for mitt vedkommende, ikke mot ulv, men **mot de som står bak dette**, mot de personer, organisasjoner, myndigheter og politikere som **bevisst** har gått inn for å innføre rovdyr i Norge igjen, og som **bevisst** går inn for å **ødelegge** Bygde-Norge. Jeg kan forsikre Johansen om at jeg dessverre ser mye lenger enn ulvesnuten. Hvorfor sa Jesper Simonsen, (V), på møtet på Bjørkelangen i november 1999 at nå måtte vi bare fullføre det vi hadde begynt på. Hva var det vi hadde begynt på, Johansen? Hvilke forpliktelser har Norge inngått som rovdyret er byttemidlet for? Var det EU som kom med sine betingelser før folkeavstemningen i 1994, da Gro og Torbjørn hadde ordnet alt og forventet et ja, men fikk et nei? Det blir satt ut ulv, bjørn, jerv og ørn i grensestrøkene fra Nord-Trøndelag og ned til Halden. Rovdyrene virker som en geriljahær som skal gjøre livet uutholdelig for de som ennå finner gleden ved å bo i skogsbygdene langs grensen. Resultatet er fraflytting eller selvmord fordi folk synes det er håpløst å fortsette med dyrehold slik forholdene har blitt. Dette ser vi nå spesielt i de samiske områdene i Sverige. Denne utsettingen startet i 1976 i Nord-Sverige og i Trysil. På 80-tallet fortsatte det på Finnskogen og i Värmland. På Finnskogen ble ulvene skutt så fort de ble satt ut. Derfor økte ikke ulvestammen i dette området på 80-tallet. På 90-tallet, etter at Torbjørn Berntsen ble miljøvernminister, økte innsatsen for rovdyret, både i lovverket og ellers. Dette resulterte blant annet at det i 1996/97 plutselig er 3 kjønnsmodne ulvepar, ett i Koppang, ett i Kongsvinger og ett i Halden, mens det året før ikke er ulver i Norge i det hele tatt! Ferdig kjønnsmodne ulver er iallfall 2 år. Spørsmålet er da hvor disse ulvene var før? Stein Lier Hansen skriver i et innlegg i Moss Avis 29.1.2000 blant annet: «...At Østfold får ulven tilbake i en tidlig fase, der ulven gradvis reetablerer seg i Norge *som forutsatt* (min utheving) og *ønsket* (!) gjennom demokratiske prosesser i vårt land». Har Terje Johansen vært med på en demokratisk prosess som hadde som tema at ulven skulle gjeninnføres i Norge? Dersom Johansen ikke har noen tro på utsettingsteorien, hvordan kan man ellers forklare at en ulv i Värmland i 1981 kan bli 90 ulver 20 år etter? I tillegg til alle de psykiske plagene rovdyret fører med seg, kommer også kostnader i størrelsesorden 100-200 millioner kr pr år. Men dette er ikke av interesse for Stortingets flertallet. Terje Johansen og Venstres gruppe stemte **mot** et forslag om å få frem alle kostnadene for rovdyret. De stemte også i **mot** et forslag om at Stortinget skulle drøfte forvaltningsområde for ulv, med begrunnelse at «denne type forvaltningsplaner krever en kompetanse Stortinget ikke i tilstrekkelig grad har». Stortinget kan uten blygsel bestemme beliggenheten av en ny storflyplass, da var det ikke snakk om mangel på kompetanse, men å bestemme at noen skal ha rovdyr og andre ikke, det blir for vanskelig og da kommer feigheten frem. Da er det kanskje likevel ikke så lett å være rak i ryggen, Johansen? Dagens rovdyrpolitikk er basert på fusk fra ende til annen, de såkalte ulvene er ikke renrasete dyr, men blandinger av ulv og hund. Dette har jeg både fra Skanulv-prosjektet og fra direktører for norske dyreparker. Forskerne fabrikerer teorier som skal passe til disse dyrenes oppførsel og prøver å få oss til å tro på sine teorier. Politikerne er med på spillet, fordi belønningen er stor. At du ikke flagger hva som egentlig ligger til grunn for dagens rovdyrfarse, er kanskje din og dine kollegaers største feighet, Johansen?

Lars Toverud

Prosjekt Varg

Den 2. april 2000 skrev jeg et innlegg med nedenstående tittel. Innlegget ble trykket i Indre Akershus Blad den 28.4 og i Nationen som kronikk den 4.5.2000:

«Utsetting av ulv i Sverige og Norge Rapport fra Prosjekt Varg»

Bakgrunn

Det svenske Naturvernforbundet - Svenska Naturskyddsföreningen - startet i 1971 "Prosjekt Varg" for å bygge opp igjen en skandinavisk ulvestamme. Utsiktene for ulvens framtid i Skandinavia var på det tidspunktet lite lystelige. I prosjektbeskrivelsen som ble utgitt i juni 1976, slås det fast at vinteren 1975-76 var det sannsynligvis bare en eneste ulv igjen i Sverige og Norge. Dette dreide seg om et handyr som streifet rundt i Nord-Sverige. Prosjektbeskrivelsen omfatter også en statusrapport for de 2 første årene av prosjektet.

Med ovennevnte som utgangspunkt, ble det tidlig på 70-tallet startet en diskusjon i Sverige om hvordan ulven skulle reddes for framtida. Naturskyddsföreningen kom som nevnt på samme tid i gang med sitt "Prosjekt Varg". Dette prosjektet ble støttet økonomisk både av WWF og en rekke privatpersoner. Planen var at tilsvarende prosjekter også skulle startes opp i Norge og Finland. I den tidligere nevnte prosjektbeskrivelsen fra 1976, er flere muligheter for å bygge opp igjen ulvestammen vurdert og beskrevet.

(I forbindelse med prosjektet ble det satt ned en arbeidsgruppe som bestod av professor Ingemar Ahlen, professor Bertil Haglund (leder), førsteintendant Håkan Hallander, professor Alf Johnels, avdelingsdirektør J.O. Pettersson (SNV), intendant Mats Segnestam (sekretær) og generalsekretær Sven Wahlberg (WWF). I en notis jeg har står det at «det etableres tilsvarende grupper i Norge og Finland. Virksomheten planlegges i nært samarbeide med WWF»

Ble det etablert tilsvarende grupper i Norge og Finland?

Vi har indisier på at det vi opplever i Norge kan føres tilbake til Universitetsmiljøene i Oslo og Trondheim.)

Muligheter for naturlig tilvekst i Sverige

Denne muligheten ble regnet som høyst urealistisk i 1976. - *"Då vi endast känner till en enda fritt levande varg i Sverige och Norge är det idag högst osannolikt med en naturlig tillväxt av varg i Sverige."*

Muligheter for innvandring fra øst

Sjansen for å få opp igjen ulvestammen i Sverige gjennom innvandring fra Finland, ble heller ikke vurdert som realistisk av ledelsen i "Prosjekt Varg". De påpekte blant annet at aktuelle vandreruter for ulv fra daværende Sovjet gjennom Finland gikk i områder der ulven var spesielt hardt beskattet i Finland. Det var derfor lite sannsynlig at ulv østfra ville nå fram til Sverige. Videre ble det regnet som usannsynlig at noen innvandrede enkeltindivider skulle yngle og danne grunnlag for en stasjonær ulvestamme.

Gjeninnføring av ulv

I og med at naturlig tilvekst og innvandring ble regnet som urealistisk, gjenstod kun et farbart alternativ for ledelsen i "Prosjekt Varg" - nemlig gjeninnføring av ulv. Om dette ordla de seg slik: "Att

på naturlig väg återfå en livskraftig svensk vargstam är således ej sannolikt. Vill vi bevara vargen inom landet, torde återinförel vara den enda möjlighet som återstår."

Metoder for utplassering av ulv

I et eget kapittel i prosjektrapporten diskuteres ulike metoder for utplassering eller gjeninnføring. De alternativer en så for seg ved utplassering i Sverige, var enten å flytte dyr fra andre områder eller å slippe ut dyr som levde i fangenskap.

Utplassering av vill ulv

Prosjektledelsen betraktet ikke dette som noe godt alternativ. Ettersom det også fantes lite ulv i Finland, var daværende Sovjet eneste plass der en kunne tenke seg at det var mulig å skaffe ulv fra. Det framkommer også at sovjetiske myndigheter har tilbudt ulv fra Estland. Problemet med dette tilbudet lå i at en ikke var sikker på om disse dyra var av samme type som de en tidligere har hatt i Skandinavia.

Det ble også påpekt at utplassering direkte etter innfangning representerte et stort problem. Her ble det vist til forsøk med gjeninnføring i et område i USA. Der viste det seg at de innfangede dyra etter utplassering begynte å vandre tilbake i retning av sine opprinnelige hjemtrakter. - "*Slutsatsen blir att man i första hand inte bør satsa på att släppa vildfångad varg vid en återinplantering."*

Utplassering med ulv fra fangenskap

"Prosjekt Varg" konkluderer med at dette trolig er betydelig sikrere og mer letthandterlig enn å flytte ville ulver. «Att återinnföra varg med hjälp av djur uppfödda i fångenskap ar sannolikt den basta vagen til en fritt levande svensk vargstam». Ikke minst vil det være lettere å få disse dyra til å bli i området der de settes ut. Men det betinger at dyra før de slippes, får mulighet til å tilvenne seg et fritt liv. Her så en for seg at tilvenningen burde foregå i store innhegninger og at disse ble lagt i området der utplasseringen seinere skulle foregå. I tillegg vurderte en å holde dyra i det tiltenkte området med blant annet utlegging av åtsel. - "*Med en kombination av både metoderna skulle det troligen gå att hålla vargarna kvar tills de ynglar och sedan stannar i området."*

Hvor er det best å gjeninnføre ulv?

Etter en detaljert gjennomgang av ulike områders fordeler og svakheter i forhold til forannevnte kriterier, endte en opp med følgende konklusjon: "*I norra Västmanland, södra Dalarna samt Värmland (grensetraktene mot Norge) finns landets tätaste älgstammar. Någonstans i dessa delar av Sverige torde det ur de flesta synsvinklarna vara lämpligast att hysa en vargstam."*

Hvordan har det gått med ulven i Norge og Sverige?

Som vist ovenfor ble det i «Prosjekt Varg» drøftet og lagt helt klare planer for hvordan ulven skulle gjeninnføres i Sverige (og Norge):

Man skulle benytte ulv som var vokst opp i dyreparker eller hegn i de områdene som de skulle slippes ut i, og om nødvendig så skulle de fores på utslippsplassen. Ulvene skulle slippes ut i et nærmere beskrevet område, Värmland og Dalarna og i grensestrøkene mot Norge. «Prosjekt Varg» vakte stor oppsikt i sin tid, så stor at det offisielt ble trukket tilbake i 1977, men uoffisielt har det utvilsomt blitt jobbet aktivt i alle år frem til idag for å gjennomføre de planene som ble lagt på 70-tallet.

De som har deltatt aktivt er blant andre norske og svenske miljømyndigheter, inkludert DN, WWF, Våre Rovdyr, og Svenska Jägarförbundet osv. At myndighetene har deltatt aktivt viser det faktum at det ikke har blitt igangsatt et eneste tiltak for å få bukt med den miljøkriminaliteten denne utsettingen representerer.

Det har i alle år vært hevdet at alle ulvene stammer fra den fennoskandinaviske ulvestammen. Dette har på en måte vært alibiet for å gjeninnføre ulv. Det vakte derfor stor oppsikt da professor Hans Ellegren i Svensk Jakt nr. 5 i 1996 slipper katten ut av sekken og sier: «*De värmlandske vargarna härstammar ikke från svenske djurparker. Men de kan vara importerade från Estland og släppta i Värmland*».

Trenger man egentlig å si noe mer?

I begynnelsen av februar rapporterte Høgskolen i Hedmark om at det var ca 50-55 ulver til sammen på norsk og svensk side. Ved ulve-symposiet i Gillhov i Sverige 22.3.2000 ble det rapportert om totalt ca 90 ulver, dvs en tilvekst på ca 35 på en måneds tid, utenom ulvens ynglingsperiode!

Mens man i 1975 hadde en hanulv igjen?

Er det fremdeles noen som tror at «Projekt Varg» ble stoppet i 1977?

Kommentar:

Her skal man merke seg følgende:

-Bare en ulv igjen i 1975/76 i Norge og Sverige.

-Ikke noe poeng å slippe ut viltfanget ulv, bare ulv som først har blitt foret i hegn i sitt fremtidige leveområde, deretter innføring utenfor hegnet.

-Anbefalt område for en ulvestamme: I norra Västmanland, södra Dalarna samt Värmland.

Dette skal man ha i mente når man leser videre.

Utsetting av ulv 1976-2001

Tall i () er et referansenr. til et arkiv som oppbevares hos flere og gir nærmere identifisering av kilde, navn etc.

Forøvrig har jeg hatt stor nytte av følgende kilder:

Viltrapport 33 fra DVF, 1986 (V33)

VARGEN, Värmland før og nu 1986, Årbok från Värmlands Museum, Årgång 84 (V1986)

Norges Dyr, Pattedyrene I, Cappelen 1990 (PW)

Villmarksliv nr 1, 1994 (Kristian Overskaug, KO)

Avisutklipp og notater fra Gösta Berglund, Ambjörby, Sverige

Jaktjournalen, 6/7, 8 og 11 fra 1978

Statssekretærrapporten fra sentrumsregjeringen om ulvesoner, febr. 2000.

Svensk Jakt, 1996

Hvordan vi ble lurt, Bjørn Skåret, 1997.

For å sette dette inn i en politisk virkelighet, har jeg tatt med en del årstall og hendelser som ikke direkte (men kanskje indirekte) relaterer seg til utsetting av ulv.

1971

1971 Prosjekt Varg startes opp av WWF i Sverige og Svenska Naturskyddsföreningen. Ansvarlig var Stefan Jonsson og Anders Bjärvall. Anders Bjärvall var intendent i foreningen 1967-72. Anders Bjärvall fikk en forskerstilling ved Naturvårdsverket i 1973 og er nå (2001) leder for dets rovdyrprosjekt.

1972

1972 Miljøverndepartementet blir nytt departement med Olav Gjærvoll som den første miljøvernministeren.

25.9.72 Den første EU-avstemming - Lars Korvald blir statsminister.

FNs miljøkonferanse i Stockholm

1973

1973 Wolf Specialist Group innenfor IUCN stiftes i Stockholm på symposiet : «The Conservation of the Wolf in Europe».

16.10.73 Trygve Bratteli blir statsminister

1974

7.-8.10.1974- Minst 2 ulver blir registrert i Sølendalen i Øvre Rendal.(1)

1975

21.11.75-Av arkivet i Jordbruksverket går det frem at Svenska Naturskyddsforeningen har fått tillatelse til innførsel av ulv. Alle dokumenter om dette er borte. Av Jordbrukverkets register går det frem at Skånes djurpark importerer 2 ulver fra Finland i 1975, 2 år etter at parken importerte 2 ulver fra Danmark. Kan ulvene fra 1975 være til Projekt Varg? Skånes djurpark har pr. 11.9.2000 26 ulver fordelt på 2 hegn og nevner fortsatt Projekt Varg på sin oppslagstavle, et prosjekt som offisielt ble avsluttet i 1977-?

Vinteren 75/76 finnes det en eneste ulv igjen i Norge/Sverige, ifølge Rapport från Projekt Varg. Det er en hannulv i Sarek i Nord-Sverige.

I Viltrapport 33 skriver forskerne: «I 1974 og 1975 hadde en med sikkerhet kun kontakt med en ulv i Sarekområdet...».

1976

15.1.76 *Oddvar Nordli blir statsminister, Gro Harlem Brundtland miljøvernminister.*

I siste uken av mars i 1976 så Svein A. Larsen spor etter en enslig ulv i en sidedal til Ljørdalen i Trysil.

27.april 1976 oppdager Kjell Wallin, Vuollerim, en ulv i et bur på en tilhenger på en bensinstasjon i Jokkmokk. Det er også en skoter på hengeren som det står «Länsstyrelsen» på. Dette må sees i sammenheng med det etterfølgende.

Senhøsten **1976** dukker det plutselig opp 2 ulver i Moskosel i Nord-Sverige. Disse viste en veldig blodtørstig adferd, på lignende måte som Malmbergsvargen i 1977 og Vegårsheiulven i 1982/83!

I **1976-77** dukket det opp tilsammen ca 20 ulver fordelt på 6 grupper i Nord-Sverige. Samene mente at ulvene ble satt ut fra hegn, bl a på grunn av sine dårlige jakttegenskaper. Ulvene ble skutt ut etterhvert. Nickolaus Kuhmunen, som var feltassistent ved Landbruksnemndens reinnæringsavdeling i Norrbotten, sa i et intervju med Jaktjournalen i 6-7/78 at iallfall en del av ulvene måtte være utsatt. Han tok senere avstand fra sine uttalelser, og vil selv i dag, over 20 år etter, ikke uttale seg om saken.

I april (?) 1976 kom det inn en svenske på tollstasjonen i Trysil og spurte Per Høie, tolleren, etter en butikk på stedet. Dette var tidlig på morgenen og fyren så ikke spesielt velpleiet ut. Tolleren spurte hvor han hadde vært. Jo, han hadde vært i Norge og levert 5 (6 ?) ulvevalper. Ved en fotokonfrontasjon i februar 2001 bekrefter Per Høie at det var Erik Isakson, som arbeider som rovviltsporere for Naturvårdsverket i Sverige, som var svensken med ulvene. Disse valpene skal ha blitt holdt i et hegn i Varahola til høsten 1978 da de ble sluppet ut av eieren som reiste fra stedet da og etterlot ulvene (hundene) i frihet. Eieren sa selv at han hadde drept dem og gravet de ned, men kunne ikke fortelle hvor dette var. Et annet vitne (Jon Magne Iversen) sier at de ble sluppet ut på sommeren 1976. Dersom de ble sluppet ut i frihet på ettersommeren 1976, så burde det ha vært observasjoner høst og vinter 76/77. Og det er det: På ettersommeren 1976 rapporterte Per Egil Hovind at det var minst 6 forskjellige dyr i Trysil i 1976. Petter Wabakken skriver «...internasjonale fagzoologer mente en kort periode at ulven var utryddet i Norge. Mange ble derfor **overrasket** (min utheving) da det på ettersommeren 1976 ble meldt om en ulveflokk og kanskje et lite valpekull i Trysil.» (Norges Dyr, Pattedyrene I, Ulven, s.20)(PW).

Petter Wabakken skriver i «Värmland förr och nu», 1986 (V1986): «5-6 ulver i Trysil på ettersommeren 1976».

Paul Granberg skriver i samme bok: «Vinteren 76/77 opptrådte det med sikkerhet 4 dyr sammen for en kortere tid» (i Trysil).

I den første telefonsamtalen jeg hadde med Per Høie nevner han ikke Varahola med et ord, han sier bare at svensken sa at han hadde vært i Norge med 6 ulver. Det er først i en senere mail til Skoginfo at Varahola nevnes, og at svensken skulle levere noe dit.

Dersom vi velger å tro på den tidligste varianten, passer den inn i alle andre observasjoner fra 1976. Varahola-varianten kan også stemme, dersom det er korrekt som Iversen hevder at ulvene ble sluppet ut av hegnet etter kort tid. Han så nemlig ulvene mens de var i hegnet, og møtte senere store, hundeliknende dyr i området mens han jobbet som tømmerhogger i Trysil i 1976-77. Han flyttet senere til Sverige og er nå (2001) bosatt i XX.(1)

I Viltrapport 33 (V33) står det: «Meldingsmaterialet fra perioden ga gode indikasjoner på at forplantning sannsynligvis skjedde i Tørrberget/Osen-området sommeren 1976. En flokk på 4 dyr ble rapportert. Materialet ble av Myrberget tolket slik at denne flokken vinteren 1976/77 først vandret sørover mot Eidskog, og i mars nordover mot Tyldal. Ett dyr ble borte under denne vandringen.» 1. januar 1977 ble de sett av Tor Anders Bråthen ved Baksjøen i Eidskog.

Så står det videre i Rapport 33: «Dersom det virkelig skjedde yngling i Trysil i 1976, kan det være nyttig å se litt på meldingene fram til 1975. Avis-og intervjumaterialet (fra 1975) forteller oss **ingenting** (min utheving) om mulighetene for 2 ulver i Trysilområdet (underforstått i 1975/76)». Dette viser at forskerne bak rapporten selv funderte over hva som egentlig skjedde i Trysil i 1976. Ifølge kilder ble det også satt ut 4 ulver i Nord-Trysil i juni 1976. Disse ble skutt umiddelbart.(1) Paul Granberg skriver i boken «Värmland förr och nu» 198, s.37: «De mange meldingene fra 1976 og senere, finner jeg ingen grunn til å gå nærmere inn på her». Paul Granberg var leder i Norges Naturvernforbund i 1987. Det er jo underlig at situasjonen i 1976 ikke var av større interesse enn som så, han skriver jo ellers mye om ulveobservasjoner fra de foregående årene frem til 1976, eller var han bedre informert om hva som skjedde dette året og ville ikke bringe denne informasjonen videre?

Juni 1976: Europarådets ministerkomite setter ned en egen komite som skal utarbeide en konvensjon om vern av ville europeiske planter og dyr på initiativ fra Norge (GroHB). Dette er starten på **Bern-konvensjonen**. Deltagere i den norske ad hoc komite er: ekspedisjonssjefene Erik Lykke og Gunnar Germeten og naturverninspektør Magnar Norderhaug fra MD og Svein Myrberget fra DN. (Det er antagelig heller ikke tilfeldig at man fra dette tidspunktet også får de første utsettingene av ulv i Norge. Det gjaldt å få ulven på plass, slik at den kunne inngå som en del av «de eksisterende bestander av rovvilt» i Norge og dermed omfattes av konvensjonen.)

Juni 1976: Rapport från Projekt Varg, utarbeidet av Svenska Naturskyddsföreningen, og skrevet av Håkan Hallander og Mart Marend. (Mart Marend driver i dag trykkeri på Visby, Gotland)

Den **11.september 1976** så man den første ulven i Osebolsberget, vest for Höljes i Värmland.

1977

I **1977** ble det observert ulver på søppelplassen i Ljørdalen, i Gördalen på svensk side og ved søppelplassen i Höljes. Disse ulvene kan være andre dyr enn Trysil-ulven, kanskje det ble satt ut ulver også på svensk side. Det er selvsagt at ulver som blir satt ut etter en oppfostringsperiode i et hegn, vil søke mat der den er lettest å finne, nemlig på søppelplasser.

I **1977** blir Projekt Varg tilsynelatende lagt på is på grunn av sterke protester i Sverige, en plan som det er investert veldig mye arbeid, penger og prestisje i. En av de begrunnelsene som har vært ført i marken fra norsk naturvernhold for å forklare at Projekt Varg er ute av verden, er det arbeidet som er i gang i regi av Europarådet med henblikk på en egen konvensjon, et arbeid som har gjort hele

prosjektet overflødig. Det skulle tyde på at det allerede på dette tidspunktet skulle foreligge temmelig håndfaste garantier om hva arbeidet med konvensjonen ville føre frem til.

Hva som konkret lå til grunn for disse vurderingene, er ikke mulig å fastslå før en får tilgang til de arbeidsdokumentene som ad-hoc komiteen arbeidet med til enhver tid. Det vil da være av stor interesse å etterspore forarbeidene til artikkel 11, pkt. 2a hvor det heter:

«Fremme gjeninnføringen av opprinnelige arter av vill flora og fauna der dette kan bidra til bevaring av en truet art.»

Dette ble tiden for det stille diplomati, basert på et nettverk av nyutdannede, ambisiøse biologer som etterhvert rykket inn i nye stillinger i et raskt voksende departement- og et direktorat som etterhvert ble frigjort fra tyngende utmarksinteresser i Landbruksdepartementet og underlagt «miljøet».

(Bjørn Skåret-Hvordan vi ble lurt, 1997)

Vårvinteren 1977 er det spor etter ulv ved Ritsemanläggningen i Norrbotten. I november finner man spor etter 2 ulver som holder til ved Vittangi älv. I desember 1977 er det 3 ulver ved Vuoskojaure, innvandret fra Norge, men de forsvant etterhvert. (Svensk Jakt 1996)

25.12.1977 (1.juledag) blir den såkalte Malmsbergsvargen skutt i Nord-Sverige. På 21 dager drepte den 81 reinsdyr. Hjørnetannen i høyre underkjeve og en framtann i høyre overkjeve var slått av. Ulven ble undersøkt på Statens veterinærmedisinske anstalt og også på Odontologisk klinikk i Huddinge av professor Edwall. Vi har fått ut rapporten ved å gå via den svenske sivilombudsmannen.(2)

De tannskadene som er beskrevet kunne ulven bare ha fått i bur, tilsvarende skade ble observert på en ulv i Skånes dyrpark som hadde fått panikk.

Grunnen til at man så raskt fikk tillatelse til å avlive ulven, var at den viste en slik blodtørst, og at man ville sikre seg «goodwill» for de øvrige ulvene i området.

De øvrige ulvene i denne flokken viste seg nemlig som dårlige reinjegere, de hadde et lite revir og lot seg ikke skremme av mennesker.

I Viltrapport 33 skriver forskerne om situasjonen i Sverige: «Fram til høsten 1977 var det ingen observasjoner som med sikkerhet tydet på mer enn en ulv i Nord-Sverige, men enkeltdyr kan ha vært til stede. Når en så i november 1977 og gjennom hele vinteren til og med mai 1978 kunne identifisere hele 8-9 ulver i Norrbottens län, **var dette en stor overraskelse**».(s.20) Svenske forskere mener at denne store forekomsten av ulv skyldes innvandring fra øst sommeren 1977, og avviste meget sterkt at det hadde skjedd en utsetting. V33, s.49: «Ett kull ble født i Vittangi i 1978, men de fleste dyrene ble ulovlig avlivet påfølgende vinter, og på slutten av 1979 ble det ikke registrert mer enn ett dyr». Det er fra dette kullet forskerne hevder at Vegårshai-ulven stammer, en ulv som for det første skulle vandre fra Nord-Sverige til Tvedestrand og unngå alle farer på sin ferd, deretter skulle den leve et liv i anonymitet fra 1979 og frem til 1982 da det for første gang ble oppdaget ulveangrep på sau der.

Her svikter det etter min mening i resonnementene til Viltrapport 33.

I tillegg ble en enkelt ulv sporet våren 1978 i Kopparbergs län nær grensen til Hedmark fylke. Dette var faktisk den eneste ulven som ble registrert i de søndre deler av Sverige i perioden 1965-80, ifølge Viltrapport 33. Dette stemmer ikke med registreringer som er omtalt i Svensk Jakt fra denne perioden.

Vinteren 1978/79 ble det sporet en gruppe på i alt 10 dyr i områdene nordøst for Kiruna. Man fant også histedet for kullet i Vittangi i 1978.

I 1980 regner man imidlertid med at det er tomt for ulv i Nord-Sverige.

Samene hadde med andre ord klart vist at de ikke aksepterte en ulvestamme i de samiske reinbeiteområdene.

Når det gjelder muligheten for innvandring fra finsk Lappland, så skriver Viltrapport 33 at «**avskytingspolitikken i finsk Lappland må være en betydelig barriere for innvandring av ulv til Skandinavia**».

Dette utsagnet burde flere merke seg.

Den finske zoologiprofessoren Erkki Pulliainen ved Uleåborgs universitet sier i følge Jaktjournalen nr 6-7/78 at «vargarna i norra Sverige har inte invandrat från Finland. Gränsbevakningen har inte gjort några iakttagelser på 70-talet som tyder på att de skulle ha vandrat in till Sverige. Det måste vara så att ni har egna vargar däruppe i norra Sverige».

MIN MENING ER AT ULVENE I TRYSIL 1976 OG I NORRBOTTEN I 1976-1978 er avkom fra ulvene som ble innført til Sverige i 1975. I allfall ble de satt ut etter å ha vært fostret opp i hegn. Det finnes genetisk materiale av Malmbergsvargen, slik at det er mulig å sjekke slektskapet. Av ulvene i Trysil finnes det mest sannsynlig ingen ting tilbake.

1978

1976 lånte København Zoo 2 ulver fra Sverige med den klausul at dersom det ble avkom, så skulle disse re-eksporteres til Sverige. Våren 1977 ble det født 7 valper (4 hanner og 3 tisper) som ble sendt tilbake til Sverige 13. januar 1978. I tillatelsen fra Jordbruksverket står det 1977, men i virkeligheten gikk det over nyåret før de var på plass. Ifølge tidsskriftet Dansk Jagt (1977) skal det etter avtale med det svenske Naturvårdsverket settes ut 7 valper i den nordsvenske delen av Lappland. Hvem som har kommet med dette utsagnet er ikke kjent, men et medførte sterke reaksjoner fra samene, som fryktet for reinen sin. (Kanskje dette hadde blitt gjort tidligere, med ulvene som kom inn til Sverige i 1975 og som kom til Norrbotten i 1976-78?). Isteden kom disse valpene til dyreparken i Borås, hvor de ble plassert i et nedlagt fjøs i Bredared og foret av en forvert gjennom hele den første tiden. Han heter Ingvar Persson. Han klaget over at ulvene spiste så meget, og gikk og ventet på at en kar fra Värmland skulle komme og hente ulvene, men han kom aldri. En natt (!) tidlig på høsten forsvant imidlertid alle sammen. Fjøset ble ryddet fullstendig og nesten alle spor fjernet. Det finnes imidlertid materialet som er samlet inn fra fjøset som kan benyttes til en genetisk analyse.(3)

Hvorfor ble ulvene flyttet på natten dersom de bare skulle over til parken?

Tidligere har Borås dyrepark fortalt at alle ulvene døde samme høsten, for de fant seg ikke til rette i parken. Forverten lever ennå, men vil ikke fortelle noe om hva som egentlig skjedde med ulvene.

Dersom det var sant at alle døde, hvorfor vil ikke forverten si det samme, og være ferdig med det? Han har noen naboer, som forteller hva som skjedde der, men som ikke vet hvem som kom.(4) Det som er interessant her, er at i papirene fra Jordstyrelsen står det at Borås-parken har fått tillatelse til å innføre 2 ulver fra Finland i 1978, **altså samme året som parken får inn 7 ulver fra Danmark.**

Skulle det ikke være nok med 7, dersom alle ble ført inn i parken i 1978?

Ifølge ledelsen i parken i 1996, Bo Kjellson, (Svensk Jakt 1996) døde de 7 ulvene etterhvert (veldig høy dødelighet for et ulvekull!): en hanne døde i **oktober 1978**, 3 hunner og en hanne døde i **februar 1979**, og de siste 2 hannene døde i **august 1982**.

Dersom det er slik, hvorfor sier ikke Ingvar Persson det samme som Bo Kjellson sa i 1996 til Svensk Jakt?

Dersom vi skal følge opp Borås-parkens versjon, så kan man spinne videre på skjebnen til de ulvene som døde. I stedet for at de døde, ble de kanskje satt ut?

Hannulvene som «døde» i august 1982, ble de flyttet til Vegårdshei? Vegårdshei-ulven som ble skutt 11.jan 1984 var født i 78 eller 79, kan like gjerne være 77, slik Boråskullet ble. Det merkelige er at den gjorde seg ikke bemerket i området før sommeren 1982, da det ble registrert betydelig tap av sau i traktene rundt Vegårdshei. Vegårdshei-ulven utviste også meget stor blodtørstighet, 150 sauer ble drept i

1982 og bortimot 400 i 1983! Vegårshei-ulven viste samme oppførsel som Malmbergsvargen hadde vist 5 år tidligere i Norrbotten! En tilfeldighet?

Hvor var Vegårshei-ulven fra 1979 (77?) til 1982? I et hegn? Eller en dyrepark?

Sammen med alle de andre ulvene som ble satt ut i 1982?

Viltrapport 33 angir ingen ulv i dette området for perioden 1976-79! Se Tab. 4, s. 36 i Vedlegg 2.

De tre tispene som «døde» i 79, kan ha blitt flyttet ut til Bjurberget på Finnskogen. Petter Wabakken skriver i Norges Dyr, Pattedyrene I, Cappelen 1990, s.20, at det i perioden 78-82 var minst 3 ulike individer i kjerneområdet (Värmland/grensestrøkene). På et møte på Elverum i 1998 sa Wabakken at han hadde startet med 3 ulver i Värmland i 1980.

Hannen som «døde» i oktober 78, kan ha blitt flyttet nordover til Norrbotten.(?)

Hele Borås-kullet kunne ikke ha blitt flyttet til Norrbotten, der oppdaget man de 8 ulvene allerede i 1977, og det er ett år for tidlig.

Men kunne hele kullet ha blitt flyttet til Vittangi i 1978, slik det opprinnelig var planlagt?

Alternativet til dette er at Borås-parken lyver, slik jeg tror, og at alle 7 ble flyttet ut, til Värmland eller andre steder, på ettersommeren 1978, og at det var derfor man trengte nye «tilførsler» til parken allerede samme sommer. Ulvepasseren er blitt sitert på at han har sagt at det skulle komme noen fra Värmland og hente ulvene.

Samme høsten (1978) er det en elgjeger (Algot Olsson, 76 år da) som forteller at da han tidligere på høsten var på moltetur på Viggefjellet i Østmark kommune, de svenske grensetraktene mot Finnskogen, får han se et helikopter som kommer med 2 kasser med en ulv i hver kasse. Disse ble sluppet ut der. Dette ville ikke jaktlaget tro på, slik at han ble nektet å være med på å jakte elg der noe mer. Den gangen kunne man ikke tenke seg at noen satte ut ulv! På ettersommeren var også de svenske rovviltforskerne Anders Bjärvall og Erik Isaksson i samme området for å spore ulv. Det var neppe tilfeldig. Det kan ha vært noen av ulvene fra Borås som ble satt ut der.(5)

I 1978 var et ektepar, Kolbjørn Oppi fra Hof vestside og kona, inne på Höljes Handel på N Finnskogen. Da kom det inn en svartskjegget svenske som spurte om de hadde sett noen varg i Norge, for han hadde vært med og sluppet ut varg fra helikopter. (Erik Isaksson hadde svart skjegg). Kolbjørn og kona er dessverre begge døde nå.(6)

Ivar Mysterud hevder at det var kull på Varaldskogen i 1978. Det kan ha vært Boråsflokken som ble satt ut der, helt eller delevis?

Siste yngling i Nord-Sverige i 1978, Vittangi (PW).

I 1978 fantes **70 ulver** i svenske dyreparker og hegn som et ledd i Prosjekt Varg.

1979

I Svensk Jakt nr. 12, 1979, er det en omtale av en ulv som er sporet på svensk side av grensen, ved Tisjön i Dalarna, like ved grensen til Värmland og like øst for Höljes 1. desember 1978. Dette bedømmes til å være en hannulv. Den 23. februar 1979 finner man spor etter 2 ulver syd for Sysselbäck, begge bedømmes til å være hannulver.

(Kan dette være hannulven fra Borås som «døde» i oktober 1978 som har slått seg sammen med hannulven som «døde» i februar 1979?)
Eller kan det rett og slett være ulver fra Borås-flokken som ble satt ut direkte på ettersommeren 1978?

19.september 1979 undertegnes konvensjonen i Bern.

Vi går ut av 70-årene med 2 dyr, antagelig samme kjønn, som hvert år i 1976-79 oppholder seg i Nordland, i det såkalte Midt-norske område (fra Hedmark grense til Salten).

Satt ut samtidig med ulvene i Trysil?

Ser man på Tab. 4, s. 36, i Viltrapport 33, (vedlagt) ser man at det i perioden 1976-79 er 1 godtatt melding om ulv fra Hedmark (Trysil-flokken) og 1 fra Nordland (Midt-norsk område).

Men man skal merke seg at det ikke er noen godtatt melding fra Aust-Agder fra denne perioden!

Hvor var Vegårshei-ulven?

Trysil-flokken gikk vel mest sannsynlig en ukjent skjebne i møte i 1977, da det i Viltrapport 33 ikke er sagt noe om eventuelle observasjoner fra dette området i 1978 og 1979.

1980

I **1980** har Landbruksdepartementet i brev av 18.6.1980 gitt tillatelse til Universitetet i Oslo til innførsel av inntil 4 ulver fra Sverige til Universitetet i Oslo v/Kåre Elgmork. Tre ulvevalper ble innført fra Skånes Djurpark til Universitetet i Oslo, for deretter å bli overført til E.K.T. på Langedrag. Ulvene ble ikke registrert i tollens ved grensepasseringen, og har derfor ikke kommet inn i statistikken til DN. Det var en hannulv og 2 hunner. (Svensk Jakt 1984 og brev fra DN 16.2.2001)

DN har ingen registrering av import av ulv til Norge for dette året, ifølge Øystein Størkeresen, DN, 27.4.2000. E.K.T. (Thorsen) har derfor ikke fulgt gjeldende regler ved innreisen til Norge.

Universitetet i Oslo hadde i flere år ulv for å studere hvordan ulvene beitet på byttedyr. Ifølge Kate Bronndal ble de avlivet da prosjektet ble avsluttet (Brev 14.06.2000). Dette innebærer at Universitetet må ha fått inn egne ulver for dette formålet ?

I **1980** har Jordbruksverket i Sverige gitt tillatelse til import av 4 ulver fra Moskva, 2 tisper ble fordelt til Skånes og Kolmården dyreparker og paret med ulver der. En tisper fra hvert kull ble flyttet til en ny dyrepark, den fra Skånes kom til Borås, og den fra Kolmården til Lycksele.

De 2 øvrige ulvene døde under transporten til Skånes, ifølge Hans-Ove Larsson, Skansen Djurpark (pers. med.).

I **januar 2001** får jeg følgende informasjon, etter at store deler av boken var ferdigskrevet, og også mange av avisinnleggene. Dessuten har jeg ikke tidligere fått anledning til å skrive om dette.

Høsten **1979/1980** planlegges det utsetting av ulver 3 steder i Nord-Värmland av **XX skogbolag**. Formålet var å få ned elgstammen. I 1968/69 var det mye stormskader og vindfelling i Värmland. Dette ble etterfulgt av store områder med nyplantinger. Pga sprøytingen som ble utført i ungskogfelter på 70-tallet, ble det lite løv til elgen. Den begynte derfor å beite på gran og furu. Siden elgstammen var i sterk vekst, samtidig som matfatet ble mindre, ble beiteskadene store. XX ba derfor en av sine ansatte om å ta på seg et oppdrag med å planlegge utsetting av ulv på 3 plasser i Värmland. Dette arbeidet startet høsten 1979 og han fikk 1000 kr. ekstra i måneden i lønn i den tiden han holdt på med planleggingen. I tillegg var turistmyndighetene i Värmland interessert i å få gjeninnført ulven fordi de trodde det vil trekke inn flere tyske turister. På møtene deltok derfor også representanter for turistmyndighetene i Värmland. Høsten 1980 var planene klare. Opprinnelig ble det sagt at det skulle

være 3 hannulver, men dette ble forandret uten at planleggeren fikk greie på det, og man satte ut par. Grunnen til at dette kom frem, var at representanten fra turistmyndighetene på et møte hadde sagt: «Det skal bli kul å se om det blir valpar». Høsten 1982 traff planleggeren igjen vedkommende som hadde ansvaret for ulveutsettingen og spurte hvordan det gikk. Jo, alt hadde gått bra og ulvene var satt ut! Ingen ting ble sagt om antallet. XX planla utsettingen, men ulvene skulle bli fremskaffet av andre myndigheter ble det sagt. (Hvilke myndigheter?) Vedkommende som utførte planleggingen ønsker ikke å stå frem nå, men har alt dokumentert med kart, bilder, navn o.l.. Dette ligger i en konvolutt som vil bli åpnet på et angitt tidspunkt. Nærmere enkeltheter om dette kan man lese i boken «Vargmannens Testamente» av Nils Norlen. Boken vil foreligge i september 2001.

Det er etter min mening hevet over enhver tvil at det ble satt ut ulver i 1982 på flere plasser. Det er ingen andre grunner til at man skulle få en slik oppblomstring som man fikk i 1982 og de påfølgende 2 årene.

Mulig antall på 2 ulver ved Vurrusjøen i Rendalen og 2 ulver i søndre del av Hedemark i november 1980. (V33)

21.11.1980 melder Østlendingen om at det er registrert ulvehyl og ulvespor i Øversjødalen, vest for Femunden. (9)

1981

4.2.1981 *Gro Harlem Brundtland blir statsminister, Rolf Hansen miljøvernminister*

I boken «Värmland förr och nu» 1986 (V), 41, skriver Anders Bjärvall og Erik Isakson at det vinteren 1981 var spor etter en ulv i nordre og østre deler av Värmland og i vestre del av Dalarna.

I 1981- 1 ulv i Åsnes (?) og 1 i Torsby, 1 i Trysil, 2 dyr i Aurskog-Høland og ett dyr i Rendalen. (V33)

At det var ulv i Åsnes i 1981 stemmer ikke med opplysninger jeg har fra lokalbefolkningen. Se nedenfor.

På et møte i Torsby i 1981 arrangert av Naturskyddsforeningen, sa Bjärvall at det bare fantes hannulver i Nord-Värmland. Han foreslo på møtet at det burde kjøpes inn en ulvetispe fra Russland for å sikre ulvestammen. Var dette allerede gjort, eller var det noe han sa for å «luften» stemningen? I 1980 kom det som kjent 4 ulver, blant annet 2 tisper fra Russland til de svenske dyreparkene. Se over.

Kanskje ikke de 2 døde alikevel, men ble satt ut?

14.10.1981 *Kaare Willoch blir statsminister, Wenche Frogn Sellæg (H) miljøvernminister til 1983 (Johan C. Løken landbruksminister), deretter Rakel Surlien (Sp). (Landbruksminister ?)*

1982

Februar 1982 - 3 ulver i Alta.

I Troms-Salten området var det i følge Viltrapport 33 ingen meldinger om ulv før 1982 (!). Da ble 2 ulver sporet i Dividalen i april. Både i 1983 og i 1984 ble det i disse områdene sett spor av to (!) ulver i følge.

Vinteren 1982 sporer Bjärvall og Isakson 2 ulver på svensk side, en som var temmelig stasjonær i Nord-Värmland og en annen som gjorde en lang vandring fra Dalarna, gjennom Värmland og ned til

både Dalsland og Bohuslän (!). Disse dyrene hadde ikke kontakt med hverandre ifølge Bjärvall. I mars 1982 fulgte Wabakken et ulvespor i Norge, samtidig som man viste hvor de 2 svenske ulvene befant seg. Dermed skulle det være 3 enslige ulver tilsammen i Norge og Sverige våren 1982. Alt dette ifølge V1986.

I Viltrapport 33 står det motsatt: « I 1982 ble et absolutt minimum basert på tilnærmet samtidig sporing av tre dyr på vårvinteren. Ett dyr oppholdt seg i et begrenset område i Nord-Värmland, samtidig som to enkelt dyr ble registrert på norsk side av grensa (Bjärvall og Isakson 1983).»

Kan disse 3 enkeltulvene ha sammenheng med den utsettingen som ble planlagt høsten 1980?
Og hvorfor skriver Bjärvall noe annet i V1986 enn det Viltrapport refererer fra nettopp noe Bjärvall har skrevet selv?

Så står det videre i V1986: «Någon gång under sommaren-høsten 1982 måste två vargar ha støtt på varandra och sedan slagit följe».

Det står ikke noe om at dette er noen av de enkeltulvene som er observert på våren. Dermed åpnes mulighetene for at dette etter min mening kan være ulver som ble satt ut på ettersommeren 1982. Da ble igjen biler med XX firmanavn på observert, og lokalbefolkningen i Nord-Värmland hadde begynt å få øynene opp for hva som foregikk.

I 1982 ble det observert spor etter ulv på Åsnes Finnskog for første gang. Den 15. september ble det funnet en sau som var tatt av ulv, og som fremdeles var varm.(7)

Dette stemmer med at det samme året ble observert utsetting av ulv på Kjerkesjøberget på Finnskogen.

«Når det gjelder ulvestammens sammensetning, var vintrene 1980/81 og 1981/82 karakterisert ved at det ikke ble påvist med sikkerhet flere dyr i følge. Spor etter ett ulvepar ble for første gang fulgt vinteren 1982/83 og tisper hadde løpetid i flere uker. Denne vinteren ble det ikke funnet sikre spor av andre ulver i Sør-øst norsk område, verken på svensk eller norsk side av riksgrensa». (V33)

Dette er verdt å merke seg. Mens det forrige vinter var bare hannulver, er det nå snakk om et par.

Dette er starten på den ulvestammen som vi har i Norge og Sverige i dag.

Her stemmer den observasjonen som ble gjort av utsetting på Kjerkesjøberget, med det som forskerne har observert og rapportert.

Fra Viltrapport 33: «Et mulig antall på 5 individer ble vurdert av Mysterud fra områder med mulige ulveskader på husdyr; to dyr øst i Trysil; to dyr sørvest i Trysil og ett dyr i Åsnes». Skadene i Trysil ble oppdaget 26.juni, og 26. juli, mens skadene i Åsnes først inntrådte 15. september. Mysterud konkluderer med at det har vært 4 dyr i følge i Trysil, en stor hannulv, en noe mindre hannulv og ei tisper med valp. Ulven fra Åsnes hørte antagelig til paret fra Kjerkesjøberget.

Fra Viltrapport 33: «Mysterud har også presentert en hypotese om at ulv ynglet sørvest i Trysil i 1982. Rovviltprosjektets materiale gir ingen støtte til en slik hypotese. **Både vinteren før og etter en eventuell yngling var det ikke mulig å påvise spor på snø, verken av par eller ulveflokk i Trysil**».

(Likevel hevder lokalbefolkningen at det var et kull i Ryssjulia i Trysil året etter ?)

Dette er ganske sensasjonelt, 4 ulver blir påvist av ulik kjønn og alder, kommer til syne plutselig og forsvinner antagelig like plutselig (skutt?) og forskerne bak Viltrapport 33 våger åpenbart ikke å trekke konklusjonen:

At disse ulvene ble satt ut i Trysil sommeren 1982!

I februar 1982 ble en hunn ulv tatt av dage på Langedrag, mens Vegårshei-ulven ble sporet for første gang i desember 1981.

1983

Vinter **82/83** drektig par på Finnskogen (PW).
(paret som jeg mener ble satt ut sommeren 1982)

Våren **1983**- 2 ulver i Pasvik, 2 dyr i Dividalen, 2 dyr i Grane og Brønnøy, 2 dyr (hann og hun) øst i Grue i januar/februar. Det virker påfallende at det er par som opptrer på alle disse plassene. Det er grunn til å anta at de ble satt ut, og de ble også borte relativt raskt.

I mars 1983 fremlegger Petter Johan Schei i MD et forslag til ratifikasjon av Bernkonvensjonen som Landbruksdepartementet ved Johan C. Løken (Høyre) ikke har noen merknader til. (!)

I **1983** var det et kull i Rysjulia, Trysil. 2 store ulver + kull. Kullet ble skutt ut, en ulv gikk over til Sverige. Er dette virkelig tilfelle? Da må det være noen av ulvene i 1982 i det samme området som dannet par og fikk et kull. Sannsynligheten er vel større for at det ble satt ut en familie, og at de ulvene som var i området i 1982 ble skutt ut. Som nevnt i Viltrappport 33, var det ingen spor på snø vinteren 82/83 som tydet på at det var overvintrende ulver i Trysil. På en annen side, dersom det ble kull i Vittangi i 1978, hvorfor kunne det ikke bli det i Trysil i 1983?

1983 Rakel Surlien miljøvernminister, Frogn Sellæg justisminister (fra miljø til justis!)

I desember **1983** observeres det første (?) kullet (8 ulver i en flokk, 2 voksne og 6 unger) født på Finnskogen, i Torsby, våren 1983, (PW), Norges Dyr, Pattedyrene I, 1990.

En ulv blir sett sør for Kirkenær i juli måned. Ulven krysser over vegen foran bilen og er ikke redd.

19.12.1983- FNs Verdenskommisjon for Miljø og Utvikling oppnevnes med Gro Harlem Brundtland som leder, etter hard kamp både hjemme og ute.

Husk at dette var i Willochs og Reagans regjeringstid!

1984

Viltrappport 33:

«I 1984- 3 dyr i Reissadalen, 2 dyr i Dividalen.

Våren 1984 økte antall ulvemeldinger i Midt-norsk område. Flere ulver drepte sau og lam over hele området i mai og juni, og **viste en lite sky adferd!** Ett av dyrene var med stor sikkerhet samme ulv som vandret nordover fra Finnskogstammen i april. 2 ulver opptrådte samtidig i Nordland i juni. Samtidig opptrådte 2 ulver i Stjørdal og Snåsa. Etter en intens periode med sauetap og mange synsobservasjoner ble det rolig etter juli måned. I løpet av høsten 1984 og vinteren 84/85 har en ikke fått sikre meldinger om ulv fra området.» Så heter det videre i Viltrapp. 33: «Før 1984 hadde en ingen observasjoner av ulv i Midt-norsk område som var kontrollert i felt av personell med stor erfaring på ulv. Eksistensen og utbredelsesgrensene av denne forekomsten **før sommeren 1984 (!)** må derfor vurderes som noe mer usikker enn de andre».

Viste disse ulvene den samme adferd som Malmberg-og Vegårshei-ulven?

Kan det være noen grunn til at noen dyr blir mer aggressive enn andre? Kan opphold i hegn og senere frihet fremkalle slike reaksjoner fordi ulvene har mistet respekten for mennesker under sitt opphold i hegn?

Våren **1984** ble det født minst 2 valper i det samme området som i 1983. «Høsten 1984 hadde man ikke kontakt med flere enn 5 ulver i Sør-øst norsk område og tilgrensende strøk i Sverige (Hedmark-Värmland)». (V33)

I **1984** tok ulven sau i Grue ved Namnå for første gang på 100 år.

I **1984** vet vi at Jordbruksverket i Sverige gir Skogsstyrelsen Jönköping tillatelse til å innføre ulver til Sverige. Det blir ikke sagt noe om antall eller importland. Svensk Jakthundgruppe har skrevet til Skogsstyrelsens nuværende generaldirektør Maria Norrfalk, og bedt om en klarlegging av ulveimporten. Av svaret fra Norrfalk fremgikk at alle papirer vedrørende ulveimporten og ditto utslipp var fjernet fra arkivene i 1990!

Jakthundgruppen har også skrevet til det svenske Justisdepartementet, men med like magert resultat.

I påsken 1984 blir det observert utslipp av 2 ulver et sted i Värmland, vest for Torsby. «Anna», p.t. pensjonist og hennes mann som nå er død, så utsetting av ulvene, og de kjente også de som gjorde dette. Ønsker ikke å stå frem i dag.

I **1984** var det et møte på Finnskogen der Wabakken skulle fortelle folket om hvor ulvene kom fra. De skulle komme over isen fra Finland. Da var det en mann som spurte om ikke ulvene var satt ut? Nei, var svaret fra Wabakken. Hvorfor har de merke i øret da, var spørsmålet tilbake.(7)

Ulvne som opptrådte på Finnskogen og i Värmland i 1984 var ikke fra kullet som ble sett i 1983. Det ble brakt inn nye ulver, jfr. observasjonen ovenfor. Ulver som er mindre enn ett år gamle, oppfører seg ikke på den måten som man opplevde da.

Min teori er at kullet ble skutt ut, kanskje hele familien, og at det vinteren 1984 ble satt ut ulver fra hegn som var eldre, 3-4 år gamle. Vandringsmønsteret som disse ulvene viste, tyder på at de ville tilbake til der de kom fra, eller var fostret opp, en ville til Lycksele, en til Kolmården, en til Borås og en til Skånes osv.

En mann som jobbet for Eik Hausken i sin tid, (Rottne Blondin) skulle teste ut nye typer dekk for skogsmaskiner på Färna Gods. Bare en km eller to nord for godset gikk han ved en tilfeldighet på et hegn med masse hundeliknende dyr i. En sjegete branne kom og kjeppjaget han og sa at han skulle holde kjeft med det han hadde sett. Dette skjedde på begynnelsen av 80-tallet, og mannen klarer dessverre ikke å tidfeste det nærmere.

Som en oppsummering hitsetter vi fra Viltrapport 33, s. 52 (vedlagt): «Når det gjelder ulvestammens sammensetning var vintrene 1980/81 og 1981/82 karakterisert ved at flere dyr i følge ikke ble påvist med sikkerhet. Bestanden ble disse to vintrene vurdert til minimum 3-5 individer. **Spor etter et ulvepar ble for første gang fulgt vinteren 1982/83**, og tisper hadde løpetid i flere uker. Denne vinteren ble det ikke funnet sikre spor av andre ulver i Sørøst-norsk område, verken på svensk eller norsk side av riksgrensa. Alle andre ulvemeldinger som kunne kontrolleres i felt, viste seg å være fra andre arter enn ulv.»

Utsettingen i 1982 var altså starten på ulvestammen i Finnskogområdet.

I Sør-norsk område ble det i 1981 antatt et minimum på en ulv ut fra meldinger i Kragerø, Gjerstad og Farsund kommuner. Dette dreier seg ikke om godtatt melding, men antatte. Det er derfor ikke slått fast med 100% sikkerhet at det var ulv i disse områdene i de angitte tidsrom. I løpet av februar og mars 1982 blir det antatt at det er ulv i Aust-Agder, Vest-Agder og Telemark, totalt 2 dyr. Sommeren 1982 ble det registrert betydelige tap av sau i Tvedestrand og i Vegårshei. Etter våren 1982 var det ingen meldinger om ulv i Vest-Agder, mens det var relativt jevnt med meldinger i Telemark og Aust-Agder. Og i desember 1982 blir det sett en ulv i Vegårshei.

Sommeren **1983** var det også betydelige tap av sau i områdene rundt Vegårshei, forårsaket av en ulv. Lenger vest var det ikke predasjon på sau enda det var mye sau i distriktet.

En hannulv ble skutt på Vegårshei den 11. januar **1984**, og aldersbestemt til 4-5 år, det vil si at den skulle være født i 1979 (kanskje også 1977?).

Det har ikke kommet frem opplysninger som kan indikere at yngling har skjedd i Sør-norsk område de siste 10 årene, skriver Viltrapport 33, på s.53, i 1986, og fortsetter: «En må derfor gå ut fra at ulven må ha innvandret til Sør-norsk område i 1980-81».

Min kommentar: *Dersom den kom i 1980 eller 1981, hvorfor gjorde den seg ikke bemerket i sauebesetningene sommerene 1980 eller -81? Så voldsomt som den slo til i 1982, er det underlig at den ikke gjorde seg gjeldende før, dersom den var i distriktet?*

Viltrapport 33 drøfter videre mulighetene for at den kan være innvandret fra Vittangi-kullet i Nord-Sverige, som angivelig ble født i 1978. Dette innebærer at ulven skulle ha vandret ca 1000 km i luftlinje gjennom et ikke helt ufarlig område, for å si det forsiktig. Dersom den skulle ha lagt ut på vandring fra Nord-Finland, er farene enda større og vandringsvegen ca 1500 km i luftlinje.

Helt utenkelig, etter min oppfatning og høyst uvitenskapelig. Den siste sikre ulveobservasjonen i nord er i 1979/80, og Vegårshei-ulven dukker opp for fullt i 1982.

Hvor var den i 2 år?

Ser man på Tab. 5 i Viltrapport 33, s. 37, vedlagt, så er det ingen godtatte meldinger om ulv i Agder-fylkene og Telemark i 1980 og 1981, mens det er 4 i 1982, 14 i 1983 og bare 2 igjen i 1984, etter at Vegårshei-ulven ble skutt.

I Tab. 16 i Viltrapport 33 er det angitt min. 0 ulver i 1980 og 81, mens det er angitt 1 ulv i 1982, 83 og 84. Dette skulle vel egentlig si det meste.

Viltrapport 33 avslutter skråsikkert med å si at «det er ingen grunn til å anta at ulven er sluppet ut fra fangenskap».

Jeg vil si snarere tvert i mot, det er på bakgrunn av foranstående all grunn til å anta at den er satt ut, og at det kanskje også ble satt ut 2 ulver i området vinteren/våren 1982.

I Dalarna ble det satt ut en ulv i **1984** som opprinnelig hadde vandret fra Nord-Värmland til Falsterbohalvøya. Dette skulle være en ulv fra det kullet som ble født på Finnskogen i 1983. Den ble bedøvet og fraktet tilbake til Dalarna, sydvest for Siljan. Deretter legger den ut på vandring igjen og vandrer via Filipstad, Storfors, Kristinehamn, Finnerødja, Laxå, Askersund, Fagersanna, Kinnarumma til den blir skutt av myndighetene ved Falkenberg i Halland 12. september 1984. Ulven ville simpelthen ikke være i Värmland og Dalarna. Anders Bjärvall sa at ulven kun var 1 år, født i Värmland våren 1983 som en av 6 valper. I en alder av knapt 1 år (første gangen) skulle den ha lagt ut på vandring, mens Bjärvall sier at de vanligvis (?) gjør dette i en alder av 22 måneder (?). Dette henger ikke sammen.

Da ulven ble fanget inn første gangen 3.juni 1984, sa Egon Axelsson, som var formann ved Skånes Djurpark, at det var et prakteksemplar som veide 50-60 kg, og som han bedømte til å være 4 år, dvs født i 1980, samme år som ulven i Vegårdshei ble født (!) Mens Bjärvall påstod at ulven var 1 år! Tor Kvam og Ole Jakop Sørensen i NINA utførte aldersbestemmelsen, tannen skal fremdeles være der, men er det riktig tann?
Er det noen sammenheng her?

Samme året (i **1984**) vandrer nok en ulv fra Nord-Värmland til Södertälje og videre til Nynäsvägen sør for Stockholm, der den blir påkjørt 25.april 1985, 11 måneder gammel ! (Hva med at de vandrer først når de blir 22 måneder gamle?) Skulle denne til Kolmården?
Samme året (i 1984) vandrer en ulv fra Nord-Värmland til Jämtland og blir borte vest for Storsjøen. Skulle denne tilbake til Lycksele?

Høsten **1984** blir det observert ulv på rådyrjakt øst for Kirkenær.

Petter Wabakken gjør et nummer av at ulvene som var i Nord-Värmland i 1983-84 tilførte verden ny viten fordi disse ulvene drepte elg på egenhånd, dvs en ulv, en elg. Disse ulvene viste jaktegenskaper som var enestående i verdenssammenheng, ifølge PW.

Derfor er det fundamentale spørsmålet: Hvorfor lærte ikke alfa-paret denne jaktteknikken videre til sine valper da de ble født våren 1983? Det som særmerkte nettopp de ulvene som la på vandring i 1984 og som skulle tilhøre kullet fra -83, var at de drepte kalver, rådyr og sauer, men aldri elg? Når man vet hvordan alfa-paret normalt preger inn jaktteknikk på valpene, det er jo dette som er så særmerkt for nettopp ulv, så må man spørre:

Hvorfor skjedde ikke dette her? Møtte ikke valpene til «undervisningen»?

Länsjaktvårds konsulent Folke Andre sier « *Värmlandsvargarna som så suverent dräper älger kunne säkert detta innan de kom på plats. Därför betvivlar jag ännu mer att det skulle vara dessa värmlandsvargars avkomlingar, som under våren och sommaren uppträtt som nestan halvtama på många håll i södra Sverige*».

Det som skjedde på svensk side sommeren 1984 fikk den finske ulveforskeren Erkki Pulliainen (som jo er en genuin ulve-venn) til å stille seg tvilende til at ulv som oppfører seg slik som man så den sommeren, kan være fødte og oppvokste i vill tilstand!
Pulliainen avviser også påstandene som bl a Naturvårdsverket kommer med om at 1-2 års gamle ulver blir uforsiktede når de begir seg ut på vandringer.(Dette er det samme som rovviltmiljøet i Norge hevder) Riktig gamle ulver i dårlig kondisjon kan være lite redd for mennesker, men ikke unge ulver!

1985

1984/85-nytt kull i kjerneområdet? 2 valper sett i august.

29. juli 1985 skyter Hugo Ekman ei ulvetispe i Skråckarberget da denne angrep sauene hans. Tispa skulle etter forskernes mening ha hatt valper, og i august samme år ser man 7 valper. (PW)
Ifølge de samme forskerne skulle dette være den siste reproduserende tispa i Norge og Sverige. Hugo Ekman og familien ble av den grunn utsatt for en hets av ulvevenner som gitt på livet løst for dem og som var utenfor enhver anstendig og rimelighet. Dette gjaldt både de såkalte forskerne og andre, og viste at myndighetene ikke skydde noe middel for å knekke personer som var i mot ulv.
Dersom tispa i Skråckarberget skulle stamme fra Borås-kullet, vil det si at den skulle ha overlevd fra senest februar 1979, alternativt sensommer 1978, i et meget utsatt område for ulv. Dette er å anse som meget usannsynlig.
Min vurdering er at Skråckarberg-tispa ble satt ut i Värmland i 1982.

Samtidig er det et kull i Grue, det var nemlig en familiegruppe der samtidig med at tispa i Skråckarberget ble skutt. Men denne familigruppen ble ikke «akseptert» av forskerne. Denne tispa hadde 5 valper. Alle 6 dyrene ble skutt i løpet av høsten.(8)

I **1985** er det en jeger fra Grue som er hos en dachsoppdretter, Bo Ros, i Tumba utenfor Stockholm. Under middagen forteller denne at han har vært med på å fange inn ungulv i Kolmården dyrepark. Disse skulle settes ut i Nord- Värmland. Da sier vedkommende nordmann at det er jo der jeg bor, og jeg som har kjøpt hund av deg! Da ble det ikke mer snakk om den saken.(9)

I **1985** er det planlagt utsetting (og gjennomført ?) av jerv på Finnskogen, kfr. «Jervebrevet», datert 20.10.1985. Brevet er skrevet som et referat fra et møte i et svensk-norsk arbeidsutvalg som planlegger å sette ut 2 jervepar på hver side av grensen. Det svenske arbeidsutvalget skal ordne det praktiske etter elgjakten (Nordens Ark?). Brevet er undertegnet av T. R.

Jervebrevet er skrevet på brevpapiret til Centre Naturopa, eller «Naturopa Information and Documentation Centre on Nature Conservation», Europarådets organisasjon for bevaring.

Kjell Ivar Wålberg, journalist i avisen Glåmdalen, tok på seg ansvaret for å ha skrevet brevet da det ble funnet i skogen i området Bakken-Ramsli på Åsnes Finnskog. Brevet som er håndskrevet, er vist frem til broren til Kjell Ivar, Odd Wålberg, som ikke kjenner igjen håndskriften til broren sin. Kjell Ivar Wålberg kan heller ikke identifisere brevhodet på dette brevet.

Det var mange fremmede mennesker i skogen i tiden før brevet ble funnet, ifølge Jon Peistorpet. Sykehusmiljøet på Kongsvinger kan være involvert.

Det er en kjensgjerning at det har kommet jerv inn i området i de senere år, både i Slåstad i Odalen og på Austmarka.(10)

Høsten -85 og vinteren 1985/86 er det ulv ved Åransberget, syd for Kirkesjøen. Ulven går helt inn til hundegården. Oppsitteren på Åransberget, NN, skjøt flere ulver, blant annet 3 stykker på en gang.(11)

1986

13. februar 1986: Stortinget ratifiserer Bern-konvensjonen, uten forbehold. Rakel Surlien, som da var miljøvernminister, sa at det var viktig at den ble vedtatt uten forbehold!

Martin Myrvang fra Namnå så en ulv bli sluppet ut fra helikopter på Trestikktjernet våren 1986, mens det ennå var is på vannet.

9.5.1986 Brundtland blir ny statsminister, Sissel Rønbeck miljøvernminister, Jens Stoltenberg statssekretær.

I mars **1986** ble det satt ut 7 ulver på Grue Finnskog, de forsvant alle samme høsten.(12)

I jan./febr. samme året lå Stig Hvoslef, senere gensekr. i WWF i telt i samme området (på veien mot Bograngen, på svensk side).

I **1986** ingen yngling i kjerneområdet-flokken sprengt (eller skutt ut?). (PW)

Høsten -86 er det spor og observasjoner etter flere unge ulver i Østmark på svensk side, i retning Viggeren.

1987

I **1986/87** ble det satt ut mange ulver, spesielt på svensk side, i Viggeren/Itern-området.(13)

2 ulver skutt på Grue Finnskog, en i skogen til Bebba Gjems, en i riksvegen ved Wålberget gård.(14)

27. april 1987- *FNs Verdenskommisjon for Miljø og Utvikling (Brundtlandkommisjonen) legger frem sin rapport «Vår felles framtid» om bærekraftig utvikling.*

I **1987** kull i kjerneområdet (PW). 2 voksne og 2 valper (KO, Kristian Overskaug, NINA, i Villmarksliv nr 1, 1994).

I juli **1987** ble det satt ut 2 ulver på vegen mellom Frederika og Lycksele i Sverige. NN kommer på motorsykkel og ser en kassebil som står langt framme på en rettstrekning. 2 ulver ble sluppet ut og sprang rett til skogs. Da mennene i kassebilen oppdaget motorsykkelen, kjørte de av sted. NN tok igjen bilen, men noterte ikke registreringsnummeret. Bilen var en Mercedes, spesialbygget for hundetransport.(15)

4.8.87 får DN en fax fra Sætersdal, Miljøverndepartementet om at Rapport 30 skal stoppes omgående.

I **1987/88** blir en stor hannulv skutt på åte i Tyskertorpet av en mann som nå er død. Den var merket i det ene øret med øremerke!

I Sverige ble ulvene merket med et nummer i tannkjøttet i overkjeven inntil for en 10 år siden, deretter benyttet man microchips. Da vi spurte Hans Ove Larsson på Skansen om hvem som kunne ha tatoveret inn et 6 - tall i øret på ulven, svarte han Trondheim, underforstått NINA. På spørsmål om hvilke personer som syslet med dette der, svarte han: «Petter Wabakken var jo der på den tiden».

1988

I siste uken i januar **1988** blir det satt ut 1 (2?) ulv ved Atnabrua i Sollia, 5 km fra utløpet av Atnasjøen. En mann finner sporene i vegen.(16)

I februar **1988** blir det sluppet ut ulv ved Høljes og Bograngen. Bilen til den svenske rovviltsporer Jan Wirtberg er på stedet. Han driver i dag med et turistopplegg i Värmland hvor sporing og peiling av ulver er et av tilbudene. (17)

Juli 1988- *Oslo-konferansen om bærekraftig utvikling*

1988 kull i kjerneområdet (PW), valper, bare en igjen om høsten (KO).
Resten skutt ?

I **1986-88** blir det skutt 8 ulver bare i området rundt Røgden- sjøen på Grue Finnskog.(18)

1989

16.10.1989 *Jan P. Syse statsminister, Kristin Hille Valla miljøvernminister.*

1989 kull i kjerneområdet (PW), des.1989 5 ulver i kjerneområdet, inkl. valper (KO)

1990

Den 19. juni 1990 blir det funnet en hodeløs ulv på vestsiden av Glomma i Grue. Historien bak er ganske underfundig, og vil kanskje komme med i senere utgaver av denne boken.(19)

I september 1990 var det et jaktlag i Turings jaktvårdsområde (Søndre Jämtland, deler av Vestre Norrland og Gävleborgs län. Området strekker seg fra Klövsjö i vest til Ånge i øst.) som oppdaget spor etter en stor kasse på gresset. De trodde det var noen som hadde drevet med tyvslakt av elg og transporterte bort kjøttet med helikopter, men de fant ingen slakteplass. Problemet fikk sin løsning da oktoberjakten begynte. På sporsnøen fant de ulvespor. Ulvene hadde kommet inn med helikopter. På det meste var det 20 ulver i dette området. Våren 1991 ble det født et kull på 6 valper, i 1992 et kull på 5 valper og i 1993 et kull på 7 valper.

Ulvene forsvant en etter en. Bare 6 unge ulver kunne med sikkerhet sies å ha vandret ut. I 1995 var det en hunulv igjen. I 1999 dukket det plutselig opp en hannulv. Det ble imidlertid ikke noe kull. Hannulven forsvant.(20)

3.11.1990 Brundtland statsminister, Torbjørn Berntsen miljøvernminister.

2 ulver skutt fra tårnet ovenfor Kalneset gård på Grue, ei tisper på 1 år og en eldre som veide 52 kg og som var meget lys!(21)

1991

Vinter 1990/91, 3 ulver i kjerneområdet (KO).

Våren 1991, kull, yngling på Finnskogen, 5-7 ulver i kjerneområdet (KO).

En stor hannulv skutt i Sandsjøbergvegen på Grue Finnskog.(22)

1991/92, 7-8 ulver **plutselig** rundt Ånge i Södra Jämtland (Kristian Overskaug i Villmarksliv nr. 1, 1994). KOs ordbruk. Dette har helt klart sammenheng med ovenstående som gjelder Turings jaktvårdsområde. Men KO undrer seg ikke over **hvorfor** det plutselig dukker opp ulv i dette området! Ingen ting skulle indikere i forkant at det skulle komme ulver her, men likevel vurderes ikke mulige årsaker annet enn et «plutselig» !
Hvor naive kan disse forskerne bli?

I Strandteigen skog i Rendalen, ved Sjølisand, ca 20 km øst for Osensjøen, ble det sett 2 voksne ulver høsten 1991. Den ene var utstyrt med radiosender!(23)

1992

I mars 1992 blir et voksent par sluppet ut på Åsnes Finnskog, ble borte etterpå. Stedet var merket med melkekartonger i vegkanten, antagelig for at rovviltsporerne skulle se hvor de skulle begynne sporingene.(24)

22.5.1992-Torbjørn Berntsen undertegner FN's konvensjon om biologisk mangfold, Biodiversitets-konvensjonen, også kalt Rio-konvensjonen om bærekraftig bruk

Dette markerer starten på den nye ulvetiden i Norge.

Det som til nå bare hadde vært små forpostfektninger om spesielt ulv på Finnskogen eller ikke, utviklet seg nå til et politisk hardkjør for å gjøre Norge til Europas villmark.

Forhandlingene om en konvensjon om biologisk mangfold ble igangsatt etter vedtak i styret for FN's miljøprogram (UNEP). Forhandlingskomiteen bestod av omlag 80 nasjoner. Konvensjonen ble vedtatt ved konsensus 22. mai 1992, og ble åpnet for undertegning 5. juni 1992. Hittil har 160 land, inkludert Norge, men ikke USA, undertegnet den. Konvensjonen inneholder bestemmelser om bevaring av biologisk mangfold gjennom vern og bærekraftig bruk, og blir fra nå brukt av Torbjørn Berntsen for alt den er verdt til å få gjenninnført ulv og bjørn i Norge. Den ligger bak alt som skjer politisk, spesielt i 1993 og 1994. Samtidig viser rovviltet seg ytterst bekvemt til å hjelpe Berntsen til å føre an i kampen mot hans hatobjekt nr. 1: Bønder, beiterett og eiendomsrett.

Mens Brundtland-kommisjonen i 1987 hadde «bærekraftig utvikling» som sitt fanemerke, er det verdt å merke seg at Biodiversitetskonvensjonen handler om «bærekraftig bruk» av jordens biologiske mangfold. Det ligger en betydelig forskjell mellom disse to begrepene, en forskjell som har medført store splittelser innenfor norsk miljøarbeid og også er en av årsakene til at Norges Narturvernforbund har vært veldig lite synlig siden Dag Hareide og Torbjørn Berntsen hadde sitt «forliksmøte»(?) i 1993.

Forbudet mot hvalfangst blir neglisjert. Hvalfangsten starter opp igjen i **1993. (!)**

Gro Harlem Brundtland bestemmer at Norge skal søke om medlemskap i EU.

18.8.1992 kjører nattoget på Sørlandsbanen i hjel en ulv ved Oggevatn i Aust-Agder. DN aldersbestemte ulven til halvannet år, hvilket blant annet Petter Valeur tvilte på var korrekt på grunnlag av slitasjen på tennene og den velutviklede nakkekammen på kraniet. Enkelte hevder at 10 år ville ligge nærmere sannheten. Da foreligger alle muligheter, alt fra en eldre ulv som er satt ut for å dø, eller kanskje «kameraten» til Vegårshei-ulven? Iallfall er det noe med historien til denne ulven som ikke er slik DN gjerne vil at den skal være.

1993

I 1993 var et meget aktivt år for rovviltet. I følge forsker Ole Jakob Sørensen skjedde det en påtagelig dreining av rovviltpolitikken.

Kan dette være en følge av tilpasning til EU i forbindelse med søknad om medlemskap og folkeavstemningen i 1994? Dette var lenge min overbevisning, men etter å ha vært i kontakt med forhandlingsledere fra 1993 og -94, har jeg fått vite at rovviltet ikke var et forhandlingstema.

Etter Norges nei i 1994 ble vi kastet ut og alt som var fremforhandlet, ble nullstilt. (I forbindelse med sin søknad om medlemskap i EU nå, har Estland fått beskjed om at all jakt på ulv og bjørn skal være forbudt)

24.2.1993 Ylva (4 år) skutt i Värmland med myndighetenes velsignelse (KO angir mars?) (Kan det være 2 ulike ulver ?) Etter tips som har kommet inn til Skoginfo, var hun med valper. En schäfer skal ha vært faren, og ryktene sier at det var derfor det ble gitt tillatelse til avlivningen.

Den **28.3.1993** ble det satt ut 5-7 ulver ved Hansfallet (Tyskedammen, Damtjernet) på Åsnes Finnskog fra 2 mørke van-biler. Jonny Fallås så bilene. Jon Peistorpet m. fl. så sporene i veien. Veien var snødekket, slik at man kunne se ulvesporene vekk fra bilene.

Den **6.-7.3.93** (3 uker før) var Petter Wabakken, Torbjørn Berntsen (miljøvernminister), Børre Pettersen (statssekretær i Miljøverndepartementet), Georg Fredrik Rieber Mohn (daværende riksadvokat) i ei koie, Kojordskoia, i samme området. Ivan Grenberg låste opp og ordnet med koia. Han fikk beskjed fra skogvokter Åge Ruud at Børre Pettersen og Rieber Mohn skulle leie koia denne helga.

Ivan så Wabakken der. Det vakte stor oppsikt i området at disse karene lå der. Det er Borregaard som eier koia, mens skogen eies av Opsahls barn (Per, Atle og Bjørn Holter-Hovind).

Var dette rekognosering eller sporing?(25)

Samtidig ble det satt ut 2 ulver ved Badstutjern på svensk side.(26)

Samme året vet vi at det ble skipet ut 7 ulver fra Estland til Sverige. Vedkommende, som arbeider i politiet i Estland, vil ikke fortelle hvem som var mottaker i Sverige. Vi har prøvd å få kontakt på nytt, men uten resultat så langt.

Skulle disse ulvene til Finnskogen?(27)

Ifølge oppslag i Dagbladet for 30.august 1993 ble ulvene drept i begynnelsen av april med giftåte.

25. mai 1993- MD legger frem forslag til endring av nødvergebestemmelsen i Viltlovens §11 i O. Nr.11, Odelstingsproposisjon nr. 54. Under debatten sa Torbjørn Berntsen bl a «Jeg må si jeg er redd for hvilke konsekvenser det kan få hvis flertallets forslag blir vedtatt, særlig med hensyn til våre bestrebelser på å få den skandinaviske ulvestammen opp på et levedyktig nivå...!».

Hvilke bestrebelser? Hyttetur? Utsetting?

Det som er verdt å merke seg fra debatten i Odelstinget, er at Berntsen seiret fordi Kåre Gjønnes fra KrF stemte for ulven, sammen med 2 andre representanter fra partiet, Svein Alsaker og Helga Haugen.

Stemmetallene var 40 mot og 44 for Berntsens forslag.

Her skal man huske at Gjønnes ble landbruksminister i Bondevik-regjeringen, og da er det ikke så rart at det ble en «ulve-regjering». Det var han som holdt Guro Fjellanger i «kragen», og spørsmålet er om ikke de største «vargkramarna» sitter som noen grå eminenser i Landbruksdepartementet og presser bondeorganisasjonene til å godta rovviltet mot at de statlige overføringene opprettholdes? Det er utrolig hvor lite opptatt sentrale aktører i Bondelaget er av rovviltet, og det er også bemerkelsesverdig hvordan tidligere tillitsmenn dukker opp i et eller annet statlig prosjekt, hvor de får prosjektmidler i motytelse mot lojalitet mot et system som bare har en hensikt- å knekke bøndene!

Jeg har hele tiden sett på MD som roten til det meste, men tillater meg å tvile innimellom.

Kåre Gjønnes, som nå er fylkesmann i Sør-Trøndelag, er iallfall en person man absolutt skal være på vakt overfor.

24.-28. mai 1993 FN konferanse i Trondheim- Norway/UNEP Expert Conference on Biodiversity.

Den såkalte *generalklausulen* mot miljøkriminalitet ble inntatt i straffeloven i 1993, og omfatter et langt bredere spekter av miljøkriminalitet enn det som angår faunakriminalitet. Generalklausulen medfører først og fremst en kraftig straffeskjerpelse for alvorlig miljøkriminalitet, men kan i teorien også innebære en nykriminalisering på et område som tidligere ikke er straffebelagt. Generalklausulen medfører også at foreldelsesfristen blir kraftig øket i forhold til tidligere.

Det er her følgende paragraf kommer inn: «*Med fengsel inntil 6 år straffes den som forsettlig eller grovt uaktsomt (1) minsker en naturlig bestand av fredede levende organismer som nasjonalt eller internasjonalt er truet av utryddelse, eller... ..*»

Det er vel unødvendig å si at den såkalte generalklausulen mot miljøkriminalitet ble foreslått av daværende riksadvokat Georg Fredrik Rieber Mohn. Den ble vedtatt som ny §152b i straffeloven ved

lov av 11.6.93 nr. 81. Loven trådte i kraft straks.(!) Legg merke til datoen, her er det noen som hadde det travelt.

Det var mye som skjedde etter hytteturen til Finnskogen i mars.

Sommeren **1993** var det en teltleir på svensk side i dette området hvor det lå folk med tilknytning til DN.

De drev med en form for kartlegging. Sporing?(29)

I juli 1993 ratifiserte Stortinget Biodiversitetskonvensjonen, utarbeidet av FNs miljøprogram, UNEP. «Føre-var-prinsippet» ligger til grunn. Dette innebærer i rovviltsammenheng at mangel på kunnskap ikke er god nok grunn til å utsette tiltak for å avgrense trusler mot rovviltbestandene.

Jeg har senere med utdrag av konvensjonens artikkel 8 og 9, fordi jeg mener disse står sentralt, i den grad man kan snakke om en bevisst politikk i dette spørsmålet..

Felling og avskyting av ulv forvaltes av regler fastsatt ved Kongelig Resolusjon av 9. juli 1993.

I **Rapport 5/94** fra Høgskolen i Hedmark kan vi lese at det vårvinteren 1993 var et *nyetablert* par i Kopparbergs län, sør for sjøen Siljan. I mars ble også et *ulvepar* med brunstadferd påvist i Finnskogen (kan være ulvene som ble satt ut i mars), dessuten et *par* i sørøstre del av Jämtland (Turings jaktvårdsområde, se ovenfor). I tillegg var det et mulig par litt sør for Siljansparet, på grensen mellom Kopparbergs og Värmlands län, i området Fredriksberg-Filipstad-Lesjöfors.

Det ble ingen yngling på det siste stedet, ei heller ved Siljan. Her ble det observert bare ett enkelt dyr høsten 1993.

På Finnskogen ble det ikke bekreftet valper i 1993, dette stadfester at flokken ble borte (?) slik som beskrevet i Dagbladet. I okt. -des. ble det sporet kun en enslig revirmarkerende ulv der sammen med 2 eller 3 andre ulver.

I Turings jaktvårdsområde ynglet ulvene for 3. året på rad, og 8 ulver ble registrert her i desember 1993.

Kanskje var det et par på Åsnes Finnskog i mars 1993, før utsettingen, og kanskje var det dette paret som var i fokus for Berntsen & Co på hytteturen?

I **april 1993** skal det ifølge Rapporten ha vært en ulv i en flokk på 5 (?) som ble skadet etter angrep på elg.

1994

1.1.1994 oppretter Økokrim spesialgruppe for etterforskning av miljøkriminalitet. 2 spesialavdelinger ble opprettet ved Kongsvinger og Østerdalen politikammer i 1993.

I 1994 ble en tilsvarende gruppe opprettet ved Namdal Politikammer.

Mars 1994-3 ulver sluppet ned i veien ved Damsberget, Finnskogveien (gikk veien til Grue Finnskog)(30)

I **1994** kom Økokrims bok «Faunakriminalitet og annen naturkriminalitet», Økokrims skriftserie nr. 8, utarbeidet av Jørn Holme, Arild Lyssand, Terje Axelsen (medlem Norsk Ornitologisk Forening), forordet er undertegnet av Georg Fredrik Rieber Mohn. Boka er tydelig farget av et ønske om å dekke inn det forholdet at ulvene er utsatt, og at **det** ikke er faunakriminalitet! (Husk at Petter Johan Schei, som også jobbet i Miljødepartementet før han ble direktør for DN, også under sin tid i Miljødepartementet, var medlem av Norsk Ornitologisk Forening. Dette vekket sterke reaksjoner

innad i Departementet.) Petter Johan Schei var byråsjef i MD og skrev forslaget til norsk ratifikasjon av Bern-konvensjonen, dat. 25. mars 1983.

For å vise hvordan generalklausulen omtalt over ser på truede arter og naturlige bestand av truede arter, er det interessant å lese hva statsadvokat Jørn Holme skriver i boken (s.165) : «*Det er imidlertid ikke noe krav om at bestanden skal være en opprinnelig naturlig bestand. Også arter som tidligere er utsatt og som nå utgjør en levedyktig bestand er vernet. Dette er f.eks. tilfelle med den norske bestanden av moskusfe på Dovre. At en ellers naturlig bestand ytes «hjelp» i form av enkelte viltpleietiltak er videre ikke til hinder for at den anses som en naturlig bestand. Er det aktuelle eksemplar lovlig tatt fra vill tilstand for senere å bli satt ut i naturen igjen, må bestemmelsen klart også beskytte slike eksemplarer*».

Ulv tatt i Estland (hvor *det* er lovlig) og satt ut i Norge, dekkes da av generalklausulen. Det er derfor ikke faunakriminalitet å *sette* den ut, men å *skyte* den!

Slik blir det når man kan lage loven selv og vet hva man vil oppnå!

I **juni 1994** kommer en båtlast med 6 ulver fra Estland til Ystad (?) i Sverige.(31)

Førjulsvinteren 1994 rapporterer Rapport 3/95 om 4-5 ulver på Finnskogen, og en enslig ulv i Åsnes/Våler.

28.11.1994- ny EU-avstemming. Nei-siden vant og Gro tapte.

1995

Ifølge **Rapport 5/96** var det en ulveflokk på Finnskogen, men det er uklart om det var noen yngling der dette året.

En enslig ulv har fortsatt tilhold i Åsnes/Våler.

1996

Vinteren **95/96** blir 2 ulver skutt av finske feltarbeidere på grensen mellom Sverige og Finland. Ulvene kom over Tornø elv. Det tredje dyret i flokken snudde og vendte tilbake til svensk side.

Dyrene var merket med et halvmåneformet klipp i det ene øret. Bilder av ørene er hos Erik Nyholm i Åbo, Finland(32)

I **Rapport nr. 8/97** (Bestandstatus for ulv i Sørøst-Norge og Skandinavia i 1996) skriver Wabakken og Maartmann: «I april ble en enslig ulv registrert lengst sør i Eidskog kommune. Den innvandret trolig fra Sverige og hadde kurs mot området i Akershus der en enslig stasjonær ulv hadde tilhold». (Utrolig hvordan de finner frem!). Som PW skriver: «Dersom denne ulven var av annet kjønn enn den som fra før var etablert i området, ville det ikke være overraskende om det snart skulle vise seg at **to dyr** var i følge». (Som om han var usikker på kjønnen!) Dette ble bekreftet av observasjoner av to ulver i følge og senere på sporsnø førjulsvinteren 1996. Dette var det såkalte Nybakk-paret som hadde tilhold øst i Aurskog-Høland og sør i Nes kommuner og som var begynnelsen på det virkelige «ulveeventyret» i dette området.

Lengst sør i Østfold, i Halden kommune, ble det også meldt om 2 ulver som var sammen førjulsvinteren 1996.

I Rapport nr. 8/97 blir det bare konstatert at slik er det, ingen ytterligere kommentarer til hvor de eventuelt kommer fra eller liknende som man kunne vente seg i en vitenskapelig rapport. Spørsmålet

gjentas derfor her: Hvor kom disse fra? Ferdig kjønnsmodent par av motsatt kjønn utvandret fra en flokk i Sverige?

Det er i denne sammenheng også interessant å sitere hva Stein Lier Hansen skrev i et innlegg i Moss Avis 29. januar 2000: «Det er således ingen som har gitt bort Østfold til ulven, men Østfolds beliggenhet med grense mot Sverige gjør det helt naturlig at Østfold får ulv tilbake i en tidlig fase, der ulven gradvis reetablerer seg i Norge som forutsatt og ønsket (!) (min understrekning) gjennom demokratiske prosesser i vårt land».

Reetablerer seg? Demokratisk prosess?

«Vårvinteren 1996 ble det klarlagt at det for første gang siden 1985/86 ikke lenger fantes noe reproduktivt ulvepar i de svensk-norske grensetraktene på Finnskogen. I midt-og nord-Hedmark ble i perioden februar-mars 1996 gjort en rekke observasjoner av enslig ulv i Rendalen, Åmot og Stor-Elvdal kommuner. Sporingene tydet på at det var ett individ. Ulven ble deretter sett og sporet i Folldal kommune før den sannsynligvis vandret nordover og inn i Sør-Trøndelag fylke i april 1996». (Rapport nr. 8/97)

Det bemerkelsesverdige er at det førjulsvinteren 1996 ikke er spor av ulv i Hedmark fylke nord for Grue ifølge Rapport 8/97.

Våren 1997 ynglet Koppangparet for første gang i dette området.

Hvorfor var det ikke spor etter dette paret noen steder i området i forkant?

Vårvinteren 1996 kom det også et **nyetablert par (!)** på plass i Härjedalen, sør i Jämtlands län. Dette paret fikk kull våren 1996. Rett før nyttår 1997 ble to ulver i denne flokken drept, den ene var sannsynligvis alfa-hannen.

Førjulsvinteren 1996 ble det påvist et mulig **nyetablert par (!)** i Västerbotten, Nord-Sverige, men her ble iallfall ett dyr borte etter kort tid. Dette paret vandret igjennom 9 samebyer som fikk utbetalt erstatning for disse. I 1995 var det ingen ulver i dette området, og i 1997 var det heller ikke ulv her.

1.-6.juli 1996 FN konferanse i Trondheim, Norway/UN Conference on Alien Species

25.10.96 Jagland statsminister, TB miljøvernminister.

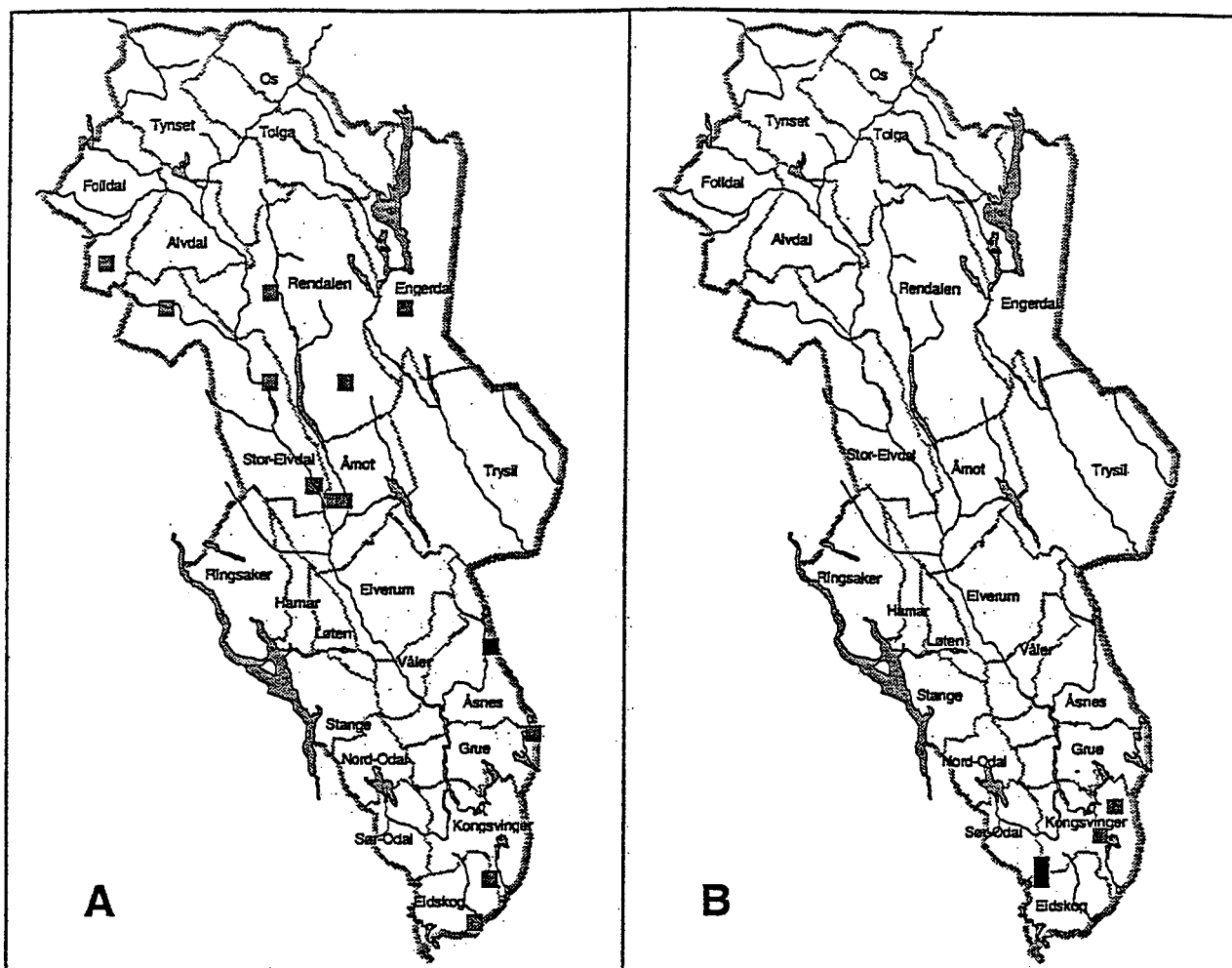
Ved årskiftet **1996/97** blir det oppdaget en **ny pardannelse** øst for Siljan i Dalarna, også av to dyr av motsatt kjønn (!), en pardannelse som ble etablert sommeren/høsten 1996 ifølge Rapport nr. 8/97.

I 1996 kan vi dermed registrere nyetablerte par i Kongsvinger, i Halden, i Siljan, i Härjedalen, par som åpenbart har oppstått tilfeldig med et dyr av forskjellig kjønn og som i tillegg er kjønnsmodne!

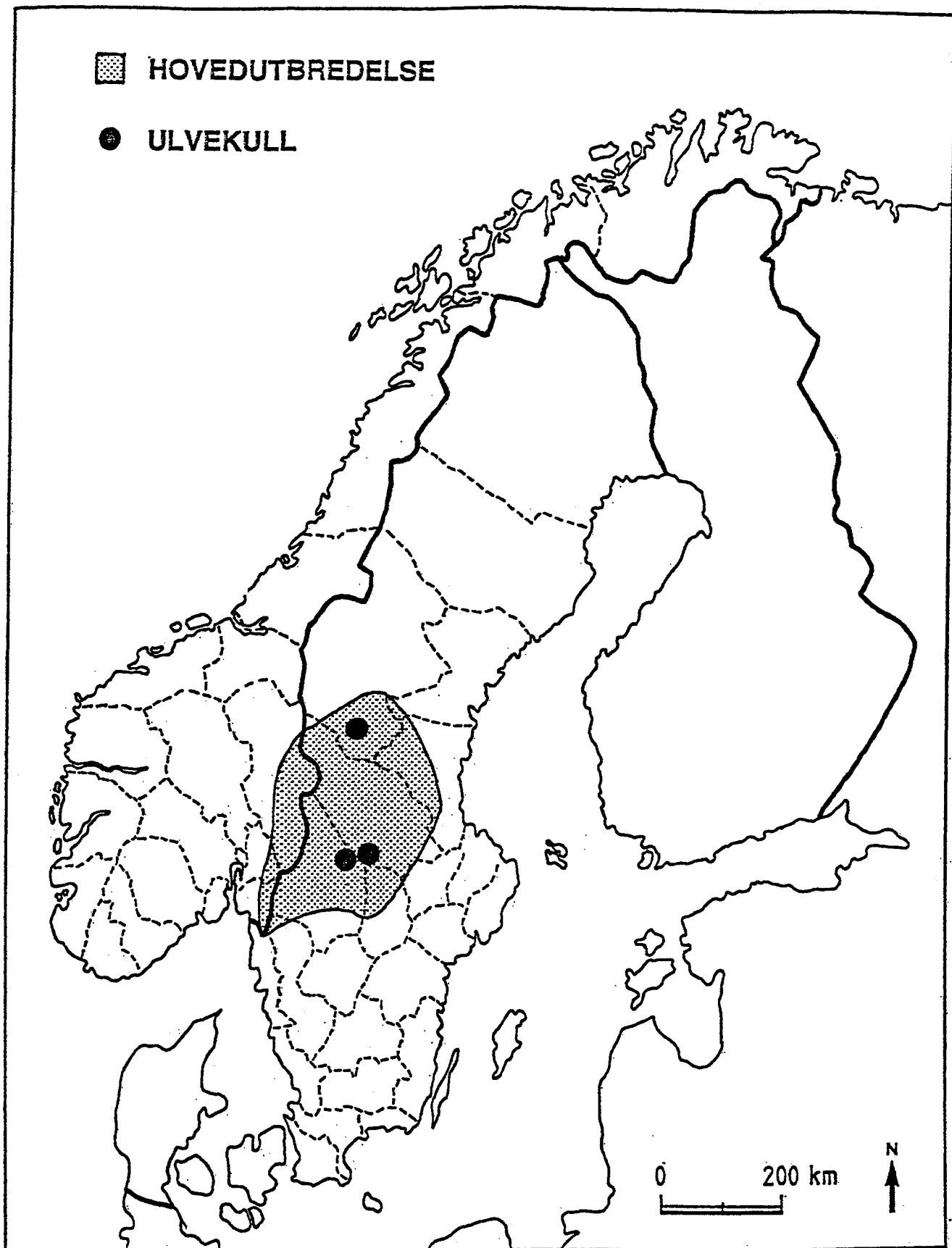
Hvor har disse dyrene vært tidligere?

På de neste sidene er det 3 kart fra Rapport nr. 8/97 som viser bestanden i Hedmark våren og høsten 1996, fig. 1. Legg merke til at det høsten 1996, det vil si i november/desember 1996 ikke er antydning til ulv i Koppang-området, mens det våren etter, 1997, er yngling der! Fig. 2 viser de ulvekullene som var i Norge/Sverige våren 1996, to meget nær hverandre i Värmland/Dalarna og ett i Härjedalen. Fig. 3 viser oversikt over ulveflokker med intakte ynglende par (2 i Sverige) og nyetablerte (!), potensielt reproduktive par i Norge/Sverige ved årsskiftet 1996/97. Her er det bare Halden-paret og Kongsvinger-paret som er vist på norsk side, mens det som sagt ikke er vist noe par i Koppang-området.

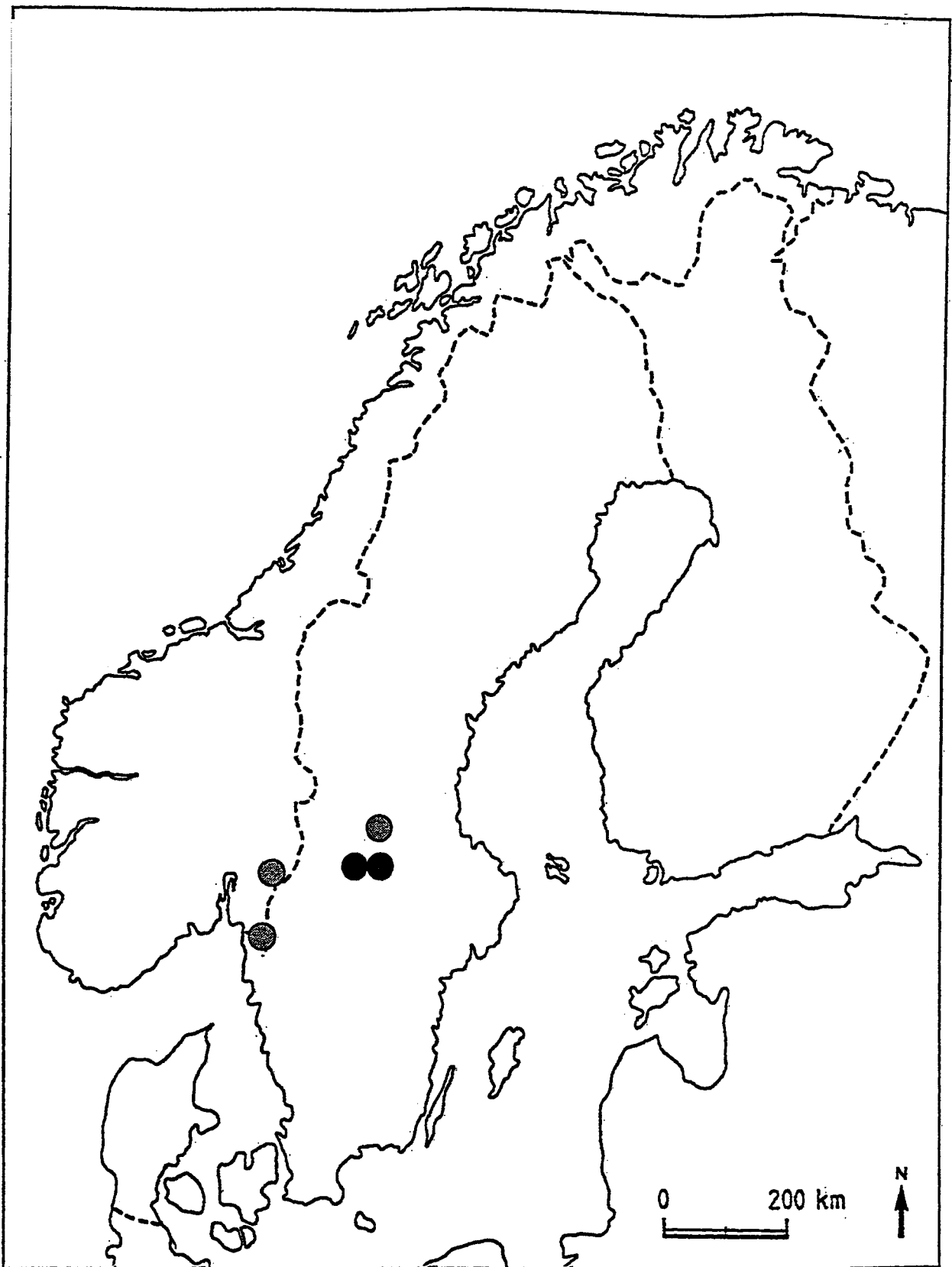
Noen måneder etterpå er et kjønnsmodent par på plass, og yngling finner sted våren 1997 for første gang!

Figur 1. Enslig ulv (grått) og flere ulver i følge (svart) i Hedmark fylke vårvinteren 1996 (A) og førjulsvinteren 1996 (B) angitt i $5 \times 5 \text{ km}^2$ - ruter. Lone wolves (grey) and wolf packs (black) in Hedmark county, SE-Norway, during January-May 1996 (A) and November-December 1996 (B), presented as $5 \times 5 \text{ km}^2$ -squares.

Figur 2. Hovedutbredelse av ulv i Skandinavia i 1996. Valpekull født i 1996 er også angitt.
Main distribution area of wolves on the Scandinavian Peninsula (grey), and loctions of wolf litters born in 1996 (black dots).

Figur 3. Ulveflokker med intakte ynglende par (svart sirkel) og nyetablerte, potensielt reproduktive par (grå sirkel) i Skandinavia ved årsskiftet 1996/97. *Wolf packs including an intact alpha-pair (black dots) and new-established, potential reproductive pairs (grey dots) in Scandinavia at the turn of the year 1996/97.*

1997

Koppangparet, som kom fra **intet**, yngler for første gang og får 3 (?) valper.

Paret i Kongsvinger yngler for første(?) gang og får 3 (?) valper, noen mener kanskje 4.

Paret i Halden yngler for første gang.

Paret i Leksand yngler.

Sensommeren 1997 blir det satt ut ulver fra en finskregistrert jeep i Trysil.

Svein A. Larsen så en stor, lys ulv i Ljørdalen i Trysil i september 1997, på 15-20 m avstand. Ulven virket ikke sky i det hele tatt. Kan sees i sammenheng med foranstående. Dette stemmer også med kart I fra statssekretærrapporten hvor det er markert et par i Trysil-området!

17.10.97 Bondevik statsminister, Guro Fjellanger miljøvernminister.

I **Rapport 5/98** fra Høgskolen i Hedmark fra våren 1998 heter det:

I desember 1977 var det en *ny pardannelse* i sørøstre del av Trysil kommune (!) (stemmer med observasjon av utsettingen nevnt ovenfor).

Vinteren 96/97 var det bare en enslig ulv på Finnskogen, mens det i november 1997 er et nytt revirmarkerende par der.

Videre er det en enkeltulv i Atndalen før jul i 1997, mens det er *et par* våren 1998, dette er begynnelsen på Atndals-flokken.

I **1997** var det et lite oppsummeringsmøte på Finnskogen. Der ble det fastslått at det var blitt „omsatt“ 27 ulver på norsk side siden 1984, altså på 13 år. I 1998 ble det en til, slik at totalen frem til 1998 var 28 dyr, og det bare i en kommune.

1998

Nye ynglinger i alle gruppene på norsk side.

Etter nyttår 1998 melder Rapport 5/98:

Par på Finnskogen.

Paret i Trysil er borte, mens det blir påvist 2 ulver i følge i Femundsmarka, og 2 enslige ulver i Hedmark.

1999

I **Rapport 19/99**, dat. 20.7.99, er det en oppsummering av status for perioden fra 96/97 frem til 1. mars 1999.

For de forskjellige områdene i Norge og Sverige er tallene slik:

Leksand: 96/97- *et revirmark. par*
 97/98- 6-7 ulver, yngling vår 98
 98/99- 8 ulver, ikke yngling vår 99

Hagfors:	97/98- 7 ulver 98/99- 9-10 ulver, ingen valper vår 99, kull hver vår siden 93
Filipstad:	97/98- <i>et revirmark. par</i> , valper vår 98
Dalsland-Halden:	96/97- par i Halden 97/98- 5 ulver 98/99- 5-7 ulver
Kongsvinger:	96/97- <i>revirmark. par</i> , valper vår 97 97/98- 5 ulver, valper vår 98 98/99- 8-9 ulver, valper vår 99
Koppang	96/97- <i>revirmark. par</i> , valper vår 97 97/98- 5 ulver, valper vår 98 98/99- 7 ulver, valper vår 99
Atndalen	98/99- <i>revirmark. par</i>
Höljes- Bograngen:	97/98- <i>revirmark. par</i> , ingen valper vår 98 98/99- <i>2 ulver (par)</i>
Stöllet- Malung:	97/98- enslig tise 98/99- <i>revirmark. par</i>
Bräcke:	98/99- <i>revirmark. par</i> , ingen yngling vår 98, bare 1 ulv vår 99
Moss:	98/99- enslig tise, <i>fra mars 99 et revirmark. par</i>

Vinteren 98/99 var det revirmarkerende par i Atndalen, i området Stöllet- Malung, i Höljes- Bograngen og i Bräcke- området på svensk side.

Våren 99 var det et par i Moss (se egen omtale av ulven i Østfold).

6.-10. september 1999 FN konferanse i Trondheim, *The Norway/UN Conference on the Ecosystem Approach for Sustainable Use of Biological Diversity.*

TV-sendt rovviltmøte på Glomdalsmuseet. Etter møtet fikk ordfører Erling Myhre i Rendalen en anonym telefon der en person fortalte at en av dem som var med på møtet, hadde vært med på å sette ut ulv på Koppangkjølen.

23.10.99- norskregistrert helikopter som kom fra Sverige satt ut 2 ulver ved Sørli- tok kassene med seg igjen.(33)

2000

I februar **2000** ble det merket 3 ulver på Nord-Finnskog (Åsnes Finnskog). I motsetning til ulvene i Kongsvingerområdet som ble merket på samme tid, og hvor man forsporet en uke med inntil 25 personer, var disse lette å merke og vant til folk.

Dette leder en til å tro at de ble merket i dyreparken eller hegnen før de ble satt ut, og at helikopter bare var skuebrød. De ble sluppet ut like ved noen tømmervelter, ca 2 km inn på svensk side, ved Peneljus. Det er grunn til å tro at det ble lagt ut mat i området, for de vendte tilbake til utsettingsstedet, og holdt seg der i 4 uker etter merkingen.

Lenger sør på Finnskogen ble det merket 2 ulver ved Lauvhaugen. En kar kommer kjørende i bil da disse ble merket i vegen. Vegen går i mellom Rotbergsjøen og Lauvhaugen. De kunne ikke finne spor etter ulv i dette området før. Det var helikopter på plassen, og man forsøkte å sperre vegen for ferdsel til og fra bebyggelsen i området. Denne merkingen har jeg skrevet mer om i de etterfølgende innleggene.

20. februar er det en kar som møter en Pajerolignende firehjulstrekket med lukket finerkasse på planet på en skogsbilveg 2 km nord for Evenstad. Bilen var svenskregistrert og det satt 2 personer i bilen som begge prøvde å skjule ansiktene sine. Den ene var en mørkhåret, skjeggete, pen mann. I området ble det oppdaget 3 ulver like etterpå som virket litt desorienterte. Østlendingen omtaler dette den 23. februar.(34)

Palmehelgen **2000, uke 16**, ble det satt ut ulv på Vestmarka. 3 ulver ble løftet inn med helikopter i 2 omganger. En person, antagelig grunneieren, så dette, men ønsker ikke å stå frem. Har antagelig blitt truet eller er i familie med vedkommende. XX som jobber på Domus i Arvika ble observert ved Sukkerveien natt til Langfredag (i uke 16).(35)

På vårvinteren **2000** treffer YY på 2 biler ved Ljøner i Eidskog. Mennene der sa at de hadde merket og sluppet ut ulver.

Jens Karlsson, Grimsø, innrømmet overfor YY at man bringer sammen ulver for å lage par, en fra Ljøner med en fra Årjäng, osv. En annen variant er at de bedøver en hannulv på ett sted, flytter den ved hjelp av helikopter inn i et område hvor det er ei tisper. Når hannulven våkner, vil den trekke med seg tisper tilbake til sitt opprinnelige leveområde.

Radiomerkingen av de øvrige ulvene i Finnskog Sør og i Skiptvet er omtalt nærmere i de etterfølgende avisinnleggene.

I mai 2000 måned ble det satt ut minst en ulv på Sæterlandet ved Velfjorden i Nordland. Den virket meget forvirret og ble åpenbart matet inn på stedet. Samtidig ble det observert et par biler fra Sør-Norge der i tillegg til en svenskregistrert kassevogn. Dette er mine kilder 100 % sikre på. Ulven kom bort etter en stund.(36)

Ulven i Østfold

Ulven i Østfold fortjener et eget kapittel på grunn av alle de usikkerhetene som er forbundet med den både når det gjelder renhet, utsetting osv., og fordi disse ulvene best **synliggjør** det fuskete som finner sted i rovviltpolitikken.

Dette skrev jeg den 30.5.2000:

NYTT HYBRIDKULL I ØSTFOLD?

Den 1.februar 2000 forelå gentestene av de såkalte hybridene i Skiptvedt. Det ble i sin tid tatt 3 prøver:

en blodprøve i snøen som man mente var blod fra tisper i forbindelse med at den var gravid (blod i urinen), en annen blodprøve, også den i snøen (!), som man mente var fra en skade som tisper hadde i foten (?) (men som siden viste seg å være fra en hund!) og den siste prøven fra valpen Gyro som ble radiomerket 13.12.99.

Det som overrasker, er den mangel på profesjonalitet som ligger til grunn for prøvetakingen. Egentlig er det bare prøven på Gyro som man kan feste tillit til. Prøver i snøen kan like gjerne være fra andre dyr enn det man tror, og i dette tilfellet viste den seg å være fra en hund ! Ellers har det foreligget nok annet materiale fra Østfold som kunne benyttes, bl a ble en ulv fra samme kullet påkjørt og omsider drept tidligere høsten -99. Hvorfor hører vi ikke noe om den prøven?

I tillegg er det samlet inn materiale fra andre ulver i Østfold. Hva har skjedd med dette?

Det som er meget interessant i rapporten er en konklusjon som ingen har heftet seg ved, nemlig at hybridene (Gyro) ikke har en skandinavisk ulv som far, **om det da ikke har vært en nylig innvandring av ulv til Skandinavia ! Man slår altså ikke fast at det er en hund som er faren, men at det ikke kan være en av de ulvene man allerede kjenner, som er faren! Dette er en vesentlig forskjell.**

Direktoratet og Viltforvalteren i Østfold vil ha det til at det var en hund som var faren til Gyro, men i rapporten står det jo svart på hvitt at det kan være en ulv dersom det har vært nylig innvandring av ulv til Skandinavia!

Det er i høyeste grad aktuelt.

Ved Muonio sameby på grensen mellom Sverige og Finland, ble det sporet en ulv fra den finske grensen i februar 1999. Det ble en meget stor aktivitet i området med scootere og helikoptere. Dette pågikk i 2 dager, deretter ble det helt stille, ulven forsvant også.

Ble denne ulven flyttet til Østfold? Den ville ihvertfall være «ny» i systemet i og med at den kom fra Finland like før.

Den 10. mars ifjor (1999) svømte det iallfall en ulv over Glomma, og den 12. mars 1999 fant man spor etter parring i Skiptvedt. Dette er det ingen tvil om. Det kan både Fylkesmannen i Østfold, Alfa-gruppen og representanter for de lokale viltnebdene bekrefte.

I uken 17. - 24. mai 1999 ble ulvekullet født (det som senere ble dømt som hybrider). Det kan Fylkesmannen i Østfold bekrefte.

I Østfold var det hele sommeren 1999 en flokk på 7 ulver, et alfa-par og 5 valper. En av valpene ble påkjørt og drept i oktober. Alfa-hannen var en meget stor, kraftig ulv, lys i fargesettingen. Den ble observert av flere personer, blant annet stod den ved en anledning midt i veggen i Skiptvedt sentrum og brydde seg lite om trafikken. Den var ikke merket, verken i ørene eller med peiler. Den forsvant i november og veide da et sted mellom 60 og 70 kg (65 kg).

Dermed var det bare alfa-tispen og 4 valper tilbake. Av disse valpene ble Gyro radiomerket 13.desember 1999 og ble senere «fotfulgt» av peilerhelikoptrene praktisk talt hver dag frem til ut januar i år. Dette var ren dyremishandling, slik som det aller meste av denne merkingen er.

Det var derfor en ledig plass for en alfa-hanne i denne gruppen. Den 28. januar 2000 ble det radiomerket en hannulv ved Våler i Østfold. Dette var ifølge forskerne en ikke kjønnsmoden hannulv som ble øremerket første gang i desember 1998 i Hagfors-reviret på svensk side av grensen, ca 150

km unna Våler. Den ble den gangen merket i begge ørene med gule og hvite merker som er meget lette å se. Som et av naturens store undere, så «finner» da en «ledig» hannulv veien fra Sverige, over Glomma og frem til denne flokken, som mangler en lederhann, og slår seg til der (?). Eller fikk den hjelp? Etter at hele Hagfors-flokken holdt seg i Sverige sommeren 1999 til den ble utryddet, så skal da den ene gjenlevende finne seg en tisper vest for Glomma, godt inne på norsk side? Akkurat det samme mønsteret som fant sted i 1999 også, - enslig hannulv søker over Glomma fra svensk side frem til ledig tisper og danner par - det er utrolig hvordan naturen ordner opp!

Årets hannulv er rød i fargen (det er russisk ulv, sa en direktør i en dyrepark jeg diskuterte dette med) og veier ca 50 kg, og er ikke hybrid, slår forskerne fast, ifølge Aftenposten.

Hvordan vet de det? Ble det tatt prøver av de 8 ulvene som ble merket i 1998? Og hvorfor er i såfall ikke disse resultatene offentliggjort tidligere?

I forbindelse med de testene som ble gjennomført på den påkjørte ulven, utviklet Universitetet i Uppsala en ny metode for gentesting. Denne metoden forelå derfor ikke i 1998 eller vinteren 1999.

Hvordan kan forskerne være så sikre nå, når det gjelder denne hannulven, er den testet?

Hvorfor testes ikke alfa-tisper (husk at det var blod i snøen som DN sa var fra tisper, som ble testet sist-tisper har aldri blitt testet!)

Direktoratet sier at den hannulven som først nå har kommet til Skiptvedt, har gått sammen med flokken siden mars ifjor. Dette sier også Grimsø i sin årsberetning for 1999.

Det er oppspinn.

Når Direktoratet står frem med påstander om at ulvetisper har møtt en hund og parret seg med denne ifjor vår, er dette bare et latterlig forsøk på å forkludre det hele for å hindre at tisper ble skutt også.

Den hannulven som fulgte med tisper i hele fjor, var så stor, at den hunden finnes ikke som ville klare å skubbe seg på den for å få parret seg med tisper. Det hadde den aldri overlevet.

Dessuten, dersom man husker tilbake til Ylva, som i flere år opererte på svensk side med å lokke til seg hunder, så ble dette så påtagelig at mange la merke til det. Slikt har overhodet ikke blitt observert i Østfold.

Høsten 1998 var det stor diskusjon om de ulvene som ble observert i Østfold var hybrider eller ikke.

Blant annet ble det reist spørsmål om dette i Stortinget. I oktober 1998 går Økokrim ut og avkrefter at ulvene i Østfold var hybrider.

Hvilket vitenskapelig grunnlag lå til grunn for å hevde dette, når professor Ellegren på det tidspunktet ikke hadde utviklet sin nye metode for gentesting?

Kan Økokrim legge frem en rapport som viser på hvilke grunnlag de trekker sin konklusjon?

Direktoratet, NINA og Miljøverndepartementet visste at hele kullet i Østfold var hybrider, inklusive tisper, men ønsket at den skulle leve videre. Derfor har de ved 2 anledninger sørget for at det har kommet

inn en ny hann - ulv når det har blitt en «ledig» plass. Om dette omfattes av fauna - kriminalitet, er sikkert en definisjonssak. Etter min mening er det iallfall uredelig og viser at forvaltningen ikke skyr noen ting når det gjelder å få trumfet igjennom at Østfold skal bli en del av kjerneområdet for ulv, uansett hva innbyggerne måtte mene. Det er i denne sammenheng også interessant å sitere hva Stein Lier Hansen skrev i et innlegg i Moss Avis i januar 2000: «Det er således ingen som har gitt bort Østfold til ulven, men Østfolds beliggenhet med grense mot Sverige gjør det helt naturlig at Østfold får ulv tilbake i en tidlig fase, der ulven gradvis reetablerer seg i Norge som forutsatt og ønsket (!) (min understrekning) gjennom demokratiske prosesser i vårt land».

Det som har skjedd i Østfold er miljøkriminalitet, iscenesatt av dem som skulle ta vare på miljøet.

Kommentar:

Det som er hovedtesen til myndighetene i denne saken er at

1) Den hannulven som ble radiomerket i januar 2000 har vært i Skiptvet også i hele 1999.

2) Til tross for dette, så er det en hund som har klart å parre seg med ulvetisper, og det er årsak til at det har blitt født hybridvalper! Stod hannulven bare å stå på da dette skjedde?

Tatt i betraktning av at det når dette skrives, er drept nesten 20 hunder bare i Østfold av ulv, så er det utrolig at man i det hele tatt tror på en slik teori, eller prøver å få andre til å tro på den.

Det gjør tydeligvis ikke Wabakken. I et intervju i en Hedmark-avis fra 22. mai 1996 sier han blant annet følgende:

«Generelt kan vi si at alle rovdyr har et adferdsmønster og et forspill forut for parring som kan gå over flere måneder. Slik er det også for ulven. De går igjennom en omstendelig og ofte risikofyllt prosess med ulike ritualer for å nærme seg hverandre. Tispa kan gjerne blø i fem-seks uker, men er bare parringsvillig noen få dager. Wabakken finner det mer sannsynlig at hunden blir angrepet om den oppsøker villulv, enn at ulven parrer seg (!). De fleste europeiske land har ulv i vill tilstand. Men utenom Russland er det kun to kjente tilfeller av parring ulv/hund i vill tilstand».

Likevel holder Grimsø og Fylkesmannen i Østfold fast på fusket!

I forbindelse med hybridspørsmålet i Østfold, skrev jeg til professor Hans Ellegren ved SLU i Uppsala og stilte noen spørsmål. Her følger brevet med svarbrev og oppfølgere:

Professor Hans Ellegren
SLU
Uppsala
Sverige

VEDR HYBRIDTESTING AV ULVER I ØSTFOLD

Jeg har lest den engelske versjonen av rapporten om testene av ulvene i Østfold, og har i den sammenheng noen spørsmål som jeg gjerne vil ha svar på.

1. De skriver at De har i Deres samling prøver av ulver fra Norge/Sverige, Finland, Russland osv. Er de prøvene som De har fra Norge/Sverige, fra ulver som nå lever i disse landene, eller er det prøver fra den fennoskandinaviske ulvestammen? Denne siste er såvidt meg bekjent utryddet. David Mech har skrevet til meg og sagt at de ulvene som er i Norge/Sverige idag, er av russisk/finsk herkomst.
Hvordan kan De da klare å skille de ulike artene fra hverandre og gi de ulik landtilhørighet, dersom alle nålevende (etter 1983) ulver egentlig har sitt opphav i Russland/Finland ? Dr. Mech har også skrevet til meg som et svar på et spørsmål at man skal ha et meget raffinert testopplegg for å kunne skille kanadisk og russisk ulv fra hverandre.
Er De enig i dette?
2. I Hagfors-reviret ble det øremerket en hannulv i des. 1998. Denne ble senere radiomerket i Østfold i jan. i år. Ble det tatt blodprøve av denne ulven i 1998, og isåfall: Hva er resultatet?
3. Hvorfor har man tatt en blodprøve fra snøen som tilslutt viser seg å være fra en hund, som antagelig ikke har hatt noe med ulvene å gjøre i det hele tatt? I løpet av det siste året har man hatt blod fra andre ulver i området som har blitt påkjørt bl.a.. Har dette blodet blitt testet ?
Hvorfor foreligger det ikke noe testresultat fra Gyro, den ene valpen som ble merket 13. desember 1999 ?
Synes De ikke prøvene er tatt veldig tilfeldig og lite vitenskapelig, viktigheten tatt i betraktning?
4. På s.5 i rapporten skriver De at ingen av prøvene kan være fra en hybrid mellom hund og en immigrant fra Russland eller Finland. Dette bringer meg tilbake til spørsmål 1: Hvordan kan De skille disse fra norsk/svenske ulver som også kan være (min teori) fra Russland og Finland ?
Dessuten stemmer ikke dette med Dr. Mech's utsagn til meg.
5. Det som er mest oppsiktsvekkende er Deres uttalelser øverst på s. 6 hvor De skriver at prøvedyr B **ikke** kan være foreldre til prøvedyr A (den ihjelkjørte valpen) ! Prøve B baserer seg på blod i snøen, og dette blodet hevder Direktoratet er fra tisper. De skriver at De baserer Deres videre arbeid på denne antagelsen, og at den til slutt legges til grunn for Deres konklusjon!
Dersom **ikke** Direktoratet hadde gitt Dem disse opplysningene, hva ville Deres konklusjon ha blitt?
6. Sett at tisper var hybrid, hvordan ville dette ha påvirket Deres resonnementer og konklusjoner?
Kan det utelukkes at tisper er hybrid og at valpens far også var en hybrid?
Er det ut fra testmaterialet mulig å si noe om en konklusjon med et slikt utgangspunkt?
7. I konklusjonen nevnes igjen dette begrepet «pure Scandinavian wolf». Har man genmateriale som kan fastslå hvordan en slik ulv er til forskjell fra en russisk ulv? Er prøven fra Østfold kompatibel med en russisk ulv i stedet? Er det vurdert? Hvordan definerer De en skandinavisk ulvestamme i motsetning til f.eks. en russisk?
8. Det står også i konklusjonen at prøvedyr A (valpen) har en Y-kromoson DNA profil som antyder at den ikke kan ha en skandinavisk ulv som far, «unless a recent immigration has occurred».

Hva mener De med dette? At dersom det nylig har kommet en ulv inn i Norge, f. eks. fra Russland eller Estland, så kunne han ha vært faren? Men de eksisterende ulvene i Norge/Sverige som De har i Deres gen-bank, de kunne ikke ha vært faren? Det som nemlig skjedde i dette tilfellet var at det virkelig kom inn en hannulv som ble sporet over Glomma til Skiptvet den 10. mars 1999. Den 12. mars ble det funnet spor etter paring. I uken 17. mai til 24. mai ble ulvekullet født, det som nå er dømt som hybrider. Alt dette kan bekreftes av Fylkesmannen i Østfold. Her kom altså den ulven som De etterlyste i konklusjonen Deres.

9. Til slutt skriver De at tisper er en ulv som tilhører den skandinaviske ulvestammen. Det må jo være feil - det er blodprøven i snøen som er fra en ulv som idag er i Skandinavia. Det er bare et utsagn fra Direktoratet i Trondheim som knytter blodprøven til ulvetispa i Skiptvet.
10. Hvorfor ble det ikke testet mot norske/svenske hunder istedetfor amerikanske? I dette tilfellet var jo det første mest aktuelt?

Jeg imøteser Deres kommentarer så snart som mulig da dette er en sak av stor interesse blant befolkningen, spesielt i Skiptvet, Østfold.
Da en del av disse spørsmål også berører forhold som Direktoratet for Rovvilt i Trondheim har ansvaret for, sendes kopi av brevet dit.

Vennlig hilsen

Lars Toverud

Kopi til: Direktoratet for Rovvilt, Trondheim
Miljøverndepartementet, v/Jesper Simonsen, Oslo
Fylkesmannen i Østfold, Miljøavdelingen, Moss
NINA, Trondheim
NTB
Indre Smaalenene

UPPSALA UNIVERSITET

Uppsala 2000-05-03

Lars I. Toverud
Huk aveny 39a
0287 Oslo
Norge

Hej,

och tack för ditt brev daterat i februari 2000 men som anlände hit först denna vecka. Det är trevligt att höra att du är intresserad av vår forskning. Jag skall försöka svara på dina frågor efter bästa förmåga.

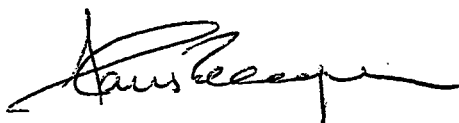
1. Med vargar från Norge/Sverige, Finland och Ryssland avser vi djur som är insamlade eller funna i respektive länder. Varifrån en viss grupp av djur ursprungligen härstammar kan vi idag inte säga. Jag har inte heller sett någon vetenskaplig rapport som t ex klarlägger varifrån den nuvarande svensk/norska vargstammen härstammar.
2. Jag är lite osäker på vilken typ av genetiskt resultat du efterfrågar vad gäller ett djur från Hagfors-reviret 1998. Vi har ännu inte gjort någon storskalig analys av genetisk variation hos vargar från de allra sista åren.
3. Hur och varför proverna har samlats in kan jag tyvärr inte svara på – vi gör endast de genetiska laboratorieanalyserna. Du får därför vända dig till dem som arbetar i fält. Valpen som du benämner Gyro har vi ännu inte analyserat, kanske det kan bli gjort senare under år 2000 eller under nästa år. Vi har tyvärr inte resurser att kunna analysera prover vartefter de kommer in, utan får normalt samla ihop ett större material och göra analyser med något års mellanrum.
4. Svaret på denna fråga knyter an till svaret på fråga 1, nämligen att vi har analyserat vargar från vilka prov är tagna i olika länder. I sammanfattningen av våra resultat börjar vi också med att säga att slutsatserna är dragna med utgångspunkt från de referensmaterial som varit tillgängliga.
5. Jag är lite osäker på vilken formulering du syftar på eftersom det sidnummer du anger inte verkar stämma överensstämmer med originalversionen som jag har. Eventuellt syftar du på meningarna "For the comparison of sample A and sample B, we saw non-congruence for

one marker. This may either suggest an erroneous genotyping (given that sample B and A were parent-offspring), or that that the animal of sample B is not the parent of the animal of sample A.” Precis som den senare meningen lyder kan det faktum att A och B inte överensstämde för en genetisk markör innebära att de ändå är förälder-avkomma men att det skett en felaktig genotypning, eller så kan det innebära att de inte är förälder-avkomma. Ytterligare alternativ skulle kunna vara att de är förälder-avkomma men att det skett en mutation. Vi utesluter ingen av möjligheterna baserat på de genetiska fynden.

6. Sample B är sannolikt inte en hybrid eftersom dess DNA-profil överensstämmer väl med profilerna vi sett hos andra vargar från Sverige och Norge. Vad gäller fadern till sample A kan vi inte säga något eftersom vi inte har ett prov från honom.
7. Se ovan.
8. Bland de svenska och norska vargar vi hittills har analyserat har vi inte sett den Y-kromosom typ som fanns hos sample A, vilket skulle utesluta våra referensdjur, samt deras släktingar på fädernet, som möjlig far till sample A. Men eftersom vi inte undersökt alla tidigare eller alla nu levande vargar i våra länder så kan vi naturligtvis inte formellt utesluta att sample A:s variant trots allt har funnits eller finns i populationen.
9. Här är jag återigen lite osäker på vilken formulering du hänsyftar på. I den engelskspråkiga delen under rubriken Conclusions säger vi att “sample B is a female wolf from the Scandinavian population...”, vilket väl är detsamma som din formulering “...blodprøven i snøen är fra en ulv som idag er i Skandinavia.”. I den svenskspråkiga sammanfattningen under rubriken “Slutsats” säger vi att “Starka skäl talar för att vargtiken kommer från den svensknorska vargstammen” utan att explicit liksätta denna med sample B.
10. Vi hade tyvärr inte tillgång till ett stort material av svenska och norska hundar när studien skulle genomföras.

Jag hoppas detta besvarar dina frågor.

Med vänlig hälsning,

Hans Ellegren
Professor i evolutionsbiologi

Oslo, 7.8.2000

Professor Hans Ellegren
Uppsala

Tusen takk for vennlig svar. I Norge får man overhode ikke svar fra verken NINA, DN eller Miljøverndepartementet når man skriver om ulv. Her råder den store tystnaden. Derfor var det så hyggelig både at du svarte og måten du svarte på.

Jeg prøver meg derfor igjen og vedlegger 3 avisinnlegg som jeg har fått publisert i noen aviser i Norge.

De inneholder noen fakta og noen synsinger eller antagelser.

Jeg håper du kan ta deg tid til en kort kommentar til faktaene, synsingenes sannhetsgehalt hadde det også vært hyggelig om du sa noe om.

Jeg vedlegger en side fra årsrapporten fra Grimsö. De 3 siste dyrene som ble merket i vinter lever ved Bograngen, ved Åsnes Finnskog. Tiken er 8-12 år gammel. Er det mulig, ut fra de erfaringene man har, å tro at en ulv har overlevet i ca 10 år på Finnskogen?

Jeg tror dette er ulv nr. 25 i stamboken, (Mats Ammundin vil ikke si noe om denne ulven) og at den ble flyttet inn under merkingen. Dette har jeg også skrevet om i det vedlagte materialet.

Er det korrekt som det blir hevdet fra Skanulv, at dette er den mest genuine ulven som for tiden befinner seg i grensetraktene? Mens de andre har en mer uklar bakgrunn, for å si det slik?

Ryktene vil ha det til at det er mye estisk blod i de ulvene som ble radiomerket i vinter. Kan du bekrefte dette?

Vi opplever så mye uredelighet i vår norske ulvedebatt. Det hadde virket langt mer positivt for ulven om

myndighetene her hadde spilt med åpne kort. Slik det er iferd med å utvikle seg i mine hjemmetrakter (Aurskog-Kongsvinger), skal man ikke se bort fra at det kan gå menneskeliv. Det som også er tragisk er at en del av universitetsmiljøene er med på denne uredeligheten.

Jeg håper iallfall at du svarer meg som best du kan, fra ditt ståsted.

Med vennlig hilsen

Lars Toverud

Vedlegg

UPPSALA UNIVERSITET

Uppsala 2000-10-28

Lars I Toverud
Huk aveny 39a
0287 Oslo
Norge

Hej,

I respons på mitt tidigare svar till Dig angående vargar och genetik ställer Du i brev per 2000-08-07 några ytterligare frågor. Vad jag förstår undrar Du:

1. Om en tik från Åsnes Finnskog radiomärkt vintern 1999/2000 och bedömd att vara 8-12 år gammal kan ha överlevt 10 år på Finnskogen?
2. Om densamma varg är den mest genuina varg som befinner sig gränstrakterna?
3. Om jag kan bekräfta att det är mycket estniskt blod i de vargar som radiomärktes vintern 1999/2000?

Som genetiker kan jag naturligtvis inte svara på fråga 1 och 2 – de antar jag att Du lämpligen bör ställa till de viltbiologer som studerar vargen i fält eller till ortsbefolkning i trakten. Om vargarna från vintern 1999/2000 har mycket estniskt blod (här antar jag att Du menar att det skulle finnas introgression av alleler från den estniska vargpopulationen) i sig kan jag till sist inte bedöma eftersom vi inte ännu inte gjort några genetiska analyser av dessa djur. Om det går rykten att de skulle ha sådant blod sig så kommer dessa rykten inte från vårt laboratorium. !

Med vänlig hälsning,

Hans Ellegren
Professor i evolutionsbiologi

Oslo, 7.11.2000

Professor Hans Ellegren
Uppsala

Tusen takk for vennlig svar.

Det som blir sagt fra norske miljømyndigheter er at det blir tatt blodprøver av alle ulver som blir radiomerkete. Dette blodet blir senere benyttet for å få utført gentester. Slik Stein Lier Hansen fremstiller det, skjer dette fortløpende. Det var derfor med stor interesse at jeg leste ditt svar. Slik jeg tolker dette så er det pr dags dato ikke utført gentester av de ulvene som ble radiomerket i jan/febr. 2000.

I et av de innleggene som var vedlagt mitt siste brev lanserte jeg en teori om at det var fanget og flyttet en ulv fra Nord-Sverige ned til Østfold, og at dette kunne være faren til hybridhvalpene der. Jeg forutsetter da at tiken er hybrid. Som du sikkert kjenner til, foreligger det ingen blodprøve av denne. Jeg ville sette stor pris på en kommentar til denne teorien.

Den norske miljøministeren skriver i en avispolimikk med meg at du har tatt avstand fra innholdet i artikkelen i Svensk Jakt nr. 5 fra 1996. Medfører dette riktighet? Og foreligger det noe skriftlig fra deg om dette?

Med vennlig hilsen

Lars Toverud

SAMMENDRAG 1978- 1998

I februar 2000 hadde jeg et møte med en daværende statssekretær i Bondevik-regjeringen og fikk noen figurer fra den soneringsplanen som statssekretærutvalget drøftet på den tiden. De ble ikke enige før regjeringen Bondevik måtte gå. En av figurene er en samling mindre kart av Norge og Sverige som viser bestanden av ulv i Norge og Sverige fra 1978 og frem til 1997/98. Bakgrunnen for figuren er uklar, da det ikke fremgår hvem som står bak utarbeidelsen. Det er også enkelte ting der som ikke helt stemmer med det vi vet fra andre kilder.

Men som et sammendrag for den perioden som omtales ovenfor, kan figuren være grei nok, da den viser bestander som egentlig burde overraske forskerne, dersom de ikke har visst mer enn de vil fortelle. Og det har de gjort, i alle disse 25 årene. Løgnene og fusket har vært det gjennomgående trekket i alt som har vært publisert om ulv og bestandsstørrelser.

Bokstavbetegnelse refererer seg til de enkelte kartene:

- A. 1978/79** **Ulvkullet i Vittangi i 1978.**
Legg merke til at det ikke er markert ulv noe annet sted i Norge/Sverige
- B.1983/84-89/90** **Finnskogflokken.**
Her ble det satt ut ulv og skutt ulv i alle år fra 1982 til langt ut på 90-tallet.
- C.1991/92** **Finnskogflokken pluss flokken som «plutselig» oppstår i Turings jaktvårds-område, Härjedalen (3)**
- D.1992/93** **De samme som ovenfor, i tillegg 2 pardannelser, en sør for Siljan, i Kopparbergs län og en litt lenger sør, på grensen mellom Värmlands län og Kopparbergs län.**
Hvor kom disse fra? Utvandret fra Turings-flokken? De 2 ulvene som ble satt ut ved Badstutjern?
- E. 1993/94** **Finnskogulvene, Turings-ulvene og kun en familiegruppe i Hagfors.**
- F. 1994/95** **Bare par igjen i Turings- område, Finnskogulvene og 2 familiegrupper i Hagfors igjen!**
- G. 1995/96** **Ingen ulver igjen på Finnskogen ! Ingen ulver i Norge i det hele tatt!**
(Ikke helt korrekt, iallfall ikke i overensstemmelse med Rapport nr. 8/97)
Forøvrig uforandret.
- H. 1996/97** **Ny familiegruppe i Turings jaktvårdsområde. Ny pardannelse i Dalarna.**
Og så det store under:
Pardannelse på Koppang
Pardannelse i Kongsvinger-området
Pardannelse i Halden
Hvor kom disse fra?
- I. 1997/98** **3 familiegrupper i Norge, 3 i Värmland/Dalarna, pardannelser i Trysil, Hagfors og Turings, med andre ord en eksplosjon i forhold til hva det var 2 år tidligere, i 95/96!**
Legg også merke til at ulvene har etablert seg i akkurat det området som er beskrevet i Projekt Varg.

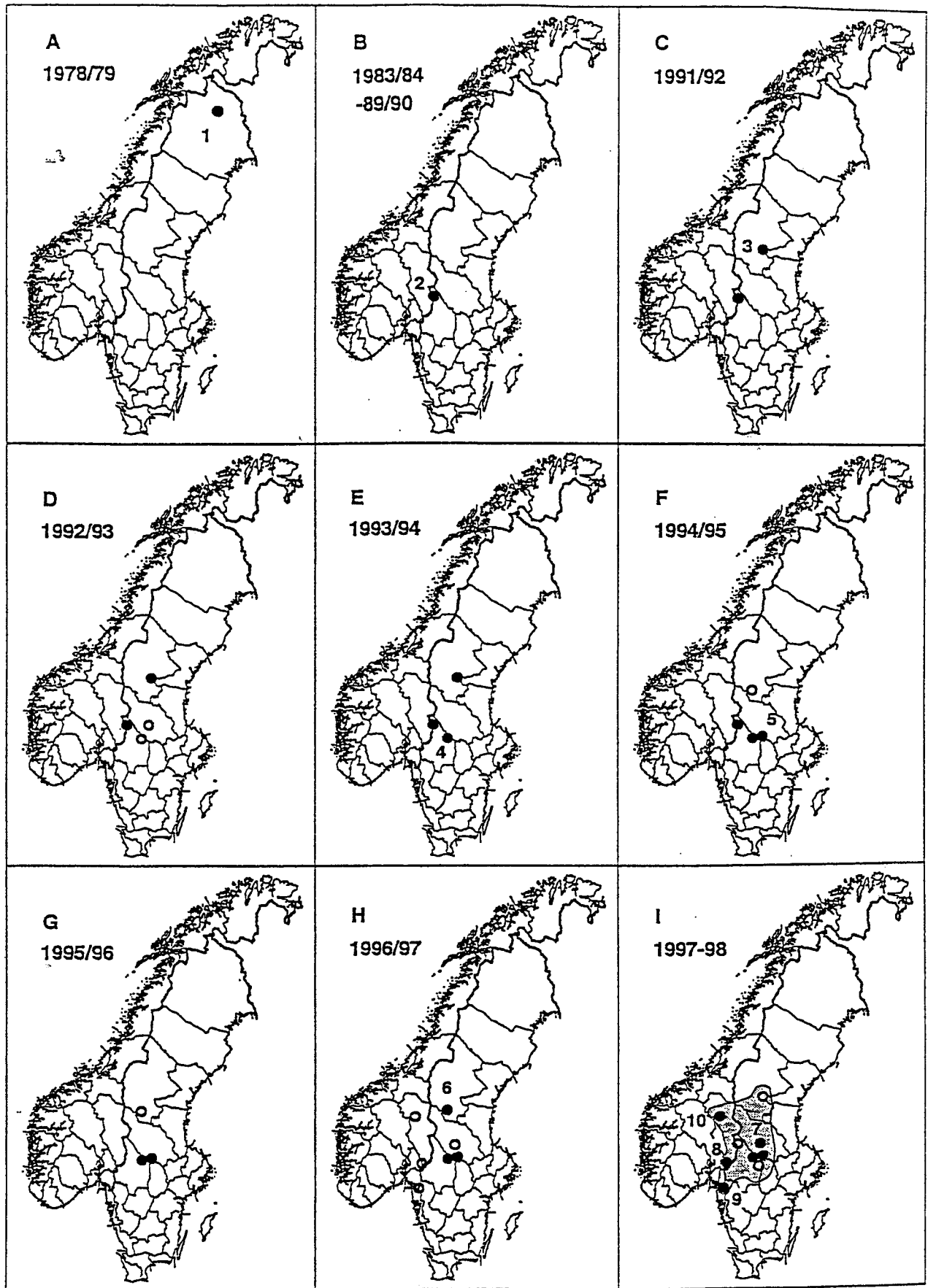

fig 1

Bestandsoversikt i Norge/Sverige i nov. 1999- mars 2000, basert på rapporter fra Høgskolen i Hedmark

For å vise hvordan Høgskolen i Hedmark har manipulert og underrapportert antall ulver i Norge og Sverige i løpet av det første halvåret 2000, har jeg nedenfor satt opp utdrag fra 4 rapporter fra skolen. Dersom det *ikke* er underrapportering, så er det et helt tydelig bevis for at det skjedde utsetting av ulvepar i februar og mars 2000 på flere plasser i Sverige og Norge. Her kan man velge, enten underrapportering (fusk) eller utsetting (fusk, faunakriminalitet)- hva er verst?

Uansett gjaldt det å få parene ut slik at de kunne finne hi-plassen sin før valpene skulle fødes i midten av mai måned.

	1999 nov.-des.	2000 nov.-jan.	2000 nov.-febr.	2000 nov.-mars
Koppangflokken (1997)	10	10	10	9
Atnalsflokken (1999)	7-8	7-8	7-8	7-8
Mosseflokken	6	6	6	6
Årjäng-Kongsvinger	6	6	6	6
Dalsland-Halden	5	5	5	5
Leksand	3	3	3	3
N-Värmland/Finnsk.		4 (!!)	4 (!!)	4
Filipstad		?	5-7	5-7
S-Värmland/Finnsk.		2 (!!)	2	2
Øyeren-Bjørkelangenparet		2 (!!)	2	2
Glasskogparet		2	2	2
Gravendalsparet		2	2	2
Grangärdeparet		2	2	2
Hasselfors			2	2
Bengtfors				2
Støllet				2

Tilsammen 4 rapporter, datert hhv 06.01.00, 04.02.00, 04.03.00, 06.04.00.

Den 5. rapporten gjentar bare nr. 4 med et interessant tillegg: Et par (selvfølgelig) har begynt å etablere seg i Gråfjellområdet på Rena, «tilfeldigvis» innenfor det nye soneområdet for ulv i Norge!

I april 2000 var det med andre ord 8 familiegrupper og 9 pardannelser som var klare til yngling! Et potensiale på ca 100 valper!

Jeg siterer fra rapporten fra 11.4.00 bare for å vise hvordan det manipuleres med informasjon: (Når man leser dette skal man være klar over at Høgskolen har 400 mann i arbeid hele vinteren til sporing og registrering)

Glaskogsparet: Ved Glaskogen i Värmland ble det bekreftet et revirmarkernde *ulvepar* fra og med februar 2000. I 1999 hadde en *enslig* ulv tilhold her.

Gravendalsparet: I Gravendalsområdet i Dalarna og sørøstover har et nytt *ulvepar* hatt tilhold *hele vinteren* (!)

Grangärdeparet: Et revirmarkerende *ulvepar* har *hele vinteren* hatt tilhold i Grangärde-området i Dalarna.

Hasselfors-paret: Et revirmarkerende *ulvepar* har *hele vinteren* hatt tilhold sør for E18 i Örebro Län.

Øyeren-Bjørkelangen: I januar- februar 2000 ble det gjennomført sporinger av 2 ulver som tydet på at et nytt *ulvepar* var i ferd med å etablere seg øst for Øyeren.

Bengtsfors-Åmål: *To* ulver der minst en revirmarkerte er sporet på snø i februar-mars.

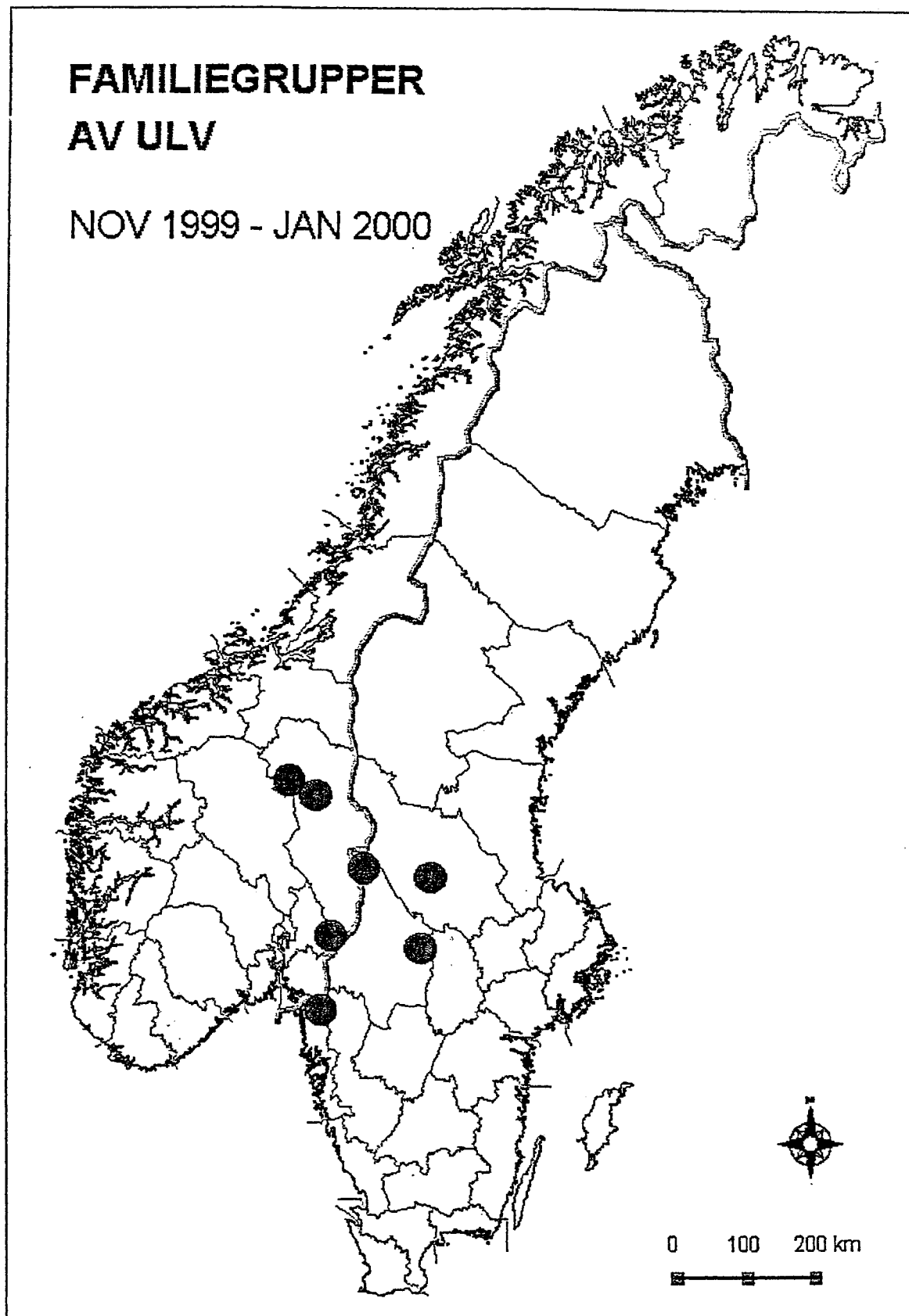
Stöllet-Malung: *To* dyr sammen, hvorav minst en revirmarkerte er sporet i mars øst for Stöllet.

Ingen ting om hvor disse ferdig kjønnsmodne parene kommer fra, de øvrige flokkene og familiegruppene er åpenbart inntakte, iallfall er det slik det blir fremstilt i rapportene fra Høgskolen i Hedmark.

Svaret er enkelt:

Utsetting fra hegn.

De tilhørende kartene er gjengitt på de neste sidene.

Fylte sirkler angir foreløpig utbredelse av familiegrupper (flokker) av ulv i Skandinavia ved sporing på snø i perioden november 1999-januar 2000.

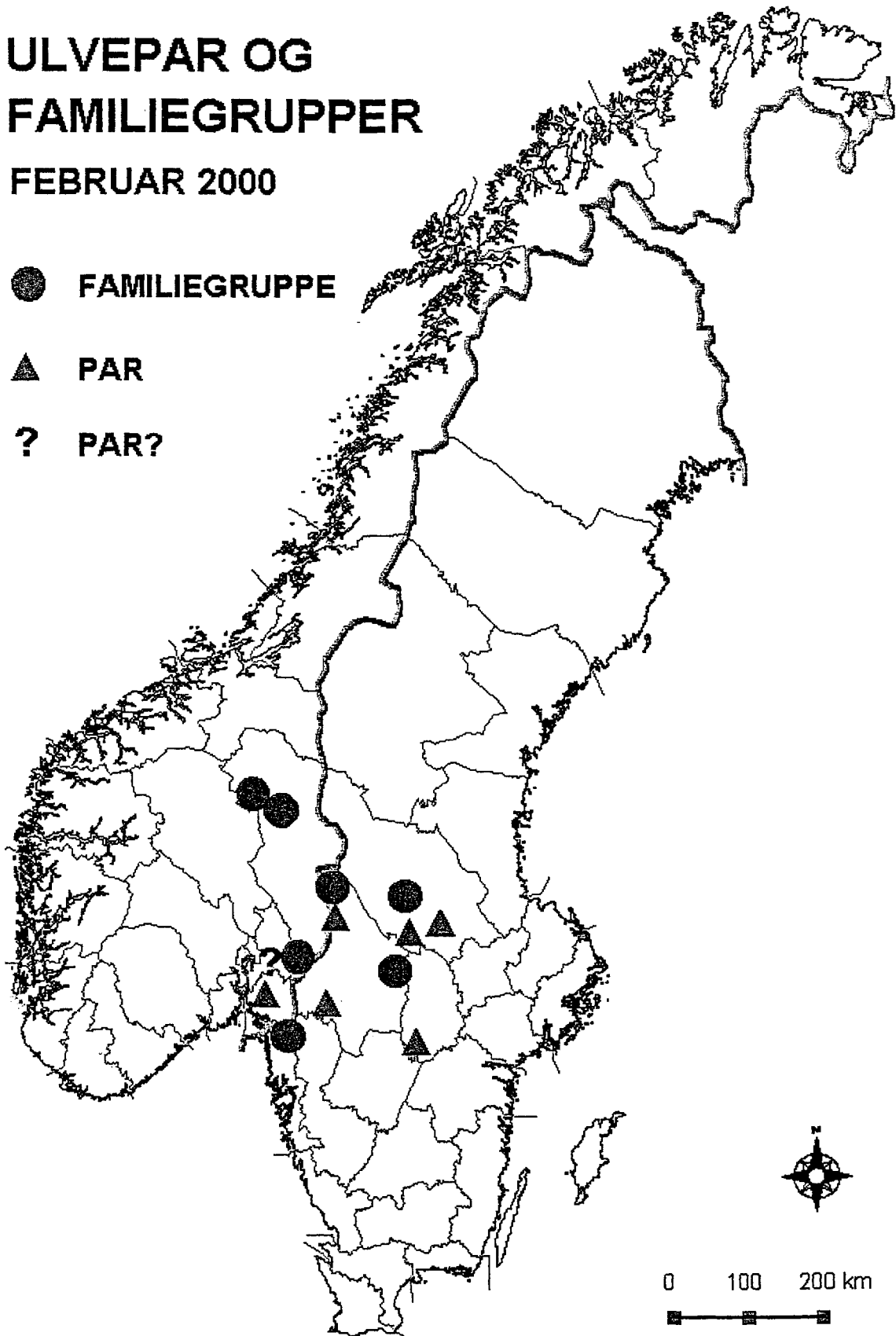
ULVEPAR OG FAMILIEGRUPPER

FEBRUAR 2000

● FAMILIEGRUPPE

▲ PAR

? PAR?

Utbredelsen av stasjonære ulvepar og familiegrupper (flokker) av ulv i Skandinavia kartlagt på sporsnø i februar 2000.

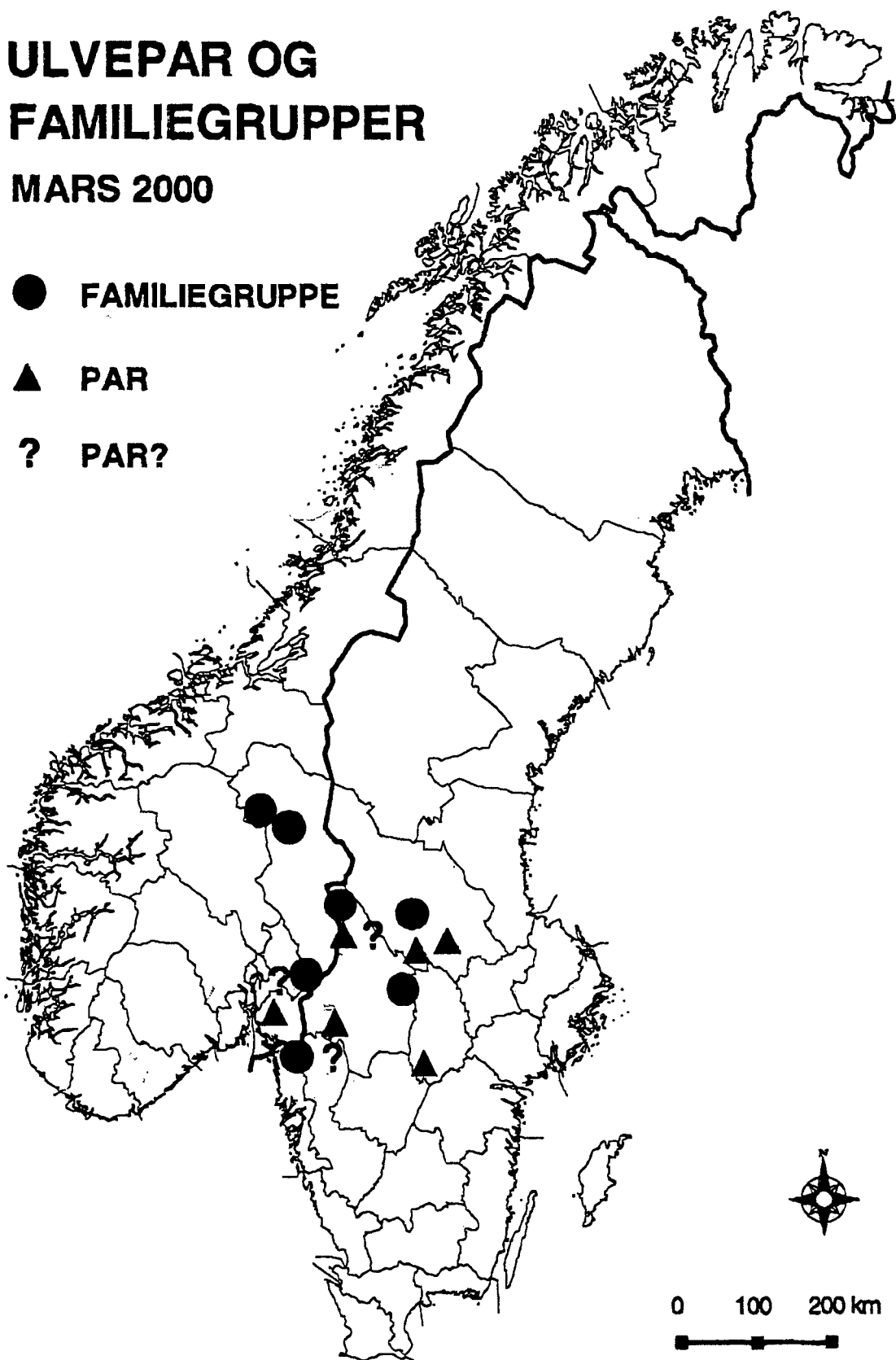
ULVEPAR OG FAMILIEGRUPPER

MARS 2000

● FAMILIEGRUPPE

▲ PAR

? PAR?

Utbredelsen av stasjonære ulvepar og familiegrupper (flokker) av ulv i Skandinavia kartlagt på sporsnø i mars 2000.

For å vise hvordan Grimsø rapporterer, har jeg lagt ved et kart som viser status i den svensk/norske ulvestammen pr. 1. mars 2000, slik den er fremstilt i Oppdragsrapport nr. 2-2000 «Varg i Skandinavian».

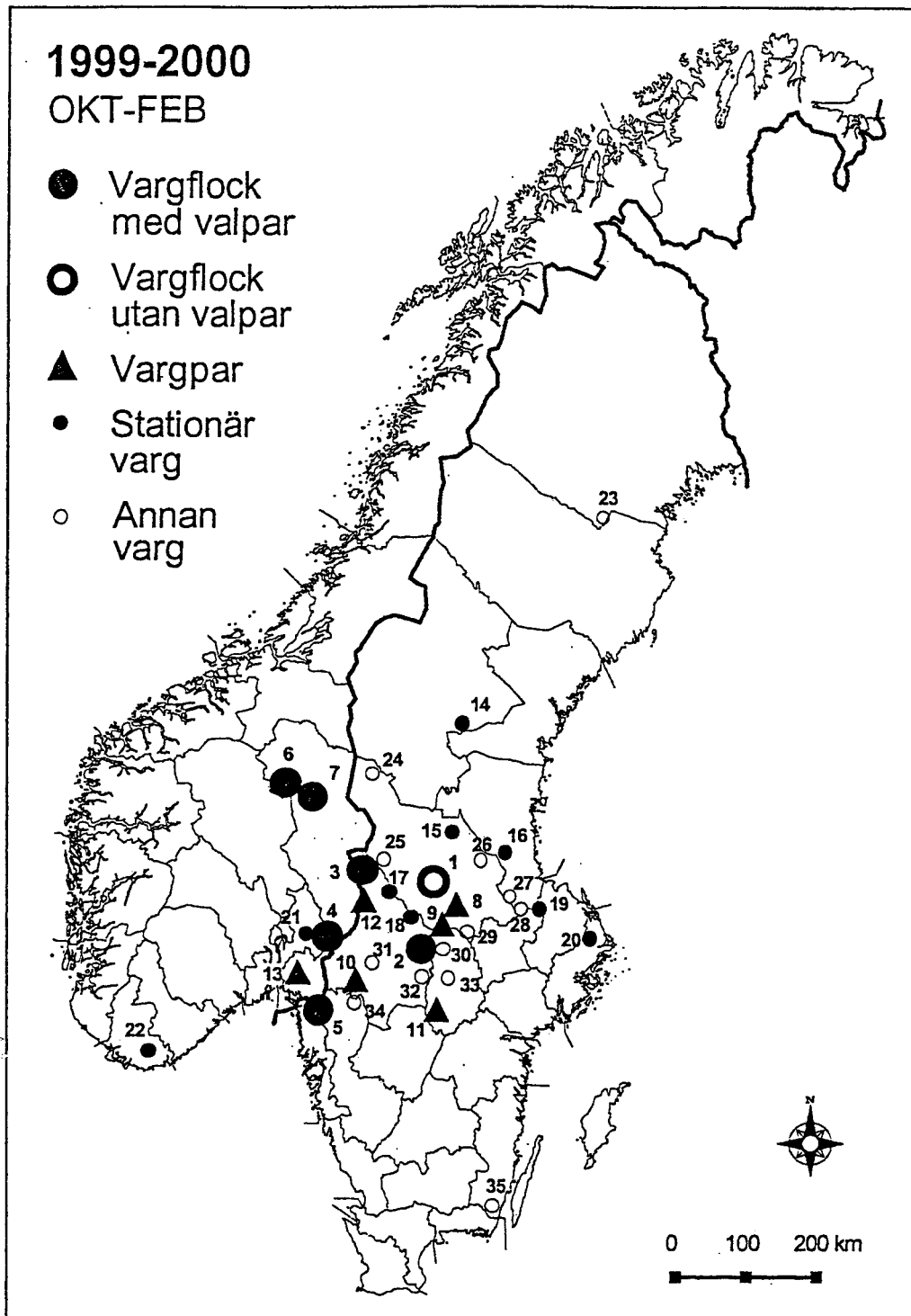
Dersom man går tilbake til Høgskolens rapportering for perioden nov. -febr. kan man til det antallet som er vist der, legge til 18 enkeltulver (!) og et par, det vil si man kommer frem til den bestandsoversikten som er vist på neste side, og ikke den som er vist for norske beslutningstakere på s. 56, som jo gir et adskillig «snillere» bilde. Man følger mønsteret hele vegen med bevisst underrapportering av bestandene.

Hvordan kan noen forklare at det blir 18 enkeltulver spredd utover i et avgrenset område, dersom det ikke dreier seg om utsetting fra hegn i de samme områdene? Dersom familiegruppene antall er konstante, med andre ord at det ikke har skjedd noen utvandring fra de eksisterende gruppene, hvor kommer da disse enkeltulvene fra?

Sverige har allerede så mange ulver på plass at det ikke er usannsynlig å anta at det vil være over 25 ynglende par der denne våren, med et potensiale på 120-140 valper. Dette innebærer at svenskene allerede har tapt kampen mot ulven.

Prosjekt Varg ble kanskje offisielt lagt på is i 1977, men de som stod bak, kan nå, 25 år senere, slå seg på brystet og si: Vi fikk det som vi ville-Sverige for ulven!

Det er realiteten når dette skrives våren 2001.

Figur 1. Utbredningen av vargflockar (familjegrupper), revirmarkerande par, övriga stationära vargar samt övriga vargförekomster som har registrerats under snöperioden från 1 oktober till 29 februari 1999-2000 i Skandinavien. Siffrorna stämmer överens med appendix 1A. - *The distribution of wolf packs, scent-marking pairs, other resident wolves and other wolf occurrences in Scandinavia that has been registered during October through February in 1999-2000. The numbers shown correspond to the area numbers given in appendix 1A.*

Hvor kommer alle ulvene fra?

På grunnlag av rapportene fra Høgskolen i Hedmark, som viste etter min mening et mistenkelig økende antall ulver i januar og februar 2000, skrev jeg et innlegg med denne tittel. Det ble tatt inn i en rekke aviser, og resulterte i at Petter Wabakken ringte meg en kveld og snakket i over en time. I samtalen fortalte han at jeg skulle høre fra hans advokat og at jeg kom til å få krav om å betale en erstatning for æreskrenking. Dette er godt over et år siden når dette skrives, og jeg har intet sett verken til advokaten eller erstatningskravet. Jeg tar derfor med innlegget her også:

HVOR KOMMER ALLE ULVENE FRA ?

Høgskolen i Hedmark har i oppdrag fra Fylkesmennene i Hedmark, Akershus og Østfold å drive bestandsregistreringer for rovvilt i disse 3 fylkene i tillegg til at de samarbeider med tilsvarende instanser på svensk side.

Sammendragsrapporter over blant annet ulvebestanden publiseres hver måned på Internett.

5.januar i år rapporterer Høgskolen om tilsammen ca 38 ulver dersom man tar med Filipstad og Leksand i Sverige.

4.februar, 30 dager senere, er bildet totalt endret. Antallet i Filipstadflokken er fremdeles ukjent, men det har kommet inn 4 ulver i Nord-Finnskog (3 ble merket på norsk side, men dro inn i Sverige så fort de kunne, kloke av skade?), 2 i Sør-Finnskog, 2 i Øyeren-Bjørkelangen, og utrolig nok, 3 nye par i Hagfors-området (altså på svensk side). Den forrige Hagfors-flokken som ble merket i des. 98, gikk i oppløsning ifjor, og nå har det altså dukket opp nye ulver i området.

Er det ikke spesielt at det på alle disse stedene dukker opp par? Og hvordan har denne pardeannelsen skjedd fra intet ?

I Nord-Værmland var det ikke ulv før jul, men nå har den kommet.

Er det ikke påfallende at disse 3 parene i Sverige dukker opp tett ved der den ene hybridprodusenten i Sverige holder til, i Knapåsen i Hagfors? Han ble politietterforsket for noen år tilbake, men holder tydeligvis fortsatt på på for fullt.

Er det ikke påfallende at det dukker opp igjen ulv på Finnskogen, der det heller ikke var noen tilbake etter elgjakten?

Og så det mest interessante- de 2 ulvene mellom Øyeren og Bjørkelangen. Dette er også et par (selvfølgelig!) som dukker opp i et område hvor det tidligere ikke er registrert stasjonær ulv.

En enkelt ulv på streif gjennom et område er tilforlatelig og i samsvar med ulvens oppførsel, men at det plutselig «popper» opp pardannelser på 6 steder i løpet av en måned, er mere enn merkelig etter min mening.

Dette innebærer at det nå er minst 52 ulver + Filipstad-flokken på svensk og norsk side, heri er det da 12 par eller familiegrupper, hvor antagelig alle alfa-tispene nå er drektige.

Dette kan gi 60 til 80 nye ulver i sommer.

Hvor kommer alle disse parene fra? Er det den siste «krampe»utsetting i håp om at ulvene nå skal klare resten selv? Det synes som vi nå får en ny oppblomstring maken til 1996.

Vi fikk rett når det gjaldt hybridene i Østfold, og vi har rett når det gjelder disse utsettingsteoriene.

Jeg skal bare nevne et par eksempler:

Petter Wabakken (PW) holdt et innlegg på et rovviltseminar i Elverum for akkurat 2 år siden og viste da en kortfattet oversikt over ulvens oppblomstring i Norge og Sverige. Det samme har han senere vist på noen kart. Det han sa er PW, mine kommentarer er LT:

PW:Første registrering var i 1978

LT: Dette stemmer med de 7 ulvene som ble importert fra Danmark til Boråsparken i jan. 78, men som døde samme år ! Tenk, 7 ulver i samme flokk døde samtidig! (Sier parken).

PW: Kull registrert 1983 på Finnskogen

LT: Det året ble det observert utsetting av ulv fra en bil på Finnskogen (jeg har navn, sted og tid)

Det finnes flere som vil bli publisert, men jeg vil henstille til alle som vet noe, om å gi meg beskjed, slik at vi får samlet så mye som mulig om dette som skjer rundt oss, og som nå synes å ha akselerert på samme måte som i 1996.

Klarer vi ikke å stoppe dette nå, har vi tapt, alle vi som setter pris på et levende miljø og et biologisk mangfold annet enn som talemåter.

Med hilsen

Lars Toverud

I tillegg tar jeg med et innlegg som ble trykket i Gudbrandsdølen/Dagningen:

Oslo, 8.1.2001

STERK VEKST I ULVESTAMMEN-NATURLIG eller «HJULPET»?

Høgskolen i Hedemark rapporterer i Gd den 5.1 at ulvebestanden er i sterk vekst. Petter Wabakken kan fortelle at veksten har vært 25-30% hvert år, og bestanden er 10-doblet på 10 år. Nå skal jeg selvfølgelig ikke så tvil om Wabakkens ferdigheter verken som «røkter» eller prosentregner, men jeg har en kartoversikt, som faktisk også han har, som viser ulvenes utbredelse i Norge og Sverige siden begynnelsen på 80-tallet. Det er et meget interssant kart som ligger i en statssekretær-rapport, og vel ikke er offentliggjort. Det viser følgende oversikt over flokker og par i Norge/Sverige:

År	Par	Flokk
1991/92	0	2
1992/93	2	2
1993/94	0	3
1994/95	1 (S)	3 (1N+2S)
1995/96	1 (S)	2 (S) (!) (mao ingen ulver i Norge)
1996/97	4 (3N+1S)	3 (3S) (!) (mao ingen familiegrupper i Norge, bare par)
1997/98	3	6

Kartet viser at det i 1995/96 ikke ble registrert ulver i Norge, verken i grenseområdene eller inne i landet. 5 år senere så har vi 2 flokker i Østerdalen (7+11), en på N-Finnskog (3), en på S-Finnskog(3-5), en i Kongsvinger(6-11), en i Skiptvet (5) (muligens 2 flokker). Dette skulle til sammen gi oss min. $7+11+3+4+8+5=38$ dyr som forvaltningen gir beskjed om, bare på norsk side. Vi har altså fått fra 0 ulver i 95/96 til minst 38 ulver 5 år senere. I 96/97 dukket det opp par på 3 forskjellige steder i Norge. Fra *intet* (?) kom det kjønnsmodne par til Koppang, Aurskog-Kongsvinger og Skiptvet. Hvordan

utviklingen har gått der senere, vet vi. Vi vet også at det har blitt borte ulv av ulike årsaker, f. eks. er det i en kommune på Østlandet blitt borte minst 30 ulver over et visst antall år, i andre kommuner har det også skjedd en viss avgang. Til tross for dette sitter vi tilbake med en formidabel økning, ikke over en 10-års periode som Wabakken hevder, men over en 5 års periode dersom vi holder Sverige utenfor. Normal vekstrate i et «fredet» ulvebestand (Mech, Meier) ligger på 35 %. En vekstrate på 25-30% i et «åpent» ulveområde med den avgangen vi kjenner til, er derfor meget spesiell.

Jeg har stilt spørsmålet før uten å få noe svar, men prøver igjen:

Hvor kommer alle ulvene fra?

Lars Toverud

Jeg tar også med et innlegg til som går på det samme:

Oslo, 26.1.2001

«Myter» om ulvens tilbakekomst

Det er iallfall en fordel ved de såkalte «utsettingsmytene» om ulven- de gir ureflekterte lesere anledning til adskillig harselas. I stedet for å harselere, kan det kanskje være mer verdifullt å prøve seg på noen enkle spørsmål som en utfordring til resonnementer. Spørsmålene kan for eksempel være:

Hvordan har det seg at en hannulv i Värmland i 1981 har blitt et 90-talls ulver i dag?

Har ulven kommet over isen fra Finland (Børre Pettersens teori)?

Har den kommet fra Nord-Finland via Nord-Sverige (Petter Wabakkens teori)?

Har den kommet fra et eller annet sted på norskegrensen (Anders Bjärvalls teori)?

Har den kommet fra Estland direkte ?

Hvordan kunne det oppstå pardannelser på 3 plasser i Norge i 96/97, Koppang, Aurskog og Halden, når det året før var helt tomt for ulv i de samme områdene? Dukker disse parene opp helt tilfeldig, ferdig kjønnsmodne?

Hvorfor kom en tispe til Skiptvet og fant seg en enslig hannulv 2 år på rad? Slang de bare innom?

Hvordan kunne det dukke opp 2 flokker med ulv på Finnskogen sist vinter, i områder som til da hadde vært rene for ulv?

Noen hevder at ulvene er satt ut fra svenske dyreparker. Dette er ikke korrekt og ble forkastet allerede i 1976. De ulvene som kommer inn nå, er oppfostret i hegn, bare i 1976 fantes det 14 hegn i Sverige der dette skjedde. I dag er antallet høyere. Utsettingen skjer med hundebiler, vans og helikopter. Nå får jeg dessverre ikke mer spalteplass i Nationen, jeg har fått «mene» nok om ulv som de sa, men som jeg sa til sjefredaktøren: Gi meg 35 min. på et redaksjonsmøte, så skal jeg klare å overbevise samtlige tilstedeværende om at ulvene i Norge er satt ut. Den utfordringen tok de ikke.

Det samme tilbudet står åpent også for avisens lesere. Klikk dere inn på European Wolf Newsletter, så vil dere få se hvordan det planlegges å innføre ulv i f. eks. Danmark og Skottland. Er det noen som tror at ulven vil svømme over til Skottland?

Lars Toverud

Estland

Det er helt åpenbart at Estland gjennom årene har vært en hyppig leverandør av ulver til Sverige og Norge. Det som nemlig har gått igjen hele tiden, både i Skiptvet nå på slutten av 90- tallet, i Aurskog i midten på 90- tallet og i Åsnes på begynnelsen av 80- tallet, er at folk som har sett ulver, sier at de er så lyse gule, nesten selvlysende, som det ble sagt om hanulven i Kongsvinger- Årjäng- flokken i 1998 eller som en golden retriever (Åsnes). Dette er vernefargen til *estiske* ulver og tilpasset fargen på de gressgrodde, estiske skogsmerkene.

I 1980 fikk man inn 4 russiske tisper til Sverige fra Moskva, som nevnt tidligere. 2 av disse døde under transport (?), mens en kom til Skånes og en til Kolmården. Fra Skånes ble et avkom sendt til Borås, og fra Kolmården ble en sendt til Lycksele.

De russiske ulvene er rødbrune i pelsen, og det er ikke alle som er så begeistret for det, men vil heller ha den steingrøe, skandinaviske typen. Denne har Skånes nå avlet frem igjen, og bytter ulver med dyreparken i Kristiansand, der man også kun vil ha grå ulver. Det var direktøren der som sa at den ulven som ble brakt inn i Våler i Østfold i januar 2000 var russisk ulv, fordi den var så rødbrun ! Ulvene i Langedrag som kan beskues på NRK 1 er mer rødbrune enn gråe, fordi de er avlet frem i Lycksele, som fortsatt har russisk blod i sine ulver. Det samme kan man se på ulvene i Koppang- flokken, som likner veldig på ulvene på Langedrag.

Forøvrig skal det bare være alfa-tispa i Bograngen- flokken som er genuin ulv blant de som er såkalt ville i Norge pr i dag, alle de øvrige er oppblandet med hund. Det kan man se direkte av revirstørrelsen, men mere om det senere.

Jegere i Estland har de siste år ranet alle de ulvehi de har kommet over. Disse valpene blir plassert i store hundegarder i NN, og holdt her til de er over året gamle. De ble så smuglet inn i Sverige via Finland, og året 1996 ble det fra farm XX smuglet 9 valper, i 1997 11 valper og i 1998 13 valper. Dette blir tilsammen 33 ulver. Disse er alle foret opp hos samme forvert, og samtlige valper er fanget inn i en radius av 4 mil. Dette er bestillingsverk da disse ulvene skal til Norge, og en av ulvejegerne hevder at han i to dager hadde besøk av en nordmann som blant annet delte ut bærbar radioutstyr til samtlige av hans venner som jaktet ulvevalper. Voksne dyr var nemlig ikke interessante, da de med valpene kunne prege dem og sørge for at de ble på stedet.

Tispevalper ble betalt med 5000 NOK, mens store friske hannvalper ble betalt med 3000 NOK pr. stk. Som regel ble hele kullet solgt på rot, og et kull på 5 valper ble i 1996 betalt med 2200 dollar, alt i 100 dollarsedler.

Dette ble fortalt av en svenske som hadde hørt det av en finlender som hadde kjørt valpene inn i Finland med firehjulstrekker. En rekke veger kan kjøres med firehjulstrekker. En av ulvejegerne kunne fortelle at far og sønn i Estland hadde tjent 89000 NOK på salg av valper. Dette var antagelig på et annet lag, da disse ikke ble oppdrettet på farm XX. Jeg har navn på personer i Estland som har vært med på denne trafikken, og håper etterhvert å følge opp noen bakspor.

Dette at ulvene er oppdrettet i hegn for å bli uavhengige av morspreging, gir en veldig god forklaring på ulvenes besynderlige oppførsel og mangel på skyhet for mennesker. De såkalte forskerne prøver å forklare ulvenes mangel på skyhet med at unge ulver er nysgjerrige. Dette er bare tøv, genuint ville ulver er uhyre sky og vil aldri finne på å oppsøke kjøkkentrapper, gårdstun, fjøsganger, sandkasser, barnehager osv. dersom de ikke har blitt fostret opp slik at de har blitt vant til gjerder og menneskelig aktivitet fra traktorduring til motorsagbråk. Vi har eksempler på at ulv har kommet når traktoren kommer, eller når man plystrer, ulven står med potene oppe på panseret av bilen osv, eller kryper under gjerder eller hopper over gjerder, hvilket de ikke skal gjøre dersom de er genuine ville ulver.

Professor Ellegren sier i Svensk Jakt 1996 at de värmlandske ulvene ikke er i nær slekt med de russiske ulvene (kanskje på grunn av det som hendte i 1980?), de står heller ikke genetisk nær de ulvene som fantes i Norrbotten på 1970-tallet. Dette innebærer at det ikke kan ha kommet ulver fra Norrbotten til Värmland. Dette vil jo gjerne norske myndigheter tro, eller ha oss til å tro. Dette utelukker også at det

kan være russiske ulver som har kommet ned igjennom Sverige. Her gjelder det samme. Derimot har de värmlandske ulvene slektskap med estiske ulver, hevder Ellegren. Mener Ellegren ulver i Norrbotten før 76, eller etter 76? Dersom ulvene i Norrbotten stammer fra ulver som er oppfostret i hegn og senere

satt ut, så vil disse være mer «skandinaviske» enn dyreparksulvene etter 1980, for da ble disse blandet ut med russiske ulver. Her skal man huske at Prosjekt Varg allerede i 1978 hadde 70 ulver i parker og hegn i Sverige. De vil dermed også være forskjellig fra rene estiske ulver som ble tatt direkte inn i Sverige. Det samme resonnet kan gjennomføres dersom Ellegren mener ulvene i Norrbotten fra begynnelsen på 70-tallet. De vil definitivt være forskjellige fra värmlandsulven som kom direkte fra Estland, og også forskjellig fra russisk ulv.

Noen, blant annet NJFF, har brukt Ellegrens utsagn som et bevis for at ulvene **ikke** kan være utsatte, men det utsagnet kan tvert i mot tolkes slik at ulvene i Värmland **kan** være utsatte, men utsatte direkte fra Estland, slik jeg hevder, alternativt via et hegn, mens derimot ulvene i de svenske dyreparkene, med sitt innslag av russisk blod, selvfølgelig vil bære preg av dette. Det er derfor ikke noen motstrid her, ulver utenfor er estiske, ulver innenfor er mer russiske, og de er ikke identiske.

Et annet forhold som styrker utsettingsteorien er at det blir foret bevisst i enkelte revir-områder, slik det ble beskrevet i Prosjekt Varg.

I Koppom er det en slakter som legger ut slakteavfall på 2 plasser i området. Dette er for å fore ulvene inn på utsettingsstedet.

Det antas at det samme nå skjer på Nyskoga og at det skjedde i høst i rute 8 i Årjäng-Kongsvinger-flokken. Videre skjer det på Bograngen. Revirene for flokkene i Bograngen og Nyskoga er alt for små til at det kan være nok mat der, kfr. peilekartene.

Michail Pavlov skriver i et privat brev at fargevariasjonen på spesielt amerikanske ulver tyder på at det har skjedd en innblanding av hunder.

Jan Myrvang fra Åsnes Finnskog skrev et innlegg i Østlendingen 14.mars 1997 om et besøk han gjorde i Kolmården dyrepark i Sverige 29.juli 1989. Han traff der Mats Amudin som er ansvarlig i parken, og som nå også fører stamboken for den svensk/norske ulvestammen, og Bertil Røken, en veterinær som har vært med og merket svenske dyreparksulver siden begynnelsen på 80-tallet. Det som var bemerkelsesverdig ved besøket, var at Myrvang fikk se at en dachs var fostermor til 4 ulvevalper. Amudin og Røken fortalte at 2 av valpene var født i Kolmården 15.mai 1989. De to andre var eldre og plukket fra hi i Estlands engskogsmarker, og selvfølgelig av ukjent fødselsdato. Disse siste viste tydelig sitt villdyrinstant, blant annet ved å gjemme seg vekk med kjøttet ved foring i motsetning til dyreparkvalpene. Myrvang får opplyst at slik oppdrett av ulvevalper i dyreparkene i Sverige ble påbegynt allerede i 1981 (!) med siktemål å styrke genmaterialet og motvirke innavl og degenerering i Sveriges ulvestamme.

Det er korrekt at Kolmården har fått tillatelse av Jordbruksverket til å innføre 5 ulver fra Estland i 1989. At noen av disse skulle være viltfangete valper, drar uvilkårlig tankene mot de informasjonen fra Estland som vi har gjengitt foran. Her opplevde altså Myrvang det vi mener skjer. Valpene ble preget inn på Kolmården ved hjelp av dachsen.

Det er all grunn til å tro at dette skjer andre steder også, men ikke så åpenbart!

Det var også nytt at dette hadde pågått fra 1981, det er nemlig første gang det innføres ulv fra Estland i 1989, iallfall ifølge den oversikten som jeg har fra Jordbruksverket.

Debatt med Siri Bjerke

(miljøvernminister i Stoltenbergs regjering 2000- ?)

Jeg har ikke tall på alle innleggene jeg har skrevet, med stadige spark til offentlige myndigheter. Med unntak av Petter Wabakkens reaksjon har alle disse blitt møtt med øredøvende taushet bortsett fra noen motinnlegg fra Hans J. Engan og «yrkeskverulanter» som Bjarne Olsen, Mogreina, som har kalt meg for Norges største eventyrforteller etter Asbjørnsen og Moe (!).

Tidligere ekspedisjonssjef Erik Lykke hadde 2 kronikker i Nationen 3. og 4. august 2000 der han skrev om forvaltning av ulv i Norge. Siri Bjerke svarte Lykke den 15.8.2000. Jeg tar hennes svar med her i sin helhet, blant annet fordi hun skriver: «Norge har ikke «skaffet» seg ulv. Den har kommet hit for egen maskin, uten menneskelig inngripen».

På grunnlag av det vi opplevde, blant annet i Aurskog og på Finnskogen i 2000, er dette åpenbart løgn. Jeg skrev derfor et innlegg til Nationen med tittel «Ulvene er satt ut» som ble trykket den 15. september.

Først Siri Bjerke:

Heller sau enn ulv?

Skal en debatt være ryddig, må man holde seg til fakta, og ikke tillegge det man opplever som «motstandere» meninger den ikke har. Mag.art. Erik Lykke har over to hele sider i Nationen 3. og 4. august skrevet om forvaltningen av ulv i Norge. Innleggene er preget av faktiske feil, og tillegger miljøforvaltningen meninger og holdninger som ikke er riktig. Subjektive meninger bør ikke presenteres som fakta!

Norsk fauna

«- I løpet av få år har Norge skaffet seg et anselig ulvproblem», skriver Lykke, og at «felleskapets penger er brukt friskt til lire eller ingen nytte». Dermed har han allerede i første avsnitt vært uheldig omgang med fakta. Norge har ikke «skaffet» seg ulv. Det har kommet hit for egen maskin, uten menneskelig inngripen. Ulven er et dyr som hører naturlig hjemme i norsk fauna. Det er et faktum at ulven har vært bortimot fraværende i Norge i lang tid, men det skyldes menneskers jakt. Å bruke utryddelse som argument for at ulven ikke har en plass i Norge synes jeg er et dårlig argument. Og at pengene som er brukt er til ingen nytte er feil! Mye av midlene har gått til erstatning til bønder som har mistet sau eller annet bufe. Jeg regner med at de som har fått økonomisk kompensasjon for tapte dyr mener pengene kommer godt med. Noe av pengene staten har brukt har gått til forskning. Forskningen har gitt oss helt nødvendig kunnskap for å bevare og valte den norske ulven. Og flere tiltak for å redusere tapene har vist seg å være vellykket. Forsøkene med flytting av sau på beite i Spekedalen i Hedmark har så godt som eliminert tapene til ulv. Og i Østfold har det så langt i årets beitesesong vært kun ett angrep fra ulv mot sau. Dermed har tiltakene med bedre inngjerding vist seg effektive.

Fredning

Erik Lykke mener fredningen av ulv i Norge bør begrenses til et område ved grensen til Sverige. Nærmest for å unngå å skyte fredete svenske ulver som uforvarende forvillet seg på feil side av grensen. Norge og Sverige har et felles ansvar for en ulvestamme som er skandinavisk. Vi kan ikke løpe fra vår del av ansvaret. Og heller ikke ignorere at målet om en levedyktig ulve-

stamme er fastsatt av et flertall på Stortinget. «- Mange er forledet til å tro at rovdyrpolitikken i Norge har sitt utspring i internasjonale forpliktelser», skriver Lykke. Hvem er disse «mange»? Vi har gang på gang gjentatt det som ligger til grunn for forvaltningen. Vi har forpliktet oss til å ta vare på det biologiske mangfoldet. Men det er ikke kun fordi vi har skrevet under Bern-konvensjonen at vi skal ha ulv i Norge. Stortinget tok ikke i 1997 stilling til om vi var forpliktet til å ta vare på ulven, men slo fast at den hører hjemme i faunaen og dermed ikke skal utryddes. Grunnen til at regjeringen har foreslått et relativt stort område der det kan aksepteres at ulven etablerer seg er

kronikk

Norge har ikke «skaffet» seg ulv. Den har kommet hit for egen maskin, uten menneskelig inngripen fordi den hører naturlig til her, skriver miljøvernminister

Siri Bjerke

at man ønsker å få større handlefrihet i forvaltningen. Ulveflokker består vanligvis ikke lenger enn ti år. Så vil andre individer danne par og slå seg ned i de områdene de finner egnet. Nå vil vi ha mye større

mulighet for at ulv slår seg ned i områder med lite sau. Dermed kan konfliktnivået dempes. Og forvaltningen er fullstendig klar over at man ikke kan bestemme hvor ulven skal slå seg ned bare ved å trekke noen streker på et kart. Området er definert for å skape en forutsigbarhet for både landbruksnæring, grunneiere, jege-re og forvaltning. Og vi vil ha kontroll med hvor det dannes seg par og grupper, uten å drive med utstrakt bedøving og radiomerking.

Forpliktelser

En annen sak er at når vi først har ratifisert Bern-konvensjonen, uten å ta forbehold om f.eks. ulv, så bør det internasjonale samfunn kunne forvente at et rikt land som Norge kan følge opp sine for-

pliktelser på samme måte som vi forventer at andre land følger opp lovnader om reduserte utslipp av f.eks. svovelforbindelser som medfører «surnedbør». Vi skal imidlertid følge opp disse forpliktelsene på en måte som er tilpasset

den norske virkelighet, noe som innebærer en balansert rovdyrpolitikk. Regjeringen har lagt et godt grunnlag for en forvaltning som begrenser de konflikter som rovdyr representerer for bl.a. husdyrholdet uten å komme i konflikt med verken Bern-konvensjonen, Viltlovens formåls-

bestemmelse eller stortingsflertallets vedtak i saken. Mag.art. Lykke mener motstanden mot etablering av en ulvestamme i Norge ikke har gjort inntrykk på regjeringen. Der tar Lykke feil. Det gjør inntrykk når sauebønder forteller om hvilke vansker de står overfor. Derfor gjør vi også det vi kan for at konfliktene mellom rovdyr og bufe blir minst mulig. Men det er ikke uvanlig at de som er imot et fattet vedtak føler at de ikke blir tatt på alvor. Erik Lykke mener politikere og myndigheter ikke hører på motstandere, samtidig som han i høyeste grad gjør seg skyldig i det samme den andre veien.

«- Regjeringen vil at naturopplevelse og høsting av utmarksgoder skal skje på ulvens premisser», skriver Erik Lykke. Nok en gang feil! Det skal skje på naturens premisser. Naturen skal forvaltes på en bærekraftig måte. Det betyr blant annet at ulven skal ha en mulighet til å overleve i Skandinavia. Selv om noen er uenige i nettopp det må en ikke glemme at de mål vi har satt for forvaltning av ulv i Norge kun kan betegnes som en biologisk minimumsforvaltning. Det er ikke slik at ulven eller andre rovdyr har noen form for «forkjøringsrett», snarere tvert om.

” **Ulven er et dyr som hører naturlig hjemme i norsk fauna**

ULVENE ER SATT UT, SIRI BJERKE!

Siri Bjerke angriper Erik Lykke for ikke å holde seg til fakta i sin kronikk 3. og 4. august. Hva skal man da si om Miljøvernministeren som i en kronikk i Nationen 15. august skriver bl. a.: «Norge har ikke «skaffet» seg ulv. Den har kommet hit for egen maskin, uten menneskelig inngripen».

Tror du Bygde-Norge er så naive, Siri Bjerke?

Du vet, og vi vet, like godt som dine medarbeidere i Departementet og DN, at den ulven vi har i Norge idag, er satt ut, etter en forvaltningsstrategi som er hjemlet i Biodiversitetskonvensjonens Artikkel 8, pkt. f (Storingsprop.56, 1992/93). At det er benyttet feil type ulv, betyr lite i denne sammenheng. Estisk ulv er i denne sammenheng like god som finsk/russisk ulv, eller omvendt, det rekkes at det er ulv.

Ordfører Johs. Ramberg i Rømskog skrev et brev til deg i mai i år og stilte spørsmål om det ble satt ut ulv i Norge. Det har du fremdeles ikke besvart, dersom ikke dette også er et svar til ham. Du fikk også det samme spørsmålet i Østfold i våres, og kunne der og da ikke svare.

Nå har du tydeligvis blitt overbevist, av hvem? Du beveger deg på uhyre tynn is i denne saken, Siri Bjerke, og dessverre har du blitt forledet til en usannhet.

Det er satt ut ulv systematisk i grensestrøkene mellom Norge og Sverige i praktisk talt alle år siden 1976 (Trysil, Malmberget) og frem til vår tid (Høland, Akershus nå), men selvfølgelig med vekslende hell for ulven, nettopp fordi Bygde-Norge ikke ønsker ulv!

Når skal **dette** gå opp for forvaltningen?

Til å begynne med ble det satt ut ulv i Trysil/Värmland/Finnskogområdet slik som det ble planlagt i Prosjekt Varg, se kronikk i Nationen 4.mai i år. Dette ga et lite ønskelig resultat, faktisk så dårlig at man hadde *en* hanulv igjen i Sverige i 1981. Dette ifølge Anders Bjärvall i det svenske Naturvårdsverket.

I begynnelsen av februar i år rapporterte Høgskolen i Hedmark om at det var ca 50-55 ulver til sammen på norsk og svensk side. Ved ulve-symposiet i Gillhov i Sverige 22.mars ble det rapportert om ca 90 ulver, dvs en tilvekst på ca 35 på et par måneders tid, utenom ulvens ynglingsperiode! Er det ikke fantastisk at man av *en* ulv, til og med en hanulv, har fått et 90-talls ulver til sammen på norsk og svensk side 19 år senere?

Hvordan kan man forklare denne tilveksten dersom det ikke har skjedd en utsetting, Siri Bjerke?

Den økningen som har skjedd på 90-tallet i ulve-stammen, må også sees i relasjon til det faktum at i løpet av de siste 15 årene har kanskje så mange som 80-100 ulver blitt borte av ulike årsaker på norsk og svensk side. Hadde disse levet opp, ville stammen idag vært dobbelt så stor, med andre ord vist en tilvekst på 60 %, hvilket ville ha vært helt sensasjonelt i verdenssammenheng. Siden det ikke er noe sensasjonelt med de norsk/svenske ulvene, er det bare utsetting som kan forklare den kraftige økningen som har skjedd på 90-tallet. Da endret man utsettings-strategi. I stedet for å fortsette på Finnskogen, slik som på 80-tallet, noe som hadde vist seg å by på vanskeligheter, trakk man opp til Koppang/Alvdal og nedover mot Skiptvet/Halden.

Av plasshensyn skal jeg kun omtale forholdene fra sist vinter, men jeg har tilsvarende eksempler helt tilbake til 1976.

Den radiomerkingen av ulver som ble utført i vinter, i regi av Skanulv-prosjektet, reiser nemlig en rekke interessante spørsmål. Hensikten med radiomerkingen var vel å merke de kjente flokkene innenfor sine revir, får senere å kunne følge ulvene og studere predasjon, revirstørrelse osv?

Dette skulle innebære at det eksisterte sporregistreringer for de enkelte flokkene før merkingen, ikke sant?

Høgskolen i Hedmark som gjør markarbeidet for Skanulv, disponerer 400 mann som er ute på registreringer av rovvilt hele vinteren i grensestrøkene.

For Kongsvingerflokken er det registreringer både før og etter radiomerkingen. Disse har jeg sett, dessuten har jeg også ellers en viss oversikt over denne flokken. For de flokkene som ble merket på Finnskogen, N og S, skulle man også tro det var sporregistreringer.

Jeg skrev til Høgskolen på Hedmark for 2 måneder siden og ba om å få tilsendt disse, men har ikke fått noe! Er det fordi det ikke eksisterte noen flokker der før merkingen, og at ulvene rett og slett kom inn, ikke *for* egen maskin, men *med* egen maskin? F. eks. helikopter?

Min påstand er at de dyrene som ble plassert ut på Finnskog Nord, ble radiomerket i hegn *før* de ble sluppet ut ved Peneljus. Ifølge lokalbefolkningen var det ikke ulver i dette området før utsettingen. 3 dyr ble merket her, ei tisper som er 8-12 år gammel, en hanne som er 5-6 år gammel i tillegg til en valp som ikke tilhører tisper. Er det noen som kjenner forholdene på Finnskogen som virkelig tror at ei ulvetisper har overlevet i 10 år i dette området? Hvordan har det gått med evt. valper i denne tiden, ville ikke de ha vært synlige og blitt rapportert?

Tisper har ikke fått valper i år, til det er hun for gammel. Hun er også så gammel at hun er blitt matet i vinter, en kjent rovviltsporer kjørte blant annet ut en død elg til henne, dessuten blir det lagt ut fisk fordi at hun har veldig slitte tenner!

Et annet meget avslørende trekk er at reviret til disse 3 ulvene er meget lite, dette har man kunnet følge med på på Internett i våres. Ulvene har stort sett beveget seg innenfor et område på noen få kilometers utstrekning, og hele tiden der hvor det har vært lagt ut mat. Et annet faktum som styrker denne påstanden., er at hele området ble avsperrret under den såkalte merkingen. Vanligvis holder man «åpent hus», iallfall på svensk side, mens merkingen pågår. Det ble ikke gjort her.

Så, Siri Bjerke - hvilke *maskin* var det som brakte disse ulvene ut i terrenget?

Når det gjelder flokken på Finnskog Sør, så har det ikke vært ulv i dette området i hele 1999. Da ble det ikke tatt en eneste sau av ulv i dette området.

I vinter var det heller ikke ulv i området, helt til NINA ringer til Landbrukskontoret i Grue Finnskog en dag i vinter og sier at vi skal merke ulv her i ettermiddag. Vel, hvor skulle den komme fra, der hvor det ikke hadde vært ulv tidligere. Nei, det var ikke noe problem, om ettermiddagen var 2 ulver radiomerket.

Kom de også av egen maskin til Rotbergsjøen, eller fikk de hjelp av andre maskiner?

På en av disse ulvene på Finnskogen er det tatovert inn et tall i overkjeven, slik det var vanlig i dyreparker i Sverige tidligere.

Tisper på Finnskogen er faktisk den mest genuine ulven blant de som nå ferdes i våre skogsområder, og er antagelig satt ut for å dø der.

Dersom vi ser på bestandskartene som er utarbeidet av Høgskolen i Hedmark over utviklingen av ulvestammen i Norge, så viser disse flere bemerkelsesverdige ting.

Vinteren 99/00 er allerede omtalt, hittil i år har vi hatt den kraftigste utsettingsbølge siden dette startet. I 95/96 ble det ikke registrert ulver på norsk side av grensen, mens i 96/97 ble det registrert ulver fra Koppang til Halden. Hvor kom disse fra, Siri Bjerke?

Han som satt ut ulvene på Koppang, var med på det fjernsynsoverførte møtet fra Glomdalsmuseet i fjor, han har kanskje en historie å berette?

Går vi litt tilbake, så ble den 28. mars 1993 satt ut 5 ulver ved Tyskedammen på Finnskogen, denne gangen ikke fra helikopter, men fra 2 mørke vans. Samtidig ble det satt ut 2 ulver på svensk side, ved Badstutjern. Vi vet også at det ble skipet ut 7 ulver fra Estland denne våren. 2+5=7!

Det har i alle år vært hevdet at alle ulvene stammer fra den fennoskandinaviske ulvestammen. Dette har på en måte vært alibiet for å gjeninnføre ulv. Det vakte derfor stor oppsikt da professor Hans Ellegren i Svensk Jakt nr. 5 i 1996 slipper katten ut av sekken og sier: «De värmlandske vargarna härstammar inte från svenska djurparker. Men de kan vara importerade från Estland og släppta i Värmland».

Trenger man egentlig å si noe mer, Siri Bjerke?

Offentlige myndigheters fremgangsmåte i rovviltdebatten preges av løgner, fortelser og uredelighet i argumentasjonen. Forskningsmiljøene i NINA og Landbrukshøgskolen på Ås er farvet av den samme uredeligheten. Så langt kan det gå når den som sitter på pengesekken, vil ha de «riktige» svarene, og det gjelder å vise at man er «flinke» gutter som har gjort seg fortjent til sine forskningsmidler- vi snakker ikke lenger om rovviltforskere, men rovviltfuskere, Det er nemlig fusk man bedriver, og det er derfor i tråd med dette når Siri Bjerke sammen med sin statssekretær må spre usannheter i media for å prøve å vinne frem med sin sak.

Kommentar:

Siden Biodiversitetskonvensjonen er meget sentral innenfor det som skjer i norsk politikk nå, tar jeg med de to sidene som omtaler In situ bevaring (art. 8) og Ex situ (art. 9). Her ligger grunnlaget for mye av det vi ser (og spesielt ikke ser) i dagens politiske situasjon.

cant adverse impacts on the conservation and sustainable use of biological diversity, and monitor their effects through sampling and other techniques; and

- (d) Maintain and organize, by any mechanism, data derived from identification and monitoring activities pursuant to subparagraphs (a), (b) and (c) above.

Article 8 *In-situ Conservation*

Each Contracting Party shall, as far as possible and as appropriate:

- (a) Establish a system of protected areas or areas where special measures need to be taken to conserve biological diversity;
- (b) Develop, where necessary, guidelines for the selection, establishment and management of protected areas or areas where special measures need to be taken to conserve biological diversity;
- (c) Regulate or manage biological resources important for the conservation of biological diversity whether within or outside protected areas, with a view to ensuring their conservation and sustainable use;
- (d) Promote the protection of ecosystems, natural habitats and the maintenance of viable populations of species in natural surroundings;
- (e) Promote environmentally sound and sustainable development in areas adjacent to protected areas with a view to furthering protection of these areas;
- (f) Rehabilitate and restore degraded ecosystems and promote the recovery of threatened species, *inter alia*, through the development and implementation of plans or other management strategies;
- (g) Establish or maintain means to regulate, manage or control the risks associated with the use and release of living modified organisms resulting from biotechnology which are likely to have adverse environmental impacts that could affect the conservation and sustainable use of biological diversity, taking also into account the risks to human health;
- (h) Prevent the introduction of, control or eradicate those alien species which threaten ecosystems, habitats or species;
- (i) Endeavour to provide the conditions needed for compatibility between present uses and the conservation of biological diversity and the sustainable use of its components;
- (j) Subject to its national legislation, respect, preserve and maintain knowledge, innovations and practices of indigenous and local

uheldige konsekvenser for bevaring og bærekraftig bruk av biologisk mangfold, og overvåke deres virkninger ved hjelp av prøvetaking og andre metoder; og

- d) opprettholde og organisere, ved hjelp av enhver mekanisme, data i forbindelse med identifiserings- og overvåkingsaktivitetene i henhold til bokstav a), b) og c) ovenfor.

Artikkel 8. *In situ bevaring*

Hver kontraherende Part skal så langt det er mulig og hensiktsmessig:

- a) etablere et system av beskyttede områder eller områder der særlige tiltak må settes inn for å bevare biologisk mangfold;
- b) utvikle, der det er nødvendig, retningslinjer for utvelgning, opprettelse og forvaltning av beskyttede områder eller områder der særlige tiltak må settes inn for å bevare biologisk mangfold;
- c) regulere eller forvalte biologiske ressurser som er viktige for bevaring av biologisk mangfold, enten det er innenfor eller utenfor de beskyttede områdene, med sikte på å sikre bevaring og en bærekraftig bruk av dem;
- d) fremme vern av økosystemene, naturlige habitat og opprettholdelse av levedyktige bestander av arter i deres naturlige omgivelser;
- e) fremme en miljømessig forsvarlig og bærekraftig utvikling i områder som grenser til beskyttede områder med henblikk på å fremme vern av disse områdene;
- f) rehabilitere og gjenopprette ødelagte økosystemer, samt fremme gjenoppbygging av truede arter, bl.a. gjennom utvikling og iverksettelse av planer og andre forvaltningsstrategier;
- g) etablere og opprettholde metoder for å regulere, forvalte eller kontrollere risikoen forbundet med bruk og utsetting av levende modifiserte organismer utviklet ved hjelp av bioteknologi som kan antas å ha uheldige økologiske konsekvenser, og som vil kunne virke inn på bevaring og bærekraftig bruk av biologisk mangfold, idet det også tas hensyn til risikoen for menneskenes helse;
- h) hindre innføring av, kontrollere eller utrydde fremmede arter som truer økosystemer, habitat eller arter;
- i) bestrebe seg på å skape de nødvendige vilkår for at nåværende bruksmåter er forenlige med bevaring av biologisk mangfold og en bærekraftig bruk av dets komponenter;
- j) under hensyntagen til sin nasjonale lovgivning, respektere, bevare og opprettholde de urbefolknings- og lokalsamfunnenes kunn-

communities embodying traditional lifestyles relevant for the conservation and sustainable use of biological diversity and promote their wider application with the approval and involvement of the holders of such knowledge, innovations and practices and encourage the equitable sharing of the benefits arising from the utilization of such knowledge, innovations and practices;

- (k) Develop or maintain necessary legislation and/or other regulatory provisions for the protection of threatened species and populations;
- (l) Where a significant adverse effect on biological diversity has been determined pursuant to Article 7, regulate or manage the relevant processes and categories of activities; and
- (m) Cooperate in providing financial and other support for *in-situ* conservation outlined in subparagraphs (a) to (l) above, particularly to developing countries.

Article 9 *Ex-situ* Conservation

Each Contracting Party shall, as far as possible and as appropriate, and predominantly for the purpose of complementing *in-situ* measures:

- (a) Adopt measures for the *ex-situ* conservation of components of biological diversity, preferably in the country of origin of such components;
- (b) Establish and maintain facilities for *ex-situ* conservation of and research on plants, animals and micro-organisms, preferably in the country of origin of genetic resources;
- (c) Adopt measures for the recovery and rehabilitation of threatened species and for their reintroduction into their natural habitats under appropriate conditions;
- (d) Regulate and manage collection of biological resources from natural habitats for *ex-situ* conservation purposes so as not to threaten ecosystems and *in-situ* populations of species, except where special temporary *ex-situ* measures are required under subparagraph (c) above; and
- (e) Cooperate in providing financial and other support for *ex-situ* conservation outlined in subparagraphs (a) to (d) above and in the establishment and maintenance of *ex-situ* conservation facilities in developing countries.

Article 10 *Sustainable Use of Components of Biological Diversity*

Each Contracting Party shall, as far as possible and as appropriate:

- (a) Integrate consideration of the conservation and sustainable use of biological resources into national decision-making;

skaper, innovasjoner og praksis, som representerer tradisjonelle livsstiler av betydning for bevaring og bærekraftig bruk av biologisk mangfold, og fremme en bredere anvendelse av disse, med samtykke og medvirkning fra innehaverne av slike kunnskaper, innovasjoner og praksis, samt oppfordre til en rimelig fordeling av fordelene som følger av utnyttelsen av slike kunnskaper, innovasjoner og praksis;

- k) utvikle eller opprettholde lovgivning og/eller andre regulerende bestemmelser som er nødvendige for å beskytte truede arter og bestander;
- l) dersom det blir konstatert en betydelig uheldig virkning på biologisk mangfold i henhold til artikkel 7, regulere eller forvalte de relevante prosesser og typer aktiviteter; og
- m) samarbeide for å skaffe til veie finansiell eller annen støtte for *in situ* bevaringstiltak beskrevet under bokstav a) til l) ovenfor, spesielt for utviklingsland.

Artikkel 9. *Ex situ* bevaring

Hver kontraherende Part skal, så langt det er mulig og hensiktsmessig, og hovedsakelig for å supplere *in situ* tiltak:

- a) vedta tiltak for *ex situ* bevaring av komponenter av biologisk mangfold, fortrinnsvis i opprinnelseslandet for slike komponenter;
- b) etablere og vedlikeholde anlegg for *ex situ* bevaring av og forskning om planter, dyr og mikroorganismer, fortrinnsvis i genressursenes opprinnelsesland;
- c) vedta tiltak for gjenoppbygging og rehabilitering av truede arter og for gjeninnføring av dem i deres naturlige habitat på hensiktsmessig måte;
- d) regulere og administrere innsamling av biologiske ressurser fra naturlige habitat med henblikk på *ex situ* bevaring på en måte som ikke truer økosystemer og *in situ* bestander av arter, bortsett fra når spesielle midlertidige *ex situ* tiltak er nødvendige i henhold til bokstav c) ovenfor; og
- e) samarbeide for å skaffe til veie finansiell støtte og annen støtte til *ex situ* bevaringstiltak beskrevet under bokstav a) til d) ovenfor og for å opprette og vedlikeholde *ex situ* bevaringsanlegg i utviklingsland.

Artikkel 10. *Bærekraftig bruk av komponenter av biologisk mangfold*

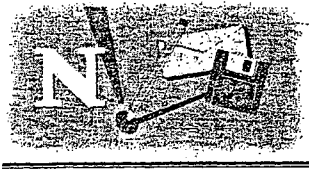
Hver kontraherende Part skal, så langt det er mulig og hensiktsmessig:

- a) integrere hensynet til bevaring og bærekraftig bruk av biologiske ressurser i nasjonale beslutningsprosesser;

Kommentar:

Nå gjør Siri Bjerke et unntak fra offisiell praksis, hun **svarer** meg! Og får ros fra Viggo Ree på et møte mellom Miljøverndepartementet og miljøorganisasjonene den 17. oktober 2000. Jeg siterer fra Våre Rovdyr nr. 3/2000: «Men han (Viggo Ree) roste også Bjerke fordi hun bl. a. svarte på debattinnlegg og kronikker- også på svært usaklige og injurierende innlegg, bl. a. fra Lars Toverud.»

Den 11. oktober 2000 står nemlig følgende på kronikk-plass i Nationen:

kronikk og debatt

• Si din mening. Skriv til:
Nasjonen,
postboks 9490 Grønland,
0135 Oslo.

• Anne Tullåt Lilleberg
Tlf: 21 31 00 08

debatt@nasjonen.no.

Utsatt, men ikke satt ut

Folks skepsis til myndighetene er en forutsetning for demokratiet. Spørsmålet er om det er formålstjenlig å forutsette at det forvaltning og politikere sier er løgn. Det er i hvert fall ikke fruktbart for en debatt at den som kritiserer myndighetene selv farer med usannheter. Lars Toverud skriver i et innlegg i *Nasjonen* 15. september at jeg, miljøforvaltningen for øvrig og forskere skjuler informasjon om utsetning av ulv i Norge og Sverige. Det er ingenting å skjule. Miljøforvaltningen har aldri satt ut, og vil aldri ta initiativet til at det blir satt ut, ulv i Skandinavia. En slik utsetning vil være å regne som faunakriminalitet.

Vandrehistorie

Vandrehistoriene om utsetning av ulv har vært konstant og i mange varianter de siste 20 årene. Felles for alle er at de er umulige å spore tilbake til noen som kan bekrefte innholdet. Det er alltid noen som har hørt av andre, uten at det er mulig å finne kilden. Og det er ikke så rart at kilden holder seg skjult. De som er opphavet til historiene er sannsynligvis klare over at det ikke er sant. Vanligvis lar vi vandrehistorier være vandrehistorier. Men i innlegget i *Nasjonen* går Lars Toverud over streken.

Han beskylder meg for å skjule informasjon. Udokumenterte eller tilbakeviste påstander serveres som sannheter. Og personer siteres på ting de ikke har sagt. «Offentlige myndigheters fremgangsmåte i rovviltdebatten preges av løgner, forleier og ureddighet i argumentasjonen, forskningsmiljøene i NINA og Landbrukskolen på Ås er farvet av den samme ureddigheten», skriver Toverud.

Anders Bjärvall i det svenske Naturvårdsverket skal ha påstått at det ble satt ut ulv i Tyssil/Värmland/Finnskogsområdet fra 1976 og flere år framover. Det står ingenting om når eller hvor han skal ha sagt det. Når vi fra Miljøverndepartementet, for ordens skyld, tar kontakt med Bjärvall direkte, hevder han at han aldri har sagt noe slikt, og at det aldri har funnet sted noen utsetning.

Fellessitert

De første historiene fortalte at dyrene

skulle være satt ut fra svenske dyreparaker. Genetikerens Håns Ellegren har testet genmateriale fra vill ulv i Skandinavia og slått fast at den ikke stammer fra ulven i dyreparkene. Så ble det hevdet at ulvene var importert fra Estland. Toverud hevder i sitt innlegg at genetiker Ellegren har bekræftet at genetikken taler for at dette er

kronikk

Det forventes at de som deltar i offentlige debatter har samme kritiske blikk på sine egne argumenter som det de har mot de som ikke deler deres meninger, skriver miljøvervaren Siri Bjørke.

• Siri Bjørke

tifelle. I det svenske Jägerförbundets blad «Svensk jakt» nr. fem 1996 tas Ellegren til inntekt for at ulven er estisk. Men om man har fulgt godt med i debatten om ulv, ville man også ha re-

gistret at dette dreier seg om reporterens tolkning av de genetiske funnene. Ellegren blir grovt feilsitert. Det som er faktum er at ulven i Skandinavia har genetiske likhetstrekk med ulven i Estland. Disse likhetene i arvemateriale kan likevel ikke si noe om dyrene tilhører samme stamme. Det har «Svensk jakt» lagt til for egen regning: For eksempel har ulven i Nord-Amerika akkurat de samme genetiske trekkene som det her er snakk om.

Dette har gitt næring til historien om at det i 1993 ble satt ut sju ulver i Norge og Sverige. Toverud gjengir dette med sted- og datoangivelse. Men som vanlig er det ikke de som har sett det som forteller, men noen som har hørt fra noen som kjenner noen.

Det har vært knyttet usikkerhet til det nøyaktige antall individ i den svensk/norske ulvestammen. Det har også Toverud registrert. Men tallene blir misbrukt. Ulike forskningsmiljøer bruker ulike metoder for å beregne størrelsen på stammen. Og har derfor også kommet fram til forskjellige tall. Toverud hevder at et tall presentert i slutten av mars, og som er større enn et tall presentert i starten av februar, betyr at det har vært en foru-

» Miljøforvaltningen har aldri satt ut ulv i Skandinavia

dabel økning i stamme på kort tid. Forskerne påstår slett ikke at det har vært noen økning i antallet ulv. Dette dreier seg om forhold mellom minimums- og maksimums-

IKKE SATT UT: Miljøforvaltningen har aldri satt ut, og vil aldri ta initiativet til at det blir satt ut, ulv i Skandinavia. En slik utsetning vil være å regne som faunakriminalitet, skriver kronikkforfatteren.

lag, og generell usikkerhet om det nøyaktige tallet.

Faunakriminalitet

Utsetning av dyr i naturen er faunakriminalitet. Dette vil vi i forvaltningen gjerne ha informasjon om dersom det skjer. Men det som er symptomatisk for historiene Toverud og andre refererer til er at de aldri kan bevises. Det er heller aldri noen som melder dette til politiet. Det er nærliggende å tro at det finnes mennesker som har interesse av at slike historier verserer, selv om de ikke skulle ha rot i virkeligheten. Men dersom vi får informasjon

som kan tyde på at dette er riktig, vil det være en sak for politiet. Vi har strenge regler mot utsetning av ulv eller andre dyr i naturen. Reglene er ikke like strenge når det gjelder å sette ut rykter.

Å beskyldte forskere, forvaltere og departement for å lyve bør ikke være noe man gjør uten å ha et visst belegg for det. Jeg skriver ikke dette i første rekke for å forsvare meg selv, men alle de som gjør en god jobb innen forskning og forvaltning. Det er en forutsetning for demokratiet at politikere og myndigheter kikkles i kottene av privatpersoner, interessegrupper og organisasjoner. Men jeg forventer at de som deltar i offentlige debatter har samme kritiske blikk på sine egne argumenter som det de har mot de som ikke deler deres meninger.

Den 12. oktober 2000 skrev jeg dette tilsvaret til Bjerke som Nationen nå nektet å trykke. Selv om jeg i telefonsamtale med sjefredaktør Haug påpekte flere faktiske feil i det som Bjerke skrev, så slapp jeg ikke til. I tillegg hadde jeg et møte med Haug uten at det nyttet. Han evnet ikke å forstå argumentasjonen min, i tillegg er deler av redaksjonen i Nationen ulvevenner, dette gjelder blant annet Arne Sigurd Haugen og flere av de som jobber på desken. Det har jeg hatt anledning til å følge ganske tett i løpet av et halvt års tid, og har belegg for mine påstander. Jeg har etter dette vært boikottet av Nationen, og fått beskjed om at det ikke blir aktuelt å ta inn innlegg om «udokumenterte påstander om utsetting av ulv», som redaktør Tove Lie skrev til meg. Jeg sa til Haug at dersom jeg fikk 35 minutter på et redaksjonsmøte i avisen, så skulle alle bli overbevist om at ulven i Norge og Sverige er satt ut, men det slo ikke an. Nationen har her lagt seg på en ynkelig linje, ikke uventet. Når man vet at Tove Lie har sine røtter ikke langt fra Sylvia Brustad, og at Arbeiderpartiet ikke er noe glad i utsettingsteorien, er det klart at her har noen snakket sammen. Dessuten har tross alt Senterpartiet vært med og administrert norsk ulvepolitikk i den mest avgjørende fase, nemlig i perioden 1998-2000 da det avgjørende grunnlaget ble lagt. Redaktør Tove Lie, med sin bakgrunn fra Klassekampen, er forøvrig hysterisk kvinnefokusert og lager en avis som ligger et sted mellom det gamle bladet URD og et meldingsblad for 4H. Redaksjonen skjønner overhode ikke at Bygde-Norge er i ferd med å gå til grunne på grunn av rovviltet.

Dette svaret ble uansett sendt til Siri Bjerke:

Satt ut, men ikke utsatt !

Siri Bjerke skriver i sitt tilsvaret til meg 11.10 at jeg har skrevet at Anders Bjärvall i det svenske Naturvårdsverket skal ha bekreftet at det ble satt ut ulv i Trysil/Värmland/Finnskogområdet fra 1976 og flere år fremover. Det har jeg aldri skrevet. Det jeg skrev i mitt innlegg 15.9 var at Anders Bjärvall på et møte i Torsby i Värmland i 1981 sa at det nå bare var hann - ulver igjen i Sverige, og for å få opp ulvestammen ville det være nødvendig å importere ei tisper.

Når det gjelder Ellegren og hans utsagn om at ulvene kommer fra Estland, så har aldri Ellegren kommet med noen offentliggjort kommentar eller tilbakevisning av påstandene i Svensk Jakt. At han i dag ikke vil vedstå seg dette, kan være forståelig. Han ble utsatt for meget sterke trusler etter at Svensk Jakt hadde publisert sine artikler i 1996, og vil neppe gå igjennom tilsvarende sjikane på nytt. Ellegren og hans institutt i Uppsala er nå pekt ut som analyseanstalt for DNA-tester for all ulv i Skandinavia, og har dermed også Direktoratet i Trondheim som sin oppdragsgiver. Dette legger kanskje noen føringer?

Siri Bjerke skriver også at ulven i Nord - Amerika har samme genetiske trekk som ulvene i Estland. Det er klart de har samme genetiske trekk, det kommer an på maskevidden man legger til grunn, men det er ikke det samme som at det ikke er mulig å skille de fra hverandre. Ifølge meddelelse fra dr. L David Mech til meg den 19.10 er det fullt mulig å skille ulver fra Estland og Nord- Amerika fra hverandre genetisk.

Siri Bjerke er opptatt av vandrehistorier, men når det gjelder det som skjedde på Finnskogen i mars 1993, så er faktisk ikke det noen vandrehistorie. Jeg kjenner vedkommende som oppdaget ulvesporene ved Hansfallet den dagen. Jeg kjenner navnet på vedkommende fra Estland som var med og skipet ut ulver fra Estland det året. Kanskje kjenner jeg også navnet på den nordmannen som var bestiller? I løpet av noen tid vil det foreligge en bok som vil ta for seg temaet «Utsetting av ulv i Norge og Sverige». Kanskje det vil få Siri Bjerke til å oppgradere karakteristikken «vandrehistorier» til «historier fra virkeligheten»?

I svaret sitt kommenterer ikke Siri Bjerke mine opplysninger om de 3 ulvene på Finnskog Nord som jeg skrev var radiomerket før de ble satt ut. Det samme må gjelde for min omtale av de 2 ulvene på Finnskog Sør (Nyskoga - paret). Siri Bjerke kommenterer heller ikke det jeg skriver om

bestandkartene over ulv i Norge fra 1995/96 og 1996/97 og heller ikke de konklusjonene jeg trekker fra disse. Da er vel de også å betrakte som korrekte? Dersom forvaltningen er så ærlig som Siri Bjerke mener, hvorfor sender ikke Høgskolen på Hedmark sporregistreringene fra Finnskog - flokkene til meg? Har de noe å skjule? Når det gjelder antall ulver i de ulike rapporteringsperiodene, opererer Høgskolen i Hedmark med maks. og min. tall for hver periode, og det er disse jeg har sammenlignet. Bare på grunnlag av tallene fra Høgskolen, ser en at det er sterk økning over kort tid. Dessuten nytter det ikke å si at ulike forskningsmiljøer bruker ulike metoder. Høgskolen i Hedmark gjør sporregistreringer for Skanulv- prosjektet, og det er deres tellinger som går inn i alt som blir skrevet om bestandsstørrelser av ulv i Norge og Sverige. Dette burde Siri Bjerke vite.

Under radiomerkingen av Kongsvinger - flokken i vinter kom det frem hvordan man «laget» familiegrupper: Man plukket en han - ulv her (Ljøner) og ei tisper der (Arvika), og plasserte disse sammen. Dermed hadde man «laget» en ny pardannelse. Dette var ren ekteskapsformidling pr. helikopter. Dette kan Siri Bjerke få bekreftet fra Grimsø. Det var ikke bare her dette skjedde. Uredelig?

Siri Bjerke kommenterer mitt angrep på NINA og Landbrukshøgskolen på Ås. Når professor Hjeljord på Ås, som nå får offentlige midler til sitt ulveprosjekt, i en polemikk med meg i Aftenposten sier at rådyret dreper flere mennesker enn ulven, da synes jeg grensen er passert for servilitet og *uredelighet*. Egil Ulateig har i Nationen tatt for seg Oppdragsmelding 404 om bjørnens farlighet for mennesker, og den forskjell det er mellom det som står i rapporten og det som disse menneskene faktisk har opplevet og fortalt til Svensk Jakt. Dersom Bjerke satt seg litt inn i dette, så ville hun finne ut hvordan man har «sminket» hendelsene for å gjøre bjørnen mer spiselig (!). Kanskje min karakteristikkk av NINA er dekkende? Dette er ikke de eneste eksemplene jeg har, men plassen er begrenset.

La det være klart at for en som regner seg som hjemmehørende i Aurskog - Høland, så blir det aldri aktuelt å anmelde et forhold til Økokrim, uansett om det er fauna - kriminalitet eller andre forhold. Vi har sett hva som skjedde med lensmannsbetjenten i kommunen da han prøvde å etterforske hybridulvene, og vi har sett fremgangsmåten som Økokrim valgte nå i forbindelse med de forgiftede pølsene i Setskog,

der en gammel familieføide har blitt blåst opp til en skikkelig ulvestrid. Hele saken ender antagelig med at 2 personer blir bøtelagt for hjemmebrenning! Etter at en hel bygd er stigmatisert. Vi er overbevist om at enhver anmeldelse om utsetting av ulv til Økokrim vil bli henlagt, uansett hva Siri Bjerke måtte ha av fromme ønsker og ideelle fordringer i den anledning.

Stein Lier Hansen sa på møtet på Setskog 2.10 at Norge hadde plikt til å ta vare på også brysomme arter og at fremtidens svar på medisinske gåter ligger i den genetiske arv fra et biologisk mangfold.

Det

er fortsatt for meg en gåte hvordan ulven kan defineres inn i et biologisk mangfold, men jeg ser helt klart at ulven er satt ut og tilbakeført til norsk natur som et ledd i kampen om eiendomsretten til produksjonsgrunnlaget for mat.

At ikke dette kommer klart frem i debatten er kanskje den største uredeligheten i dette spillet, Siri Bjerke.

Lars Toverud

Etter at hele boken praktisk talt er ferdig skrevet, får jeg låne en rekke ringpermer med avisutklipp fra denne perioden. Der finner jeg et intervju i Glåmdalen med den gang statssekretær i Miljøverndepartementet, Børre Pettersen, fra 18. februar 1993 med omtale av Miljøverndepartementets ulveplan. Der bekreftes faktisk alt jeg har hevdet tidligere, både i de avisinnleggene som er gjengitt foran og det som ellers er referert, og det bekrefter også at Siri Bjerke lyver når hun påstår at ulven har kommet hit for egen maskin (Nationen 15.8.2000). I intervjuet sier Børre Pettersen: *«I løpet av få år skal det finnes åtte til ti levedyktige familiegrupper i Norge og Sverige. Flere av disse vil etableres i Norge. Vernet blir absolutt, og streifdyr **skal hentes** til enslige tisper (!-presis slik vi opplevde det i 2000, både i Østfold og i Kongsvinger- området.) Videre: -I tillegg til dette kortsiktige målet har vi et langsiktig mål om å få inn nytt genetisk materiale. Dette er avgjørende for at de norske og svenske skogsulvene skal overleve. Vi vil legge forholdene til rette for naturlig innvandring fra Finland. -Streifende hanndyr vil bli bedøvet og **satt ut** i områder der vi tror hunndyr er i ferd med å markere revir. Med dagens ulveantall er sjansene uhyre små for at hanndyrene naturlig treffer ei tisper.»*

Dette er jo presis det som skjedde 2 år på rad i Skiptvet i 1999 og 2000, det er det samme som skjedde i Kongsvinger- området i 1996, og 2000, og det er det samme som skjedde på Finnskogen i 2000, og alle de plassene i Sverige hvor det dukket opp den ene pardannelsen etter den andre på etterm vinteren i 2000, for ikke å snakke om i tidligere år, slik jeg har vist det fra årene 1996 og fremover foran i boken.

Herregud hvor godtroende vi er!

Legg også merke til ordbruken: **skal** finnes ..., flere av disse **vil** etableres i Norge,.....

Her er det ikke mye kanskje, muligens, håper o.l., men tydelig en bestemt vilje til å sette i gang med 90- årenes **Prosjekt Ulv!**

Nå ser man mye tydeligere at alt som skjedde i 1993 langt fra var tilfeldig, men ledd i en meget bevisst plan som skulle tvinge ulven på Bygde-Norge.

Avisutklippet er gjengitt på neste side.

Siden NINA er sterkt involvert i SKAN-ulv prosjektet med alle sine aspekter, tar jeg også med et innlegg jeg skrev vinteren 2001 i forbindelse med at NINA ønsket å sette i gang et merkeforsøk på elg i Hedmark, Akershus og Østfold. Det ble trykket bl. a. i Romerikes Blad, og gjengir hva jeg føler for dette såkalte forskningsmiljøet i Trondheim.

Full seier for ulven

SLO: Miljødepartementet vil ikke bare bevare den eksisterende ulvebestanden, men ferdoble antall ulv her til lands. Ifølge statssekretær Børre Pettersen er dette hovedkonklusjonen i ulveplanen som Miljøverndepartementet har arbeidet med en tid. Uttalelsene høster både ros og raseri.

Av Torbjørn A. Tjernsberg

– I løpet av få år skal det finnes fra åtte til ti levedyktige ulvefamiliegrupper i Norge og Sverige. Flere av disse vil etableres i Norge. Vernet blir absolutt, og streifdyr skal hentes til enslige tisper, uttalte statssekretær Pettersen til Aftenposten onsdag. Dermed røpet han hovedkonklusjonen noen få dager før departementets ulveplan blir lagt fram.

I dag finnes det en familiegruppe på om lag fem dyr i Hedmark og Värmland. 90 prosent av reviret er på svensk side av grensen. Det finnes en tilsvarende gruppe litt lenger nord i Sverige, nordøst for byen Sveg. I tillegg er en tredje gruppe muligens under etablering i Dalarna. Meningen er ifølge Børre Pettersen å øke dette tallet til inntil ti grupper.

Friskt blod

– I tillegg til dette kortsiktige målet har vi et langsiktig mål om å få inn nytt genetisk materiale. Dette er avgjørende for at de norske og svenske skogsulvene skal overleve. Vi vil legge forholdene til rette for naturlig ulveinnvandring fra Finland, sier Pettersen.

Det vil overhode ikke bli gitt fellingstillatelser, og de som dreper ulv ulovlig, vil bli

rammet av de nye paragrafene om fauna-kriminalitet i straffeloven som nå er til behandling i Stortinget.

– Streifende hannulyr vil bli bedøvet og satt ut i områder der vi tror hannulyr er i ferd med å merke av revir. Med dagens ulveantall er sjansene uhyre små for at hannulyrene naturlig treffer ei tisper. Streifende hannulyr gjør dessuten mest skade, utaler Pettersen.

Overvåking

Videre skal det etableres et svensk-norsk overvåkingsprosjekt. Lokalbefolkningen nær ulveområder skal trekkes aktivt med i vernet.

Børre Pettersen vil ikke si noe om hvor de nye ulveområdene kommer. Han peker på at det er umulig å vedta hvor ulvene selv velger å slå seg til. Sist, men ikke minst, presiserer han at handlingsplanen er et direkte resultat av Stortingets behandling av fjorårets rovdrymning.

– Denne planen blir et minimum for å oppfylle Stortingets vedtak og ikke minst for å oppfylle konvensjonen om biologisk mangfold i Norge som ble undertegnet i fjor. Atte-ti levedyktige familiegrupper er minstekravet for at vi skal kunne møte resten av verden med rak rygg, sier Børre Pettersen.

LER: VER: Miljøverndepartementet vil ferdoble antall ulvefamilier.

– En gladmelding

OSLO: – Jeg er svært glad for denne meldingen, sier en fornøyd Morten Bilet, som er leder i Foreningen Våre Rovdyr.

– Dette er helt i tråd med hvordan vi tenker, og det er nettopp et slikt løft som er nødvendig for å redde den skandinaviske ulven. Nå

blir det uhyre viktig at planen blir fulgt opp med midler til overvåking. Å sikre de dyrene vi fortsatt har, blir viktigst, uttaler Bilet. Han understreker at han er positivt overrasket over innholdet og konklusjonene i handlingsplanen fra Miljøverndepartementet.

– Men det hersker ingen tvil om at tiltakene er riktige.

Bestanden må økes for å sikre en tilstrekkelig levedyktig ulvestamme. For å få dette til, må det fastsettes skikkelige lover og regler. Det vil i det lange løp også bli et gode blant annet for sauebønder og andre som ikke akkurat elsker ulven. Jeg regner nøkternt med at planen også innebærer at staten skaffer mer penger

– Forbannet og sjokkert

ÅSNES: – Jeg er både forbannet og sjokkert over innholdet i den kommende ulveplanen, sier en kampvillig Ole Hemseter i spissen for Øst-Hedmark vilt- og miljøforening.

Ikke uventet høster Børre Pettersens uttalelser storm blant ulvemotstanderne i Solør-Odal. Ole Hemseter vil mobilisere til aktiv og åpen kamp mot ulveplanen fra Miljøverndepartementet.

– Jeg er overrasket over de deler av planen som statssekretær Pettersen nå har gjort kjent for offentligheten. Han må da forstå at det er som å slenge en rød

klut midt i synet på alle oss som ikke vil ha ulv her i grensetraktene. Når de nye reglene gjennomføres, vil det få store negative konsekvenser for folk og bufe i distriktet. Det vil også rase elgestammen. Dette vil ramme hele befolkningen i grenseskogene fra Våler til Eidskog i sør, sier Ole Hemseter. Nå oppfordrer han til ny kamp mot ulven.

RASENDE: Ole Hemseter er sjokkert og rasende over innholdet i ulveplanen.

NINA-FUSKERE ELLER FORSKERE?

I forbindelse med det foreliggende elgmerkingsprosjektet i regi av NINA i kommunene øst for Glomma, har jeg følgende kommentarer:

NINA står for en uredelighet i sin forskning som er helt utenkelig i det miljøet jeg kommer fra. NINA har som sin spesialitet tydeligvis å identifisere seg med sine forskningsobjekter, og opptrer etterhvert som deres forsvarsadvokater. I forbindelse med det foreslåtte merkingsprosjektet i Aurskog-Høland hvor det skal merkes et 30-talls elgkuer primært i de områdene der det er kjente ulveforekomster, er det veldig nærliggende allerede nå å tenke seg hvilke konklusjon det blir på forsøket. Vi har allerede viltforvalter Haagenruds eplekjekke uttalelse om at ulven ikke er noen trussel mot elgstammen i området. Den samme konklusjon vil vi sikkert få fra NINA, ledsaget av en rekke bortforklaringer.

Belegg for en slik tvil til NINAs redelighet kan man finne ved å se nærmere på Oppdragsmelding nr. 404: «Om bjørnens farlighet for mennesker». Her forsøker Jon Swensson og 11 norske og svenske bjørneforskere å besvare spørsmålet: Er den skandinaviske bjørnen farlig? Konklusjonen er, og den kommer iallfall ikke som noen overraskelse på meg, at den skandinaviske bjørnen er svært snill, ikke minst sammenliknet med den sibirske bjørnen.

Et svært viktig poeng for forskerne er å vise at når bjørnen ved noen anledninger har gått til angrep på mennesker i Skandinavia i de senere år, er det fordi den er blitt påskutt eller skadeskutt. Det er derfor menneskets egen feil at det blir angrepet. Bare så vi vet det.

I rapporten omtales 7 hendelser fra Sverige fra 1975 til 1995 der mennesker ble angrepet og alvorlig skadet av bjørn. Forskernes forklaring er grei: Nesten samtlige av de som ble angrepet var jegere og i 5 av 7 tilfeller startet angrepet ved at bjørnen ble skutt på eller skadeskutt. Det skulle derfor bare mangle at ikke bjørnen angrep! Som det står i rapporten: «Alt tyder derfor på at skadeskytingen provoserte bjørnen til å angripe for å skade.»

En journalist som heter Staffan Forsell syntes dette virket underlig, tok seg bryet med å lokalisere de syv personene som hadde blitt angrepet, og på denne måten avslørte han også hvordan NINA arbeidet. Det viste seg at ingen av de som hadde blitt angrepet, hadde blitt kontaktet eller intervjuet av NINA. NINA hadde bare benytte avisomtaler og i et par tilfeller politirapporter, uten å undersøke om avisene hadde gjengitt ofrenes versjon korrekt. Dersom noen kaller dette vitenskaplig, så er vi dessverre ikke på samme banen. En forskningsrapport, som vil ha stor betydning for myndighetenes og allmenhetens holdning, kan ikke basere seg på mer eller mindre tvilsomme gjengivelser i pressen. Den fullstendige gjennomgangen av de enkelte bjørneangrepene er publisert i Svensk Jakt for de som ønsker *korrekt* informasjon.

Som norsk part i Skanulv prosjektet er også NINA delaktig i det merkeprosjektet av ulv som ble gjennomført for ca ett år siden. Med helikopter drev NINA sammen med sine svenske kolleger «ekteskapsformidling» for ulver. Verken på Nyskoga eller Bograngen var det ulver sist vinter før NINA fløy 3 dyr inn på Peneljus og 2 dyr inn til Rotbergsjøen på Grue Finnskog. Dette har jeg lokalbefolkningens ord på, og på Finnskogen har de oversikt over ulven! Dersom det var ulver her *før* merkingen, skal det foreligge sporregistreringer. Disse ba jeg om å få tilsendt fra Høgskolen i Hedmark i mai i fjor, og har fremdeles ikke fått de. Inntil disse foreligger, påstår jeg at NINA er delaktig i utsetting av ulv i Norge.

Jeg nektet de å lande i fjor i skogen min, og jeg nekter for all fremtid enhver trafikk i skogen min av folk tilsluttet NINA.

Jeg oppfordrer alle grunneiere i de berørte kommuner å gjøre det samme. Dette er den beste måten vi kan vise at vi ikke aksepterer de holdninger NINA står for. Jeg har fått en dyp mistillit til all offentlig viltforvaltning i Norge. Forskerne er blitt fuskere og forvalterne er blitt forvillere.

Redeligheten er blitt spist opp av ulven.

Hva står det i Bernkonvensjonen ?

(Dette er et innlegg som ble skrevet i februar 2001 og som blant annet har stått i Bondebladet. En forkortet versjon stod i Aftenposten og Østlendingen. Her er det litt utvidet, med bidrag fra Ellen Svalheim og Erik Lykke.)

Jeg tror knapt at det er noen, enten det er forkjempere eller motstandere, som virkelig har tatt seg bryet med å lese Bernkonvensjonen.

Av plasshensyn har jeg bare tatt med Artikkel 2, 9, 11 og 23, som er noen av de mest sentrale. Min oppfordring er: Les disse og sammenhold dette med hva Viggo Ree hevder, da vil dere se hvordan han har lagt sine egne tolkninger inn i debatten, dessverre har han også fått mange journalister til å tro at det han hevder er korrekt.

Arbeidet med Bernkonvensjonen ble igangsatt sommeren 1976 av Europarådets ministerkomite etter initiativ fra Norge. Norske representanter i komiteen var blant andre ekspedisjonssjef Erik Lykke. Konvensjonsteksten ble underskrevet i 1979 og ratifisert av Stortinget i 1986.

Artikkel 2

De Kontraherende Parter skal treffe de nødvendige tiltak for å opprettholde bestandene av vill flora og fauna eller tilpasse dem til et nivå som særlig svarer til de økologiske, vitenskapelige og kulturelle krav, tatt i betraktning de økonomiske og rekreasjonsmessige krav og behovene til underarter, varieteter eller typer som lokalt er i fare.

Artikkel 9

1. *Hver kontraherende Part kan gjøre unntak fra bestemmelsene i Artikkene 4,5,6,7 og fra forbudet mot bruk av metoder nevnt i Artikkel 8, under forutsetning av at det ikke er noen annen tilfredsstillende løsning og at unntaket ikke vil være skadelig for vedkommende bestands overlevelse:*

- *for å verne flora og fauna;*
- *for å avverge alvorlig skade på avling, husdyr, skog, fiske, vann eller andre former for eiendom;*
- *for å ivareta offentlig helse -og sikkerhetshensyn, luftsikkerhets- eller andre offentlige interesser av vesentlig betydning;*
- *for forsknings- eller undervisningsformål til gjenoppbygging av bestander, gjeninnføring og for nødvendig formering;*
- *å tillate, i strengt kontrollerte former, på selektivt grunnlag og i begrenset utstrekning, fangst, forvaring og annen skjønnsom bruk av enkelte ville dyr og planter i et lite antall.*

Tilleggsbestemmelser

Artikkel 11

1. Under iverksettelsen av bestemmelsene i denne Konvensjon forplikter de Kontraherende Parter seg til å:

- samarbeide der dette er hensiktsmessig og særlig der dette kan øke effektiviteten av tiltak truffet i henhold til andre artikler i denne Konvensjonen;
- fremme og samordne forskning som har tilknytning til denne Konvensjons målsettinger.

2. Hver Kontraherende Part forplikter seg til å:

- fremme gjenninnføringen av opprinnelige arter av vill flora og fauna der dette kan bidra til bevaring av en truet art, under forutsetning av at det først er gjort en undersøkelse i lys av erfaringer fra andre Kontraherende Parter for å bringe på det rene hvorvidt en slik gjeninnføring vil være effektiv og tilfredsstillende;
- føre streng kontroll med innføringen av fremmede arter.

Artikkel 23

Enhver Kontraherende part kan, til enhver tid, si opp denne konvensjonen gjennom en underretning adressert til generalsekretæren for Europarådet.

Legg merke til at begrepet «*levedyktige bestander*» ikke er nevnt med et **eneste** ord i konvensjonsteksten. Dette har både Stortingsrepresentanter og andre debattanter latt seg forlede til å tro, blant annet av Viggo Ree, og uten å ha sjekket selv. Sensasjonelt nok har Namsretten i Oslo slått dette fast i sin dom av 16. februar 2001: «Retten legger videre til grunn at Norge i henhold til Bernkonvensjonen *ikke* er forpliktet til å opprettholde en *egen levedyktig ulvebestand* i Norge». Det er dette vi har hevdet hele tiden, og nå har vi fått medhold! Skal vi håpe at dette argumentet nå en gang for alle er lagt dødt av alle Stortingsrepresentanter, miljøvernere og Stein Lier Hansen?

Legg også merke til Artikkel 9.

Det er utrolig at ikke Stortingsrepresentantene i den debatten som var den 30.1.2001 ikke tok tak i dette punktet, etter alle de møter, avisinnlegg osv som har vært holdt om rovvilt det siste året. Dette styrker min oppfatning av at de overhodet ikke har satt seg inn i konvensjonsteksten.

Verne flora og fauna: Hva med desimeringen av elgstammen og rådyrstammen?

Hva med kulturlandskapet som legges brakk pga rovviltet? I Rendalen er 3600 km² kulturlandskap (10xNordmarka) tatt ut av bærekraftig virksomhet de 2 siste årene.

Ellen Svalheim har en meget tankevekkende kronikk i Nationen den 10. april 2001 med tittel «*Biologisk mangfold?*» der hun spesielt omtaler kultur-naturen, det vil si de gamle beiteområdene. Her har det gjennom tusenårene utviklet seg spesielt tilpassede arter, som trues dersom gjengroing skjer. Faktisk inneholder landskap påvirket av utmarksbeiting, mange arter som er mer truet av utryddelse enn ulven er. Her kan nevnes planter som hvitkurle, svartkurle, solblom, forskjellige arter av søter og dvergmarinøkkel. Videre kan nevnes truede arter av ulike beitemarkssopper, spesielle sommerfugler, gresshopper, biller osv. Felles for alle disse er at de befinner seg på den nasjonale rødliste, som er listen over truede arter. Nærmere 30 % av artene på denne rødlisten er knyttet til kulturlandskapet. Flere av dem har

Norge som eneste utbredelsesområde. Disse artene er Norge forpliktet til å verne i følge Bernkonvensjonen!

For å avverge alvorlig skade på avling og husdyr: Når en bjørn etterlater 100 morløse lam etter noen døgnsherjinger, er ikke det «alvorlig skade» på husdyr?

Legg også merke til Artikkel 11. Den kom til etterpå, sier Erik Lykke, og er ikke så vesentlig. Etter min oppfatning er den **meget** vesentlig, for det er her man finner det politiske grunnlaget for den utsetting av ulv som har skjedd siden tidlig på 80-tallet og helt frem til nå. Mens man jobbet med ratifiseringsteksten fra 1979 til 1986 i Miljøverndepartementet, jobbet man samtidig med å få ulven på plass igjen i Norge og Sverige, slik at den skulle inngå som en del av den faunaen som skulle opprettholdes etter Artikkel 2. Jeg har bevis for at det ble satt ut ulv i Värmland i 1981/82 og 1984. Dette var starten på det helvete vi opplever i dag. Nærmere detaljer med kart, bilder og navn vil komme i en bok som vil foreligge før Stortingsvalget. Erik Lykke sa senest på et møte i Grue den 29. mars 2001 blant annet følgende: «Vi er mange som ønsker et allsidig og livskraftig arts mangfold rundt oss i naturen. Men ulv skiller seg fra andre rovdyr ved sin mobilitet, raske formering, jaktlyst og herskerstilling i naturen. Norge er ikke lenger i stand til å tilby den en eksistens på dens egne betingelser i pakt med sin natur. Ingen tamme dyr er trygge hvis de slippes løs i et ulverevir. Ingen som bor ved et ulverevir kan ønske at barn skal ferdes alene utenomhus. Ulv må derfor utsettes for ubarmhjertig regulering. Det var en slik manipulerende vilddyrforvaltning myndighetene håpet skulle lykkes. Lenger bort fra Bernkonvensjonens intensjoner er det etter mitt skjønn vanskelig å komme enn en ulvestamme som må spores og forfølges, stresses med bedøvelse, radiohalsbånd og ekstreme jaktformer. Stortingsflertallet har erkjent at nå må det sørges for at rovdyrpolitikken ikke går på tvers av norsk virkelighet. Bernkonvensjonen er ingen hindring for å få dette til. Meningen med Bernkonvensjonen er at vi skal ta vare på naturen, ikke misbruke den.»

Annen internasjonal aktivitet

Jeg har tidligere omtalt Wolf Specialist Group og dens aktiviteter. En del av medlemmene i denne gruppen ble presentert i Karin Westrheims film på NRK1 16.12.2000. Man kan mene hva man vil om filmen, men det som var interessant var at både den russiske og den indiske forskeren som ble intervjuet, sa at ulvene var meget varsomme, de unngår mennesker! Dette er stikk i strid med hva norske, såkalte eksperter sier. Her heter det at ulven er nyfiken og nysgjerrig og vil komme til mennesket!

Hund/hybrid ja, kanskje, genuin ulv, definitivt ikke.

En annen av gruppens medlemmer, tyskeren Christoph Promberger, startet i mars 1995 et informasjonsblad som heter European Wolf Newsletter. Frem til utløpet av 1997 hadde det kommet ut tilsammen 5 nummer. Her kan man lese om ulvens situasjon i forskjellige europeiske land, i blant også om temmelig oppsiktsvekkende nyheter.

Jeg skrev et innlegg til Østlendingen som en replikk til en innsender som dreier seg om dette. Dette ble ikke trykket av avisen, faktisk til nå det eneste de ikke har trykket av mine ting.

Oslo, 26.1.01

ULV PÅ DE BRITISKE ØYER?

Erik Knatterud skriver i avisen den 24.1: «Skal denne ulveromantikken tas helt ut burde det utsettes ulv i Danmark og på de britiske øyer også.»

Dessverre er Knatterud nærmere sannheten enn han aner. Wolf Specialist Group (WSG), som er en undergruppe av IUCN, (International Union for the Conservation of Nature and Natural Resources) består av vitenskapsmenn, og ulvevenner, fra en rekke land. Petter Wabakken er norsk representant i gruppen. I september 1995 hadde gruppen et møte i Sveits. På møteplanen stod bl. a. under sak 5 : Wolf Recovery Strategy for Europe, altså *en strategi for gjenninnføring av ulv i Europa*.

I referatet fra møtet står det under dette punktet:

(Jeg tar det direkte på norsk for å spare plass) «I forkant av møtet ble det holdt et 2-dagers seminar for å trekke opp linjene for en strategi for å gjenninnføre ulven i Europa. En liten arbeidsgruppe som består av Boitani (Italia), Promberger (Tyskland) og Landry (Sveits) skal fullføre strategiplanen til januar 1996. Boitani foreslo at planen deretter skulle sendes gjennom IUCN til Bernkonvensjonen (og nå kommer det mest interessante), *slik at planen kunne bli en del av konvensjonen!* Deretter skal man øve *press* på de enkelte regjeringer slik at de ville bli nødt til å godta planen».

Dette er et glimrende eksempel på hvordan det jobbes med disse spørsmålene internasjonalt. 3 personer setter seg ned og lager en plan for å gjenninnføre ulven i Norge, i Sverige, i Danmark og av alle ting: De britiske øyer, uten at de det angår får være med på beslutningen. Deretter øves det *press* for å få gjennomført planen!

I Danmark pågår arbeidet for fullt, interesserte kan bare klikke seg inn på ulvelenker på Internett, så vil de se den aktiviteten som f. eks. den svenske rovviltsforeningen bidrar med ved å spre usannheter om ulvens farlighet for hunder, mennesker og vilt.

Tenk dere - ulv på Jylland! Gal manns verk.

European Wolf Newsletter, som er et medlemsblad for den europeiske gruppen av WSG, skriver i nr. 2 fra september 1995, blant annet om gjenninnføring av *ulv* i det skotske høylandet. I artikkelen beskrives arbeidet med å gjenninnføre forskjellige arter, som bever, villsvin og ulv. Det diskuteres forskjellige sider ved dette tiltaket som man ser på som en smule konfliktfyllt, men som det står til slutt «Vi ble oppmuntret over å få vite at *en lokal*

gruppe av bevaringsmennesker jobbet i det stille for å sikre gjenninnføringen av de tapte artene!

Er det noen som får assosiasjoner til Åsnes Finnskog, Rendalen, Koppang, Kongsvinger?

Ett kan vi iallfall være sikre på: Den dagen det kommer ulv i Skottland kan iallfall ikke Siri Bjerke si at den kom dit for egen maskin! Eller er vi ikke ?

Lars Toverud

Derfor skal vi ha rovviltet

Hva er årsaken til det vi har opplevd i rovdyr-Norge de siste 25 årene, og kanskje spesielt de siste 10 årene, hvor utviklingen virkelig har skutt fart? Det er klart at det har vært en kamp med utgangspunkt i Gro Harlem Brundtland helt fra hun begynte som miljøminister og helt frem til i dag, hvor Jagland fører kampen videre, uten helt å forstå hva det dreier seg om. Det som iallfall er hevet over enhver tvil er at Stortingets politikere nesten uten unntak skjønner hva det dreier seg om, men de har ikke hatt mot til å bryte de båndene som er pålagt. Derfor kan debatten i Stortinget den 30. januar brukes som en slags syretest på hvem det er som er så modig at han/hun tør bryte ut. Eller for å si det på en annen måte: Hvem av de som til syvende og sist synes folk og dyrs lidelser nå har nådd et nivå som gjør at det er uaktuelt å fortsette med dette ulveeksperimentet lenger.

Jeg har skrevet noen innlegg, blant annet et som heter: «Derfor skal vi ha rovviltet!» som ble trykket i Bondebladet, Romerikes Blad, Agderposten og som kronikk i Østlendingen.

Det gjengis nedenfor sammen med et innlegg som jeg skrev etter møtet på Setskog 2. oktober 1999.

Oslo, 17.8.2000

DERFOR SKAL VI HA ROVVILTET!

I Nationen for 17. juli er det en omtale av et nytt FN-prosjekt som heter MEA - Millennium Ecosystem Assessment som skal startes opp i Trondheim med Petter Johan Schei som styremedlem. Petter Johan Schei er arkitekten bak norsk rovviltpolitikk i de siste 20 årene, og hadde blant annet ansvaret for at Norge i sin tid ratifiserte Bern-konvensjonen uten å ta forbehold om ulv, bjørn og jerv. Schei var også mannen som presset Helge Vikan ut av direktørstolen i Direktoratet for Naturforvaltning.

For å forstå hva MEA kan innebære, er det interessant å lese hva Schei sier til avisen; «Hvordan kan vi verdivurdere naturen? Går det an at man bruker en skog til produksjon av trevirke, samtidig som det biologiske mangfoldet ivaretas?» Her bør man få bange anelser. Etter Scheis mening må miljøarbeidet basere seg på vitenskapelige metoder og forskningsresultater fremfor følelser og synsing. Det er dette som er MEAs målsetting - å kartlegge det globale miljøet, og sette en pris på de ulike elementene.

Her som ellers er resultatet gitt på forhånd. Resultatet vil være at det vil bli lagt sterke restriksjoner på utøvelse av tradisjonelle næringer.

Vitenskapen, i motsetning til kulturen, vil overta all forvaltning og ivaretagelse av det biologiske mangfoldet gjennom verneplaner og miljørestriksjoner overfor all annen aktivitet.

Når MEAs arbeid er ferdig om tre-fire år, vil det derfor ikke forundre meg meget om det vil resultere i forslag om fredning av store landområder, blant annet i Norge.

Det er interessant å følge utviklingen fra de tidligere konferansene i Trondheim i FN's regi i 1993, 1996 og 1999. De faller nemlig alltid sammen med utsetting av ulv! Tilfeldig? Nepe!

7. og 8. mars 1993 var det et møte i ei koie ved Tyskertorpet på Finnskogen.

De som var tilstede der var blant annet miljøvernminister Torbjørn Berntsen, statssekretær Børre Pettersen, riksadvokat Georg Fredrik Rieber Mohn og Petter Wabakken. Der ble det antagelig fattet noen meget avgjørende beslutninger for norsk natur. Tre uker senere ble det i alle fall sluppet ut fem ulver i det samme området, i tillegg til to ulver på svensk side. Samme år vet vi at det ble skipet ut syv ulver fra Estland. Kom disse til Finnskogen?

I mai samme år var den første FN-konferansen i Trondheim. Da var ulvene på plass.

I 1996 var det en ny FN-konferanse i Trondheim.

Vinteren 96/97 ble det satt ut ulver fra Koppangkjølen til Halden. Dette kan man se av offisielle bestandskart. Bare utsetting kan forklare den store forskjellen mellom bestandene i 95/96 og 96/97.

I 1999 var det en ny FN-konferanse i Trondheim, og nå i vinter (99/00) har vi vært vitne til en tilsvarende utsetningsbølge som i 96/97.

Jeg har skrevet til Høgskolen i Hedmark og bedt om å få spor-registreringer for de to ulveflokkene som ble merket på Finnskogen i vinter. (Slike eksisterer nemlig for Kongsvinger-flokken) Dette skjedde for to måneder siden, og jeg har fremdeles ikke hørt noe. Dette impliserer som jeg har sagt før, at ulvene er satt ut. Når man vurderer det foranstående, må man huske hva statssekretær Jesper Simonsen sa på Bjørkelangen i november 1999: « Nå må vi bare fullføre det vi har begynt på».

1993 var i det hele et meget betydningsfullt år for rovviltet.

25. mai 1993 la Miljøverndepartementet frem forslag til endring av nødvergebestemmelsen i §11 i Viltloven for Odelstinget (O.nr 11, Odelstingsproposisjon nr. 54). Tidligere het det i loven at rovvilt kunne felles ved fare for direkte angrep på bufe og tamrein. Nå ønsket departementet at teksten ble endret til at felling bare kunne skje under direkte angrep. Under debatten i Odelstinget sa Torbjørn Berntsen, bl a « særlig med hensyn til *våre bestrebelser* på å få den skandinaviske ulvestammen opp på et levedyktig nivå.»

Tenkte han her på de ulvene som et par måneder tidligere var satt ut på Finnskogen?

I juli 1993 ratifiserte Norge Biodiversitetskonvensjonen, utarbeidet av FNs miljøprogram, UNEP. Denne konvensjonen, som er ratifisert av rundt 170 land, er utformet som en global avtale som favner om vern og bærekraftig bruk av hele det biologiske mangfoldet. I konvensjonen pekes det særlig på føre-var-prinsippet som grunnlag for forvaltning av ressursene. Føre-var-prinsippet innebærer i rovvilt-sammenheng at mangel på kunnskap ikke er god nok grunn til å utsette tiltak for å avgrense trusler mot rovviltbestandene og deres evne til å overleve. I en delplan har Landbruksdepartementet lagt vekt på at levedyktige bestander av rovdyr fremdeles får livsvilkår selv ved tradisjonell utnyttelse av utmark.

Her har man fått det politiske grunnlaget for in situ bevaring av ulv i naturlige leveområder, i motsetning til ex situ bevaring (dyreparker). Feilen man har gjort, er at man har benyttet ulver fra Estland og betraktet disse som de naturlig tilhørende i Norge! Man har blandet begrepene, men det betyr ingen ting, det viktigste er at det er ulv!

I dette spillet tjener ulven flere hensikter: Når man åpner for ulv i Norges tettest befolkede områder, er det fordi man ønsker å synliggjøre for resten av verden at man har en miljøkonflikt pga rovviltet. Dette vil også bidra til å ta fokus vekk fra forurensningen av Nordsjøen, vill-laksens store problemer, og nedbryting av korallrevne langs norskekysten. Dessuten vil det utvilsomt være et vesentlig bidrag både internt og eksternt når det gjelder å få opprettholde hvalfangsten. Hvalfangsten er kanskje kjernen?

I 1993 var det et møte mellom Miljøvernministeren og formannen i Norges Naturvernforbund, Dag Hareide. I dette møtet ble Naturvernforbundet «kjøpt», og man kan kanskje formode at hval ble byttet mot ulv (?), ulven ble faktisk et *byttedyr* - en ny og helt uvant rolle.

Man kan av og til fristes til å tro at man setter ut ulv nettopp i disse områdene fordi man vet at det vil bli umulig å etablere en fast stamme her, men da kan man si til sine internasjonale «venner»: Beklager, vi prøvde, men vi fikk det ikke til- og så har man likevel fått det i bytte politisk som man var ute etter. Ulven er også et bytte-dyr i den forstand at myndighetene har fått naturvernerne med på laget, uten at de skjønner at i denne saken er de bare med som nyttige idioter. De tror de får tilbake en romantisk rovvilt-idyll, men i stedet har de vært med på ofre kulturlandskapet og det biologisk mangfoldet på farmasøyt-industriens og gen-teknologenes alter.

Hvilket paradoks!

Rovviltet bidrar også til å skape frykt og usikkerhet og dermed øke fraflyttingen fra distriktene, og fremfor alt til å redusere verdien på fast eiendom. Når rovviltet har herjet i noen år, kommer fredningsplanene, slik vi ser i Lierne nå. På grunn av redusert verdi på fast eiendom vil disse koste samfunnet lite. Deretter kan vitenskapsmennene rykke inn og tilrane seg det genetiske materiale som finnes i naturen. Det er her man finner de virkelige verdiene i årene fremover.

Den som eier naturen, sitter på pengesekken. Derfor er rovviltet et nyttig verktøy for å kvitte seg med de brysomme mennesker som bor i distriktene.

Det dreier seg derfor om noe mere og langt alvorligere enn noen forgiftede wienerpølser i Setskog, men det er ikke noe håp om at Økokrim vil ta opp *den* etterforskningen.

Oslo, 21.10.2000

Nei til ulv som byttedyr, igjen!

Det sveitsiske legemiddelfirmaet Novartis fikk tilgang til en jordprøve som ble tatt på Hardangervidda i 1969. Firmaet sikret seg på den måten genressurser som nå gir firmaet en årlig inntekt på 10 **milliarder** kroner. Prøvene inneholdt nemlig en sopp som danner det medisinske aktive stoffet «Cyclosporin A». Medisinen brukes for å hindre avstøting ved organtransplantasjon og distribueres over hele verden.

Tyske forskere har i de siste 5 årene vært på leting etter råstoffer til nye legemidler som kan finnes i korallrevene på Sularyggen utenfor Frøya ved Kristiansund. Korallrevene huser et stort biologisk mangfold, deriblant enzymer og andre genressurser som kan være viktige råstoff for legemiddelindustrien. Ifølge Miljøverndepartementet kan de økonomiske verdiene av nye legemiddelråstoff som blir funnet blant mikroorganismer i et korallrev være på lik linje med uttak av olje i to og et halvt år fra et middels norsk oljefelt. De tyske genforskerne hadde egentlig tenkt å lete etter genressurser på tropiske korallrev, men i motsetning til Norge har de fleste u - land etter hvert etablert brysomme nasjonale lov - og regelverk. Derfor valgte tyskerne Norge og påstod at de forsket på dyrelivet i korallrevene, mens de i virkeligheten hentet opp genressurser som i neste omgang kan gi **milliardinntekter** til den tyske legemiddelindustrien.

Jeg skrev et innlegg i avisen den 24. juli om hva rovdyrpolitikken egentlig dreide seg om, iallfall etter min mening, og konkluderte med at det kunne sies i tre ord: Gro og gener. Gro Harlem Brundtland som sjef for Verdens Helseorganisasjon sitter i en unik posisjon i forhold til verdens legemiddelindustri og dens jakt på nytt genmateriale. Her snakker vi ikke om gener mellom vill ulv og hybrider, men om grunnlaget for morgendagens medisiner og de utrolige fortjenestene som ligger og venter der.

Det som var interessant på Setskog, i tillegg til at det var enormt inspirerende å se det formidable oppmøtet, var det som der ble sagt av de to minst populære deltagerne, Terje Johansen fra Venstre og Stein Lier Hansen.

Det er kanskje synd å skrive det, men det de sa var faktisk det som var nærmest sannheten.

Terje Johansen som er partifelle med den forrige miljøvernministeren, og derfor må forutsettes å ha førstehånds kjennskap til grunnlaget for dagens rovdyrpolitikk, nevnte at Norge har internasjonale forpliktelser i forhold til sur nedbør og klima - gasser, altså at ulven er et «byttedyr», slik jeg har hevdet.

Stein Lier Hansen nevnte overhode ikke Bern - konvensjonen (forvaltningen har nå tydeligvis skjønt at **det** argumentet har vi gjennomskuet), men han refererte til Gro Harlem Brundtland som hadde uttalt at fremtidens svar på medisinske gåter ligger i den genetiske arv fra et biologisk mangfold (!), med andre ord : **genteknologi** er svaret på at vi skal utsettes for rovviltet i dag, akkurat som jeg hevdet i innlegget i juli 2000. Når man da ser hvilke enorme fortjenestemuligheter som ligger innenfor den medisinske industrien, skjønner man kanskje enda bedre hvorfor det ikke spares på noe når det gjelder alt som har med rovviltet å gjøre.

Jeg reagerer sterkt på at Odd - Roger Enoksen nå skal bruke rovdyrpolitikken som et byttemiddel i budsjettforhandlingene, det får være nok at ulven har vært byttemiddel **en** gang.

Nå vil vi ha ny behandling av rovdyrpolitikken i Stortinget, uten mer ulvehandel!

Om ikke alle følger meg i det foranstående, så tror jeg at det er lettere å forstå rovdyrpolitikken, dersom man ser ulv, bjørn og jerv som nå åpenbart yngler fra Troms til Østfold, som geriljakrigere som skal plage trivselen vekk fra bygdefolket og bygdefolket vekk fra Bygde - Norge.

Men som all erfaring viser, geriljakrig bekjempes best og mest effektivt med geriljakrig!

Jeg har også lyst til å hitsette et utdrag av en kronikk som Per-Aslak Ertresvåg skrev i Morgenbladet 25. februar 2000 med tittel «**Den tredje verden i vårt bilde**».

Her står det blant annet: «Hva som nå foregår, under stor taushet fra verdens medier, er en gigantisk piratvirksomhet for å tilegne seg intetanende urfolks genetisk arv: organisk vev og blodceller, samt naturligvis *deres habitats plantemateriale* (min utheving), for å omgjøre dette levende materialet til patentert eiendom for vestlig farmasøytisk industri- og kanskje litt profitt. Her skjærer både det brutale og det kriminelle i øynene. The Human Genome Diversity Project (HGDP) begynte som et internasjonalt prosjekt for å utforske menneskets utvikling, men har pådratt seg tilnavnet «vampyrprosjektet» av mindre elsverdige kritikere. Etisk, legalt og politisk reiser metoder, hensikt og formål en rekke spørsmål om selskapenes fremferd. Hvilke personrettigheter har fattige urfolk?

Og HGDP er ikke alene i jakten: US National Institutes of Health (NIH) og US Navy har på flere steder i verden, ikke minst på Stillehavsoyer skaffet seg «rettigheter» som de nekter å oppgi detaljer om, unntatt at det er skaffet patenter på genmaterialet. Dette moderne gullrushet skaper liten uro eller avisoverskrifter i Vesten. Det hele foregår med et internasjonalt lovsystem i ryggen, uttenkt i Vesten for dette formålet. Det finnes et beskyttende lovverk for «intellectual property» og for patenter, men urfolks genetiske arv, deres habitat, er ikke noen «property» som kan beskyttes. Hvorfor vekker denne utviklingen så liten oppmerksomhet? Kan årsaken være at medier i de rike industrilandene for en vesentlig del er eid av de samme selskaper som så generøst forsyner seg?»

ER DET HER VI FINNER SVARET?

For ytterligere å belyse hva det dreier seg om, henviser jeg til etterfølgende skisse, utformet av Magne Rønning, en person som jeg har hatt mange og lange telefonsamtaler med. Hver gang har han gitt innspill som etter hvert har lagt nye mønstre i veven og brakt meg et skritt videre mot løsningen.

Det som er utrolig er at det finnes politikere blant oss i dag som er villige til å ødelegge Norge for å tilfredsstille sine ønsker om rovdyr over alt, slik at Norge sammen med Sverige skal bli Europas villmark.

TRAD. MOTSETN.

NATUR ← → KULTUR

bio sentrisk
bygger på
Darwin

antroposentrisk
mennesket i
sentrum

ETTER

JNTRD. AV GENINDUSTRI

NATUR }
KULTUR }

Natur
Kultur
m/
mennesket
i
Sentrum
ANTROPO

VITSKAP
MARKED

Som ind
gen og
farmasi
industri
+
olje industri
Darwinisme
RINE

Rovviltets herjinger med folk og fe er i strid med ILO-konvensjonen og i strid med FN's konvensjon for kulturelt mangfold og i strid med Bernkonvensjonens artikkel 9. De 2 første konvensjonene slår fast urbefolkningens og lokalbefolkningens rett til bevaring av egen kultur og næringer.

Dette kommer også frem i et innlegg som stod i avisen Finnmarken, Vadsø, den 8. april 2000 der Bellonas juridiske rådgiver Jon Gauslaa blir intervjuet:

«Rovdyr truer menneskerettigheter

-Den særnorske iveren etter å øke antallet rovdyr truer menneskerettighetene. Norge går også langt lenger enn den internasjonale konvensjonen krever i å beskytte rovdyprene, sier Bellonas juridiske rådgiver Jon Gauslaa.

Rovdyrmotstanderne får med dette hjelp fra høyst uventet hold. Gauslaa har fra sin fortid som hovedsekretær for Samerettsutvalget god innsikt i rettigheter for minoriteter. Han er ikke i tvil om at den norske politikken med å øke antallet rovdyr, er en trussel mot menneskerettighetene.

-Når rovdyprene blir en trussel mot utøvelsen av minoritetenes tradisjonelle næringer, er det et brudd på menneskerettighetene nedfelt i artikkel 27 i FN's menneskerettskonvensjon, sier han. Konvensjonen ble i 1999 stadfestet i norsk lovverk i den såkalte menneskerettsloven, og er dermed gjeldende rett i Norge. Konvensjonen beskytter etniske minoriteter og deres tradisjonelle næringsutøvelse.

-Reindrift er et slikt eksempel, og også sauendrift i den grad den tilhører en etnisk minoritet. Gjelder konvensjonen for etniske utøvere i et område som også beboes av nordmenn, så gjelder den automatisk for nordmennene som er bosatt der, ut fra generelle ikke diskriminerende bestemmelser.

Bernkonvensjonen om bevaring av artsmangfoldet som Norge skrev under på i 1986, er ikke nedfelt i vårt lovverk. Det betyr at når disse to hensyn blir satt opp mot hverandre, må hensynet til rovdyprene vike til fordel for menneskerettighetene.

Gauslaa mener at Norge har vært altfor ivrige med å dyrke frem rovdypbestanden.

-Vi har i dag et mye større problem enn vi hadde i 1986, da vi skrev under. Konvensjonen krever bare at man skulle bevare den bestanden man hadde da man skrev under. Det er bare Norge og til dels Sverige som har økt rovdypbestandene sine etter at man internasjonalt vedtok konvensjonen.

Bellonajuristen betegner situasjonen som uheldig og uholdbar, og næringsutøvere som ønsker å gjøre bruk av sine menneskerettigheter fra konvensjonen og det norske lovverket, må enten appellere til myndighetene om selv å rydde opp, eller de må gå til sak mot Staten.

Staten må selv innse dette og gjøre noe med det. Alternativet er at utøverne selv går til søksmål, sier Gauslaa.»

Jeg tar til slutt med et innlegg jeg skrev om dette, som ingen avis har trykket (?), men som er et «skrik» ut til det politiske miljøet, spesielt Stortingspolitikkerne: Hvordan kan de som er folkets kårne, utsette oss og landet for dette?

Oslo, 10.2.2001

DET SVENSKE FOLKET VIL IKKE HA FLERE ULVER

I debatten om ulvejakten i Rendalen kommer det stadige utspill fra ulike aktører i Sverige om at alle, regjering, riksdagen, miljømyndighetene, jegerne osv ønsker at ulvestammen der skal vokse til minst 500 individer. Dette underbygges tilsynelatende av en spørreundersøkelse som avisen Dagens Nyheter (DN) har fått utført om svenskenes holdning til ulv.

DNs undersøkelse føyer seg pent sammen med en undersøkelse som Naturvårdsverket (NV) i Sverige publiserte i 1999 som skulle vise hvor positive svenskene var til ulv. I den undersøkelsen ga man seg ut for å undersøke *hele* det svenske folkets holdning til ulv, og i tillegg ga man inntrykk av å dekke holdningene til folk som bor i «vargnära» områder. Resultatene av undersøkelsene benyttes til å argumentere for at *alle svensker, uansett bosted i forhold til ulv, er positive til ulv*. Begge undersøkelsene har imidlertid møtt sterk kritikk i Sverige. Når det gjelder NVs undersøkelse, går kritikken på man mener at de har valgt et for stort geografisk område som et såkalt «vargnärt» område, at bare folk i tettbebyggelse har blitt spurt osv.

Dette medførte at **Årjängs** kommune, **Eda** kommune, **Värmlands Läns** Jaktvårdsforbund og **Eda** Jaktvårdsrets sammen utførte en spørreundersøkelse i februar-mars 2000. Denne undersøkelsen er gjort i ulveområde/næruleområde til Kongsvinger-Årjäng-flokken, som på det tidspunktet omfattet ca 6 ulver og som har/hadde deler av reviret sitt i de aktuelle kommunene. Målet med denne undersøkelsen var å få et inntrykk av holdningene til ulv i området, og hvordan denne hadde endret seg med ulvens tilbakekomst, og dessuten å få et bilde av hvordan hverdagslivet hadde endret seg med ulvens tilstedeværelse. I tillegg ønsket man å undersøke folks holdninger til ulv *i ulveområdet* i forhold til Naturvårdsverkets undersøkelse for *hele* Sverige i 1999.

Resultatene av spørreundersøkelsen fra dette ulveområdet, kan kort oppsummeres slik:

42% ville ikke ha ulv i det hele tatt i Sverige, 5 % ville ha opptil 200 ulver.

64% var mer negativ til ulv nå enn før ulven kom, 35 % hadde ikke skiftet holdning.

71 % hadde ikke tillit til myndighetene i ulvespørsmålet. (som i Norge?)

55 % hadde endret levemåte etter at ulven kom (sluttet å gå tur, sluttet å slippe hund, sluttet å jakte) og ikke minst

47% mente at livskvaliteten hadde blitt redusert etter at ulven kom, 1 % mente at den hadde øket!

Undersøkelsen viser at en tredjedel mener at de har mistet minst 50% av livskvaliteten etter at ulven kom.

63 % av de spurte kjenner uro når de er ute på grunn av ulven.

Dersom man sammenholder svarene i Årjäng- undersøkelsen med DN og NVs av 1999, så blir resultatet:

	Årjäng2000	DN2000	NV1999
Ingen ville ulver i Sverige	42%	7%	9%
Aksepterer du ulv der du bor?	28%		60%
Aldri uro pga ulv?	35%		50%
Flere enn 60 ulver	28%	93%	86%

Av tallene ser man at det er store sprik mellom de tallene som DN og Naturvårdsverket oppgir som gyldige for **hele** Sverige, og de tall som stammer fra et område som har **hatt erfaring** med ulv gjennom en rekke år. Spesielt skal man merke seg forskjellen på det siste spørsmålet. De som bor midt oppe i reviret, ønsker seg langt færre ulver enn de som sitter trygt og godt i en by eller tettbebyggelse. Dette er et sensasjonelt resultat som blir underslått i den hetsen vi nå opplever fra det offisielle Sverige, men viser med all ønskelig tydelighet at svenskene er delt i synet på ulv.

Et annet poeng som er langt mer vesentlig:

Hva slags regjering, (dette gjelder både Norge og Sverige), hva slags **folkevalgte** representanter er det som har fått innført en dyreart i våre land som fratår **minst en tredjedel** av befolkningen i de aktuelle områdene **minst 50 % av livskvaliteten?**

Som velgere skal dere ta tak i dette nå frem til Stortingsvalget til høsten- **nå har dere sjansen- om 4 år er det for sent!**

Lars Toverud

Vegen videre?

Den 30. januar 2001 behandlet Stortinget Energi- og miljøkomiteens innstilling i rovviltspørsmål. Det var ialt 4 innstillinger som det skulle voteres over.

Dette var den egentlige «syretesten» på om representantene hadde oppfattet noen av de holdninger som hadde festet seg hos grasrota i de berørte områdene når det gjaldt synet på rovviltet og de skadevirkningene det påførte Bygde-Norge.

Innst. S. nr. 110 om forslag fra Ansgar Gabrielsen, Bjørn Hernæs og Jan Tore Sanner (H) om å be Regjeringen legge fram en ny stortingsmelding om rovdyrforvaltningen. Senterpartiet og Frp foreslo at fristen for den nye meldinga skulle være innen utløpet av 2001, mens flertallet i komiteen foreslo at fristen skulle være senest innen utgangen av 2003. Flertallets forslag ble vedtatt med 62 mot 29 stemmer.

Innst. S. nr. 111 om forslag fra John Dale (Sp) om at Stortinget skal få seg forelagt planen om å etablere et forvaltningsområde for ulv. Dette forslaget ble forkastet med 29 mot 63 stemmer.

Begrunnelsen til flertallet for å gå i mot var at «denne type forvaltningsplaner krever en kompetanse som Stortinget ikke i tilstrekkelig grad har. Dette gjelder i forhold til nivået for levedyktig bestand av ulv i Norge, vurderingen av forvaltningsmodeller og oppfølgingen av disse.»

Her har Stortingsflertallet helt gitt fra seg mulighetene til å påvirke og overlater det hele til byråkratene. Dette er et rent knefall for byråkratene, slik rovviltpolitikken har vært helt siden begynnelsen på 80-tallet. Det var ikke snakk om mangel på kompetanse da Stortinget bestemte at flyplassen skulle ligge på Gardermoen. Men rovviltet berører flere av representantene i deres hjemfylker og da er fristelsen stor til bare å vike unna. Feighet kalles dette på vanlig norsk.

Innst. nr. 112 fra Energi- og miljøkomiteen om forslaget fra Fremskrittspartiet om avvikling av kjerneområdene for rovvilt med nødvendige endringer slik at man kunne oppnå et mer effektivt uttak av rovvilt som gjør skade eller skaper farlige situasjoner.

Forslaget hadde følgende punkter.

1. *Stortinget ber Regjeringen om å avvikle kjerneområdene for rovvilt.*
2. *Stortinget ber Regjeringen om å fremme de nødvendige endringer slik at man kan oppnå et mer effektivt uttak av rovvilt som gjør skade eller skaper truende situasjoner (skadedyr).*
3. *Stortinget ber Regjeringen om å fremme de nødvendige endringer slik at det kan åpnes for mer fleksible jakttider og metoder som i større grad hensyntar de lokale forhold.*
4. *Stortinget ber Regjeringen fremlegge de totale kostnadene knyttet til dagens rovviltforvaltning der både kostnader knyttet til forskning, skade og forebygging fremkommer».*

Punkt 1-3 ble det votert over under ett og forslaget ble nedstemt med 32 mot 60 stemmer. Det siste punktet ble det votert over særskilt og det falt mot 35 mot 56 stemmer!

Både Høyre (med unntak av 1), Arbeiderpartiet (med unntak av Hedmarksrepresentantene og Myrli), Venstre, Krf (med unntak av 2) og SV stemte mot at kostnadene som rovviltet påfører samfunnet skulle legges frem! Senterpartiet og Frp stemte selvsagt for at dette skulle på bordet.

Rovviltet koster nå det norske samfunnet 100-200 mill. kroner på årsbasis bare i rene kroneutlegg, og så opplever vi at Stortingsflertallet overhode ikke er interessert i at disse tallene kommer på bordet!

Vi skal ha rovviltet for enhver pris, koste hva det koste vil.

Innst. S. nr. 113 (Dok.8:92) fra Energi- og miljøkomiteen om forslag fra Morten Lund og John Dale om å sørge for at forvaltningen av de fire store rovdyra er i tråd med Stortingets intensjon.

Forslagets ordlyd: «Stortinget ber Regjeringen om å gjennomgå forvaltningspraksis av de fire store rovdyra i Norge, og sørge for at framtidig forvaltningspraksis blir i tråd med Stortingets intensjoner nedfelt i St. meld. nr. 35 (1996-1997) og Innst. S. nr. 301 (1996-1997) slik at hensynene til landbruks- og tamreindrift blir ivaretatt på en akseptabel måte». Etter komitebehandlingen stod en igjen med følgende forslag fra Sp og Frp: «Stortinget ber Regjeringa på eigna måte, og før Regjeringa fattar vedtak i saka, gjere Stortinget kjent med kva konsekvensar gjennomføringa av nytt forvaltningsområde for ulv vil få for utmarksnæringer, ressursutnytting, økologi, dyrevern og

trivselen i lokalsamfunna, og også gjera greie for økonomiske fylgjer, medrekna omfanget av framtidige erstatningar».

Dette forslaget falt med 29 mot 64 stemmer, der mindretallet som vanlig var Sp og Frp i tillegg til noen utbrytere fra Krf, Høyre og Ap.

Stortingsbehandlingen ga klart uttrykk for at ett års møtevirksomhet, med folkemøter flere plasser på Østlandet hvor Stortingsrepresentantene var deltagere, veldig mye lobbyvirksomhet der jeg selv var med ved et par anledninger, tallrike leserinnlegg, oversendelse av dokumentasjon til Stortingsrepresentantene osv. osv. har vært fullstendig bortkastet. Senterpartiet har vært mer eller mindre mot ulv hele tiden, det samme har Fremskrittspartiet. Her skal man ikke se bort fra at «skriket fra Bygde-Norge» har fått gjenklang og at disse 2 partiene har oppfattet at rovviltet forlengst har blitt et problem.

Det som er utrolig er at det kun er i Hedmark fylke at samtlige representanter med unntak av Høyre(!) stiller seg på befolkningens side i denne saken. I Østfold er fremdeles Arbeiderpartiet **for** ulv, mens Høyre, Frp, Sp og Krf er i mot. I Akershus er det kun Evjen fra Frp og Myrli fra Ap som er i mot, alle øvrige Akershusrepresentanter er **for ulv!**

Hva har de fått med seg fra Setskog-møtet?

Dette resultatet gir sterk grunn til å stille spørsmål om hva det er som ligger bak og som grasrot-bevegelser ikke er i stand til å påvirke. Hva er det som gjør at praktisk talt hele Krf stemmer for ulv, med de konsekvenser den har for folks livskvalitet, et element som man burde tro at dette partiet satt høyt?

Før valget til høsten er det iallfall klart at de representantene som ønsker seg inn på Stortinget, må kjøres knallhardt i rovdyrpolitikken, slik at de har bundet seg opp grundig i forkant før de blir fanget inn av partibyråkratene og pålagt hva de skal stemme.

For meg er det helt klart at demokrati og folkestyre eksisterer ikke i det hele tatt i denne saken.

I utgangspunktet er ALLE partier unntatt Frp og Sp FOR ulv, å tro noe annet er å lure seg selv!

I skuffelsen skrev jeg følgende innlegg som ble gjengitt i Indre Akershus Blad:

Oslo, 3.2.01

DEN SVARTE TIRSDAGEN

Lars Even Gangnæs har i Indre 2.2 oppsummert resultatet av Energi-og miljøkomiteens innstilling angående rovdyrproblematikken. Innstillingene var opp til behandling i Stortinget tirsdag 30.januar, og jeg har sett på avstemmingsresultatene fra de ulike innstillingene det ble votert over. Dette er interessant bl. a. på grunnlag av reaksjonene fra møtet på Setskog og all den møtevirksomhet som jeg vet har vært i forkant av Stortingsbehandlingen.

For alle som er motstandere av ulv, var Stortingsbehandlingen ytterst deprimerende. Dette er en oppfatning som deles med blant annet 5 ordførere i Østfold. Det synes nesten som om alt arbeid som er nedlagt, nærmest har vært totalt bortkastet. De eneste som kan møte sine velgere med rak rygg nå, er Østfoldbenken og Hedmarkbenken, med unntak av Høyre, og Sverre Myrli og Ursula Evjen fra Akershus. Høyres representanter fra Akershus møtte ikke en gang til behandlingen i Stortinget og de stilte heller ikke med vararep.

Tabloidaktig kan man trekke følgende konklusjon:

Arbeiderpartiet er fortsatt for ulv (med de unntak som er nevnt), ikke underlig så lenge det er Torbjørn Berntsen som står bak hele f...nskapen.

Kristelig Folkeparti er fortsatt for ulv- hvordan kan partiets verdisyn forenes med folks angst for ulv? Høyre er for ulv- for såvidt ikke underlig for et parti der det er forbudt å ha to tanker i hodet samtidig. Den ene tanken skal være «lavere skatt».

SV er for ulv, og Venstre er for ulv. Nå er det bare et tidsspørsmål før Terje Johansen blir kastet likevel, dessverre ikke til ulvene, men vi kan kanskje bistå?

De eneste partiene som står fast på sine løfter fra Setskog, er Senterpartiet og Fremskrittspartiet, Mauserkameratene, som Aftenposten har døpt alliansen.

Stortingsbehandlingen viser dessverre i sum at Mauseren er den eneste kameraten vi kan stole på, vi som fortsatt vil ha våre liv knyttet til Bygde-Norge, øst for Glomma.

Som svensken sa da han ringte til Norma-fabrikken etter å ha skutt en ulv på 69 kilo: «Det endä som duger mot vargen, er det som Ni producerar på Norma».

De som fortsatt synes det er stas å jobbe med politikerne, kan bruke valget til høsten for å få inn de rette folkene- inntil da, fillerist Akershusbenken til de skjønner alvoret.

Lars Toverud

Epilog

Dette er bare begynnelsen, den første flisen i en historie om det skjulte Norge, om maktmenneskers misbruk, om hvordan en liten kjerne mennesker i Arbeiderpartiet har manipulert, løyet og fusket for å omforme Norge til sin egen lekegrind. Maktarrogansen til partiet er enorm, og i dets øyne er vi alle like mye verdt som brasilianske plantasjearbeidere. Etterhvert vil vi også få like stor valgfrihet som disse. Eiendomsretten skal knekkes, samfunnet destabiliseres og folk samles i byene. Ved å fjerne beiteretten, knekker man bøndene og bosettingen i distriktene. Rovviltet er et ypperlig redskap til å fjerne beiteretten. Det er enklere å holde kontroll over 23000 ex-sauebønder som bor i et boligblokkområde i byer, enn på 23000 ulike plasser som er spredd over hele Norge. Genteknologene vil rykke inn og ta patenter på de ressursene vi har, uten kostnader, dersom de ikke allerede har gjort det, godt støttet av «intetanende» Stortingsrepresentanter?

Jorden har i dag snart 6 milliarder mennesker. FNs befolkningsfonds analyser av befolkningsveksten viser at innen 30 til 40 år kan jordens befolkning være fordoblet. Det blir mange nye munnar å mette.

Norge har i dag en selvforsyningsgrad på ca 50 %. Når jordens befolkning blir på 11-12 milliarder, må vi sannsynligvis produsere det vi trenger her i landet. Våre skog og fjellvidder er i denne sammenheng en viktig ressurs, og der er det bare sauene og reinen som kan beite. Sauene høster fôr tilsvarende ca 800000 da korn, dvs at de tar fra utmarka, uten kostnader, en næringsmengde som tilsvarer 25 % av Norges kornareal. Dette er en unik verdiskapning som vil være av uvurderlig betydning for selvforsyningsgraden til landet vårt i årene som kommer. Bosetting og næringsutøvelse i Nordland, Troms og Finnmark er i dag truet på grunn av rovdyrpresset, slik det også gjelder for Lierne, Trysil, Engerdal og Rendalen. I Rendalen er et areal på ca 3600 km² (ca 9 x Oslomarka) tatt ut av bærekraftig virksomhet i de 2 siste årene. Det er husdyrhold og kjøttproduksjon som er livs- og bosettingsgrunnlaget her, bygdene har ikke noe annet alternativ.

Forfatteren Milan Kundera sier et sted: «Bare de naive spørsmål er virkelige alvorlige spørsmål».

Derfor var jeg så «naiv» at jeg stilte spørsmålet på Grue den 29.mars 2001: Hvorfor ulv i Norge?

Ulvens tilstedeværelse medfører at eiendomsretten til utmarka og verdiskapningen fra den blir redusert eller fjernet, lokalbefolkningen får reduserte muligheter til å bruke utmarka, turismen som skulle være et satsingsområde rammes, bomiljøet inklusiv den psykiske helse rammes, konfliktnivået mellom lovgivere, forvaltere og bygdebefolkning øker, konfliktnivået mellom bygdefolk og folk i urbane strøk øker, respekten for lov og orden reduseres. Ulven er ingen truet art, vi er ikke bundet av Bernkonvensjonen til å ha ulv, vi kan nå bruke Bernkonvensjonens artikkel 9 **mot** ulven på grunn av det jeg har listet opp foran. Ulven er en trussel mot utøvelse av tradisjonelle næringer og er således i strid med ILO-konvensjonen og Menneskerettsloven. Når man i tillegg vet at ulvens tilbakekomst i Norge i høyeste grad er menneskestyrt, så må det være meget betimelig å spørre igjen:

Hvorfor ulv i Norge?

Skal Norge bli et land kun for Røkke og rovvilt?

Og: Er rovviltet prisen vi skal betale for Gro Harlem Brundtlands karriere?

I denne tiden har jeg gitt fra meg mye og fått lite igjen. Det meste av det som er skrevet ovenfor har jeg hentet fra åpne kilder som jeg har lest om og om igjen. Når tall og opplysninger ikke stemmer, da jobber underbevisstheten, og det er der jeg har min styrke. Mange har hatt tilgang på de samme informasjonene, men ingen har satt dette sammen slik jeg har gjort. Ingen ting av det vi har sett i disse 25 årene kan ha skjedd uten at ulvene er blitt satt ut, uansett om jeg hadde fått bevisene fra Värmland eller ikke. Indisiene er alt for sterke. Dette må det ha vært flere enn meg som har sett. Til alle de som aldri gjorde noe, det være seg Stortingsrepresentanter eller andre som av bekvemmelighetshensyn holdt munn, har jeg bare forakt til overs for. Redeligheten har iallfall ulvene «spist» opp, og min politikerforakt har ikke blitt mindre etter det jeg har opplevd de siste 4 årene.

Jeg håper at dette kan føre til at andre får *sitt* puslespill ferdig, og at jeg har brakt frem noe som kan få en snøball til å rulle. Bygde- Norge trenger i dag et opprør mot urbaniseringen, mot sentraliseringen, mot den holdning som går på at alt skal måles i penger, det være seg natur like mye som mennesker, men først fremst et opprør mot maktarrogansen til det fåtall som etterhvert har tatt styringen i Norge, det være seg innenfor politi, rettsvesen som i politikk, og som har forvandlet Stortinget til et bevisstløst sandpåstrøingsorgan.

Noe informasjon ble jeg lovet, men fikk det aldri. Kanskje det er flere som «vet» noe?

Alt *jeg* visste, det står her, fordi:

Jeg vil ikke ha ulv i Norge, jeg vil ha levende bygder.

Hvordan er det med deg?

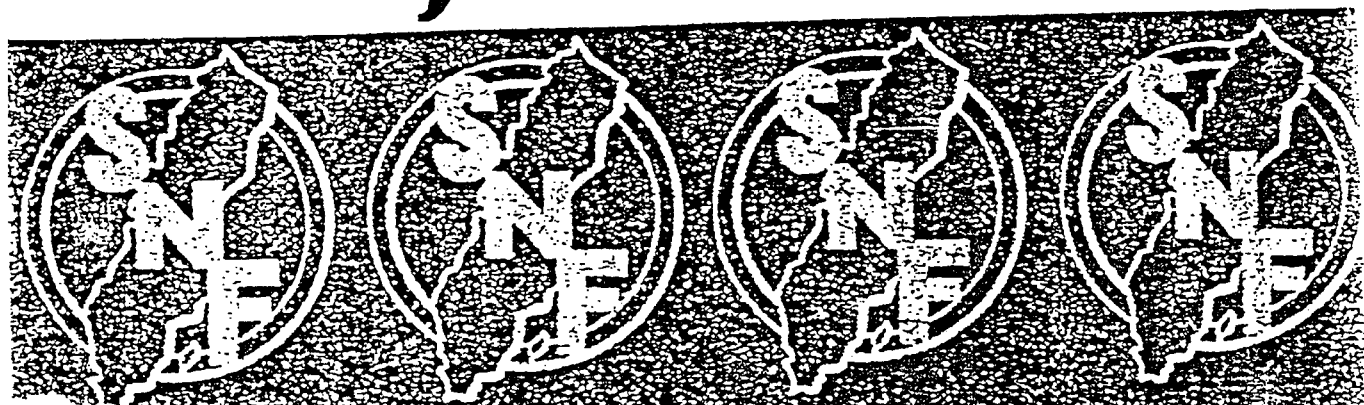
VEDLEGG 1

Rapport från Projekt Varg

SVENSKA NATURSKYDDSFÖRENINGEN

Rapport från Projekt VARG

Om vargens situation och
framtid i Sverige
utgiven av
Svenska Naturskyddsföreningen

ESKILSTUNA
STADSBIBLIOTEK

Rapport från Projekt VARG

Om vargens situation och
framtid i Sverige
utgiven av
Svenska Naturskyddsföreningen

ISBN 91-558-7201-8

© SNF juni 1976
Kungsholms strand 125
112 34 Stockholm
Tel. 08/54 14 70
Postgiro: 2166-7
Bankgiro: 165-5380

Inlagan tryckt på papper framställt av ca 60 % mekanisk massa och 40 % oblekt sulfit.
Märstatryck AB, 1976/9182

projekt VARG är ett av SNF:s projekt för att rädda hotade djurarter i vårt land. Projekt VARG bedrivs med stöd från Världsnaturfonden (WWF) och många naturvårdsintresserade privatpersoner.

Mart Marend, projektledare

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Sammanfattning	4
1. INLEDNING	7
2. VARGEN I VÄRLDEN	9
3. SITUATIONEN FÖR VARGEN I FENNOSKANDIA	11
4. VARGENS ROLL I NATUREN	14
4.1. Vargens bytesdjur	
4.1.1. Älg	
4.1.2. Kronhjort och dovhjort	
4.1.3. Ren	
4.1.4. Övriga bytesdjur	
5. VISSA TÄNKBARA KONFLIKTER	19
5.1. Renskötsel	
5.2. Tamdjurshållning	
5.3. Jakt	
5.4. Allmänheten	
6. VARGENS FRAMTID I SVERIGE	23
6.1. Möjligheter till naturlig tillväxt i Sverige	
6.2. Möjlighet till invandring från öster	
6.3. Återinförsel	
7. FORSKNING	24
8. METODER FÖR UTPLANTERING AV VARG	25
8.1. Med vildfångad varg	
8.2. Med varg ur fångenskap	
8.3. Åtgärder för att få varg ortstrogen vid utsläpp	

9.	HÄGN	28
9.1.	Hägn för avel	
9.2.	Informationshägn	
9.3.	Forskningshägn	
9.3.1.	För etologiska studier	
9.3.2.	För ekologiska studier	
9.4.	Hägn för utplantering av varg	
9.5.	Hur många hägn behövs?	
9.6.	Kostnader för hägn	
10.	LÄMPLIGA OMRÅDEN FÖR ÅTERINFÖRSEL AV VARG	32
10.1.	Hur stort område krävs för bevarandet av en vargstam?	
10.2.	Var i Sverige är det lämpligt att återinföra varg?	
10.2.1.	Den biologiska produktionen	
10.2.2.	Bytesjurens förekomst	
10.2.3.	Olika regioner	
10.2.4.	Nya nationalparker för skydd åt de stora rovdjuren	

BILAGOR

1.	IUCN:s vargmanifest	38
2.	Rapport från djurparksdelen av Projekt Varg	43
3.	Litteratur	46

SVENSKA NATURSKYDDSFÖRENINGEN

— riksorganisation för natur- och miljövård

- SNF är landets största ideella natur- och miljövårdsorganisation med ca 60 000 medlemmar i nära 160 lokala kretsar.
- SNF vill förhindra slöseriet med energi och råvaror, motverka föroreningarna och giftspridningen och slå vakt om naturvärdena — kort sagt verka för ett samhälle byggt på ekologiskt riktiga grunder.
- SNF arbetar genom att informera, skapa opinion, fungera som remissinstans och stimulera till aktiva naturvårdsinsatser.
- SNF kan agera med sakkunskap och tyngd tack vare de många engagerade medlemmarna.
- SNF ger ut *Sveriges Natur* — landets största och äldsta facktidskrift för natur- och miljövård. Varje medlem får en årsbok och sex tidskriftsnummer per år. Medlemskap i SNF kostar 40:—/år (inb. årsbok 46:—).
- Din insats behövs i miljövården!

*Svenska Naturskyddsföreningen, Kungsholms strand 125, 112 34 Stockholm.
Tel. 08/54 14 70. Postgiro: 21 66 - 7. bankgiro: 165-5380.*

SAMMANFATTNING

Det är ingen tvekan om att vi måste försöka rädda vargen undan utrotning i Sverige. Alla arter på vår jord har ett existensberättigande. SNF:s inställning är självklar men även regeringens och riksdagens uppfattning i frågan har entydigt deklarerats. I jaktstadgan sägs att fasta stammar av björn, varg, järv och lo bör bevaras i landet och i samband med riksplaneringen har de stora rovdjurens behov av orörda områden understrukits. Sedan årtusenden har vargen ingått som en naturlig del i vår svenska fauna. Nu håller den emellertid på att utrotas.

Vargens forna utbredningsområde sträcker sig över hela Europa, Asien och Nordamerika. I stora delar av detta område är vargen utrotad. Som art är den f.n. inte hotad men i vidsträckta områden utgör människan ett direkt hot mot vargens existens. Så är fallet med vargen i Norden. I Finland finns ännu en svag stam medan det i Sverige och Norge sannolikt endast finns en enda varg kvar. Vargen är fridlyst i Sverige sedan 1965.

Vargen livnär sig i huvudsak på bytesdjur med en kroppsvikt större än vargens. Därför jagar den ofta i flock eller smärre grupper. I Skandinavien lever varg främst på ren. Utanför fjällen torde älg vara det viktigaste bytesdjuret. Även rådjur och småvilt kan bli föremål för jakt men har mindre betydelse för vargens försörjning året runt. Stammarna av kronhjort och dovhjort är ännu för begränsade geografiskt för att utgöra någon grund för en vargpopulations försörjning.

Orsaken till att vargen utrotats i stora delar av utbredningsområdet är främst de skador varg förorsakat boskapsskötseln och att vargen betraktats som en konkurrent om det jaktbara viltet. Fortfarande råder på vissa håll stark motvilja mot varg, främst inom renskötselområdet. Skulle varg finnas i övriga delar av landet skulle sannolikt bl.a. vargens predation på älg ge upphov till

diskussioner bland jägare. Vargen torde dock inte ha någon större effekt på älgjaktens utbyte.

Många människor är rädda för vargen och tror att den dödar människor, särskilt små barn. Så är ej fallet. Undersökningar av historier där människor sägs ha dödats av varg har visat att dessa endast i ett fåtal fall är sanna och det då med all säkerhet har rört sig om rabiessmittade vargar. Normalt är vargen skygg och drar sig undan människan.

En naturlig tillväxt av varg i Sverige är inte tänkbar. Möjligheten till en naturlig tillväxt av den svenska stammen genom invandring från Finland är närmast obefintlig på grund av den bekämpning den finska vargstammen är utsatt för.

För att återfå en livskraftig svensk vargstam återstår endast återinplantering av varg. Innan den kan komma till stånd krävs ytterligare utredning om var i landet det är lämpligast att hålla varg och vilka kostnader detta skulle medföra för samhället. Lämpligen bör forskning bedrivas i större hägn där man kan studera vargens förhållande till olika bytesdjur.

Återinförsel av varg bör vara möjlig med djur uppväxta i fångenskap. Ett avelsprogram med fennoskandiska vargar pågår. "Utsläppsvargarna" bör vara uppvuxna i ett stort hägn där de ej haft kontakt med människor och där de fått tillfälle att jaga. Detta hägn bör lämpligast uppföras på platsen för det framtida utsläppet, något som dessutom bör resultera i att vargen blir ortstrogen. Möjligen får vargarna efter utsläppet en viss tid hållas kvar inom området med hjälp av åtel.

För att möjliggöra ett återinförande av varg är det önskvärt med ett antal hägn av olika typer. Främst behövs hägn för hållande av avelsvargar. Behovet torde kunna täckas med hjälp av de nordiska djurparkerna. Vidare behövs två hägn i trakter där ett framtida utsläpp är tänkt. Det ena för ekologisk forskning och det andra för information med möjlighet till etologiska studier.

Tamdjurshållning och renskötsel är de näringar för vilka en vargstam kan vara besvärande. För att undvika alltför stora konflikter bör man i första hand välja att ej hålla varg inom renskötselområdet och jordbruksbygderna. Tänkbara områden för varg är Mellansveriges och södra Norrlands skogar. För att hålla en livskraftig vargstam krävs sannolikt 100-talet vargar. För att hysa dessa i Mellansverige behövs troligen en areal på omkring 5.000 km². För att noggrannare kunna bedöma hur stort område en livskraftig vargstam behöver och var det bör vara beläget krävs ytterligare utredning och viss forskning.

En svensk vargstam skulle med säkerhet vara av värde för rekreation och turism. Ett område med varg skulle också bli värdefullt som ett "viltforskningens referensområde".

Siffrorna i parentes i texten hänvisar till resp. källa i litteraturförteckningen.

1. INLEDNING

Det är ingen tvekan om att vi måste försöka rädda vargen i Sverige. Alla arter på vår jord har ett existensberättigande och måste bevaras. SNF:s inställning är självklar, men också regeringens och riksdagens uppfattning har entydigt deklarerats. I jaktstadgan slås fast att fasta stammar av björn, varg, järv och lo bör bevaras i landet. I samband med riksplaneringen har man understrukt behovet av orörda områden för att de stora rovfågeln och rovdjuren skall kunna leva vidare. I "Hushållning med mark och vatten" (8) sägs bl.a. följande:

"De orörda områdena utgör viktiga förutsättningar inte minst för den vetenskapliga och kulturella naturvården, främst som referensområden, men de utgör också en förutsättning för existensen av många djurarter, speciellt de stora rovdjuren varg, järv, björn, lo..." (kap. 12, s 185)

"I fråga om biologiska förhållanden är det internationella ansvaret stort. Detta gäller t.ex. internationellt sett utrotningshotade rovfåglar som havsörn, berguv och pilgrimsfalk samt bland de större rovdjuren varg och järv..." (kap. 12 s 186)

"Ett ansvar för kommande generationer liksom ett internationellt ansvar finns också för att bevara den biologiska mångsidigheten och artrikedomen så att ekosystemens regleringsmekanismer bevaras och den totala biologiska arvsmassan ej utarmas. Detta gäller t.ex. rovfåglar och rovdjur men även mer allmogliga arter och grupper". (kap. 12 s 186)

"Från djurskyddssynpunkt är fjällområdet och delar av angränsande skogslandskap av internationell betydelse. Flera utrotningshotade djurarter, främst de större rovdjuren, som tidigare förekommit allmänt i hela Skandinavien och ofta även i övriga Europa, har nu sina sista tillflyktsorter i

begränsade delar av skogsland och fjäll som fortfarande är svårtillgängliga". (kap. 22 s 375)

Vi har en skyldighet att bevara en vargstam i Sverige. Sedan förhistorisk tid har vargen ingått i vår svenska fauna och är en naturlig del av den mångfald arter som såväl våra fjälltrakter som våra skogar och kulturbygder uppvisar. Vi människor har drivit den fennoskandiska vargen nära utrotning. För närvarande torde det finnas endast en varg i Sverige.

Åtgärder för vargens bevarande skulle satts in långt tidigare. Naturvårdsåtgärder för att rädda en djurart som drivits till utrotningens gräns blir alltid onödigt kostsamma och svåra att genomföra. Något måste snarast göras för att uppfylla vad regering och riksdag i olika sammanhang fastslagit. Ett studium av möjligheter och metoder för återskapandet av en svensk vargstam och åtgärder för att åstadkomma detta är nödvändiga.

2. VARGEN I VÄRLDEN

Vargens ursprungliga utbredningsområde omfattar större delen av Eurasien och Nordamerika. Få däggdjur har så stor utbredning i världen. Människan har genom ett regelrätt utrotningskrig fördrivit vargen ur stora delar av Västeuropa, större delen av Förenta Staterna och Japan.

Sammantaget i hela Sovjetunionen fanns 1945 omkring 200.000 vargar. Sedan andra världskriget har stammen genom systematisk avskjutning minskats till en fjärdedel. Årligen skjuts omkring 8.000 vargar och i vissa områden minskar vargstammen fortfarande. I Kanada och Alaska finns omkring 50.000 vargar.

Europas stabilaste vargstam med omkring 10.000 djur finns i europeiska Sovjet. I Rumänien, Jugoslavien, Grekland och tro- ligen Albanien är vargen inte hotad. De tre första av dessa länder hyser omkring tusentalet vargar vardera. Mindre vargpopulationer finns ännu i Polen, Tjeckoslovakien, Bulgarien, Italien, Spanien och Portugal men där är vargens framtid o- viss. Av dessa länder är det endast Italien som har fridlyst vargen. I Norden finns varg främst i Finland, dock med en mycket svag stam.

Vargen som art, med spridning över större delen av norra halvklotet, är inte hotad. Inom stora delar av det forna utbredningsområdet har emellertid vargarnas antal minskat drastiskt och på många håll har den således utrotats helt. I flera länder världen över pågår aktioner för att rädda vargen undan utrotning. I USA har man startat projekt för bevarandet av varg inom landets gränser. Nyligen blev vargen fredad i Italien. Där har befolkningen varit förstående och ställt sig alltmer positiv till bevarandet av vargen, samtidigt som ersättning för rovdjursskador införts.

1973 bildades under Internationella Naturvårdsunionen (IUCN) och Världsnaturfonden (WWF) en internationell arbetsgrupp av vargexperter. Vid gruppens första möte i samband med ett internationellt vargsymposium hösten 1973 i Stockholm antogs ett manifest för vargens bevarande (bilaga 1).

Uppgifterna om vargens europeiska utbredning är hämtade främst från det internationella vargsymposiet 1973. (3)

3. SITUATIONEN FÖR VARGEN I FENNOSKANDIA

Från att i början av 1800-talet ha funnits över hela Sverige har vargen under 150 år trängts tillbaka till de mest avlägsna fjällområdena och i det närmaste utrotats. Efter rapporter om en hastigt vikande vargstam, blev vargen fridlyst i Sverige 1965. I början av 60-talet var även jakt på varg från luftfarkost fortfarande tillåten. Jaktåren 64/65 och 65/66 sköts 10 respektive 9 vargar i Sverige (Naturvårdsverkets statistik). För en dödad varg betalades då från olika källor sammanlagt omkring 4.000 kronor i skottpengar. Den statliga ersättningen (200 kronor) avskaffades först 1968.

Senaste gången en vargkull föddes i vilt tillstånd i Sverige var våren 1964 i Lule lappmark. Honan och de fyra valparna sköts påföljande höst och vinter. Endast hanen överlevde. I flera år vandrade ett vargpar omkring i Kaitum men de fick troligen inte fram någon kull, i varje fall dök det inte upp några nya vargar. (4) Dessa två vargar försvann våren 1968.

Under vintern 75/76 fanns sannolikt endast en varg kvar i Sverige och Norge - en hane som strövar omkring i Sarek-Padjelanta. Där har den hållit till i några år och sannolikt fått vara i fred för jägare.

Utöver fridlysningen 1965 har flera åtgärder vidtagits för att trygga vargens fortlevnad inom landet. Främst har en kontinuerlig förändring av jaktlagstiftningen för att försvåra illegal jakt pågått. De senaste stegen i den riktningen var förbudet mot att medföra vapen vid färd med snöskoter och förbudet mot spårning av vilt med snöskoter, som infördes 1 januari 1976 (SFS 1975:1314).

1971 blev vargen tillfälligt fredad i Norge och från 1973 är fridlysningen permanent.

Finland hyser 20 till 30 vargar. De flesta av dem håller till i gränstrakterna mot Sovjet. Populationen är hårt jagad och årligen skjuts tiotalet djur. I de sydligaste finska länen är vargen tillfälligt fredad men där förekommer endast enstaka individer. I renskötselområdena får vargen fortfarande jagas. (9) Till och med 1975 betalades sammanlagt upp mot 2.000 kronor i skottpengar per varg. En förändring av situationen inträffade vintern 75/76. Regeringen beslöt att inte betala ut skottpengar under 1976. Samtidigt gavs tillstånd att utöver den traditionella jakten skjuta 10 vargar med hjälp av snöskoter.

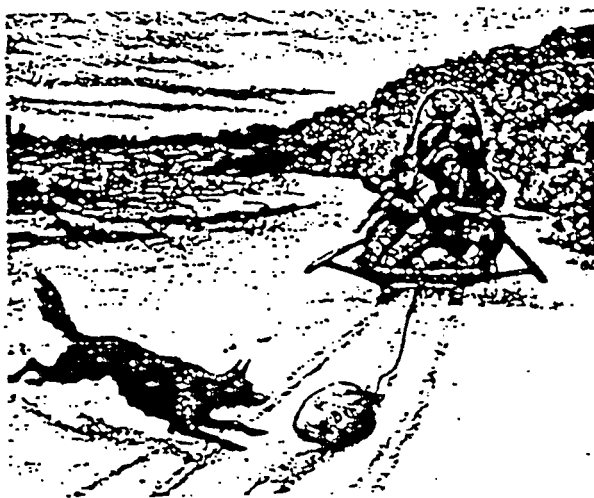
Sannolikt har ingen yngling skett i Finland sedan 1969. Däremot är det tillräckligt ostört på den sovjetiska sidan gränsen för att vargar skall kunna yngla där. Vid gränsöverträdelserna mellan Finland och Sovjet har det under de senaste åren noterats att ett litet överskott uppkommit för Finlands vidkommande. Detta beror sannolikt inte på en invandring i ordets egentliga mening utan på att populationens tillväxt sker på andra sidan gränsen. (9)

Den finska naturvårdsrörelsen arbetar för att på sikt få vargen totalfredad. Den mesta energin läggs dock ned på att få den tillfälliga fridlysningen av varg i södra Finland förlängd från början av 1977 (9). De nordiska naturvårdsorganisationerna har vid tre tillfällen tillskrivit den finska regeringen med begäran om att åtgärder för vargens skydd måste vidtas. Eftersom det råder så starka motsättningar beträffande en vargstam inom renskötselområdet, kvarstår frågan om en fridlysning utan stora bevakningsåtgärder skulle ge önskad effekt.

I angränsande delar av Sovjetunionen finns fortfarande en del varg. 1972 fanns i Karelska Rådsrepubliken omkring 300 vargar,

norr därom, på Kolahalvön betraktas vargen som utrotad. (3)
Gränsen mellan Karelen och Kolahalvön går ungefär i höjd med
polcirkeln. Söder om Finska viken, i Estland, finns 100-talet
vargar.

Uttalanden har gjorts om att man vill bevara vargen i Sovjet.
Det är dock okänt vilka skyddsåtgärder som vidtagits i dessa
trakter. Inom vissa delar av Sovjetunionen sker strikt kon-
troll av vargpopulationen medan vargen inom andra områden får
vara ostörd.

4. VARGENS ROLL I NATUREN

Vargen lever i huvudsak av större bytesdjur. Bytet utgörs ofta av djur som är flera gånger större än vargen själv. Därför lever och jagar vargen i flock. Flockens storlek beror främst på storleken hos de bytesdjur flocken i huvudsak livnär sig på. En normal vargflock består av 5-15 djur. Varje flock håller ett revir, vars storlek beror på tillgången på bytesdjur. Sommartid är flocken oftast mer eller mindre splittad men samlas åter under vintern då sammanhållningen är som starkast.

4.1 VARGENS BYTESDJUR

Under senare tid har det bara funnits varg i norra Sverige, där den i huvudsak livnärt sig på tamren. Kännedomen om hur vargen fungerar tillsammans med andra bytesdjur, som kan bli aktuella för varg i övriga delar av landet, är därför begränsad. Skulle det bli aktuellt med att hålla varg utanför renskötselområdet måste vi först känna till hur vargen anpassar sig till de befintliga viltstammarna.

För att hålla en vargstam krävs goda stammar av åtminstone ett relativt stort bytesdjur. Lämpligast är byten på 40-250 kg, 1-6 gånger vargens kroppsvikt. Älg, kronhjort, dovhjort, tamren och möjligen vildsvin är de arter som i Sverige kan bli aktuella som bytesdjur för varg. Under sommarhalvåret livnär sig vargen även på småvilt. Rådjuret kan vara ett lämpligt komplement till något av de större hjortdjuren.

Från undersökningar i USA (10) vet man att vargen river i huvudsak unga, gamla eller på annat sätt svaga djur. I varje fall gäller detta älg som bytesdjur. Denna selektion har visat sig kunna vara till gagn för stammar av bytesdjur. Naturligtvis gäller detta bara vilda bytesdjur och inte tama och halvtama djur som exempelvis tamrenen.

Övriga effekter av vargens predation på vilda bytesdjur är (1)

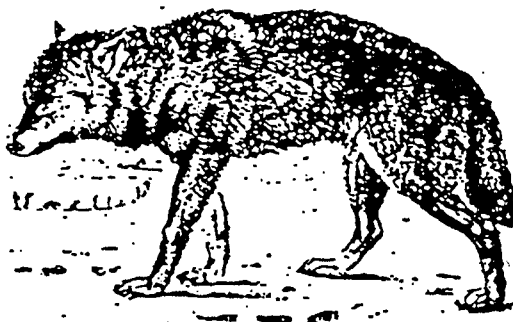
- I Den sanitära effekten, urvalet av sjuka och skadade djur. Finns det ej rovdjur dör dessa i regel till följd av sjukdom, skador eller undernäring. Rovdjur gallrar ofta bort de sjuka och skadade och risken för smitta minskar. I Sverige har vi mycket lite sjukdomar bland större vilt, däremot förekommer skador orsakade av exempelvis jakt och trafik. 1975 dödades över 1 850 älgar i trafiken.
- II Då vargantalet i förhållande till bytesdjuren i ett område överskrider ca 1 varg/12.000 kg bytesdjur medför vargens predation som regel en reglering av bytesdjurspopulationen. Ett exempel på detta är älgstammen (moose) på ön Isle Royale i Övre sjön i Nordamerika. Innan vargarna, på naturlig väg, kom till ön på fyrtiotalet fluktuerade öns älgstam kraftigt. Utan predatorer skedde ohämmad tillväxt av älgstammen tills sjukdom och näringsbrist fick stammen att dala från 3.000 älgar ned till några hundra. Efter att vargarna koloniserat ön har älgstammen stabiliserats till omkring 1.000 djur. Samtidigt håller sig även vargstammen konstant omkring 20 djur.
- III Samtidigt med skattandet av en bytesdjurspopulation leder vargens predation sannolikt till ett ökat födelsetal hos bytesdjuret.
- IV Vargen har ofta stor betydelse för andra arter, som främs under vintern har svårt att själva skaffa sig föda. I Sverige gäller det främst björn, järv, fjällräv, rödräv, örn korp och en del andra fåglar, som kan utnyttja vargens måltidsrester.

4.1.1. ÄLG

Älgen är ett av de största byten vargen kan leva av. Finns de bytesdjur i något lägre viktklass att tillgå är älg ett byte som oftast kommer i andra hand. Det finns dock exempel där va mycket väl anpassats till älg som huvudsakligt byte. På Isle

Royale lever vargarna så gott som uteslutande på älg. Den amerikanska älggen, moose, är något större än vår svenska. Älgtätheten på ön är omkring 12 älgar per 1.000 ha (1,2 älgar/km²). Vargpopulationen har där en täthet på 1 varg per 25 km². Vid jämförelser med vargtätheten i andra områden har det visat sig att en vargpopulation under naturliga omständigheter inte över-skrider denna.

I Sverige får ofta skogsbrukets krav avgöra hur stor älgstam man kan hålla i ett visst område. Gränsen för vad som kan an-ses som en tolerabel älgstam varierar dock kraftigt från 2 och upp till 15 älgar i vinterstam per 1.000 ha (0,2-1,5 älgar/km²). Landets tätaste älgbestånd finns i Bergslagen och södra Norr-land. Vargpredation på älg kan medföra att älggen ur jägarsyn-punkt får högre kvalité, vad beträffar slaktvikt och trofé-synpunkt.

4.1.2. KRONHJORT OCH DOVHJORT

Kronhjorten, som är något mindre än älggen, är ur storleks-synpunkt ett lämpligt byte för varg. De trakter i Sverige där kronhjorten lever är produktiva och kan i regel hålla tä-ta hjortstammar. Utbredningen är dock begränsad till små are-aler i anslutning till jordbruksbygder. Kronhjorten befin-ner sig under utbredning och återkoloniserar allt större del-

ar av landet. I Abruzzerna i Italien, där vargen nyligen fre-
dats, har man börjat återinföra kronhjort som bytesdjur åt varg,
eftersom de flesta naturliga bytesdjuren tidigare utrotats av
människan.

Dovhjorten är inte inhemsk utan är inplanterad i Sverige,
Den finns främst i viltparker men i vissa områden i södra
Sverige även i fritt tillstånd. Dovhjorten finns dock ingen-
stans över så stora områden och i så täta stammar att den
skulle kunna bli aktuell som huvudsakligt byte åt en vargstam.
Storleksmässigt torde dovhjorten vara lämpligt byte för varg.

4.1.3. REN

Biologiskt sett torde renen vara det för vargen lämpligaste
bytesdjuret. Dessutom fyller vargen en viktig funktion i det
karga fjällandskapet, där den om vintern till stor del kan
försörja bland andra järv, fjällräv och hävsörn. Sannolikt
har utrotningen av vargen bidragit till dessa arters nedgång
i Sveriges fjällvärld.

I Kanadas tundraområden lever vargen i huvudsak på vildren
(caribou). Ofta har vargflockarna anpassat sig till att föl-
ja renhjordarna på deras vandringar. I dessa områden utnytt-
jar vargen årligen omkring 5% av renstammen (ca 20-25% av till-
växten). Denna predation torde inte utgöra någon avgörande po-
pulationsreglering för renarna. Förhållandet mellan varg och
ren är en varg per 12.000 kg ren.

I Sverige har vi endast tamren. Den har genom domesticering-
en blivit ett mer lättfångat byte för rovdjur. Skulle den be-
fintliga svenska renstammen utgöra försörjningskälla för en
biologiskt acceptabel vargstam torde man riskera en betydande
konflikt med samernas rennäring. Om renskötseln i framtiden
tar andra former t.ex. med jakttid på och beskattning av för-
vildade stammar, kan situationen emellertid komma att bli en
annan.

Ursprungligen fanns endast vildren i Sverige. Fram till slutet av 1800-talet förekom ännu vildrenstammar och de sista vildrenarna sköts i norra Dalarna på 1880-talet. Tamrenen vi för närvarande har i landet är tämjdt från äldre vildrenstammar i Skandivanien. En möjlighet att försörja en svensk vargstam med ren men ändå inte skapa konflikter med samerna vore att återinföra vildren (skogsren) i södra Norrland utanför renskötselområdet.

4.1.4. ÖVRIGA BYTESDJUR

Vildsvin finns för närvarande ej fritt inom landet. Man kan dock befara att vi inom en snar framtid har en vild stam eftersom hållandet av vildsvin i hägn blir vanligare. I länder där det finns både vildsvin och varg har vildsvinet i vissa fall betydelse för vargstammens försörjning. Detta gäller exempelvis i Estland och Rumänien.

Bland övriga svenska vilda djur skulle endast rådjur kunna vara av betydelse för varg och då endast som komplement till något större vilt. Naturligtvis återfinns även harar, smågnagare, fåglar och annat mindre vilt på vargens dietlista men de utgör en alltför liten del för att ha en avgörande betydelse för en vargpopulations försörjning.

Vargen kan orsaka omfattande skador för boskapsskötseln eftersom tamboskap ofta är ett lättfångat byte. I länder med intensivare boskapsskötsel och med varg är det främst får som tas av vargen. Övriga djur såsom nötkreatur och hästar är alltför stora och blir endast i undantagsfall byte för varg. Hundar fastbundna utomhus och bortsprungna hundar kan ibland bli rivna av varg.

Med tämligen enkla medel bör man kunna minska eventuella vargskador på tamdjurshållningen. Detta torde vara möjligt med olika stängselkonstruktioner som skrämmer vargarna.

5. VISSA TÄNKBARA KONFLIKTER

I Sverige och på många andra håll i världen har vargen utrotats av människan. Detta har främst berott på att vargen upplevts som en konkurrent om det jaktbara viltet och på de skador vargen orsakat boskapsskötseln. Också rädslan för vargen har spelat en roll. I vissa länder med livskraftiga vargstammar råder mer eller mindre stark motvilja mot vargen. I en del andra länder har en ökad förståelse för rovdjuren och deras roll i naturen bäddat för ett accepterande och t.o.m. en uppskattning även av vargen.

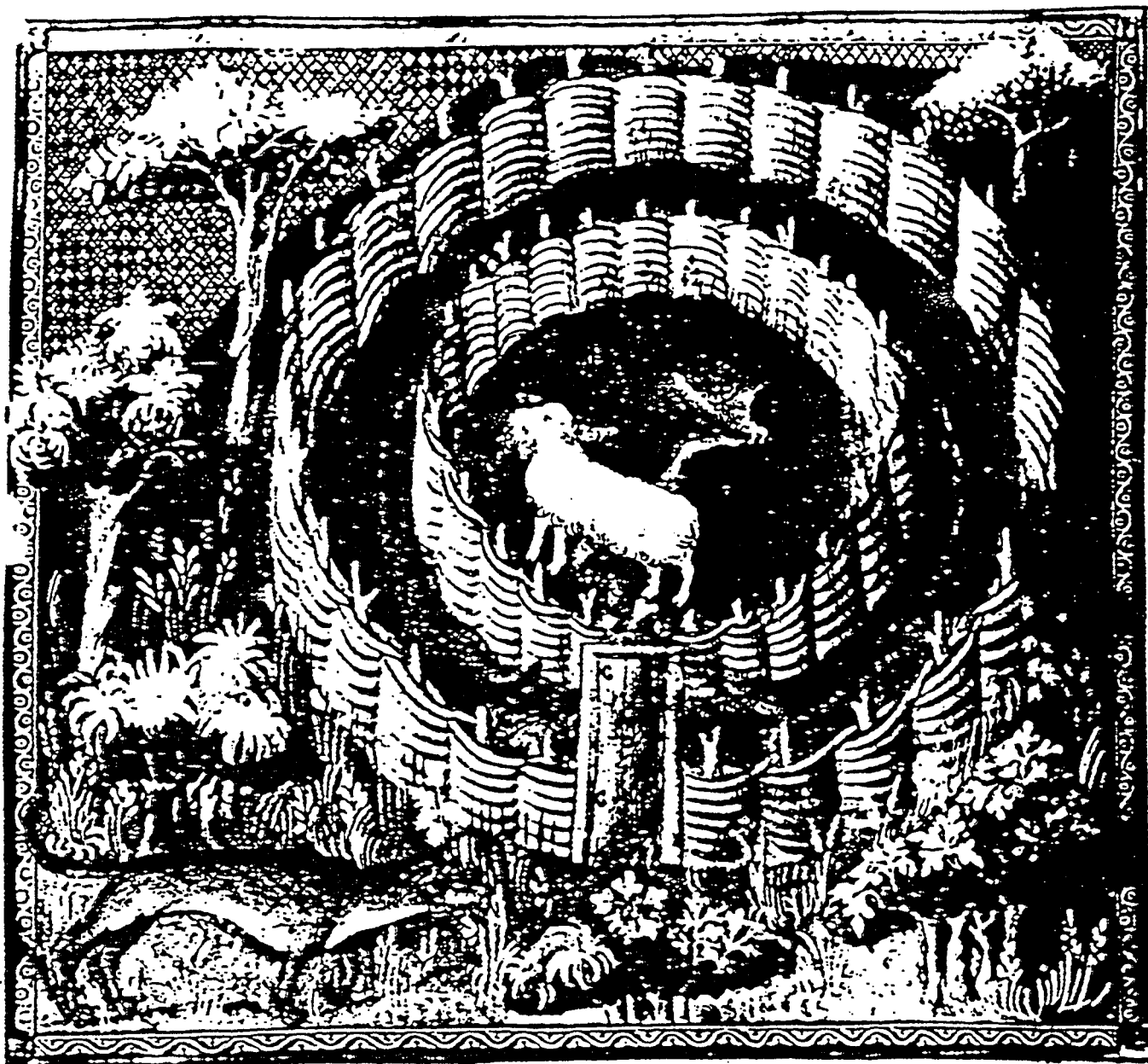
Skall vi bevara en livskraftig vargstam inom landets gränser bör vi så långt möjligt känna till vilka konsekvenser detta har för människan, för renskötsel, boskapsskötsel, jakt och friluftsliv.

5.1. RENSKÖTSEL

I Sverige uppfattas vargen i allmänhet som ett djur som hör fjällvidderna till och som lever på renar. Det är sant såtillvida att det under de senaste 50 åren endast funnits varg i fjällen. Därför har vi också vår mesta erfarenhet om varg från dessa trakter. Vargens och de andra stora rovdjurens jakt förorsakar förluster för rennäringen. Främst genom direkta förluster av renar som dödats men även genom det merarbete som uppstår då hopsamlade renhjordar splittrats. För rovdjursdödade renar utgår dock ersättning från staten och en del av ersättningen avses täcka det merarbete som rovdjur förorsakat.

Det är sannolikt att rennäringen idag är sårbarare för rovdjursförluster eftersom renbeteslanden utsatts för så stor påverkan genom exploateringen av fjällvärlden. Rovdjursstammarna har dock minskat i många områden. Genom en större förekomst av strörenar gynnas rovdjuren av dagens renskötsel. Samtidigt torde förlusterna bli mer svårupptäckta då predation sker

på strörenar. Förr då renhjordarna hölls mer samlade förorsakade vargen sannolikt större skador eftersom de då var tvungna att söka sig in i hjordarna för att få tag på byte. De senaste femtio åren har vargen jagats med allt effektivare metoder. Detta har lett till att vargen sällan vågat återvända till en riven ren, vilket ofta medfört att fler renar än nödvändigt rivits.

5.2. TAMDJURSHÅLLNING

Skulle man ha varg utanför renskötselområdet måste man räkna med vissa konflikter med boskapshållande jordbrukare. På senare tid är det i mycket liten omfattning boskapshållningen utsatts för rovdjursstörningar. Därigenom har får och boskap kommit att bli dåligt skyddade mot rovdjur, vilka därför skulle kunna orsaka skador främst på fåraveln. De skador varg förorsakar måste givetvis ersättas på ett tillfredsställande sätt. Möjligen bör även bidrag kunna ges för ett bättre skydd för får och boskap, exempelvis genom förbättrade hägn, skrämseanordningar och inte minst ökad tillsyn.

5.3. JAKT

Eftersom vargen under senare tid endast funnits i fjällen har andra jägare än samer mycket lite konfronterats med varg. Skulle varg finnas utanför renbetesområdet skulle en negativ hållning hos jägare gentemot vargen eventuellt komma att förmärkas. På andra håll, där det finns varg i välbesökta jaktmarker, uppfattas vargen ibland som en allvarlig konkurrent om bytet. De senaste årens debatt kring lodjurens predation på rådjur antyder att en liknande diskussion kan komma att uppstå om en vargstam etablerades utanför renområdena. Främst kommer måhända det acceptabla i en predation på älg att ifrågasättas, eftersom älgen är ett så betydelsefullt jaktvilt inte minst ur ekonomisk synvinkel. Sannolikt kommer dock effekten av vargens predation på älgstammen att vara ringa. Undersökningar i Kanada har visat att det i regel inte råder konkurrens mellan varg och jägare (10). Med den ökande naturvårdsförståelsen hos jägare bör eventuella konflikter kunna lösas.

I Amerika är vargjakt mycket eftertraktad bland jägare. Även svenskar far dit för att bland annat få skjuta varg. Om den svenska vargstammen når en så hög nivå att den tål avskjutning kan en reglerad jakt införas. I Estland där man har en vargstam på omkring 150 djur, skjuts årligen omkring 50 vargar.

5.4. ALLMÄNHETEN

Vargen går inte till anfall mot en människa. Flera forskare i såväl Europa som Nordamerika har försökt finna klara bevis för att människor dödat av vargar. Det enda de har funnit är att varg i några fåtal fall har gått till angrepp mot människor och då har det så gott som alltid rört sig om rabies-smittade djur (10). Det är överhuvudtaget sällan folk får se varg i trakter där de finns eftersom vargen är yttest skygg för människan.

Många människor är rädda för vargen och tror att vargen kan vara direkt livshotande för folk. Ytterst få personer i Sverige har dock sett eller hört varg utanför djurparkerna. De flesta har däremot läst "Rödluvan" och andra sagor och berättelser om blodtörstiga och rovgiriga vargar. Redan från unga år har det hos de flesta således skapats en vrågbild av vargen.

En sociologisk undersökning i Italien har visat att tron på att vargen är farlig är störst i trakter utan varg medan det på andra platser där det förekommer varg är ytterst få som är rädda för vargen (Zimen opubl.).

En frilevande svensk vargstam skulle ha stort värde för allmänheten genom möjligheterna till vildmarksupplevelser. Många beger sig idag till Sarek i hopp om att få uppleva ett möte med någon av de "fyra stora". I Amerika är områdena med de tätaste varg- och björnstammarna de populäraste för vildmarksturerna. I Kanada ordnas uppskattade utflykter där man lyssnar på ylande vargar. Återfår vi en svensk vargstam bör turistströmmen kanaliseras så att vargarna ej i onödan störs och för att så många som möjligt skall få möjlighet att uppleva fritt levande varg i svensk natur.

6. VARGENS FRAMTID I SVERIGE

6.1. MÖJLIGHETER TILL NATURLIG TILLVÄXT I SVERIGE

Då vi endast känner till en enda fritt levande varg i Sverige och Norge är det idag högst osannolikt med en naturlig tillväxt av varg i Sverige och Norge.

6.2. MÖJLIGHETER TILL INVANDRING FRÅN ÖSTER

Före spårsnön 1973 skedde troligen en invandring av två vargar från Finland till Sverige. Först i Kåbdalis vid Pite älvdal upptäcktes de. Vargarna föreföll vara ett äldre och ett yngre djur. De blev inte långlivade, utan sköts med all säkerhet olagligt under vintern. Samma vinter som de två vargarna dök upp vid Kåbdalis hade det skett en ovanligt stor invandring av varg till Finland från Sovjet, troligen på grund av den ringa snötillgången. (2) En liknande invandring kan avsevärt öka förutsättningarna för varg att komma in över den svenska gränsen.

Chanserna för att varg söker sig från Finland till Sverige är emellertid små. Vägen går genom de områden i Finland där vargen är hårdast efterhållen. Vidare är det osannolikt att några enstaka invandrande vargar skall yngla och bilda en stationär vargstam. I dagens läge är det därför osannolikt att en svensk vargstam skulle etableras genom en invandring från Finland. Man kan dock inte bortse från möjligheten. En invandring skulle avsevärt underlättas om vargen blev fridlyst även i norra Finland.

6.3. ÅTERINFÖRSEL

Att på naturlig väg återfå en livskraftig svensk vargstam är således ej sannolikt. Vill vi bevara vargen inom landet, något som diskuterats i inledningen, torde återinförel vara den enda möjlighet som återstår.

7. FORSKNING

Innan en återinplantering av varg kan ske i Sverige är det många frågor som måste besvaras. Var i landet är det lämpligast att ha varg? Vilka ekonomiska konsekvenser får en vargstam beroende på var i landet den finns och vilka bytesdjur den lever på? Vilka insatser krävs från samhällets sida vad beträffar ersättningar och bidrag? Hur stor är den minsta vargstam man måste ha för att en degeneration inte skall ske? I många fall krävs forskning för att inhämta de nödvändiga kunskaperna.

För att studera hur vargen förhåller sig till olika bytesdjur är det lämpligt att uppföra ett större hägn där man kan hålla dels en vargflock, dels bytesdjurpopulationer som motsvarar tätheten och sammansättningen hos de befintliga stammarna i landet. I hägnet bör man kunna hålla flera av de olika bytesdjur som kan bli aktuella, i första hand älg, kronhjort och rådjur men även ren. I detta hägn kan man också om det anses önskvärt prova olika slags stängseltyper för att skydda exempelvis får mot varg.

Vidare skulle en frilevande vargstam vara ett intressant objekt för den svenska viltforskningen. Eftersom vargen har stor betydelse för de stora klövdjuren är det värdefullt med studier av vargens ekologi. För jämförelser med de populationer som regleras av människan är det av intresse att ha en naturligt reglerad viltstam. Vargmarkerna skulle då bli ett "viltforskningens referensområde".

All vargforskning i Sverige bör ske med fennoskandiska vargar.

8. METODER FÖR UTPLANTERING AV VARG

Vid återinförel av varg i Sverige kan man antingen förflytta djur från en befintlig vild population eller släppa ut vargar ur fångenskap. Viktigt är dock att vargarna är av samma typ som de som alltid funnits i Sverige. Rasfrågan är inte helt klar vad beträffar varg. Men håller man sig till djur från angränsande populationer kan man vara säker på att det inte råder större genetiska skillnader.

8.1. MED VILDFÅNGAD VARG

Eftersom vargarna är få och därmed svårångade i Finland återstår endast Sovjet som ett tänkbart område varifrån man skulle kunna införa varg. Från sovjetiskt håll har man erbjudit Estniska vargar. Det är emellertid osäkert om de kan betraktas som lika de fennoskandiska.

Skall vargar släppas direkt efter infångandet stöter man på en del svårigheter. De kan bli rastlösa och vandra långa sträckor vilket försvårar kontroll. Tidigare försök i USA med återinförande av varg med vildfångade djur har visat, att vargarna börjar söka sig tillbaka i riktning mot sina tidigare hemtrakter (12). Man är också beroende av att det finns vilda vargar att tillgå då återinförelse blir aktuell. Slutsatsen blir att man i första hand inte bör satsa på att släppa vildfångad varg vid en återinplantering.

8.2. MED VARG UR FÅNGENSKAP

Att släppa ut varg ur fångenskap är troligen betydligt säkrare och lätthanterligare än att flytta vilda vargar. Framför allt torde de vara lättare att få ortstrogna efter utsläppet. SNF har organiserat uppfödning av fennoskandisk varg i fångenskap. Tyvärr är utgångsmaterialet väl litet. Samtliga vargar uppförda i stamboken är avkomlingar efter två vildfångade kullskonpar från Finland och Sverige. Det är därför önskvärt att få in ytterligare blodslinjer.

Givetvis krävs det att vargarna innan utsläppet får möjlighet att vänja sig vid ett fritt liv. Vargar som vistats i djurpark bör inte släppas ut, utan endast generationer som vuxit upp i ett större "viltmarkshägn". Att återinföra varg med hjälp av djur uppfödda i fångenskap är sannolikt den bästa vägen till en fritt levande svensk vargstam.

8.3. ÅTGÄRDER FÖR ATT FÅ VARG ORTSTROGEN VID UTSLÄPP

För att undvika att vargarna beger sig ut på långa vandringar efter utsläppet måste åtgärder vidtas för att få dem att stanna i trakten där de släppts. En metod är att under minst en generationsväxling hålla varg i hägn på utsläppsplatsen. Detta hägn kombineras lämpligen med det hägn som behövs för att återanpassa vargarna i deras naturliga miljö. En annan lösning är att så länge som möjligt söka hålla vargar kvar på platsen med hjälp av åtel, men denna metod är knappast lika effektiv som hägnet. Ingen av metoderna har tidigare prövats men vid tillfällena då tama och halvilda vargar kommit ut ur hägn i andra länder har de hållit sig kvar i trakten. Med en kombination av båda metoderna skulle det troligen gå att hålla vargarna kvar tills de ynglar och sedan stannar i området.

9. HÄGN

I olika led i arbetet med att återfå varg i Sverige krävs hägn i olika utföranden för avel, forskning och inte minst för själva utsläppet.

9.1. HÄGN FÖR AVEL

För närvarande (maj 1976) är fem svenska djurparker engagerade i avelsarbetet med fennoskandisk varg. Ytterligare några djurparker är aktuella men trots detta kommer snart utrymmesbrist att uppstå. För hållande av 100-talet vargar, vilket troligen är det antal som rimligen krävs för att undvika risk för inavelsdefekter, behövs ytterligare anläggningar. Dessutom finns det en del praktiska problem som måste lösas för att förbättra tillväxt och överlevnad av avelsvargar. (7, bilaga 2)

9.2. INFORMATIONSHÄGN

Syftet med ett informationshägn är att visa varg i en naturligare omgivning än i de vanliga små djurparkshägnen och samtidigt förmedla information om djurarten och dess ekologi. Ett informationshägn bör vara så stort som möjligt men inte större än att det från någon eller några punkter går att överblicka. Det är en fördel om vargarna även kan få träning i att fånga levande byte i hägnet. Storleken bör vara omkring 15 ha, möjligen något större. I den tyska nationalparken Bayerischer Wald finns ett varghägn på omkring 15 ha. Det är njurformat och i mitten av inbuktningen står en kulle varifrån publiken kan beskåda vargflocken. Anläggningen är mycket välbesökt. Eftersom man i ett så stort hägn kan ha en väl fungerande vargflock, ger det ett ypperligt tillfälle för publiken att få inblick i vargens högt utvecklade sociala liv.

Till fördel är det om hägnet kan nås av så många besökare som möjligt. Å andra sidan är det också värdefullt att etablera

ett informationshägn i trakten där vargen i framtiden skall släppas ut så att ortsbefolkningen får tillfälle att lära känna varg. Naturligtvis är det till fördel med hägn även på andra platser i landet, inte minst med tanke på att det ger ytterligare utrymme åt avelsvargar.

9.3. FORSKNINGSHÄGN

9.3.1. För etologiska studier

Vargens beteende och sociala liv har under etologins korta historia blivit föremål för många zoologers studier. Därför torde det inte i Sverige föreligga behov av en mer omfattande grundforskning om vargens etologi. En intressant fråga som dock borde bli föremål för forskning är om det föreligger skillnader i de olika europeiska vargpopulationernas beteende. Lämpligen görs då jämförande studier på vargar i hägn på olika håll i Europa.

En förutsättning för ekologiska studier är att man har kännedom om ett djurs beteende. Den erfarenheten går att skaffa genom studier vid informationshägn eller motsvarande mindre hägn där det går att hålla en hel vargflock.

9.3.2. För ekologiska studier

Av störst intresse är att uppföra ett hägn för att studera vargens ekologi. För ändamålet krävs ett stort hägn. En fördel är om vargens bytesdjur kan hållas med en så stor stam att det ej behövs tillföras byte utifrån. Storleken på hägnet bör vara minst 5 000 till 10 000 ha. En ö med denna yta skulle kunna ersätta ett hägn men i Sverige torde någon sådan lämplig ö för hållande av varg inte finnas.

I ett hägn på 10 000 ha skulle man troligen kunna hysa ca 4 vargar, 100 älgar och ett antal rådjur utan någon mer omfattande utfodring av vargarna. Dock måste sannolikt bytesdjuren utfodras. Med viss utfodring av vargarna skulle det gå att hålla uppemot 10 vargar tillsammans med älg och rådjur. Har man kron-

hjort eller ren i stället skulle antalet bytesdjur bli högre men viktförhållandet predator/slagna bytesdjur skulle sannolikt vara detsamma.

9.4. HÄGN FÖR UTPLANTERING AV VARG

För vargarnas återanpassning till ett fritt liv och för att få dem ortstrogna i de trakter där de skall släppas bör de hållas i ett utplanteringshägn en tid. Dessa två funktioner bör av ekonomiska skäl kombineras, vilket medför att hägnet måste placeras i de trakter där utsläppet planeras. Hägnet skall vara så stort att vargarna kan få träning i att jaga levande byte och det är till fördel om bytesdjuren är självföryngrande inom hägnet. Under vistelsen i utsläppshägnen får vargarna inte präglas på människor. Man måste räkna med att vargarna behöver tid på sig att återanpassas. Ett utsläpp kan som tidigare påpekats ske endast med vargar som fötts utan närkontakt med människor. Storleken för ett utsläppshägn bör vara minst 500 ha.

9.5. HUR MÅNGA HÄGN BEHÖVS?

Först och främst måste det till ett antal hägn för avel. Samtliga av de permanenta hägnen är lämpliga för hållande av avelsdjur. Om de flesta större nordiska djurparkerna engagerar sig i avelsprogrammet kan man där hysa större delen av det nödvändiga vargbeståndet. Särskilt om några djurparker anlägger större informationshägn torde utrymmet för avel vara tillfredsställt.(7)

Därutöver behövs ett större hägn för ekologiska studier och det framtida utsläppet. Detta hägn bör ligga på platsen där utsläppet skall ske. Det vore dessutom önskvärt att ett eller flera informationshägn upprättas. Ett av dessa bör eventuellt ligga i samma trakt som utsläppshägnen.

9.6. KOSTNADER FÖR HÄGN

Kostnaderna för avelsanläggningarna bör till största delen kunna finansieras av djurparkerna, möjligen med hjälp av arbetsmarknadsunderstöd. Det stora hägnet för forskning och utsläpp kan

beräknas kosta mellan 2 och 5 miljoner kronor (beräknat efter en kostnad av 50-100 kr/m vargsäkert hägn). Driften av anläggningen med en forskare, en skötare, underhåll och foder kan beräknas kosta 250.000 kronor per år. För ett anslutande informationshägn i samma trakt tillkommer 100.000 kronor för uppförande. Driftkostnaden för detta faller in under ekologihägnets. För ytterligare informationshägn tillkommer 100.000 kronor samt en driftskostnad på mellan 50 och 100.000 kronor per år för skötare och foder - om hägnet inte sköts parallellt med en djurpark. Kostnaderna beräknade 1976.

10. LÄMPLIGA OMRÅDEN FÖR ÅTERINFÖRSEL AV VARG

Följande fyra alternativ är tänkbara för att hålla varg i vilt tillstånd.

1) Fritt levande varg i hela landet.

Det skulle ta mycket lång tid innan en vargstam fick så stor utbredning. Där intensiv boskapsskötsel bedrivs skulle varg, om inte skyddsåtgärder företogs, sannolikt förorsaka stora skador. Att bygga vargsäkert skydd för boskap och får över hela landet ställer sig mycket dyrt. Det är heller ingen naturlig roll för vargen att försörja sig på tamdjur.

2) Fritt levande varg inom ett eller flera begränsade områden utan intensiv boskapsskötsel.

Området skall vara så stort att en vargpopulation, tillräckligt stor för att undvika inavel, skulle kunna leva där. Kostnaderna för detta alternativ består av bidrag till förbättring av skydd för tamdjur och ersättning för skador. Möjligen skulle vissa inskränkningar få göras i älgjakten men i gengäld skulle viss jakt på varg kunna tillåtas utanför kärnområdet.

3) Varg inmatad på åtel.

Området för varg skulle på detta sätt kanske kunna begränsas ytterligare. Garantier kan inte ges för att resultatet skulle skilja sig nämnvärt från alternativ 2 eftersom det är osäkert om det går att prägla varg på åtel året runt. Kostnadsmässigt skulle alternativet troligen inte skilja sig mycket från det förra.

- 4) Hållandet av en vargstam i stt hägn omfattande vargarnas hela revir.

Hägnet måste kunna rymma en vargstam som är så stor att risken för inavel kan undvikas. Detta kräver mycket höga kostnader för uppförandet av hägnet, underhåll och bevakning.

Av dessa alternativ torde 2 vara det lämpligaste med hänsyn taget till de både biologiska och ekonomiska. Dessutom kräver detta alternativ liten arbetsinsats för underhåll.

Med den erfarenhet vi har idag är det svårt att säga var det ur såväl biologisk som ekonomisk synvinkel är lämpligast att ha en fritt levande vargstam. För att säkra den fennoskandiska vargens framtid krävs därför forskning främst med avseende på vilket bytesdjur som är lämpligast för vargen. Från den uppgiften kan man sedan härleda vilka ekonomiska insatser som krävs för hållandet av en fritt levande vargstam.

10.1. HUR STORT OMRÅDE KRÄVS FÖR BEVARANDET AV EN VARGSTAM?

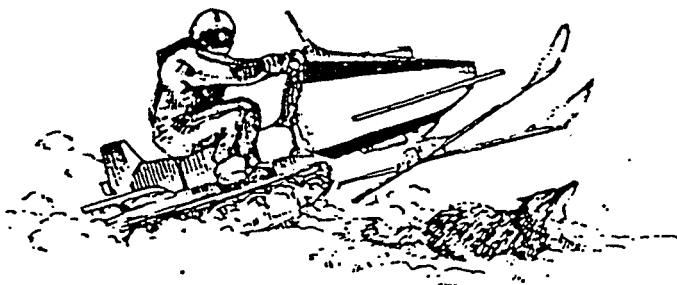
Under lång tid har den svenska vargstammen sannolikt bestått av endast 30-40 djur utan några märkbara negativa genetiska defekter på stammen. För att vara någorlunda säker på att kunna bevara en livskraftig vargstam krävs sannolikt en minsta population på uppemot 100 vargar. Under en övergångsperiod kan en del av dessa hållas i fångenskap. Med en största kända naturliga täthet av 1 varg per 25 km² (10) kräver en stam på hundra djur en yta på minst 2.500 km², vilket motsvarar ytan av t ex Sjauna fågelälskyddsområde. Med en något lägre vargtäthet vilket torde vara realistiskt för ett mellansvenskt skogsområde skulle en areal på omkring 5 000 km² sannolikt behövas. Ett område mindre än en åttiondedel av landets totala yta skulle således räcka för att behålla en stabil och livskraftig vargstam i Sverige.

För att begränsa området delas det lämpligen upp i olika zoner. Innerst ett kärnområde där vargen är fredad eller om stammen är god, kanske med reglerad jakt. Utanför kärnområdet har

man en zon med antingen jakttid eller reglerad jakt. Utanför denna kan man om det är önskvärt hålla varg borta med intensivare jakt. Viktigt vid gränsdragningen mellan zonerna är att om möjligt hålla sig till naturliga revirgränser.

10.2. VAR I SVERIGE ÄR DET LÄMPLIGT ATT ÅTERINFÖRA VARG:

Vargen har från att ha funnits i hela landet, fördrivits till fjälltrakterna. Där har den klarat sig tills människan fick hjälpmedel i form av flyg och snöskoter och kunde ge nådstöten åt Sveriges vargstam.

10.2.1. Den biologiska produktionen

Ju högre den biologiska produktionen är i markerna desto tätare växtätarpopulationer kan leva där. Vid täta bytesdjurstammar kräver vargen mindre arealer. Den biologiska produktionen är högst i södra Sverige och avtar norrut. Detta innebär att en förhållandevis mindre areal skulle behövas i de södra än i de norra delarna av landet.

10.2.2. Bytesdjurens förekomst

Vad beträffar bytesdjuren är älgen utbredd över hela landet med den tätaste stammen i ett bälte genom mellansverige. Kronhjorten är så fåtalig att den i nuläget ingenstans skulle räcka till för att försörja en vargstam. Rådjuret har brett ut sig allt längre norrut. Endast fjälltrakterna och Norrland inland är ännu utan rådjur. Tamrenen finns i hela fjällkedjan och vandrar vinteritid närmare norrlandskusten.

10.2.3. Olika regioner

Enligt vargforskaren Erik Zimen kan man mycket väl ha varg i anslutning till tätbebyggda områden. Det finns en vargstam endast tre mil utanför Rom. I de trakter av Italien där vargen finns går den regelbundet genom byar och städer nattetid. De mest glesbefolkade trakterna där vargen finns har en befolkningstäthet på omkring 30 inv/km².

Renskötsel bedrivs i Lapplands, Jämtlands, Härjedalens fjälltrakter och nordvästra hörnet av Dalarna.

Boskapsskötsel bedrivs främst i de stora jordbruksområdena i södra och mellersta Sverige och längs norrlandskusten.

Fårskötsel bedrivs främst på Gotland, Öland och i jordbrukets randområden.

Planerar man att återinföra vargen i fjälltrakterna får man räkna med starka motsättningar med rennäringen. Snöskotertrafiken, så länge den är oreglerad, orsakar störningar som kan medföra att vargar drivs till långa flyttningar inom fjällområdet. Med dagens förutsättningar torde det vara olämpligt att släppa ut varg inom de centrala renbetesområdena även om varg borde finnas bl a i de stora nationalparkerna i norr. En möjlighet är att köpa ut renskötseln inom ett visst område och låta tamren förvildas och bilda stammar av bytesdjur för varg och andra större rovdjur.

Går det att i samarbete med samerna genom ekonomiska uppgörelser lösa problemet med varg och renskötsel finns stora arealer som mycket väl lämpar sig för återinförelse. T ex Kaitum-Sjauna-Stora Sjöfallet, Sarek-Padjelanta, området norr och öster om Torneträsk för att nämna några.

Norrlands kustland torde vara olämpligt på grund av jordbruk, boskapsskötsel och befolkningstäthet.

De ur biologiskt produktionshänseende lämpliga områdena i södra Sverige har nackdelen att ligga i tätbefolkade trakter med betydande boskapsskötsel. Söder om Mälardalen och Vänern finns inget tillräckligt stort sammanhängande område som skulle räcka för att hysa en god vargstam. Möjligen kan det gå att ha varg i flera mindre områden men det är inte bra om de blir isolerade från varandra och risken är stor för att vargarna inte får vara ifred. Det är således svårt att återinföra varg i södra Sverige.

Visar det sig att det väl går att ha varg i mer tätbefolkade trakter kunde varg återinföras exempelvis på småländska höglandet. Varg i liknande områden skulle säkerligen förorsaka viss skada på tamdjur men jämfört med skadorna inom renskötseln kanske kostnaderna skulle bli lägre. För att få svar på denna fråga krävs forskning.

Det återstående området, norra Svealand och sydligaste Norrland har en relativt låg befolkningstäthet (ca 10 inv/km²) och i stora delar är boskapsskötseln av ringa omfattning. Boskapshållningen i området bedrivs dock ofta med mycket snäva ekonomiska marginaler, vilket gör den sårbarare än boskapshållningen på andra håll. I gränstrakterna mellan Dalarna och Härjedalen ligger det största glesbefolkade (under 1 inv/km²) området utanför renskötselområdet. Dessa marker är dock för närvarande viltfattiga, vilket när det gäller älg sannolikt beror på en tillfällig nedgång. I norra Västmanland, södra Dalarna samt Värmland finns landets tätaste älgstammar. Någonstans i dessa delar av Sverige torde det ur de flesta synvinklarna vara lämpligast att hysa en vargstam.

10.2.4. NYA NATIONALPARKER FÖR SKYDD ÅT DE STORA ROVDJUREN

Nordiska Rådet tog 1968 upp frågan om att upprätta en eller flera vidsträckta nationalparker till skydd för de stora rovdjuren. (13) Under den påföljande tiden förbättrades rovdjurskyddet och någon nationalpark utvidgades. 1973 förklarade Nordiska Rådet ärendet färdigbehandlat mot bakgrund av att strä-

vandena i Sverige, Norge och Finland gått i rätt riktning. Möjligheterna att ha varg i ett begränsat område gemensamt för samtliga tre länder är små. Däremot kan möjligen två länder samsas om ett gemensamt område. Viktigt är att området är tillräckligt stort så att det kan hysa en livskraftig vargstam. Undviker man renskötselområdet kan ett liknande område endast ligga vid gränsen mellan Värmland, Dalarna och Norge. I första hand bör särskilda nationalparker för skydd åt vissa hotade arter inte komma i fråga. Strävandena bör i stället vara att låta arterna återta sin naturliga roll i marker där de tidigare funnits.

BILAGOR

VARGMANIFEST

Bilaga 1

Detta uppdrag, som innefattar deklARATIONEN betr. principer för bevarandet av vargen samt rekommenderade riktlinjer för detta arbete, bifölls av IUCN (Internationella naturvårdsunionen) / SSC:s (Survival Service Commission) vargspecialistgrupp vid deras möte i Stockholm den 5 - 7 september 1973, och har godkänts av SSC och IUCN:s styrelse.

Vid mötet i Stockholm deltog officiella delegater och observatörer från 12 länder med vargpopulationer av betydelse. Det var det första internationella mötet om skydd för vargen.

Deklaration om principerna för bevarandet av vargen

1. Vargen har, liksom allt annat vilt levande, rätt att existera i fritt tillstånd. Detta är en rätt helt oberoende av mänskliga värderingar. Den härrör från allt levandes rätt till samexistens med människan som en del i det naturliga ekosystemet.
2. Vargflocken är en högt utvecklad och enastående social sammanslutning. Vargen är ett av de mest anpassbara och viktiga rovdjur bland däggdjuren och har en för däggdjuren mycket stor naturlig geografisk spridning. Den har varit, och är fortfarande på vissa platser på det norra halvklotet, den viktigaste predatorn när det gäller storvilt. Otvivelaktigt har den utgjort en viktig del i evolutionen och därmed bidragit till de utmärkande drag som gjort många av arterna till attraktivt jaktbyte.
3. Det har framkommit att vargpopulationer delats upp i underarter vilka är genetiskt anpassade till olika miljöer och det är av största vikt att dessa lokala populationer kan existera i vilt tillstånd i sina egna naturliga miljöer. Ansvaret för bibehållandet av genetisk renhet hos lokalt anpassade raser ligger hos de makt-

havare som planerar återinförande av varg i vilt tillstånd liksom hos de zoologiska trädgårdar som tillhandahåller djur för sådan utplantering.

4. Så långt man historiskt känner till har människan haft en negativ attityd till vargen och försökt utrota den. I mer än hälften av de länder där varg funnits har människan antingen lyckats eller är på väg att lyckas utrota den.
5. Detta skarpa fördömande av vargen är baserat för det första på rädslan för vargen som ett hot mot människan, för det andra på hat på grund av att den är ett hot mot husdjuren och de stora vilda djuren. Historien låter oss förstå att den första rädslan i avsevärd utsträckning grundats snarare på myt än fakta. Det är numera uppenbart att vargen inte kan betraktas som ett seriöst hot mot människan men det är sant att vargen varit och i vissa fall fortfarande utgör ett visst hot mot husdjur och vilda djur.
6. Som framgår genom aktioner av enskilda personer och av regeringar har människans svar på detta hot blivit att försöka utrota vargen. Detta är olyckligt eftersom man nu har möjligheter att utveckla program som skulle kunna dämpa allvarliga problem och samtidigt tillåta vargen att leva inom många områden i världen där dess närvaro skulle accepteras.
7. Där kontrollåtgärder är nödvändiga ska dessa vara strikt vetenskapliga och metoderna som används måste vara selektiva, fint urskiljande och tidsbegränsade samt ha ett minimum av bieffekter på andra djur i ekosystemet.
8. Effekten av de större förändringarna i miljön på grund av ekonomisk utveckling kan ha allvarliga konsekvenser för överlevnaden av varg och andra rovdjursarter i områden där varg nu existerar. Erkännandet av vargens betydelse och status måste beaktas både vid lagstiftning och vid den framtida planeringen av varje område.

9. Den vetenskapligt grundade kunskapen om vargens roll i ekosystemet varierar i de flesta länder där vargen fortfarande existerar. Skötselplaner ska fastställas på fast vetenskaplig grund med hänsyn taget till internationella, nationella och regionala situationer. Emellertid är den kunskap som redan finns tillräcklig för att utveckla preliminära program för att bevara och skydda vargen inom dess utbredningsområde.
10. Bibehållandet av varg i vissa områden kräver att samhället i stort står för kostnaderna t. ex. genom att ge ekonomisk ersättning för dödade husdjur; å andra sidan finns det områden med höga jordbruksvärden där det inte är önskvärt att varg uppehåller sig och där en utplantering inte skulle vara möjlig.
11. I vissa områden har man noterat en attitydförändring till det bättre hos människan beträffande vargen. Denna förändring av attityder har påverkat regeringar att se över och även ta bort föråldrade lagar. Det finns ett fortlöpande behov av information till allmänheten om vargens plats i naturen.
12. Socioekonomiska, ekologiska och politiska faktorer måste beaktas och bestämmas innan återinförande av varg i biologiskt lämpliga områden från vilka den blivit utrotad kan ske.

Riktlinjer för skydd av varg

Följande riktlinjer har rekommenderats för aktioner till vargens skydd.

A. Allmänt

1. Där vargen är i fara, nationellt eller internationellt ska den återstående populationen fridlysas. (Sådan fara tillkännages i Red Data Book eller i deklARATION från berörd regering.)

2. Varje land bör avgränsa områden lämpliga för varg och andra lämpliga lagar som bevarar existerande vargar eller underlättar återinförande. Dessa områden ska inkludera zoner i vilka varg åtnjuter fullt lagligt skydd t. ex. som i nationalparker, naturreservat eller särskilda skyddsområden och ytterligare zoner i vilka vargen kan regleras enligt ekologiska principer för att minsta möjliga konflikter med andra former av planering skall uppstå.
3. Sunda ekologiska villkor för vargen ska inrättas i dessa områden genom att på nytt lämpliga naturliga hemvister skapas och naturliga bytesdjur återinförs.
4. Omfattande ekonomisk utveckling som kan förmodas stå i strid med vargens skydd och med vargens naturliga miljö ska hållas utanför de enkom för vargen avsatta skyddsområdena.
5. I program för vargens skydd ska ingå förbud mot gifter, industrilokalisering och jakt där man använder motordrivna fordon.
6. Frågan om ekonomisk ersättning för skada orsakad av varg ska beaktas.
7. I varje land ska antas lagar som kräver registrering av varje dödad varg.

B. Utbildning

En intensiv utbildningskampanj ska främjas för att uppnå stöd från alla grupper i samhället för ökad förståelse för vargens värden och betydelsen av förnuftigt skydd. Särskilt bör nedanstående aktioner rekommenderas.

- (a) Massmediakampanjer;
- (b) Offentlig och vittomfattande information och utbildningsmaterial; och
- (c) Främjande av utställningsverksamhet, demonstrationer och tillämplig teknisk utbildning.

C. Turism

Där så är lämpligt bör det allmänna intresset för skydd av vargen stimuleras genom främjande av turistaktiviteter för vargens bevarande. (Kanada har redan den typen av aktiviteter i några av sina nationalparker och reservat.)

D. Forskning

Vargforskningen bör intensifieras särskilt beträffande:

- (a) Kartläggning av vargpopulationers status och utbredning;
- (b) Studier av matvanor särskilt studier av betydelsen av jaktvilt och tamboskap;
- (c) Undersökningar beträffande social struktur, beteende, populationsvariationer och vargens ekologi;
- (d) Taxonomiska studier inklusive undersökningar av möjliga korsningar med andra hunddjur;
- (e) Undersökningar av metoder för återinförande av varg och/eller deras naturliga byten; och
- (f) Studier av mänskliga attityder när det gäller vargen och av de ekonomiska effekter som vargen medför.

E. Internationellt samarbete

Ett program för internationellt samarbete bör upprättas och inkludera:

- (a) Periodiska officiella möten med berörda länder för gemensam programplanering, studier beträffande lagstiftning och utbyte av erfarenheter;
- (b) Ett snabbt utbyte av publikationer och annan forskningsinformation inklusive ny teknik och utrustning;
- (c) Utlåning eller utbyte av personal mellan länderna för att kunna fullfölja forskning; och
- (d) Gemensamma skötselprogram i de gränsområden där vargen är hotad.

1. Redogörelse för 1975 och jan - juni 1976

1.1. Vargbeståndet

1.1.1. År 1975

Antalet vargar ökade från 29 till 35 vilket får anses som gott. 18 valpar föddes. 12 vargar avled eller avlivades. Av dessa var ungefär hälften års- eller fjolårsvalpar vilket visar att det första levnadsåret är svårt att klara för valparna. Även detta år har de av Projekt Varg initierade hägnen vid Skånes Djurpark, ekonomiskt stödda av WWF och AMS, givit gott resultat. Två vargkullar på sammanlagt 11 djur föddes och samtliga levde vid årets slut.

1.1.2. 1976 januari - juni

Året fick en något olycklig start. Tre vargar rymde från Lycksele Djurpark efter en överflyttning från Skånes Djurpark. Två av dessa sköts men den tredje kunde efter en månad i frihet återföras till hägnet. Under året har hittills fyra vargar avlidit eller måst avlivas. Preliminära rapporter från djurparkerna visar att det i vår fötts tjugotalet valpar, varav hälften i Skånes Djurpark. Mest glädjande är de två valpar som fötts på Zoologisk Have i Köpenhamn. Det är första gången parken lyckats få vargarna att föda valpar, sannolikt tack vare den 1974 ombyggda varganläggningen. Från Högholmen i Helsingfors har två vargar försålts till djurhandlare Claus Collenbeck i Västtyskland.

1.2. Varghållande djurparker

Under våren 1976 tillkom Kolmårdens Djurpark bland de djurparker, som håller varg av fennoskandisk härkomst. Följande djurparker håller för närvarande vargar uppförda i stamboken Sverige: Skånes Djurpark, Kolmårdens Djurpark, Skansen, Frösö Zoo och Lycksele Djurpark; Finland: Högholmen (Korkeasaari) och Ähteri; Danmark: Zoologisk Have i Köpenhamn.

Förhandlingar pågår med Boråsparken och förhoppningsvis kan parken inom en snar framtid ta emot fennoskandisk varg.

2. Planer för den kommande verksamheten

2.1. Fördelning av vargar

Den höga produktionen av varg i Skånes Djurpark bör väl kunna tillgodose behovet att fylla ut hägnen vid djurparker som har underskott på vargar och vid nytillkomna djurparker inom projektet. Skulle ytterligare djurparker ej kunna engageras under närmsta tiden torde en lägre produktionstakt vid Skånes Djurpark bli nödvändig.

Arbetet med att förmå djurparker, som ännu inte har fennoskandisk varg, att ställa hägn till förfogande kommer att fortsätta som tidigare.

2.2. Kanadensiska vargar i Sverige

För närvarande finns endast 5 kanadensiska vargar kvar i landet. De finns vid Kolmårdens Djurpark och kommer förhoppningsvis under den närmsta tiden försäljas utanför landet.

3. Historik och framtid

3.1. Vargbeståndets utveckling

Den 1969 genomförda inventeringen av vargbeståndet i de nordiska djurparkerna visade att där fanns 14 vargar av fennoskandisk härstamning. Efter att årets kullar är födda har stammen ökat till ca 50 och således tredubblats. Nu måste man dock ha i minnet att dödligheten under första levnadsåret är hög. Stammen torde efter kommande vinter uppgå till drygt fyrtiotalet djur.

Reproduktion har förekommit varje år men överlevnaden bland valparna har varit låg. Detta problem har såvitt kan bedömas inte berott på inavelsdefekter utan på yttre påverkan som publikstörningar, olyckshändelser etc. av sådan karaktär att det bör kunna minskas avsevärt. Det faktum att så många ungar föds tyder på att djurparkspopulationen trots det ringa antalet inte nödvändigtvis behöver förutsättas vara för litet som underlag för en genbank.

3.2. Hägnen och potentiell populationsstorlek

Sedan starten har antalet varghägn ökat från 7 till 14. I bästa fall bör detta antal kunna ökas till ett 20-tal. I dessa bör 75 - 100 vargar kunna hållas. Därtill kommer vad ett eventuellt större informationshägn kan hysa. Totalt bör man kanske kunna hoppas på en populationsstorlek om ca 100 vargar.

3.3. Risker för "överbefolkning"

De farhågor som ibland framförs för att varggruppen skulle kunna komma att stå inför problemet med en kraftigt öknade och alltför stor djurparkspopulation, torde vara starkt överdrivna. Vid ökande antal i hägnen tycks reproduktionen minska och dessutom ökar antalet fatala incidenter, såväl till följd av olyckshändelser som till följd av aggressionshandlingar.

Sammanfattning

Under en första fem-årsperiod har djurparksvargarnas antal kunnat fördubblas. Detta tyder på att den fennoskandiska vargen kan hållas vid liv som population i djurparkerna. Praktiskt bör man inte räkna med att en sådan population kommer att bli större än ca 100 individer.

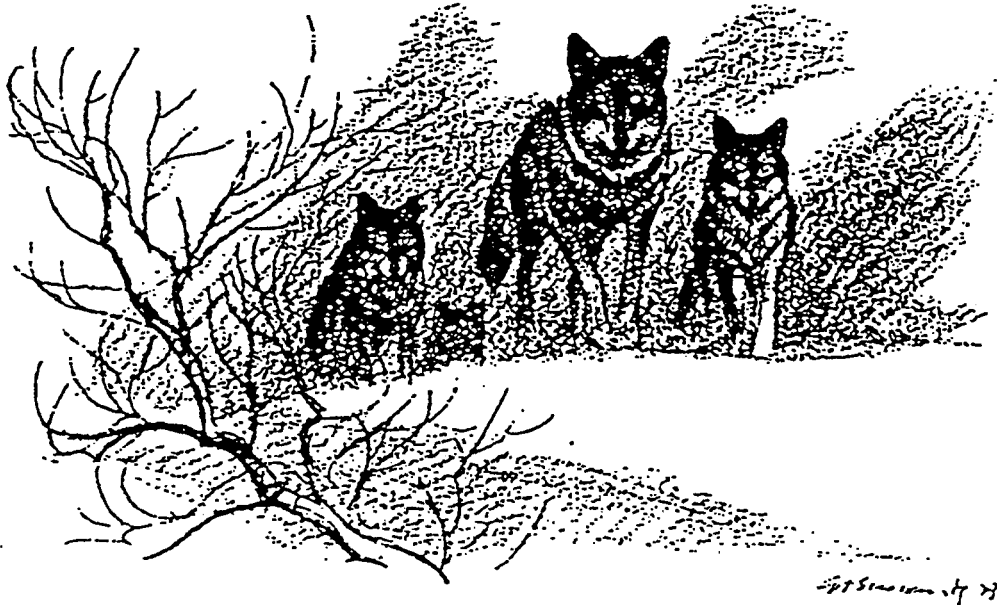
Denna djurparkspopulation och informationsspridningen kring den är en viktig förutsättning för förverkligandet av Projekt Vargs huvudmålsättning: en frilevande självreproducerande fennoskandisk vargstam. Arbetet bör därför fortsätta.

Fil. dr
Håkan Hallander
Enehäsa
240 14 VEBERÖD

Mart Marend
projektledare
Projekt Varg, SNF

1. Bjärvall, A. 1975: "De fyra stora" - ny svensk rovdjursundersökning, Sveriges Natur årsbok 1975, s. 151-162.
2. - & Nilsson, E. 1974: Hur gick det för vargarna i norr? Svensk Jakt nr 11, s. 662-665.
3. The Conservation of the Wolf in Europe, 1973: Stencilerade föredrag från det internationella vargsymposiet i Stockholm 5 - 7 september 1973.
4. Haglund, B. 1968: De stora rovdjurens vintervanor II, Viltrevy vol. 5, nr 6.
5. - 1969: De fyra stora.
6. - 1972: Sjaunja - Förslag till viltvårdsprogram, länsstyrelsen i Norrbottens län.
7. Hallander, H. 1975: Projekt Varg, Lufs nr 2/75, s. 4-7.
8. Hushållning med Mark och Vatten, SOU 1971:75, civildep.
9. Juotsamo, E. 1975: Rapport om varg- och järvsituationen i Finland. (opubl.)
10. Mech, L.D. 1970: The Wolf.
11. - m fl 1970: Wolf management in selected areas of North America (föredrag från ett symposium).
12. - m fl 1975: An experimental translocation of the eastern timber wolf.
13. Nordiska Rådet: Rekommendation nr 4/1968. Meddelanden från 17:e - 21:a sessionen.
14. Segnestam, M. 1973: Projekt VARG - ett nytt SNF-projekt, Sveriges Natur nr 4 s. 187-190.
15. Zimen, E. 1975: Vargen i Sverige, Sveriges Natur årsbok 1975, s. 163-173.
16. - & Boitani, L. 1975: Status of the Wolf in Europe and the possibilities of conservation and reintroduction (i tryck)
17. - & Boitani, L. 1975: The role of public opinion in wolf management. (i tryck)

Konstnären Gunnar Brusewitz har för Projekt Varg välvilligt ritat och skänkt detta vargmotiv. Teckningen finns på vykort som kan rekvireras från SNF. Kortet kostar 1:55 inkl moms. Behållningen går till Projekt Varg.

Stöd Projekt Varg också genom att köpa brevmärken, tecknade av Gunnar Brusewitz. Finns i kartor om 16 märken med varg, björn, järv och lo. Priset är 3:50 per karta. Behållningen går till SNF:s rovdjursfond.

Rovdjursfonden står även öppet för övriga ekonomiska bidrag, åväl små som stora. Postgiro 2166-7, Svenska Naturskyddsföreningen (märk talongen "Rovdjursfonden"). Alla bidrag tas emot med tacksamhet!

Litteratur och färgbildserier – ett urval

SVERIGES NATUR — årsbok och sex tidskriftsnummer inkl. medlemskap i SNF

Naturvårdslagen, med kommentar av Ulf Weinberg

Jaktlägstiftningen, med kommentarer av Anders Persson och Ulf Weinberg

Framsteg?, en broschyr om miljöförstöring och naturvård

SNF — *organisation och verksamhet*, informationsbroshyr (även engelsk version)

Småskrifter och färgbildserier

Avfall, red. av Ulla Arnberg/SNF

Ekologi av Perarvid Skoog

Energi av Sven Sundius

Fridlysta växter av Måns Ryberg

Grus — om grusåsar och grusexploatering av Rune Edström

Gäst i naturen av Rune Bollvik—Mats Segnestam/SNF

Kulturlandskapet av Lars-Åke Dahlqvist

Luftvård av Erik Skye

Miljögifter av Nils-Erik Landell

Oljan och miljön av Bo Rosén

Vattenvård av Bo Rosén

SNF:s guider

Aktse (Lappland)

Alvena Lindaräng (Gotland)

Falsterbo (Skåne)

Fågelskydd vid Blekingekusten

Getterön (Halland)

Haparanda Sandskär (Norrbotten)

Hjälstaviken (Uppland)

Hornborgasjön (Västergötland)

Komosse (Småland)

Kärna Mosse (Östergötland)

Kävsjön (Småland)

Lilla Karlsö (Gotland)

Morups Tänge (Halland)

Skärgårdsnatur (Stockholms och

Södermanlands län)

Steneryds lövängar (Blekinge)

Tåkern (Östergötland)

Tärnasjöområdet (Västerbotten)

Ölands södra udde

Ölands alvar

Det vildas spår av Harald Wiberg—Karl Henning

Djuren, växterna och vintern av C.-C. Coulianos och Rune Edström

Havsörnen i Sverige av Björn Helander

Pilgrimsfalken i Sverige av Peter Lindberg

Färgplanscher

Fridlysta växter, utges länsvis (ill. Kaj Beckman)

Gäst i naturen — allemansrätt (ill. Nils Stödberg)

I fågelmarker — fågelskydd (ill. Harald Wiberg)

Vinterfåglar (ill. Björn Gidstam)

Våra rovfåglar av Erik Rosenberg—Harald Wiberg

Dessa trycksaker m.m. kan rekvireras från SNF, *Kungsholms strand 125, 112 34 Stockholm* (tel. 08/54 14 70). Beställs enklast genom SNF:s *materialkatalog* som ni får gratis från SNF. SNF-medlemmar 10 % rabatt.

VEDLEGG 2

Utdrag fra Viltrapport 33

DIREKTORATET FOR NATURFORVALTNING
VILTFORSKNINGEN

ULVEN (*CANIS LUPUS L.*) I NORGE 1948-84

**Ole Jakob Sørensen
Tor Kvam
Petter Wabakken
Arild Landa**

VILTRAPPORT 33

Trondheim 1986

Tab. 3. Vurdering av antall ulv i Sverige ved 6 undersøkelser i perioden 1945-1979.

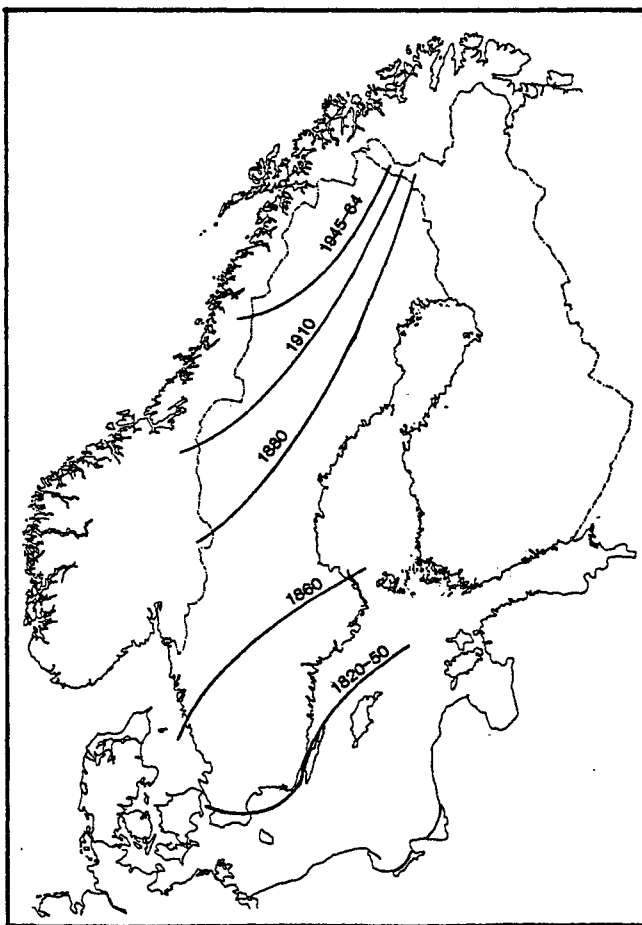
Wolf population size in Sweden as calculated in wolf surveys during six different years between 1945-1977. (After Haglund 1968, Bjärvall 1979).

År/Year	Län/County			Sum/Total
	Norrbottnen	Västerbottnen	Jämtland	
1945	16	2	0	18
1957	28	7	0	35
1959	36	1	0 ¹⁾	37
1966	9-10	1	0 ²⁾	10-11
1974	3	-	-	3
1979	8-9	-	-	8-9 ³⁾

1) Haglund 1968 nevner "Vargåret" i Kall socken 1959
Wolf reports from Kall community 1959

2) En ulv skutt i Härjedalen 1965
One wolf killed in 1965

3) Ulvespor påvist i Kopparbergs Län 1978
Wolf tracks in Kopparberg County 1978

Vinteren 1973/74 var det en ulv i Sarek i Sverige og trolig to forskjellige ulver ved Kåbdalis og Udtja Samby i Norrbottens län. De to sistnevnte ble trolig ulovlig skutt (Bjärvall og Nilsson 1974). I 1974 og 1975 hadde en med sikkerhet kun kontakt med en ulv i Sarekområdet, men det var indikasjoner på at det var to dyr høsten 1975. Fram til høsten 1977 var det ingen observasjoner som med sikkerhet tydet på mer enn en ulv i Nord-Sverige, men enkelt dyr kan ha vært tilstede. Når en så i november 1977 og gjennom vinteren til og med mai 1978 kunne identifisere hele 8-9 ulver i Sverige, var dette en stor overraskelse. En ulv ble skutt ved Gällivare 25/12 1977 etter å ha drept et betydelig antall rein. Rundt Vittangi ble to ulver sporet (hann og hunn) og i Sarek tre ulver. I tillegg var det trolig ett enslig, mindre dyr sørvest for Jokkmokk og en ulv mellom Vindelelven og Umeelv i nordre del av Västerbottens län (Blaikjället). I tillegg ble en ulv sporet våren 1978 nord i Kopparbergs län nær grensa til Norge og Hedmark fylke. Den hadde da trolig hatt tilhold der gjennom vinteren (Bjärvall og Nilsson 1978).

Fig. 9. Utbredelsen av ulv i Sverige siden begynnelsen av 1800-tallet. Linjene markerer omtrentlig avgrensning for områder med regelmessige forekomster.

Distribution of the wolf in Sweden following the early 19th century. Lines indicate areas with regular wolf abundance. (Statistiska Centralbyrån 1984).

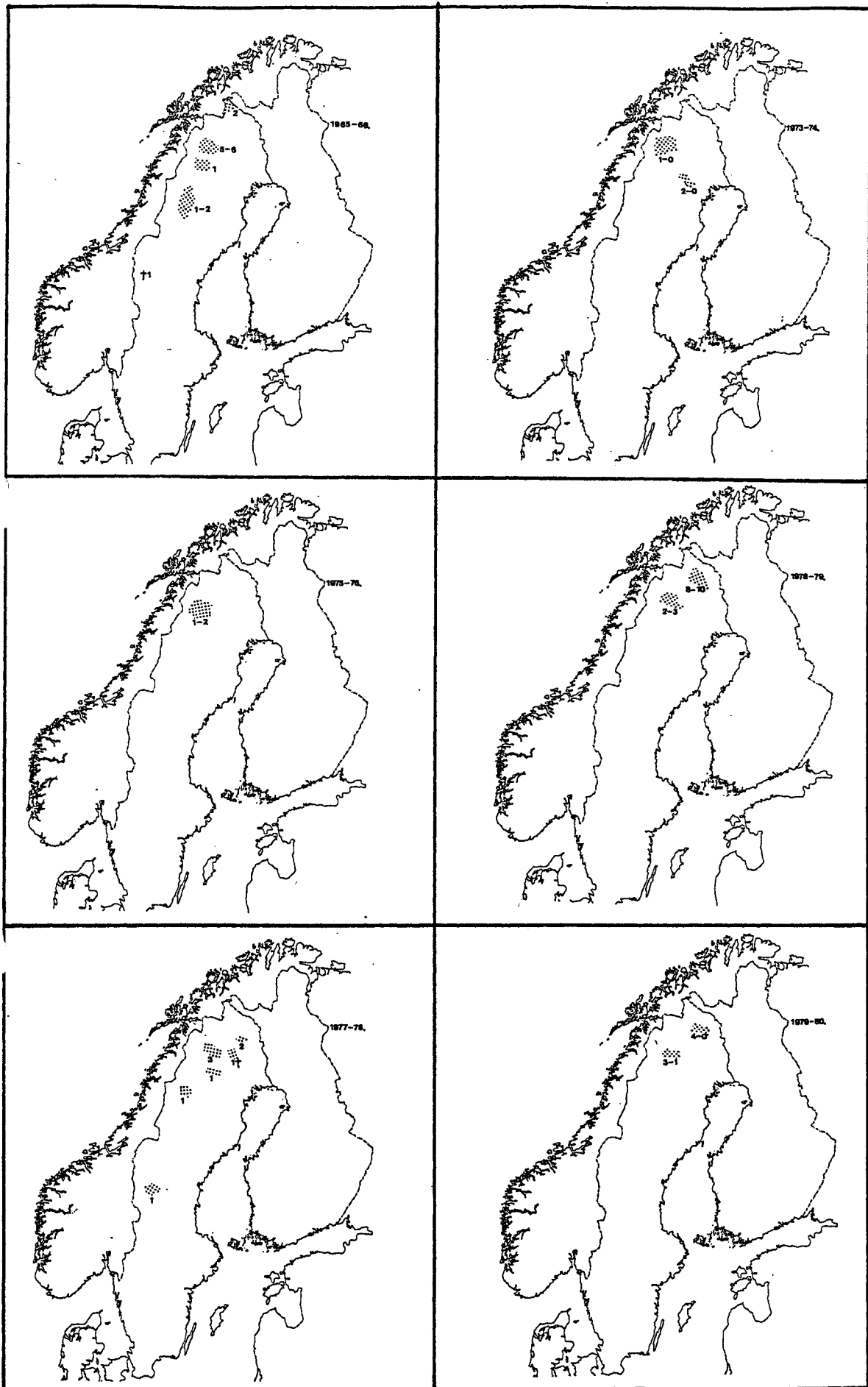

Fig. 10. De viktigste aktivitetsområdena för ulv i Sverige i perioden 1965-1980.
The main wolf-areas in Sweden 1965-1980. (After Haglund 1968, Bjärvall og Nilsson 1974, 1978, Bjärvall 1979, Isacson 1979, Isacson 1980).

† Ulv skutt / Wolf shot.

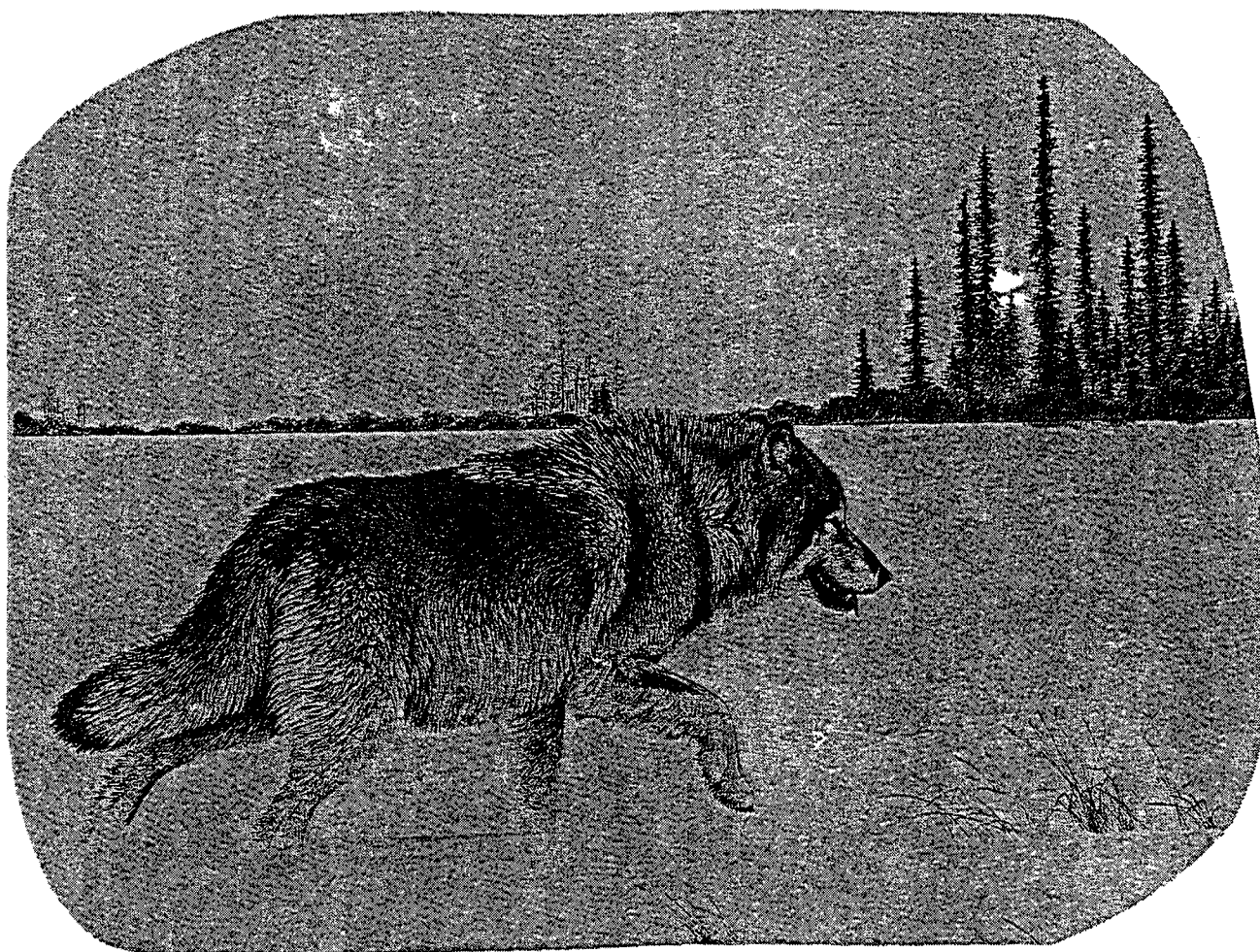
Björvall og Nilsson (1978) og Björvall (1983) mente at innvandring av ulv fra nordøst på sommeren 1977 var forklaringen på denne raske utviklingen, samtidig som tallrike rykter om utsetting på det sterkeste ble tilbakevist. En kan imidlertid ikke utelukke at utvandrende ulver fra Hedmark våren 1977 (Myrberget 1978, Granberg 1981) også kan ha vandret nordover og bidratt til denne "nyetableringen" i Nord-Sverige.

Neste vinter (1978/79) ble det sporet en større gruppe ulver i Vittangiområdet nordøst for Kiruna. Isacson (1979) sporet 6-8 dyr samt trolig noen enkeltdyr, - ialt ca. 10 dyr. Samtidig var det tre ulver i Stora Sjøfallet Nasjonalpark. Disse ble sporet så seint som i april 1979 (Björvall og Isacson 1982). Histedet for ulvekullet fra 1978 ble seinere funnet i Vittangitraktene. Vinteren 1979/80 var det fremdeles 4 ulv i Vittangiområdet, men en ble skutt ulovlig ca. 10. desember 1979. En helikoptersporing i februar 1980 under meget gunstige sporingsforhold, antydte da at området var tomt for ulv (Isacson 1980). En ulv var imidlertid fremdeles igjen i området mellom Sarek og Stora Sjøfallet Nasjonalpark. Med all sannsynlighet kan en dermed slutte at et relativt stort antall ulv ble ulovlig skutt i Norrbottens län i perioden 1978-1980, men utvandring kan heller ikke utelukkes.

De svenske ulveundersøkelsene var i denne perioden i vesentlig grad konsentrert om reindriftsområdene i Norrbottens og Västerbottens län, og en var trolig lite oppmerksom på at ulv kunne forekomme i barskogsområder lenger sør. Resultatene av norske undersøkelser i Hedmark åpner mulighet for at både Jämtlands, Kopparbergs og Värmlands län kan ha hatt mer eller mindre regelmessig besøk av ulv i denne perioden, i motsetning til det som framgår av kartene i fig. 10.

Siden 1981 har det i Norrbottens län bare vært dokumentert tilfeldige besøk av ulv i grenseområdet til Norge ved Dividalen. (Disse observasjonene er medregnet i de norske bestandsanslagene).

Etter at ulveregistreringene i Hedmark i Norge ble intensivert i 1981, og denne ulveforekomsten viste seg å være minst like mye svensk som norsk, er registreringen blitt fulgt opp i Sverige (Björvall og Isacson 1981, 1983, Björvall 1985, Björvall og Isacson 1985). Resultatene fra Sverige er kommentert i forbindelse med resultatene fra ulveregistreringene i Sørøst-norsk område 1980-84.

MATERIALE

En oversikt over innsamlede ulvemeldinger fordelt på fylke og registreringsperioder er satt opp i Tab. 4 og 5. En liste over innsamlede ulvemeldinger er publisert som egen rapport (Sørensen m.fl. 1984, "Ulven i Norge 1948-84. Liste over meldinger". - Arbeidsrapport fra Rovviltprosjektet Nr. 18). I bilagsdelen er det satt opp tabeller over forskjellige meldingstyper og observasjonstyper fordelt på registreringsområder og registrerings-perioder (tab. 20-31).

Tab.4. Meldinger om ulv 1948-1979 fordelt på fylke, vurderingsperioder og vurdering.

Wolf reports 1948-1979 distributed according to county, evaluation periods and evaluation status.

G=Godtatt/Accepted, A=Antatt ulv/Probably wolf, U=Uoppklart/Unsolved, F=Forkastet/Rejected, Fm=Feilmelding/Wrong species; another species than wolf confirmed.

Fylke County	1948-1955				1956-1965					1966-1975				1976-1979					Sum Total
	G	A	U	F	G	A	U	F	Fm	G	A	U	F	G	A	U	F	Fm	
Finnmark	6	19	38		5	16	26			1	12	8	2	10	10	2			155
Troms	5	2	5		5	10	5	1	1	3	6	5			3	3			54
Nordland		5	13	1		2	18	4			3	9		1	1	13	2	1	73
Nord-Tr.lag	6	8	11	2	1	18	14	1			4	5	1		7	8	2		88
Sør-Tr.lag		3	11			2	6				1	2	1		1	6	1	1	35
M. og Romsdal						3	4	2				1				7	3		20
S. og Fjordane	1		3	1				1				1				1	1		9
Hordaland								1			1	3				2		1	8
Rogaland																	1		1
V-Agder														1	2	1			4
Ø-Agder											4			1	2				7
Telemark			1	2	1						1	3	1			1			10
Vestfold																			
Buskerud			2				1					4				2			9
Oppland		2	7	1		7	36	2			1	8				5	1		70
Hedmark		4	13	3	1	9	40	3	2		5	30	3	1	24	57	6		201
Østfold									1								1		2
Akershus																3			3
Oslo				1															1
Sum	18	43	104	11	13	67	152	13	4	4	38	79	8	12	48	115	18	3	750
Total			176			249					129				196				750

Tab. 5. Meldinger om ulv 1980-1/11-84 fordelt på fylke, år og vurdering.

Wolf reports 1980-1/11 1984 distributed according to counties and evaluation status.

G=Godtatt/Accepted, A=Antatt ulv/Probably wolf, U=Uopklart/Unsolved, F=Forkastet/Rejected, Fm=Feilmelding/Wrong species; another species than wolf confirmed.

Fylke County	1980					1981					1982					1983					1984					Sum Total
	G	A	U	F	Fm	G	A	U	F	Fm	G	A	U	F	Fm	G	A	U	F	Fm	G	A	U	F	Fm	
Finmark	1	1				1	2				4	7	5			2	2	2		2			4			33
Troms			1	2	1	1					2		1	2		3	3	12	11	2	1	1	2	1		46
Nordland							2					1				1	3	6	2	1	5	17	6	1		45
Nord-Trøndelag	1	3			1		2				1	5	2	1		2	8	1	1		1	7	15	6	1	58
Sør-Trøndelag		1				1	3	1			1	1					1	4			1	10	7	1		32
Møre og Romsdal					2								1													3
Sogn og Fjordane	1	1								1								1					1			5
Hordaland							2					4	4				1					2				13
Rogaland							2					1					4					3				10
Vest-Agder		1	1				1	5		1		9	13	6	3		2	19	5	4		8	8	20		106
Øst-Agder			2				1	4	3			4	20	27	15	1	14	49	42	21	16	5	2	7	9	253
Telemark							2	3				5	5	2			3	21	28	12	1		6	5	4	97
Vestfold																			1	1						2
Buskerud				1								2	1				2					1	2	1		10
Oppland		1	1					2				3	2					6	1	1		1	4	2		24
Hedmark	1	3	5		1	4	3	16	6	4	4	10	23	19	12	15	8	37	24	28	68	33	62	24	35	445
Østfold		1						1				2	1	2	1			1	1			1		2		13
Akershus		2	6	3			1					3	1					1				6	6	3		32
Oslo															1											1
Sum	2	8	22	8	5	6	9	43	11	6	14	55	94	57	20	38	92	167	84	58	81	72	132	68	76	1228
Total	48					75					240					439					429					1228

Tab. 14. Fellingsstatistikk for ulv i Finnmark området, Uleåborgs og Lapplands län i Finland og på Kola (USSR) i perioden 1976-1979.

The number of wolves shot in Finnmark area, Uleåborgs and Lapplands County in Finland and the Kola-peninsula 1976-1979. (After Makarova 1979, 1984, Statistisk Sentralbyrå 1978, Ermala pers.med.).

År/Year	1976	1977	1978	1979	Sum
Norge/Norway	0	0	0	0	0
Finland	30	32	34	20	116*
Kola USSR	50	50	50	50	200 ¹⁾
Sum/Total	80	82	84	70	316

☆ Tallet gjelder hele Finland, men de aller fleste er felt i de angitte län/*The given number is for all of Finland, but almost all are shot in North-Finland.*

1) Nøyaktige tall for hvert år finnes ikke, men gjennomsnittstall beregnet/*The correct numbers for each year are not available, but the mean number for the period is estimated.*

Skandinavisk region

Midt-norsk område. Anslått antall: 1-2.

Også fra perioden 1976-1979 var det i Midt-norsk område mange pålitelige meldinger om ulv. Men meldingene var spredt over hele området, og gjennom hele perioden (fig. 39). Etter 1976 ble det hvert år rapportert om to dyr i følge. Det er en rimelig tolking av materialet at det i perioden 1976-1979 var to ulver i Midt-norsk område og at disse delvis gikk sammen. Dersom det har vært bare to dyr, har de benyttet store områder, og forflytningene må ha vært raske. Hadde dette vært dyr av forskjellig kjønn, kunne en forvente forplantning. Men dette har etter all sannsynlighet ikke skjedd.

På slutten av 1970-årene ble det ved flere anledninger sporet et stort hundedyr, muligens ulv, i tilgrensende svenske distrikter. Vårvinteren 1979 gikk f.eks. et dyr, som med stor sikkerhet var ulv, østover mot skogsområdene sør for Storsjøen fra de sentrale delene av Sylane (Bjårvall pers.med.). Vurdering av bestandsstørrelsen for Midt-norsk område blir 1-2 dyr for perioden 1976-1979.

Sørøst-norsk område. Anslått antall: 2-6.

Det var mange avis- og intervjumeldinger om ulv fra Sørøst-norsk område i perioden 1976-1979 (fig. 44). Situasjonen ble delvis beskrevet av Myrberget (1978) og Heggberget og Myrberget (1979). Meldingsmaterialet fra perioden ga gode indikasjoner på at forplantning sannsynligvis skjedde i Trysil i Tørrberget/Osen-området sommeren 1976. En flokk på 4 dyr ble rapportert.

Materialet ble av Myrberget (op.cit.) tolket slik at denne flokken vinteren 1976/77 først vandret sørover mot Eidskog, og i mars nordover igjen mot Tydal. Ett dyr ble borte under denne vandringen. Per E. Hovin som fulgte med i ulvesituasjonen i området i disse årene, registrerte også enkeltindivider utenom denne flokken. Men det var vanskelig å vurdere antall. Et bestandsnivå på 6-12 ulver ble foreslått (Myrberget op. cit), men det øvre nivået kan i ettertid synes for høyt.

Dersom det virkelig skjedde yngling i Trysil i 1976, kan det være nyttig å se litt på meldingene fram til 1975. Avis- og intervjumaterialet forteller oss ingenting om mulighetene for to ulver i Trysilområdet. Dette illustrerer vanskelighetene med å vurdere bestandssituasjonen i ettertid basert på avismeldinger og tilfeldige intervjuer.

Sør-norsk område. Anslått antall: 0-2.

Meldingene om ulv i Sør-norsk område i perioden 1976-1979 har i mange tilfeller blitt innhentet som tilfeldige intervjuer ved ulveregistreringer i 1982 og 1983. Sett i sammenheng med observasjoner i Buskerud, antydet materialet at en ulv, mulig to, kom til området i denne perioden (fig. 46). På dette tidspunktet var det lokalt ansett som utenkelig at det kunne være ulv i området. Oppdagbarheten av en til to

tilfeldige ulver i området må derfor antas å ha vært særdeles liten. De observasjonene som er vurdert som "antatt ulv" er imidlertid meget gode synsobservasjoner, og sannsynliggjør at Sør-norsk område vårvinteren 1979 hadde besøk av ulv. Anslått antall for Sør-norsk område i perioden 1976-1979 blir 0-2 dyr.

Vest-norsk område. Anslått antall: 0-2.

Et par meldinger om ulv fra Hordaland kan sees i sammenheng med meldingene fra Sør-norsk område. Det er mulig at en til to ulver besøkte Hordaland. Fra februar og mars 1976 kom det en serie meldinger om ulv på Nordmørkekysten (fig. 48). Det ble aldri klarlagt om dette virkelig var ulv (Myrberget 1978), men det kan ikke utelukkes. Det kan for eksempel ha vært et dyr på vandring, slik en melding fra Rauma høsten 1975 kan antyde. Bestandsstørrelsen er vurdert til 0-2 dyr. Ingen av disse ulvene kan eventuelt vurderes atskilt fra andre dyr i Skandinavisk region i denne perioden.

Sammendrag for perioden 1976-1979

En oversikt over bestandssituasjonen, avskyting og forplantning for norske ulveområder og ulvesituasjonen i Norge for perioden 1976-1979 er satt opp i Tab. 15.

I begynnelsen av perioden kan det knapt ha vært ca. 10 ulver i hele Skandinavia og tilgrensende strøk i Finland. Bestandssituasjonen for ulv i Finland ble imidlertid sterkt preget av innvandring fra Sovjetunionen. Dette gjelder også finsk Lappland hvor det i 1978 ble antatt å oppholde seg ca. 40 ulv i grenseområdene mot Sovjetunionen. Bestanden på Kola ble nok noe redusert, men kan anslås til ca. 50 dyr. Antagelig vandret noen ulver inn i Norrbottens län sommeren 1977, for på høsten ble det registrert 8-9 ulver der. Ett kull ble født i 1978, men de fleste dyrene ble ulovlig avlivet påfølgende vinter, og på slutten av 1979 ble det ikke registrert mer enn ett dyr.

I Midt-norsk område synes det fortsatt å ha vært et par ulver, og i Sørøst-norsk område skjedde det trolig en forplantning i Trysil i 1976, med etableringen en flokk på 4 dyr. Dette medførte at oppmerksomheten ble samlet om denne forekomsten, og enkeltdyr ble siden registrert gjennom hele perioden. Meldinger gir holdepunkter for at en til to ulver kan ha besøkt, eller hatt tilhold i Sør-norsk, dels Vest-norsk område.

På grunnlag av forplantninger og endringer i ulvesituasjonen i østre Finland kan situasjonen for ulven i Skandinavia vurderes lysere enn i forrige periode. I ettertid ser en imidlertid at avskytningspolitikken i finsk Lappland må være en betydelig barriere for innvandring av ulv til Skandinavia.

Tab. 15. Anslått bestandsnivå, avskyting og reproduksjon i norske ulveområder og tilgrensende distrikter i Sovjetunionen (Kola), finsk Lappland og Sverige for perioden 1976-1979.

N=Norge, F=Finland, Su=Sovjetunionen, S=Sverige

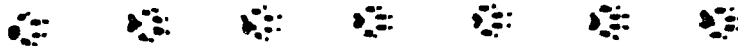
Supposed population size, reproductions and the number of wolves killed in Norwegian wolf-areas (N) and bordering areas in the Sovjet-Union (Su), Finland (F) and Sweden (S) in 1976-1979. (After Statistisk Sentralbyrå 1978, Makarova 1979, 1984, Ermala pers.med.).

	Finmark			Troms- Salten		Midt- Norge Central Norw.		Sørøst- Norge Southeast Norw.		Sør- Norge Southern Norw.	Vest- Norge Western Norw.	Sum Total
	N	F	Su	N	S	N	S	N	S	N	N	
	Bestands- størrelse Pop.size	1-8	20-50	50-100	0-3	1-9	1-2	(0-1)	2-6 ¹⁾		0-2	0-2
Forplantninger Reproductions	0	0	+	?	1	0		0-1		0	0	1-2
Avskyting: Killings:	0	116	200	0	2	0		0	0	0	0	318

+) Forplantning må ha skjedd/Reproduction has occurred.

1) Felles med Sverige/Common with Sweden.

?) Forplantning kan ikke utelukkes/Reproduction might have occurred.

Perioden 1980 - 1984

I denne perioden har alle meldinger om ulv blitt registrert og vurdert av Viltforskningen i henhold til beskrevet metodikk. Arbeidet med innsamling av opplysninger har imidlertid vært utført forskjellig, og kommenteres for hvert område. I 1980 var arbeidet bare delvis startet, og dette har påvirket vurderingene fra dette året. De angitte antallsvurderingene for hver region og hvert område gjelder estimatene for 1984. En oversikt over estimate-
ne fra de enkelte år er vist i Tab. 16.

Nord-Fennoskandisk region.

Min: 2-4. Mu: 8.

Kategori 5: Forekomst med usikker levedyktighet.

Finnmark område.

Min: 0-3. Mu: 4.

Kategori 5: Forekomst med usikker levedyktighet.

Høsten 1979 og de første dagene i januar 1980 oppholdt en ulv seg i Pasvik i Sør-Varanger (Wikan og Mysterud 1980, Wikan 1983, 1984). Da ulven hadde drept mye rein, ble den skutt 6. januar i medhold av nødvergeparagrafen. Dette dyret var den eneste sikre ulven en hadde kontakt med i Finnmark området i 1980. Avismeldinger fortalte i tillegg om rein drept av ulv i Anarjokka i januar 1980 og ulv i tilgrensende områder i Finland, slik at "antatt minimum" ble to dyr, hvorav en ble skutt.

Minimumstallet for 1981 gjaldt en ulv sett i Reissadalen i juli. I desember hadde Pasvik pånytt besøk av ulv ("antatt ulv"). Det "mulige antallet" er basert på uopplarte meldinger fra Alta og Porsanger.

I 1982 ble det i mars skutt enda en hannulv i Pasvik i Sør-Varanger (Wikan og Mysterud 1982). Høsten 1982 ble Pasvik pånytt besøkt av minst en ulv. I februar 1982 var tre ulver ("antatt ulv") på besøk i Bognelv i Alta, og ulvespor ble sett i elvesanden ved Akkanas i Anarjokka i juli. Det forelå også enkelte andre uopplarte meldinger fra kysten i Porsanger. "Absolutt minimum" var ett dyr (det skutte), mens "antatt minimum" ble 5 dyr.

I 1983 fikk Pasvik på vårvinteren besøk av to ulver i følge. I mai ble en ulv skutt nær norsk grense i Finland. I mars 1983 var det også ulv ("antatt ulv") i Reissadalen, og mye tydet på at denne ulven hadde tilhold der gjennom vinteren.

I 1984 var det ingen godtatte observasjoner av ulv i Finnmark, men tre dyr ("antatt ulv") ble sett på kort hold i indre del av Reissadalen i mai. Uopplarte meldinger fra Pasvik fra januar til april ga mulighet for et fjerde dyr. En oversikt over meldinger er vist i Fig. 35.

I finsk Lappland var det i denne perioden fortsatt innvandring av ulv fra øst (fig. 6), men avskytingen har vært stor. Grenseregistreringene har vist at ulv sporadisk har vært nær norsk grense, fortrinnsvis mellom Enare og Pasvik. I desember 1984 ble det rapportert om bare to ulver i Nordre Lappland, og disse holdt til i dette området mellom Enare og Pasvik (Pulliainen pers.med.).

Troms-Salten område.

Min: 2-3. Mu: 6.

Kategori 5: Forekomst med usikker levedyktighet.

De fleste meldingene fra perioden 1980-84 kom fra indre deler av Målselv og Bardu. Det var ingen meldinger før 1982. Men da ble to ulver sporet ved riksgrensen i Dividalen i april. Både i 1983 og 1984 ble det i disse områdene sett spor av to ulver i følge, og tre ulver ble registrert ved Irgas i oktober 1983. Det var dessuten flere meldinger om en flokk på 4-6 dyr ("uopplarte meldinger"). Det er imidlertid usikkert om en flokk virkelig har vært tilstede. I søndre del av Troms-Salten området ble det ikke registrert ulv før juni 1984, da en ulv vandret inn fra Midt-norsk område (fig. 35).

I Stora Sjöfallet Nasjonalpark var det i begynnelsen av perioden en enslig ulv. Denne ble skadeskutt våren 1981, og ble siden ikke observert (Bjårvall 1983). Det foreligger ikke godtatte meldinger om ulv i Norrbottens län som ikke kan settes i forbindelse med ulvene i grenseområdet mot Norge. Men en kan selvfølgelig ikke utelukke at ulv har besøkt Norrbottens län i sommerhalvåret. Ulven som var på Saltfjellet i juni, krysset grensen til Sverige etterpå, men våre meldinger fra Sverige var fra områder som grenser til Midt-norsk område.

Skandinavisk region.

Min: 12-16. Mu: 18.

Kategori 4: Grensestamme med usikker levedyktighet.

Midt-norsk område.

Min: 3-4. Mu: 5.

Kategori 5: Forekomst med usikker levedyktighet.

En oversikt over meldingene er vist i Fig. 40. Det ble ikke gjennomført spesielle registreringsopplegg for ulv i Midt-norsk område. Opplysningene fra før 1984 er basert på et tilfeldig materiale som har kommet inn ved det generelle rovdyrregistreringsarbeidet. Et "antatt minimum" på ett dyr i 1980 er basert på en synsobservasjon av ulv i Blåfjellområdet i Sørli i februar 1980. Senere på våren ble det rapportert om ett dyr i Stjørdal og to dyr på Namdalseid. Dette ga grunnlag for et "mulig antall" på tre dyr.

En "godtatt" melding om ulv, som ble sett og sporet i Tydalen (Sylane), ga et "sikkert minimum" på ett dyr i 1981. Dette dyret ble også registrert på svensk side (Ericson 1985). En "uopplart" melding om tre dyr fra Strompdalen på Namsskogan i oktober 1981 ga grunnlag for et "mulig antall" på 4 dyr".

I 1982 forelå det to synsobservasjoner vurdert som "antatt ulv". En var fra juni i Stjørdalen, den andre fra september i Tydalen. Dette ga et "antatt minimum" på ett dyr. Uopplarte meldinger fra Namdalsområdet samme høst ga grunnlag for et "mulig antall" på to dyr.

I 1983 ga flere meldinger fra Grane og Brønnøy på vårvinteren et "antatt minimum" på to dyr. Ulvmeldinger fra Sørli og Sylane kan gjelde dyr som var forskjellige fra de som ble rapportert fra Helgeland. Derfor ble "mulig antall" for 1983 satt til tre dyr.

Våren 1984 økte antall ulvmeldinger i Midt-norsk område. Flere ulver drept sau og lam over hele området i mai og juni, og viste en lite sky adferd. Ett av dyrene var med stor sikkerhet samme ulv som vandret nordover fra Finnskogstammen i Sørøst-norsk område i april. Det ble sist sett på Kvikne 16.april og kan være samme dyret som dukket opp i Orkdalen 18.april og på Kvål 2.mai. To ulver optrådte samtidig i Nordland i juni, og spormål til den ene Nordlandsulven var betydelig mindre enn ulvene i Stjørdal og Snåsa. Dette ga et "absolutt minimum" på tre dyr. Et "antatt minimum" på 4 dyr er basert på at dyrene i Stjørdal og Snåsa var forskjellige (samtidighet i meldingene), og forskjellige fra ulvene i Nordland. Et "mulig antall" på 5 dyr framkom ved flere vurderinger basert på uopplarte meldinger. Det er mulig det var 3 ulv i Nordland sommeren 1984, men dette er usikkert. Ericson (1985) har summert opp observasjoner av 1-2 ulver i Østersund-traktene i perioden 27/4-27/5 1984. I allfall en ulv vandret nordover, og var trolig av de ulvene som kom inn til Nordland i begynnelsen av juni.

Etter en intens periode med sauetap og mange synsobservasjoner ble det rolig. Bare et fåtall meldinger kom etter juni måned fra Trøndelag og etter juli måned i Nordland. I løpet av høsten 1984 og vinteren 1984/85 har en ikke fått sikre meldinger om ulv fra området. Sørensen m.fl. (1984) har summert opp ulvmeldingene fra våren 1984 og diskutert forskjellige innvandrings- og ynglehypoteser. Mangel på nye meldinger om ulv fra både svensk og norsk side har gjort en videre vurdering av de enkelte hypotesene vanskelig.

Før 1984 hadde en ingen observasjoner av ulv i Midt-norsk område som var kontrollert i felt av personell med stor erfaring på ulv. Eksistensen og utbredelsesgrensene av denne forekomsten før sommeren 1984 må derfor vurderes som noe mer usikker enn de andre.

Sørøst-norsk område.

Min: 10-10. Mu: 10.

Kategori 4: Grænsestamme med usikker levedyktighet.

Fra Sørøst-norsk område foreligger det "godtatte" ulvemeldinger fra hele perioden. Samtlige "godtatte" meldinger er kontrollert i felt av kyndig personell og artsbestemmelsen bygger i de fleste tilfeller på lengre sporinger på snø. Dette fordi feltkontroll av ulvemeldinger har vist en høy andel av feil artsbestemmelse fra observatør (se tab. 19) (Wabakken m.fl. 1984), og fordi usikre tilfeller bare kan avsløres når sporene følges langt nok. Vurderingene gjelder antall ulv både i Norge og tilgrensende deler av Värmlands län i Sverige. Minimumstall for de enkelte kalenderår er gitt i Tab. 16 og Fig. 45 viser et plottkart for meldingene.

De godtatte meldingene fra Sørøst-norsk område er begrenset til Hedmark fylke, og tilgrensende strøk i Värmlands län i Sverige. Videre er alle begrenset til distriktene øst for Glomma, bortsett fra to observasjoner av en ulv som trolig vandret til Trøndelagsfylkene våren 1984. Det er dermed ikke med sikkerhet påvist ulv i fylkene Oppland, Akershus/Oslo og Østfold. Meldingsmassen gjør det likevel sannsynlig at enkelt dyr av og til kan ha besøkt de østligste deler av Akershus og Østfold. Denne antagelsen styrkes også av svensk materiale, som viser at ulv ved flere anledninger ble påvist tett inntil grensa i dette området (Björvall og Isakson 1983 og pers.medd.).

I 1980 var ikke registreringsopplegget i full virksomhet. Et "absolutt og antatt minimum" på ett dyr er basert på en godtatt melding fra Vurusjøen i Rendalen i november 1980. Et "mulig antall" på 4 dyr bygger på at to dyr muligens var i følge på Vurusjøen, og at disse var forskjellige fra ett til to dyr rapportert fra søndre del av Hedmark gjennom dette året.

I 1981 ble "absolutt minimum" på to dyr basert på samtidighet i en melding fra Åsnes kommune, og en fra Torsby kommune i Sverige i februar (Wabakken m.fl. 1982, 1983). Et "antatt minimum" på tre dyr er basert på observasjon av to dyr i Aurskog-Høland tilnærmet samtidig med at det oppholdt seg ulv i Nord-Värmland. Et "mulig antall" på 5 dyr er basert på en totalvurdering for vårvinteren, med to dyr i Trysil/Finnskogtraktene, to dyr i Aurskog-Høland og et dyr i Rendalstraktene.

I 1982 ble et "absolutt antatt minimum" basert på tilnærmet samtidig sporing av tre dyr på vårvinteren. Ett dyr oppholdt seg i et begrenset område i Nord-Värmland, samtidig som to enkelt dyr ble registrert på norsk side av grensa (Björvall og Isakson 1983). Et mulig antall på 5 individer ble vurdert av Mysterud (1983b) fra områder med mulige ulveskader på husdyr; to dyr øst i Trysil; to dyr sørvest i Trysil og ett dyr i Åsnes. Mysterud (1984) har også presentert en hypotese om at ulv ynglet sørvest i Trysil i 1982. Rovviltprosjektets materiale gir ingen støtte til en slik hypotese. Både vinteren før og etter en eventuell yngling var det ikke mulig å påvise spor på snø, verken av par eller ulvettlokk i Trysil.

Fra norsk side forelå det få "godtatte" meldinger fra 1983. To dyr (hann og hunn) ble fulgt på sporsnø øst i Grue i januar/februar. Et "absolutt minimum" (og "antatt minimum") på åtte dyr er basert på observasjoner og sporinger av en flokk i Torsby kommune i Sverige, 10 km øst for Åsnes og Grue kommuner i Hedmark, i desember 1983. Et kull hadde da blitt født i området, og det antatte histedet er seinere funnet. Kullet besto sannsynligvis av minst 6 valper (Wabakken 1984). Et "mulig antall" på ti dyr er basert på en totalvurdering av meldingsmassen. Ut fra "uopplarte" meldinger vil en ikke utelukke at flere dyr kan ha vært tilstede.

I 1984 holdt de åtte ulvene seg fortsatt i samme distrikt fram til januar/februar. En sporingaksjon 2. og 3. mars ga som resultat et "absolutt minimum" på åtte dyr (Overskaug m.fl. 1984). Minst tre dyr vandret ut i løpet av vårvinteren (Björvall 1984, Sørensen m.fl. 1984). Verken fra Norge eller fra tilgrensende strøk i Sverige forelå det "godtatte" eller "antatte" meldinger om andre ulver, enn dyr som kan komme fra denne flokken. Feltarbeid på ettersommeren viste at et nytt kull på minst to unger var født i samme distrikt som fjorårets kull. Dette ga et "absolutt minimum" på ti ulv en hadde kontakt med i 1984. En ungvulv (hann), som vandret ut fra Åsnesstammen i april 1984, var trolig samme individ som ble skutt sør for Göteborg i september. Dette dyret er av Viltforskningsen aldersbestemt til ett år (Kvam og Sørensen 1984). En ulv som vandret mot Stockholm, har en ikke hatt sikker kontakt med siden den ble påkjørt i mai samme år (Björvall pers. medd.). Minst ett dyr, muligens to dyr, vandret i april/mai med stor sikkerhet til Midt-norsk område (Sørensen m.fl. 1984). Høsten 1984/85 hadde en ikke kontakt med flere enn fem ulver i Sørøst-norsk område og tilgrensende strøk i Sverige.

Bestandsutvikling og minimumstall for Sørøst-norsk område oppsummeres best ved resultatene fra de enkelte sporsnøsesongene (tab. 17).

Når det gjelder ulvestammens sammensetning var vintrene 1980/81 og 1981/82 karakterisert ved at flere dyr i følge ikke ble påvist med sikkerhet. Bestanden ble disse to vintrene vurdert til minimum 3-5 individer. Spor etter et ulvepar ble for første gang fulgt vinteren 1982/83, og tispas hadde løpetid i flere uker. Denne vinteren ble det ikke funnet sikre spor av andre ulver i Sørøst-norsk område, verken på svensk eller norsk side av riksgrensa. Alle andre ulvemeldinger som kunne kontrolleres i felt, viste seg å være fra andre arter enn ulv. Enkelte ulver kan likevel ha unndratt seg observasjon, men denne vinterens resultater indikerte at det i så fall var få individer. Deretter er bestandsutviklingen på norsk side karakterisert ved at godtatte meldinger om to eller flere dyr i følge er begrenset til de østre deler av Åsnes og Grue kommuner (Finnskogen). Resterende meldinger om enkelt dyr fra andre kommuner er det grunn til å se i sammenheng med utvandring fra den såkalte "Finnskogstammens" reproduksjonsområde.

Skader på husdyr

Sporing av ulv på begge sider av riksgrensa har vist at elg og rådyr var ulvens viktigste vinterføde i undersøkelsesperioden (Björvall & Isakson 1981, 1983, Wabakken m.fl. 1984). Hovedføden sommerstid er ukjent, men som Tab. 18 viser, ble et betydelig antall sau og lam erstattet, der ulv ble tolket som sannsynlig skadegjører (se også Mysterud 1983b, 1984). Det finnes imidlertid ingen sikker metode til å skille mellom predasjon på sau forårsaket av ulv eller hund. Løshunder er i flere tilfeller påvist i skadeområder der ulv har vært mistenkt som skadegjører. For den skadelidende husdyrreieren har det i erstatningssammenheng vært tilstrekkelig at ulv er sannsynliggjort som skadegjører. Utbetalte erstatninger bør derfor ikke betraktes som det reelle tapet forårsaket av ulv. Men det skal også presiseres at skade på husdyr forårsaket av ulv kan ha vært feiltolket som hundeskade, eller forårsaket av andre rovdyr. Totalt er 428 sauer og lam erstattet som sannsynlig ulvedrept i undersøkelsesperioden, fordelt på fem Hedmarkskommuner (tab. 18). Rovviltprosjektet har relativt god dokumentasjon på at ulv var skadegjører i Åsnes (1982-84), Trysil (1982 og 1984) og Engerdal (1984).

Tab. 18.

Sør-norsk område.

Min: 1-2. Mu: 3

Kategori 5: Forekomst med usikker levedyktighet.

En oversikt over meldingene er vist i Fig. 47. Ved årskiftet 1979/80 ble et stort, uidentifisert hundedyr sporet på fjellet mellom Hallingdal og Numedal. Dette dyret, trolig en hann, var sannsynligvis en ulv (uopplart melding). Dette individet ligger til grunn for vurderingen av et "mulig antall" på ett dyr i 1980.

I 1981 forelå det flere meldinger som ble vurdert "antatt ulv" fra Kragerø kommune i april og desember, Gjerstad kommune i september og Farsund kommune i desember. Disse meldingene lå til grunn for vurderingen "antatt minimum" på ett dyr i 1981. Både "uopplarte" meldinger om to dyr, og meldingene vurdert som "antatt ulv" i Kragerø og på Lista tilsa et "mulig antall" på to dyr.

I desember 1982 ble arten ulv identifisert ("godtatt melding") etter lengre sporinger i snø, samtidig med at dyret ble sett på kort hold på Vegårshei. Flere meldinger vurdert som "antatt ulv" fra februar og mars fra Vest-Agder, Aust-Agder og Telemark overlappet i tid og førte til vurderingen "antatt minimum" på to dyr i Sør-norsk område. Ett dyr oppholdt seg trolig i traktene rundt Lyngdalsvassdraget i Vest-Agder og ett dyr rundt Vegårshei i Aust-Agder. Et "mulig antall" på tre dyr ble basert på samtidige "uopplarte" meldinger om to dyr ifølge i Hægebostad (fotodokumenterte spor av store hundedyr) og tap av sau i Tvedestrand ("antatt ulv") og på Vegårshei ("uopplart"). I 1982 ble det registrert betydelig tap av sau forårsaket av stort hundedyr ("antatt ulv") i traktene rundt Vegårshei. Det var først på ettersommeren dette året at et mer intensivt feltarbeid ble startet i Rovviltprosjektets regi. Erfaringene fra den første sommeren ble beskrevet i Arbeidsrapport fra Rovviltprosjektet nr. 1 (Sørensen og Kvam 1982). Mens det var relativt jevnt med ulvemeldinger vurdert som "godtatt" eller "antatt ulv" fra Aust-Agder og Telemark gjennom hele året, var det få eller ingen slike meldinger fra Vest-Agder etter våren 1982. Det er derfor

mulig at ett dyr ble borte i dette området i 1982. Flere meldinger og vurderinger fra området rundt Vegårshei kunne tolkes slik at det var to dyr tilstede også i dette området. Dette er imidlertid mer usikkert.

I 1983 ble meldinger om ulv fulgt nøye opp i felt av Rovviltprosjektet. Også denne vinteren kunne en ut fra flere meldinger vurdert "godtatt" eller "antatt ulv" finne grunnlag for tilstedeværelsen av mer enn ett dyr. "Godtatte" meldinger ga likevel bare et "absolutt minimum" på ett dyr. Synsobservasjon av to dyr ("antatt ulv") i Ål, og sporfølgning av en ulv i Drangedal på samme dag i februar ga grunnlag for et "antatt minimum" på tre dyr.

Meldinger vurdert "antatt ulv" og "godtatte" meldinger fra Grimstad, Nissedal og Songdalen fra slutten av mars, ga et "antatt minimum" på to dyr i dette området. Samtidig var det spor etter to store hundedyr ("uoppklart") i Hjelmealand i Rogaland. Dette ga grunnlag for et "mulig antall" på fire dyr. Flere meldinger denne våren ga grunnlag for et "mulig antall" på tre dyr. Meldingsmaterialet fra sommeren 1983 ble publisert i Arbeidsrapport fra Rovviltprosjektet nr. 8 (Landa m. fl.

1984a). Konklusjonen ut fra sommermeldingene var et "absolutt minimum" på en ulv, "antatt minimum" på to dyr og et "mulig antall" på fire dyr. Ulven forårsaket også sommeren 1983 betydelig tap av sau i områdene rundt Vegårshei. Dette er nærmere behandlet i Arbeidsrapport nr. 8 (Landa m. fl. op. cit). Her begrunnes også muligheten for to dyr ut fra sauetsproblemer. I det ene området hvor ulv ble påvist var det betydelige tap, mens lengre vest ble ikke ulvepredasjon på sau registrert, selv om det var mye sau i distriktet. At det var bare en ulv som sto for det vesentlige av tapene er også sannsynliggjort i ettertid. Ulvedrepte sau er ikke med sikkerhet påvist etter at ulven på Vegårshei ble skutt i januar 1984 (Landa m.fl. 1985).

En hannulv ble felt på Vegårshei 11. januar 1984. Denne ble foreløpig aldersbestemt ved DN Viltforskningen til 4-5 år, dvs. født i 1979. Det har ikke kommet fram opplysninger som kan indikere at yngling har skjedd i Sør-norsk område de siste ti årene. En må derfor gå ut fra at ulven må ha innvandret til Sør-norsk område i 1980-81. Aldersbestemmelsen 4-5 år er en foreløpig vurdering, og noe usikker. En

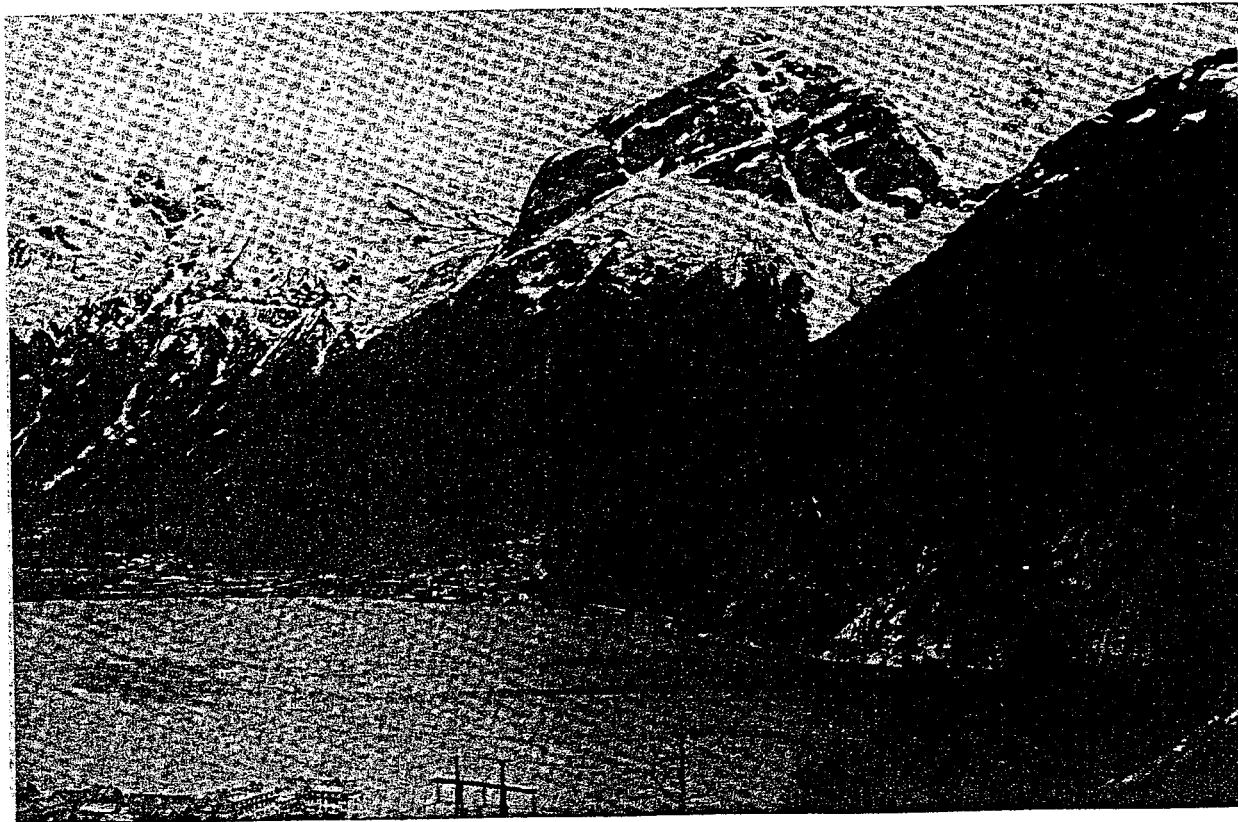

Fig. 26. VEST-NORSK OMRÅDE er preget av store terrengformasjoner og vilt fjell- og fjordlandskap. Bare tilfeldige streifdyr synes å ha forekommet her i de siste tiårene. I østre fjelltrakter finnes villrein, spesielt i sørøst. Hjort forekommer lokalt i store bestander mot kysten og i liene ned mot fjordene. Rådyr kan lokalt forekomme tallrikt i nordvest. (Foto: J.A. Kålås).

The high mountains of the WESTERN NORWEGIAN AREA have only rarely been visited by wolves during this century. Wild reindeer in the east and red deer would probably be important prey, but these mountains are also heavily grazed by domestic sheep in summer.

mangler referansemateriale for å aldersbestemme ulv ved hjelp av tannsnitt. Den eneste kjente yngling i Skandinavia som kan passe i tid, fant sted i Vittangi i Norrbottens län i Sverige i 1978. Dersom det ikke har skjedd en annen, ukjent, yngling i Skandinavia i årene rundt 1979, og ulven ikke var fra Vittangi-kullet, må den ha innvandret fra Øst-Finland eller Sovjet-karelen. En utvandring fra Vittangi gir en vandringsstrekning i luftlinje på 1000 km, og fra Øst-Finland ca. 1500 km rundt Bottenvika. Dersom ulven har krysset isen i Umeå-distriktet, blir avstanden ca. 1200 km. Det er ingen grunn til å anta at ulven er sluppet fra fangenskap.

Ulven som ble felt, angir "absolutt minimum" antall dyr en hadde kontakt med i 1984, men samtidige meldinger 4. januar i Gjerstad og Birkenes kommuner ga et "antatt minimum" på to dyr. Ei melding fra Nes i juni ("antatt ulv") ga også et "antatt minimum" på to dyr i 1984. Et "mulig antall" på tre dyr er basert på meldinger om to dyr i Hjørtedal i april i tillegg til det skutte dyret. Registreringene av ulv i Sør-norsk område i 1984 ble publisert i Arbeidsrapport fra Rovviltprosjektet nr. 11 og 19 (Landa m.fl. 1984b, 1985).

Da en ikke har "godtatte" meldinger eller meldinger vurdert som "antatt ulv" i Sør-norsk område etter at ulven ble skutt den 11. januar 1984, er det naturlig å stille spørsmål om det i det hele tatt har vært flere dyr tilstede. Meldingene om ulv fra før 1980, før en må gå ut fra at den skutte ulven kom vandrende, sannsynliggjør dette. En har hatt en rekke observasjoner gjennom flere år som tyder på at to dyr var tilstede. Det er mer usikkert om Sør-norsk område har hatt besøk av fire ulver, men det var et antall på fire store, uidentifiserte hundedyr. I

denne sammenhengen skal en være oppmerksom på at to store ulvelignende, og muligens villlevende, hundedyr ved flere anledninger ble registrert i områdene på og rundt Hardangervidda. Dersom disse sporadisk besøkte områdene nedover mot Sørlandskysten, kan de være forklaringen på et "mulig antall" på fire dyr. Flere rapporter om disse dyrene som kunne blitt vurdert i felt, kunne kanskje gitt bedre svar på dette.

Vest-norsk område.

Min: 0-0. Mu: 2.

Kategori 7: Ingen godtatte meldinger i registreringsperioden.

I Vest-norsk område forelå det i perioden 1980-1984 bare noen få meldinger fra områdene sør for Sognefjorden vurdert "uoppløst" og "antatt ulv" (fig. 49). Et "antatt minimum" på to dyr i 1980 ble basert på en godt dokumentert synsobservasjon av to dyr i Aurland i 1980. En drept og delvis oppspist storfekalv fra Fusa høsten 1982 er av spesiell interesse. Den ble drept under kalving på utmarksarbeite, og tannmerkene i skinnen over ryggen på kalven, viser at den med stor sikkerhet ble drept av et stort hundedyr og ikke bjørn. I april 1984 ble to ulvelignende dyr observert i Veigdalen og ga et "mulig antall" på to dyr i Vest-norsk område i 1984. Antallvurderingen i dette området må imidlertid sees i sammenheng med Sør-norsk område, da det kan være en mulighet for at de samme dyrene er registrert i begge områdene. Imidlertid ble det ikke klarlagt om observasjonene gjaldt ulv eller andre store, mulig forvillede, hunder.

Tab. 16. Vurderingen av antall ulv i norske ulveområder de enkelte år i perioden 1980-1984. Tallene representerer antall dyr en har hatt kontakt med gjennom kalenderåret. Antall skutte dyr må trekkes fra i bestandstallene.

The number of wolves in each wolf-areas each year in the periode 1980-1984, and the number evaluated for each region and the whole country, corrected for animals crossing area-borders and region-borders. The number of animals shot should be subtracted from the given numbers.

M=Minimum antall/Minimum number, A=Antatt minimum/Probable number, Mu/Mulig antall/Possible number, +=Skutte dyr/Shot animals.

År/Year	1980				1981				1982				1983				1984			
	M	A	Mu	+	M	A	Mu	+	M	A	Mu	+	M	A	Mu	+	M	A	Mu	+
Finnmark	1	2	2	1	1	2	3		1	5	5	1	2	3	3		0	3 ¹⁾		4
Troms-Salten	0	0	0		0	0	?		2	2	4		3	3	6		2	3 ¹⁾		6
Nord-fennosk. Region	1	2	2	1	1	2	3		3	7	9	1	5	6	9		2	4		8
North Fennosc. Region																				
Midt-norsk	0	1	3		1	1	4		0	1	2		0	2	3		3 ²⁾	4		5
Central Norw.																				
Sørøst-norsk	1	1	4		2	3	5		3	3	5		8	8	10		10	10		10 ⁴⁾
South-eastern Norw.																				
Sør-norsk³⁾	0	0	1		0	1	2		1	2	3		1	3	4		1	2		3
Southern Norw.																				
Vest-norsk³⁾	0	2	2		0	0	1		0	0	1		0	0	1		0	0		2
Western Norw.																				
Skandinavisk Region	1	4	9		3	5	11		4	6	10		9	13	17		12	16		18
Scandinavian Region																				
Sum totalt/Total	2	6	11	1	4	7	14		7	13	19	1	14	19	26		14	20		26

1) Kan være samme dyr/Probably the same animals

2) Ett eller to dyr innvandret fra Sørøst-norsk område/One or two immigrated from South-eastern Norwegian area

3) 1-2 dyr kan gjennom hele perioden være de samme/1-2 animals might have been the same individuals all years

4) Ett dyr skutt i Sverige/One wolf shot in Sweden

?) Besøk av ulv vil ikke utelukkes/Visits by wolves might have occurred.

Tab. 18. Oversikt over antall sau og lam som det er søkt om ulveskadeerstatning for og antall dyr erstattet som ulveskade for perioden 1981-1984 fordelt på kommuner i Hedmark fylke i Sørøst-norsk område.
The number of ewes and lambs claimed compensated as wolf damage on sheep, and the number compensated for each municipality and year in Hedmark county (South-eastern Norwegian area).
 S=Søye/ewe, L=Lam/lamb

År/year	1981				1982				1983				1984			
	Søkt erst.		Erstattet		Søkt erst.		Erstattet		Søkt erst.		Erstattet		Søkt erst.		Erstattet	
	Claimed		Comp.		Claimed		Comp.		Claimed		Comp.		Claimed		Comp.	
Municipality	S	L	S	L	S	L	S	L	S	L	S	L	S	L	S	L
Eidskog	2	0	0	0												
Elverum	11	71	7	51												
Åsnes					6	4	6	4	3	2	3	2	8	9	8	9
Trysil					47	71	31	67	9	40	9	33	27 ¹⁾	146	28	119
Ringsaker									5 ¹⁾	37	7	24				
Engerdal													6	12	6	14
Pollidal													3	-	0	-
Sum/total	13	71	7	51	53	75	37	71	17	79	19	59	59	177	42	142

1) I tillegg søkt om rovdyrskade hvor art ikke er nevnt av søker, men hvor DVF har gitt erstatning som ulveskade.

Tab. 19. Ulvemeldingene fra de enkelte områdene for perioden 1980-1984 fordelt etter kontroll og vurderingsstatus.

Wolf report from each wolf area distributed according to control and evaluation status.

G=godtatt/accepted. A=antatt ulv/probably wolf. U=uoppklart/unsolved. F=forkastet/rejected. Fm=feilmelding/other species identified.

0=ukontrollert/uncontrolled. 1=kontrollert ved brev, intervju/controlled by written reports or interview.

2=feltkontroll av lokalkontakt/field-control by local, skilled personell. 3=feltkontroll av forsker/field-control by scientist. 4=kontroll ved foto eller på laboratoriet/controlled by photos or in the laboratory.

	1980					1981					1982					1983					1984					Sum/Total					
	G	A	U	F	Fm	G	A	U	F	Fm	G	A	U	F	Fm	G	A	U	F	Fm	G	A	U	F	Fm	G	A	U	F	Fm	
0	3	5	1					3			2	1	1			3	1	1	1	1	2	14	7		1	5	31	13	2		
1	2	8	3			2	11	3	1	1	10	13	18	1		2	12	15	3	4	13	50	19	8	5	29	94	58	13		
2						1		1	1	1	1	5	2	3	2	2	1	6	14	9	4	2	16	17	11	11	6	26			
3	1					1	4	1			2	2	3	8	2	10	13	6	28	9	20	49	9	4	3	16	69	19	40	14	49
4																															
Tot	1	5	13	4	1	4	4	18	7	4	4	14	28	23	15	15	8	45	26	30	68	33	72	32	40	92	64	176	92	90	
0						1							5					4	9					1		1	5	14			
1			4	1		2	14	3	1		20	41	17			2	26	47	10	8		2	19	17	7	2	50	125	48	16	
2											8	4	1	3	8	22	29	10	11	4	1	2	2	13	12	31	35	13	27		
3						1					4	6	3	1	1	7	26	15	10	3	1		1	6	14	12	33	19	17	18	
4																															
Tot		4	1			4	14	3	1	4	34	48	24	4	17	74	95	39	22	5	3	23	25	34	26	115	184	92	61		
0								1																							
1		1	1		1		1	1			3	4				1	1						1			1	7	5	2		
2																															
3					1								1																		
4													1									1	1								
Tot		1	1		2		2	1			4	5				1	1					2	1			1	10	7	3		
0								2				1						1					1					4	1		
1		1	4		1	1		4	1		2	4	3	1	1	4	10	6	2			10	22	5	1	2	17	44	15	5	
2																1	2	1				3	2	1			4	4	2		
3																						7	18	3			7	18	3		
4																1							2	1			2	2			
Tot		4			1	1		6	1		2	5	3	1	1	5	14	7	2	7	33	28	7	1	9	41	57	18	5		
0																															
1				2	1		1		2		1	5	1	2		1	5	1	2			1	2	1		2	2	9	4	3	
2											1	2		3	1	2	8		1				1			4	1	3	11		
3																															
4																															
Tot		2	1		1		2		2		2	2		3	2	8	9	2	1	1	2	2			6	3	13	15	3		
0		1														1	1										1	1	1		
1		1			1		2				3			2	1	4	1					1	2			4	5	9	1		
2											2	3			1	2							3				3	8			
3					1			4	2	2					1											4	4	2	2		
4																															
Tot		1	1		1	1	2		4	7	5			2	3	7	2	2				1	5			8	13	20	2	2	

a - Sørøst-norsk omr.

c - Vest-norsk omr.

e - Salten-Troms omr.

b - Sør-norsk omr

d - Midt-norsk omr.

f - Finnmark omr.

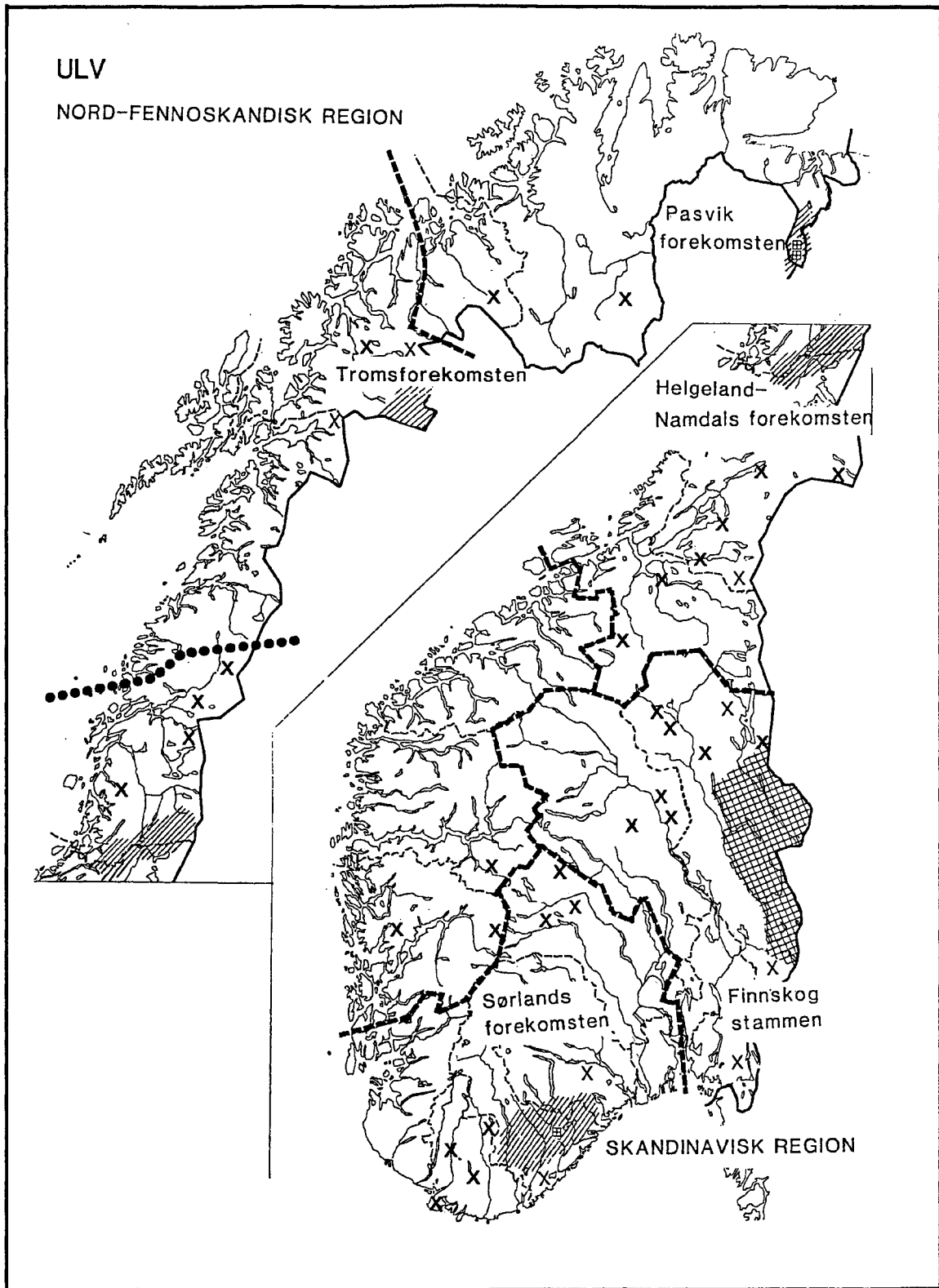

Fig. 27. Ulvens forekomst i Norge 1980-1984. Skraverte areal markerer områder hvor det regelmessig er påvist "godtatte" og "antatte" ulvemeldinger gjennom hele eller deler av perioden. Kryss (x) markerer områder med mer tilfeldige ulvemeldinger av samme vurderingstype. Kors i rute (\boxtimes) angir skutte dyr.
The occurrence of wolves in Norway 1980-1984. Hatched areas represent the main areas from where "accepted" wolf reports, or wolf reports evaluated as "probably wolf" have been reported through all years or parts of the periode. Crosses (x) represent areas with occasional reports evaluated as "accepted" or "probably wolf". Crosses in a square (\boxtimes) represent animals shot.